אסיף דימאָוו

מיידלעך־מוטערס

אדר

שטאדט־משוגעים

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/unknown0000lewi

אַסיף דימאָו

מיידלעך־מוטערס
און
שטאַדט־משוגעים

ערצעהלונגען

— פון —

אַסיף דימאָוו

LIBRARY
Jewish Home for the Aged

פּאַרלאַג „ניו־צייט", ניו יאָרק

1919

Copyright, 1919
by Lewis Cahan

אינהאלטס־פֿאַרצייכנים — מיידלעך־מוטערס.

1. מיידלעך — מוטערס — — — — — — — — — — — — 7
2. רחל — — — — — — — — — — — — — — — — — 11
3. געבורטקאַנטאָראַל — — — — — — — — — — — — 17
4. נקמה — — — — — — — — — — — — — — — — 23
5. אין געריכט — — — — — — — — — — — — — — 28
6. ראַזע פֿרוידקעס — — — — — — — — — — — — 34
7. פֿרויַ מוטערשאַפֿט — — — — — — — — — — — 40
8. ביים בראַנ פֿייַך — — — — — — — — — — — 46
9. די שוואַרצע חנה — — — — — — — — — — — 51
10. דער האַניג־חודש — — — — — — — — — — — 57
11. בריכדעלע קאַוואַק — — — — — — — — — — — 64
12. די פֿרוי אַהן מאַראַל — — — — — — — — — — 70
13. די אַלטע — — — — — — — — — — — — — 75
14. די וואַסער נימפע — — — — — — — — — — — 81
15. די בלויע באַרד — — — — — — — — — — — 86
16. די סטאַנציע — — — — — — — — — — — — 93
17. די העלדין — — — — — — — — — — — — — 98
18. די שטים פֿון דער ווגענד — — — — — — — — — 102
19. די אַלטע מויד — — — — — — — — — — — — 108
20. דער איכזעל — — — — — — — — — — — — 112

אינהאלטס־פארצייכנים — „שטאַרט־משוגעים".

דער שפּיגעל — — —

מיידלעד־מוטערס

מיידלעך—מוטערס

(פאַררעדע)

אויף דעם לאַנגען, לאַנגען וועג פון דער מענשהייט איז אַט די אור־אַלטע, נרויע און אייביג יונגע פראַגע נאָך קיין מאָל ניט פאַרענטפערט נעוואָרען. אין קיין רעוואָלוציע, פאר קיין אידעע האָט מען ניט מקריב געווען אזוי פיעל קרבנות ווי אַרום אַט דער איינפאַכער און אייגענטליך קלאָרער פראַגע. די פראַגע וועגן דעם רעכט פון א מיידל צו ווערען א מוטער. ווי פיעל בלוט עס איז שוין פארנאָסען נעוואָרען, ווי פיעל טרעהרען, ווי פיעל ערנידערינונגען, באַלייַדינונגען, שאַנד, ווי פיעל אונגליקליכע לע־בענס די וועלט האָט מקריב נעווען צוליעב אַט דעם פינסטערען פאַראורטייל! און דאָך האָט די פארשאָלטענע פראַגע דערלעבט ביז היינט, ביז אונזערע קולטורעלע, קלוגע, ציווילייזירטע און פאַרטגעשריטענע צייטען. און אין קיין איין פאַל האָט די מענש־היים ניט אַרויסגעוויזען מעהר איינגעשפארטקייט ווי אין אַט דעם פאַל. דער קאמפף צווישען דעם פרייען נעדאנק און דער שווער־צער רעאַקציע איז אין ערנעץ ניט נעווען שטאַרקער און איינג־שפארטער. אין ערנעץ זיינען די קרבנות ניט נעווען מעהר אונ־שולדיג און פארוואָנדלט.

דאָס מיידל־מוטער... ווי אַן אָנגענליהטער אייזען, ווי א פלאַמענדער רעטעניש פלאַנען אַט דיעזע צוויי ווערטער דעם נע־ווייסען פון מענשען. איבער דעם נרויען קאָפּ פון דער מענש־היים האָבען זיך שוין יאָהרהונדערטער איבערנעטראָגען, עס זיי־נען אויפנעבויט און פארניכטעט נעוואָרען לענדער, פעלקער זיינען אויפנעשטאַנען אין פארשוואונדען, עס האָבען נעשטורעמט שלאַכ־טען און אויפנעהערט, קאטאסטראָפישע קאָנוואולסיעס האָבען דעם נאַנצען ערד־קונעל אויפנערייסעלט, אַבער דאָס פראַבלעם פון די

אינפארמיראטע מוטערס איז נעבליבען. אין אלע צייטען, צווישען אלע פעלקער, איבער דער נאנצער בריים פון דער ערד האט זיך אייבינ אפנעשפיעלט איינע און דיזעלבע טראנערדיע — די שטילע און טיעף־טרויערינע דראמא פון דעם מיידעל, וועלכע איז איינע אליין נעגען אלע נעגאנגען. אט די טראנערדיע האט זיך אלע מאל אויסנעלאזט מיט א ניעדערלאגע פאר דער, וועלכע האט זיך אויפגעהויבען איבער דעם אנגענומענעם, דעם וואכענדיגען. מיט שטיינער האט דער מון די „פארברעכערין" פארוואנדלט, אבער קיינעם האט איהר שיקזאל ניט אנגעשראקען און קיינעם קיין מאל ניט אנגעלערנט. ווידער אין נאך א מאל איז דאס מיידעל ערשינען אין ווידער האט איהר שטאלץ האלץ נעפלאמט מיט דעם פייער פון ליעבע און אונאויפהערליך האט דער מון נעהויבען שטיינער אין זיי נעווארפען אויף דער „פארברעכערין".

אנשטאט „אפקומענדע", „לויזענדע", ווי דאס מיידעל וואלט באדארפט הייסען, האט די מאסע זי שטענדיג נערופען מיט די נעמען: "פארברעכערין", „נעזונקענע". אלע פארברעכענס זיינען פארנעסען אין ענטשולדיגט נעווארען, אחוץ דעם פארברעכען נעגען דער מאראל, וואס די מאסען האבען מיט דער ציים פארהיילינט. דאס מיידעל־מוטער האט נעמוזט אויסקלייבען צווישען טויט און שאנד, אפטמאל האט דאס אונבארעמהערציג לעבען זי פאראורטיילט אויף ביידע. אויסנאהמען זיינען נעווען זעלטען. אזוי זיי א נדבה האט די נעזעלשאפט פון ציים צו ציים נעווארפען דער „פארברעכערין" — פארגעסענהייט. אום דאס צו הערנריי־כען האט די „זינדיגע", די „פארברעכערין", נעמוזט פריהער חרטה האבען אין פארריכטען מיט א היפאקריטישער חתונה דעם פרייען אויסברוך פון איהר לעבע.

מיט א פלאקערנדען פייער ברענט איבער דער מענשהייט דער פאקעל פון לעבע. ווי שאטענס פון א פינסטערער נאכט שוועבען ארום איהם נשמות פון מיידלעך. דער נרויסער אינסטינקט פון ווידער שאפען, פון ווידערנעבורט, וועלכער וויסט ניט פון קיין מאראל, וועמען עס זיינען פרעמד די נרענעצען צווי־

שען נוט און שלעכט, טרייבט די נשמות צום ברענענדען פאקעל. ווי שמעטערלינגען אין א זומער־נאכט פליהען ווי צום פלאם פון דער ליכט, צינדען אן זייערע צארטע פליגעלעך, ברענען אף זייער גאנצען קערפער און איינוויקלענדיג זיך פאר איין מאמענט אין א העלען פלאם, פאלען ווי ארונטער, פארקוילטע, מיט פארברענטע פליגעלעך... וועמען שרעקט אף זייער טויט? וועמען לערענט דער „טעות" פון זייער קורצען לעבען? דער ניי־אנקומענדער זומער ברענגט מיט זיך א נייעם קאראקאד פון לייכטזיניגע שמעטערלינגען אין ווידער פאנגען זיי אן צו פליהען ארום דער ליכט און זיך שפיעלען מיט דעם פלאם ביז זיי הויבען אן זינקען איינס נאך איינס, נידרינער און נידרינער, פאר'שרפ'עטע, אפגעברענטע... אט אזוי נעהט אייביג אן די היילינע זינלאזינקייט. דער פארצויבערטער, פאטאלער טאנץ פון ליעבע. קיין מאל וועט זיך ניט אויסלעשען דער פאקעל, וועלכער איז איבער דער וועלט אננעצונדען נעווארען. קיין מאל וועט ניט אפגעשוואכט ווערען די צויהונגס־קראפט פון זיין פאר'כשופ'טען פייער.

אבער קיינמאל וועלען ניט פארשוואונדען ווערען די שמעטערלינגען, וועלכע פליהען אין קארהאד ארום דעם פייער פון ליעבע...

יעדער פון אונז האט באנענענט און קען אויפלכע „פארברענטע", די קרבנות אויף דעם מזבח פון ליעבע, די קרבנות פון די נרויזאמע נעזעצען פון דער בלינדער נאטור. איינע נעדענקען ווי אין דער צייט ווען זיי האבען זיך לוסטיג נעדרעהט ארום דער ליכט, אנדערע האבען זיי נעטראפען ווען דאס לעבען האט זייערע שווארצע, פארקוילטע קערפערס ארויסגעווארפען אויפ'ן הינטער־הויף און די ראד פון צייט האט ניט אויפנעהערט זיך צו דרעהען, ווארפענדיג די קרבנות אין תהום פון פארנעסענהייט.

אין אונזער קינדהייט האבען ערוואקסענע שטיל נעמורמלט ווענען אויפלכע מיידלאך־מוטערס און זיי פלענען שטיל ווערען יעדען מאל ווען מיר האבען זיך דערנעהנטערט צו זיי.

קינדער טארען ניט וויסען ווענען דער שמוץ — פלענען די

עלטערען שעפטשען אפהיטענדיג די צארטקייט פון דער וואקסענ־
דער יוגענד.

אין יעדער שטאדט, אין יעדען דערפעל איז נעווען אזא
מיידעל־מוטער, און עס איז ארומגענאנגען א לענגערע וועגען דער,
וועלכע האט אמאל געלעבט און איז פארשוואונדען. די לענגערע
תאט עטוואס באשעהנט זייער טרויעריגען לעבען. אין לאנגע
יאלטע ווינטער־נעכט פלעגען אלטע פרויען שאקלען מיט זייערע
גרויע קעפ און דערצעהלען וועגען דער „פארברעכערין". קינדער
פלעגען זיך צוהערען צו די שרעקליכע, נעהיימניספולע נעשיכטעס
און די קערענדלעך פון נייגעריגקייט זיינען געפאלען אויף א ניט־
צייטיגער נשמה און געדייהעט. אויף אזא אופן האט די לענגערע,
וועלכע איז פון שיקזאל ארויסגעוואקסען נעווארען, זיך וויעדער
צוריקגעקערט אין שוים פון לעבען. עס האבען ווידער אויפגע־
לעבט די אלטע שאטענס. עס האט ווידער אויפגעלעבט די נשמה
פון פארברעכטען שמעטערלינג און אין א נייער פארמע האט זיך
ווידערהאלט דער טאנץ פון דער יונגער ניט אויסגערעבענטער
ליעבע.

איך דערמאן זיך אן עטליכע מיידלעך־מוטערס. אייניגע
האב איך אליין באגענגענס. וועגען דעם שיקזאל פון אנדערע האט
מען מיר דערצעהלט. אויף דעם הינטערגרונד פון דעם וואכעג־
דינען לעבען פון דורכשניטליכע מענשען האבען דיעזע לעבענס
העל אויפגעבליצט. עס ווילט זיך דערצעהלען וועגען אט די מיידי־
לעך, ווי יעדער איינע פון זיי האט נעקעמפפט פאר איהר ליעבע,
פאר אן אידעע, פאר'ן לעבען. יעדער איינע אויף איהר איינענעם
איינענטליכען אופן. די ליעבע האט נאך קיין מאל קיינעם ניט
נעלערענט און יעדער פאננט אן די די פאר'כשופ'טע גרויזאמע
לעבענדע אויפ'ס נייי.

דחל.

ער אלטער בית עולם איז איצט שוין פארמאכט, און שוין א לאנגע צייט, אז מען איז מקבר אויפ'ן נייעם, וואס איז אויך שוין היבשליך באפעלקערט. אלץ זעלטענער און זעלטענער באווכט מען דעם אלטען בית־עולם. דער פאדעם, וואס פארבינדט לעבעדינע און טויטע, ווערט אלץ שוואכער און שוואכער. דערפאר באשאפט זיך עפעס א מאד־נע נאהענטקייט צווישען אלטען בית־עולם און דעם נייעם. ווייל די יענינע, וואס האבען געהאט זייערע פריינד און קרובים אויפ'ן אלטען, פארענדיגען זייער לעבענס־וועג, שלאפען־איין אויפ'ן נייעם...

די בוימער אויפ'ן אלטען בית־עולם צוואוואקסען זיך אלץ מעהר. די צנועה'דינע מצבות פאלען איין, די אויפשריפטען ווערען מיט מאך פארדעקט. די נרויסע פארגעסענהייט, ווי אן אייבינער נע־בעל, הילט איין דעם שטילען ווינקעל. די צייט רויבט ביי איהם אוועק דעם קאלאריט פון טרויער. שוין לאנג, אז קיינער ווייניט ניט אויף דאזיגען בית־עולם — ווייל ניט לאנג לעבען מענשליכע טרערען: שוין ביים דריטען דור טריקענען זיי אויס. דער גרוי־סער נעבעל פון רוה און פארגעסענהייט הילט איין דעם רוה־נען ארט.

אבער אמאל פארקלייבען זיך אהער מיידלעך, נאר יונגינקע מיידלעך, פון א יאהר 14—15, כמעט קינדער און דאך ניט קיין קינדער. זיי קומען געארעמט, ווי גנב'ענדיג זיך, ווי באהאלטענדיג זיך, ווי שרעקענדיג זיך פאר עפעס. זיי קומען פארנאכט אין די זומער־טעג אדער אין פריהמארגען אין הערבסט־צייט, וועו דער

זומער פארגעהט. אויך יום כפור, בשעת זיי פאסטען, קומען זיי אהער און בלייבען דאָ עטליכע שעה.

די דערוואקסענע זיינען נענען אועלכע שפאציערען. זיי ווייסען וואוהין זייערע קינדער נעהען, מורמלען אונצופרידען, נאָר טעהר־סטענס מאכען זיי זיך ניט ווייסעדיג. אזוי איז נלייכער פאר בייד צדדים — פאר די קינדער און פאר די עלטערען.

די 15־יעהריגע יונגינקע מיידלעך קומען אויפ'ן אלטען בית עולם צו זעהן רחל'ס קבר. אלע ווייסען וועגען דעם קבר. ער איז שוין נאָר אלט. א סך קברים אויפ'ן אלטען בית עולם זיינען פארגעסען נעוואָרען, קיינער נעדענקט זיי ניט, קיינער קען וועגען זיי קיין שום זאך ניט דערצעהלען. אונטער די אלטע מיט מאך באדעקטע שטיינער ליענט דער שטויב פון די, וואָס זיינען באַ־וואוסט נעוועזן ביים לעבען. אָבער די צייט האָט פארגעסען אָן זיי. רחל'ס קלייניעם קבר האָט די צייט כמעט ניט אָנגעריהרט.

כמעט! ווייל עס איז ניטאָ אוא זאך אויף דער וועלט, וואָס זאָל פון דער צייט ניט פארזשאוועדט ווערען. איבער רחל'ס קבר טראָגט זיך שוין א לענגדע. א מעשה'לע שאפט זיך ארום דעם בערגל. אן אומעטיג מעשה'לע וועגען א לעבען, וואָס איז שוין לאַנג פארנאנגען.

עס קומט דער נרויסער יום הדין — יום כפור — דער שרעק־ליכער טאָג, וועו אין איין איינציגער תפילה באהעפטען זיך אלע אידען, וואָס לעבען אויף דער ערד. די מענער זיינען שוין לאַנג אין שוהל; די פרויען ווייגען. די הייזער זיינען פוסט, אלע איז אונגעוועהנליך, אלע איז אנדערש ווי אלע טאָג. די יונגינקע מיידלעך האָבען אָנגעטאָן זייערע שעהנסטע קלייד־ער לכבוד דעם נרויסען שטערנגען יום טוב. זיי דאוונען אביסעל, אָבער ניט מיט נרויס כונה. זיי האָבען דאָך אייגענטליך נאָר ווינציג נעזינדיגט — מיינען די עלטערען — און דאוונען שוין פאר די קינדער אויך.

די מיידלעך קלייבען זיך צונויף, א פינף־זעקס, און סוד'ען זיך צוויישען זיך:

„לאָמיר נעהן אויפ'ן בית עולם", זאָגט מלכה, א פארטראכט מיידעל מיט רויטליכע האָר. „לאָמיר נעהן אויף רחל'ס קבר".

מלכה איז עלטער פאר איהרע חבר'טעס. זי איז שוין פופ־צעהן יאהר אלט.

די חבר'טעס ציהען אויס די קעפלעך — זיי זיינען נייגעריג.

„אויף רחל'ס קבר"... זאגען זיי נאך שטיל און סודות'דיג מיט נידרינע שטימען.

„ווייסטו פון ווען זי איז נעשטאָרבען?" וועגדט זיך די שוואר־צע דבורה צו דער נאלדינער חנה'ן.

„איך ווייס ניט", ענטפערט חנה, בריית עפענענדיג די אויגען. „מיין עלטערע שוועסטער ווייסט יע, ווייל זי מיר אבער ניט זאגען. מיין עלטערע שוועסטער איז פאר א יאהרען יום כפור געגאנגען אויף רחל'ס קבר, און דער טאטע און די מאמע זיינען שטארק אונצופרידען געווען, ווען מיידלעך נעהען אהין.

„פון ווען איז זי נעשטאָרבען, מלכה?"

„פון ווען?"

מלכה קוקט זיך ארום אונרוהיג און זאגט:

„שטילער. רעדט ניט דא. דארט וועל איך אייך אלץ דער־צעהלען. איך ווייס".

„זי ווייסט! זי וועט דערצעהלען", סוד'ען זיך די מיידלעך און נעהען אויפ'ן אלטען בית עולם.

קיינער קוקט זיי ניט נאך, קיינער שטעלט זיי ניט קפ. די עלטערען זיינען אין שול, בעטען צו גאט, בעטען דעם גאנצען לאנ־גען שווערען טאג פונ'ם יום הדין.

...אויפ'ן בית עולם איז שטיל, רוהיג... דער נאלדענער הערבסט קוקט פון צווישען די בוימער... די בלעטער פאלען, אלע בלומען זיינען שוין פארוועלקט. א קאלטער הערבסט־ווינט טראגט זיך פון צייט צו צייט פון די פעלדער, ריהרט אן די האר ביי די מיידלעך, מאכט קאלט זייערע קלייגע הענט. זיי נעהען שטיל, איינע נאך דער אנדערער, זיי רעדען ניט צווישען זיך.

„איך ווייס וואו עס איז", זאגט מלכה שטיל. „איך בין דא נעווען פאראיאהרען יום כפור".

דעמאלט איז מלכה נעווען צווישען די „קלייגע", וועלכע מען האט נעפיהרט. איצט נעהט זי פאראויס — זי איז א „נרויסע".

אלע שטעלען זיך אפ ביי א קליינעם קבר. א גראהער שטיין שטעהט אויפ'ן קבר. זומער האבען דא בלומען נעבליהט. איצט איז אומעטיג, פוסט, איינזאם.

די מיידלעך שטעהען שטום א קורצע ווייל מיט אראפגע־לאזטע קעפ. זיי קוקען אויף דאס קליין בערגעל. דער ווינט שפיעלט זיך מיט וייערע האר.

„דערצעהל", זאגט שטיל די אונגעדולדינע חנה.

מלכה הויבט אן דערצעהלען.

* * *

דא איז בגנראבען רחל. זי איז אלט נעווען פופצעהן יאהר, ווען זי איז נעשטארבען, און נעשטארבען איז זי פון א שרעק־ליכער זאך.

רחל איז נעווען א בת יחידה, און מען האט זי ליעב געהאט. א פרעהליכע איז זי נעווען און נעקענט זיננען און געקענט טאנ־צען. זי פלעגט טאנצען, ווען קיינער האט ניט נעוועהן, אין וואלד, וויל זי האט זיך נעשעהמט צו טאנצען און זיננען פאר פרעמדע. א מאדנע מיידעל איז זי נעווען, רחל, און נעלעבט האט זי מיט מיעל יאהר צוריק, ווען די מיידלעך, וואס שטעהען איצט ארום איהר קבר, זיינען נאך אויף דער לעבעדיגער וועלט ניט נעווען. יא, שוין לאנג אז דאס האט נעשעהן.

א מאדנע מיידעל איז רחל נעווען. זי פלעגט איהר קאפ באציערען מיט בלומען, ווי קריסטינם פלעגען עס טאן. אמאל פלעגט זי אוועקגעהן אויפ'ן נאנצען טאג, און קיינער האט ניט נע־מאוסט, וואו זי איז נעווען. און ווען זי פלעגט צוריק קומען פלעגט זי דערצעהלען שרעקליכע זאכען, וואס זי האט כלומרשט נעזעהן. און פלעגט לאכען קלינגענדיג, פונקט ווי א נלעקעל.

איינמאל, ווען רחל איז נעווען אליין אין וואלד, האט זי נע־מראפען א יונגען מאן, נאך גאר א יונגען מאן. דאס איז נעווען דעם מילנער'ס זוהן. ער האט זיך באהאלטען הינטער'ן בוים און נעזעהן, ווי רחל האט נעטאנצט מיט בלומען אין די האר. איהם האט זיך נעדאכט, אז דאס טאנצט עפעס א וואלד־פרינצעסין. עטליכע מאל האט ער איהר נאכגעקוקט און איינמאל איז ער ארויס

איהר אנטקענען. רחל האָט זיך צולאכט. רחל האָט איהם נע־
נעבען א בלום, און אזוי האָבען זיי איינער דעם אנדערען ליעב
געקראָנען.

אָבער זיי האָבען נאָך ניט נעקענט ליעב האָבען, ווייל זיי
זיינען צו יונג געווען. זיי האָבען אפילו ניט געוואוסט, וואָס איז
דאָס אזוינס ליעב האָבען. קיינער האָט עס זיי קיינמאל ניט
נעזאָגט. קיינער האָט זיי ניט ערקלעהרט, אז מען טאָר זיך ניט
ליעב האָבען וועז טאָטע־מאָמע וויסען ניט און דער רב האָט זיין
ברכה ניט נעגעבען. ווייל אזא ליעבע איז א גרויסע זינד, פון
וועלכער ס'איז נאָר א חרפה א טראכט צו טאָן... יע, אלע זאָגען
אזוי.

אָבער רחל האָט עס ניט נעוואוסט. איהר מאָמע האָט עס
איהר ניט נעזאָגט. ווייל איהר מאָמע האָט נעטראכט, אז זי איז
צו יונג. אלע מאָמעס טראכטען אזוי וועגען זייערע טעכטער.

און דערנאָך איז נעשעהן אזוי, אז רחל איז קראנק נעוואָרען.
קיינער האָט ניט נעקענט פארשטעהן, וואָס איז דאָס מיט איהר
אזוינס. זי האָט מעהר ניט געוונגען, ניט נעטאָנצט. „וואָס איז
מיט מיר, מאָמע?" האָט זי געפרעגט. „מיר דאכט זיך, אז עמיצער
רופט מיך, רופט מיך די נאנצע צייט". און רחל איז אן אנדערע
נעוואָרען, איז ערנסט נעוואָרען, ערנסט ווי ס'זיינען אונזערע באָ־
בעס, הגם זי איז נאָך קיין פופצעהן יאָהר ניט אלט נעווען.

דערנאָך האָט מען זיך דערוואוסט וואָס רחל'ס קראנקהייט
איז. די קראנקהייט איז נעווען, וואָס זי האָט נעדארפט ווערען
א מוטער. דאָס איז זעהר שרעקליך נעווען. שלעכטע מיידלעך
ווערען אמאל מוטערס אָהן חופה וקדושין. אָבער רחל איז ניט
נעווען קיין שלעכטע, און נעשעהן איז עס מיט איהר נאָר דערפאר,
ווייל זי האָט נאָרנישט פארשטאנען און קיינער האָט איהר ניט
נעזאָגט, וואָס איז ליעבע. מען האָט זי נענומען הייליען — איהר
פארשטעהט — אז זי זאל קיין קינד ניט האָבען. באָטש רחל
האָט זיך ניט נעוואלט הייליען און האָט נעזאָגט: „לאָזט מיך.
איך ווייל האָבען מיין קינד. טוט מיר קיין זאך ניט". אָבער מען
האָט איהר ניט נעפאלנט און מען האָט זי נעהייליט — ביז זי איז

נעשטאַרבען. נעטאָן האָט מען מיט איהר שטילערהייט און באנאַבען האָט מען זי אויך שטילערהייט, און די דערוואקסענע זאָגען ניט אויס, וואָס אזוינס מיט איהר איז נעווען — זי איז כלומרשט נעשטאַרבען פון שווינדזוכט. אָבער דאָס איז א לינגן. נעשטאַרבען איז זי דערפאר, וויל זי האָט נעוואָלט האָבען איהר קינד, און די דערוואקסענע האָבען עס ניט ערלויבט און האָבען ביידען דער'הרג'עט.

* * *

וועו מלכה האָט נעענדיגט איהר ערצעהלונג, האָבען זיך ביי די מיידלעך טרערען נעקויקעלט. זיי האָבען זיך ארומנעגומען, ויצענדיג ארום קבר, און האָבען נעפיהלט, אז דאָ איז אויך זייער מראָנעדיע, אויך זייער פרייד...

יאָהרען פארנעהען. אָבער ניט פארנעסען האָט מען דעם טויט פון דער מיידעלע, וואָס האָט ניט נעוואוסט, וואָס איז ליעבע, איז פארבראָכט נעווארען אין איהר פלאָם און איז נעשטאַרבען.

און לאנג נאָך וועלען יונגינקע מיידלעך קומען אויף דעם קבר און וועלען ווייגען, וועלען באווייגען זייער יונעגד, וואָס איז אזוי צארט, אזוי פארנעגליך.

נעבורט־קאנטראל.

ס האט זיך פארזאמלט א נעזעלשאפט, און נאכן אונערוואַרטעט איז דער שמועס איבערגענאנגען אויף נעבורט קאנטראל. צווישען די אנווועזנדע זיינען געווען פרויען — יונגע און עלטערע; געווען אויך מענער — פארהייראטע און ניט פארהייראטע. עס איז מענטיג געווען, אז די טעמא האט אלעמען פאראינטערעסירט. ווי דער שטייגער איז אין אזעלכע פעלע, האט מען פיעל נערעדט, איינער דעם אנדערען איבערגעשפארכ, און אין דער אמת'ן האט מען קיין נייעס נישט ארויסגעזאגט און קיינעם נישט איבערצייגט. אזעלכע וכוחים זיינען על פי רוב אונניצליך, וויל יערערער בלייבט דאך ביי זיין מיינונג.

צווישען די אנווועזנדע איז אויך געווען אן אלטער דאקטאר. מיט יאהרען צוריק געקומען אהער פון רוסלאנד — געלאפען פון פאליטישער שטראף. אין אמעריקא איז ער צווישען דער אידישער באפעלקערונג געווען זעהר פאפולער און באליעבט.

ער איז געווען דער איינציגער, וואס האט געשווינגען און יערען אויסגעהערט, ווי וויים ס'איז נאר געווען מעגליך. וועז מען איז פון דער פאלעמיק מיעד געווארען און די געזעלשאפט האט זיך אביסעל בארוהיגט, האט דער אלטער דאקטאר אנגעהויבען:

איך וויל אייך דערצעהלען אן אינצידענט פון מיין פראקטיס. איך האף, דער פאל וועט אייך פאראינטערעסירען. א חוץ דעם האט ער א דירעקטע שייכות צו אייער שמועס. איך וועל דערצעהלען אליין, ווי ס'איז געווען, און דעם מוסר השכל וועט שוין יערערער פון אייך אליין ארויסדריננען.

מיט עטליכע יאהר אין הארלעם געלעבט א נאכן

פארטענליכע אידישע פאמיליע מיט'ן נאמען גאלדמאן. דער פא־טער איז געווען אנגעשטעלט אלס בוכהאלטער ביי א גרויסער פיר־מע, געווען אן עהרליכער און קלוגער מענש, און זיינע קינדער ער־צויגען אין אמעריקאנער נייסט, און דאך פאר אידען.

נאלדמאן'ס מוזינקע צילייע איז געווען א רייצענד קינד. זי איז קוים אלט געווען 15 יאהר. פאר'ן פאטער איז זי געווען דער שווארצאפעל פון אויג. מיט איהר פלענט ער שפאצירן, מיט איהר זיך עצות האלטען. איך האב זעלטען וועז געזעהן אזא ליעב שעהן מיידעל.

האט זיך געטראפען, אז אין הויז האט אנגעהויבען צפט ארייג־צוקומען א יונגער מאן, דער זוהן פונ'ס דירעקטאר, ביי וועלכען נאלדמאן האט יאהרען לאנג נעארבייט. דושאו ספירא איז געווען דער אמת'ער טיפ פון א יונגען אמעריקאניזירטען אידען. געווען ויכער אין זיך, פיזיש גוט געבויט, נעטאנצט, גוט געשפיעלט בייז־באל, שלעכט געשפיעלט ראיאל און נעהאט אן איינעגעם אטאמא־ביל. קיין חדוש נישט, וואס צילייע האט זיך פארליעבט אין איהם. ער איז געווען דער ערשטער מאן, וואס האט מיט איהר נערעדט, ווי מיט א פרוי. דאס ליעב מיידעל האט זיך איבער די אויערן פארליעבט אין איהם.

דושאו האט אנגעהויבען עפטער אריינצוקומען. נאלדמאן האט אויף ביידען נעקוקט ווי אויף קינדער און נישט נעמאכט קיין וועזען פון זיינע וויזיטען. ס'איז נעקומען זומער, די נאלדמאנ'ס זיינען אוועק אין די „מאונטיינס" אין א באקוועמע „בארדינג־הויז". דושאו האט אנגעהויבען אויך אהין קומען. אויסגעזעהן האט עס גאנץ נאטירליך.

איינמאל אין א שעהנער יולי־נאכט האט צילייע דעם קאפ פארלארען און איז פארנאנגען צו־וויים. איהר וויסט די יולי־נעכט אין די אמעריקאנער בערג? אין דיזע נעכט ענטפלעקען זיך מיט א ברכה די סודות פון דער נאטור. און וואלט אמעריקע נים פול נעווען מיט אפעריטארס, וואלטען אין אזעלכע נעכט יאהר־ליך נעבוירען וועלען צעהנדליגע פאעטען...

איך נעדענק אבער אויך א בייזען הערבסט־טאג, דדיי חדשים

נאָך דעם, וועו נאָלדמאָן, א צורודערטער, א צוטרייסעלטער, איז נעקומען צו מיר אין אָפיס. איך האָב איהם נישט דערקענט. ער איז אויף צעהן יאהר עלטער נעוואָרען. ער האָט מיר אלץ דערצעהלט, שטיקענדיג זיך פון צער און אויפרעגונג און געבעטען רחמים איך זאָל איהם העלפען: דזשאו איז פארשוואונדען, איז פון ניו יארק אוועק און צילץ איז שוין דעם דריטען מאָנאָט שוואנגער.

אזעלכע אָפעראציעס מאָך איך זעהר נישט נערן — איהר פארשטעהט? אבער איך האָב געוואוסט, אז צילץ וועט עס נישט אריבערכראנגען, אז זי וועט אדער דערפון שטאַרבען אדער קריגען א לאנגע, שווערע קראנקהייט. איך האָב נישט געהאט קיין ברירה. איך האָב זיך ענטשלאָסען...

צוויי וואכען נאָכדעם בין איך ביינאכט נעזעסען ביי נאָלדמאנען און האָב געוואכט. צילץ איז געווען אין א נעפעהרליכען צושטאנד. זי האָט געהאט א הויכע טעמפעראטור און האָט נערעט פון היץ. זי איז געווען זעהר אפגעשוואכט. דאָס הארץ האָט שוואך געארבייט.

איך נערענק, דער זיינער האָט געשלאָגען דרייי. איך האָב איינגעדריפעלט אין שכוהל און אויפגעכאפט זיך וויל דער זיינער האָט געקלונגען. ערשט איך זעה, צוויי נרויסע, שוואַרצע אויגען קוקען אויף מיר. קענטיג, זיי האָבען נעקוקט אויף מיר אויך וועו איך האָב נעשלאָפען.

— דאָקטאָר — האָט צילץ נעזאָגט, — איך ווייל זעהן דעם באבא.

— ער שלאָפט — האָב איך נעענטפערט.

אבער איך האָב נעזאָגט א לינגן. נעוואוסט האָב איך, אז נאָלדמאן קען נאָר ניט זעהן זיין טאכטער: ער האָט זי ליעב נעהאט און פיינט נעהאט צו דער זעלבער צייט.

— און די מוטער? — האָט צילץ פאַרטנעזעצט, — איז עס אמת, אז זי איז קראנק?

— אמת — האָב איך נעענטפערט.

צילץ האָט נעשווייגען און האָט ווייטער נעזאָגט:

— איך וואָלט זעהר נעראַרפט זעהן דעם באבא. קען זיין,

איך וועל שטארבען און וועל נישט קענען זיך דורכרעדען מיט איהם...

איך בין ארוים. הינטער'ן טיר איז נעשטאנען נאלדמאן, א גרויער, א ציטערנדער. ער האט נעהערט מיין קורצען נעשפרעך מיט צילין.

— איך נעה — האט ער נעזאגט.

ער איז צו איהר אריין און איך בין פארבליבען הינטער'ן טיר, און אויף אזא אופן נעמוזט אונטערהערען זייער שמועס.

איך וועל מיין נאנצען לעבען ניט פארגעסען דעם ריהרענדען, מאדנעם ביינאכטיגען נעשפרעך צווישען דעם פאטער און זיין טאכטער. אין דעם שמועס אייגענטליך איז דער נאנצער תוך פון מיין מעשה. אויב איהר וועט אין איהם דערפיהלען דאס, וואס איך האב נעפיהלט, וועלען אייך א סך זאכען קלאר ווערען, ווי דאס איז נעשעהן מיט מיר.

צילין האט שטיל נעזאגט, ווען נאלדמאן איז אריין:

— איך טראכט אלץ וועגען דיר, פאפא, און וועגען זיך. ביזט א גוטער, פאפא.

דעם פאטער'ס שטימע האט נעענטפערט:

— שלאף, טאכטער נישט רעדען.

— איך כוו רעדען, פאפא. בין איך קראנק נעווען?

— יע.

— און איצט וועל איך ווערען נעזונט?

— נעווים.

— איך וואלט נאך וועלען לעבען אביסעל — האט צילין שטיל נעזאגט נאך א פאוזע.

— איך ווייל דיך עפעס פרעגען, אבער איך שעהם זיך — האט זיך ווידער דערהערט דער טאכטער'ס שטימע.

— פרעג, צילין.

— ווען איך וואלט נעקענט, וואלט איך ביי דער מאמע'ן נע־פרעגט... איך טראכט שוין לאנג וועגען דעם. קוס נישט אויף מיר, קער זיך אף, אבער הער.

— איך הער.

— פּאפּא, אויף וואָס בין איך אייגענטלעך קראנק געווען? דאָס איז דאָך נישט קיין געוועהנלעכע קראנקהייט?

נאָך א פּאוזע האָט דער פּאָטער געענטפערט:

— יע, נישט קיין געוועהנלעכע.

— אַווי האָב איך טאקע געמיינט. איז עס אמת, אז איך האָב נעראַרפט האָבען א... קינד?

ס'האָט נעפּאַלנט א לאַנגער שווייגען.

— אמת — האָט נאָלדמאן שטיל געזאָגט.

— און איצט וועל איך שוין נישט האָבען קיין קינד?

— ניין.

— מען האָט מיר נעמאכט אן אפּעראציע. איך פּארשטעה, נאָר צו וואס האָט מען עס מיר געמאכט?

— צו וואס? וויל דו טאָרסט קיין קינד נישט האָבען.

— פּאר וואס? — האָט מיט וועהטאג געפרעגט דאָס מיידעל.

— וויל... וויל דו ביזט דאָך נישט פּארהייראט.

— איך פּארשטעה — האָט צילּיע טרויעריג געזאָגט.

— נו, און נענוג, שלאָף. א גוטע נאכט.

— א גוטע נאכט.

איך האָב דערהערט ווי נאָלדמאנ'ס טריט דערנעהנטערען זיך צום טיר.

פּלוצלונג האָט זיך ווידער דערהערט צילּיע'ס קול:

— פּאפּא!

— וואָס?

— נערענקסט דאָס וויים קעצעלע?

דער פּאָטער האָט פּארוואונדערט געפרעגט:

— וואס פּאר א קעצעלע?

— אויף דער פּארם, וואו מיר האָבען דעם זומער פּארבראכט, נעדענקסט? זי האָט געבאָרען זעקס קלייניע קעצעלעך. פּאפּא, וועטען וואָלט עס געשטערט, ווען איך וואָלט נעהאט א קינדעלע? איך האָב דאָך נאָרנישט פּארלאַנגט, האָב נאָרנישט נעבעטען. איך

וואלט עס ליעב נעהאט, פארוואס־זשע האט מען עס נעטאן מיט מיר?

— שטילער, שטילער. האסט דאך נאר וואס נעוואגט, אז דו פארשטעהסט, אז אזוי דארף מען.

— ניין, פאפא, איך הויב נישט אן צו פארשטעהן. דאס איז דאך נעווען בלויז מיין קינד, בלויז מיינס.

— שווייג, שווייג.

— איך וועל שוין קיינמאל גליקליך נישט זיין. מיין הארץ איז ווי מיט א נאדעל דורכגעשטאכען. איך וויל בעסער שטארבען...

— אין פינף טעג ארום האבען מיר זי באנראבען, — האט דער דאקטאר נעענדיגט, — און די נאנצע צייט האט געקלונגען אין מיינע אויערן:

— נעדענקסט יענע קאץ? זי האט נעהאט זעקס קעצעלעך.

נקמה.

וד־מלך איז נעווען א מענש א גביר און אן עקשן. זיין פארמעגען האָט ער נע'ירשנ'ט פון פאָטער, מיט געלט זיך נישט געווארפען, נאָר קיין אריימאן פלעגט ער נישט אפזאגען, ווען ער האָט נע־וואוסט, אז יענער נויטיגט זיך. ער האָט נעהאָט דעם נרעסטען מויער אין שכאָדט מיט א בלע־כענעם רויט־נעפארבטען דאך און דאָס אלייז האָט איהם צונעגעבען נרויס חשיבות אין אלעמענס אויגען. נע־ווען א גבאי אין א שוהל און א יושב ראש פון דריי פילאנטראפי־שע נעזעלשאפטען. מיט איין ווארט, נעווען א בכבוד'יגער מענש.

א הויזנעזינד האָט ער נעהאט א קליינס, א ווייב מיט צוויי מעכטער. די ווייב איז נעווען א קליינינקע, א דאריגקע, עהנליך צו א מיידעל. די מיידלעך, ראָזע און דבורה, זיינען נעווען שעה־נע, הויכע, איינגעשפארטע, פונקט ווי דער טאטע. די עלטערע איז נעווען אלט א יאהר 17, די יונגערע — ארום 16. זיי האָ־בען צווישען זיך נוט נעלעבט, און ווען ביידע טעכטער מיט דער מאמען פלענען נעהן שפאצירען, האָט זיך נעדאכט, אז עס נעהען דריי שוועסטער.

איינמאָניג און פרידליך איז נענאנגען דאָס לעבען אין מלך'ס חוין. ס'האָט זיך נעדאכט קיין שום שטורם קען נישט אריינדרינ־נען אונטער'ן אייזערנעם רויטען דאך. אבער די שעה האָט נע־שלאָגען, און דער דונער האָט נעטראפען.

נאָר פלוצלונג האָט דער דונער א קלאפ נעטאָן.

איינמאָל אין אוועג האָט ראָזע, די עלטערע טאכטער, מאר'ן לענגען זיך שלאָפען, נעזאָגט דעם פאָטער:

— פאפא, איך וויל זיך מיט דיר דורכריידען.

מלך האט זיך פארוואונדערט, ווייל ער איז דערצו נישט נע־ווא־ינט נעווען. און נאך מעהר האט ער זיך פארוואונדערט, ווע־ראזע האט צוגענעבען:

— עס איז פאר מיר זעהר וויכטיג. זאל מען אונז נישט שטערען.

מלך האט צוגעמאכט די טיר און נעזאגט שטרענג:

— וואס עפעס פאר א נייעס? זאג, אין וואס האנדעלט זיך דא?

זי האט א קוק געטאן אויפ'ן פאטער מיט איהרע שעהנע בלאהע אויגען און געזאגט נישט הויך:

— איך און מאיסעי פרוס האבען זיך ליעב. איך ווייל מיט איהם חתונה האבען.

— וואס? וואס? — האט זיך דער פאטער צושרייען, רויט פון צארן. — וואס? איך האב, דאכט זיך, שלעכט געהערט.

— דו האסט גוט געהערט, פאפא.

מלך האט געקוקט אויף איהר מיט אויסגענלאצטע אויגען:

— ביזט פון זינען אראפ! ווי רערסטו דאס מיט מיר? ווער ביזטו? ווער איז פרוס?

— ס'איז דעם בוכהאלטער'ס זוהן. ער...

— שווייג! — האט דער פאכער געליארעמט. — קיינמאל, קיינמאל ווען מיין טאכטער נישט חתונה האבען מיט א קבצן, א לערינגעהער.

— וועלען מיר זעהן! — האט ראזע שטאלץ געענטפערט, אויפהויבענדיג דעם קאפ.

— מיר וועלען זעהן! — האט נעשריען דער פאטער. זיי זיי נען נעשטאנען אייגער אנטקעגען אנדערן: דער פאטער און די טאכטער זיינען אין די מינוטען געווען מאדנע עהנליך. — וועסט ביי מיר ניכער פון הונגער אויסגעהן! הערסט!

— יע, דאס קאנסטו, — האט ראזע נעזאגט און איז ארויס פון צימער, ווי א באליידיגמע פרינצעסין.

די נאכט האבען ביידע שוועסטער ניט נעשלאפען. זיי האבען נערעדט ביז פריה און איינגעשלאפען איינע אין דער אנדערערס

אַרימס. נאָר אין א יאָהר אַרום האָט מען זיך דערוואוסט, וואס די שוועסטער־חבר'טעס האָבען יענע נאכט אָפּגעמאכט צוויישען זיך.

מלך, דער עקשן, האָט געהאלטען וואָרט: ער האָט זיין טאָכטער פארפייניגט, אבער זיינס נישט נאָכגענעבען.

ראָזע האָט לאַנגזאם גע'נוסס'ט, ווי א בלומען אָהן וואסער. דער פאָטער האָט זי כמעט פון ציכער נישט ארויסגעלאָזט. מען האָט איהר נאָכגעשפּאָנירט, מען האָט זי פארפאָלגט. באַליידיגטער שטאָלץ, פארניפטעטע ליעבע האָבען פאָמעלעך נעטוידט איהר לייב און נשמה.

— פאָפּא, — האָט די איינגערע מיט טרעהרען נערעדט, — זעה, וואס פון ראָזען איז נעווארען. זי נעהט דאָך אויס, ווי א ליכט, זעה.

— נוט, נוט, זאָל עס זיין פאר איהר א לעקציע! — איז נעווען דעם פאָטער'ס ענטפער.

וואָכענלאַנג האָט ער מיט ראָזע'ן נישט נערעדט. אמאָל פלעגט ער פרעגען:

— נו, וואס, נאָך אלץ נישט פארנעסען דעם בעטלער?

— איך ליעב איהם, — פלעגט ראָזע קאלט ענטפערען: — איך וועל איהם ליעבען ביז'ן טוידט.

— נוט, — האָט דער פאָטער נעשאָקעלט מיט'ן קאָפּ: — טא, ווי דו פארשטעהסט.

אין פריהלינג איז ראָזע נעשטארבען. דער ראָקטאר, ווען כען מען האָט נערופען, האָט נעזאָגט, אז דאָס איז פארקיהלונג. אָבער דער פאָטער און די שוועסטער האָבען נעוואוסט די סיבה. די נאנצע שטאָדט איז געווען אויף דער לויה. דבורה האָט נישט נעווייגט, דעם פאָטער נישט נעענטפערט און נעטרייסט די מוטער וויפיעל זי האָט נעקענט.

זייט ראָזע'ס טוידט איז מלך נעווארען אן אנדערער. די פלייצע האָט זיך איינגעבויגען. דער קאָפּ האָט זיך נעטרייסלט. דער קול פון א לייב האָט שוין נישט נעקלונגען, ווי פריהער. און די הויפטזאך, זיין באַנעהמען זיך מיט מענשען איז נאר אנדערש

נעווארען. ער האָט קיין שעה נישט נעפעלט דורכלאָזען, אז ער זאָל נישט אריינגעהן צו דער טאכטער אין צימער און זי נישט א גלעט טאָן איבער'ן קאָפּ. ער האָט איהר אין די אויגען נעקוקט, נעטאָן יערען פארלאנג איהרען, מתנות איהר נעשענקט, און פלעגט ביינאכט אריינגעהן א קוק טאָן, צי זי שלאָפט נוט.

דבורה האָט דאָס אלץ צונעגנומען, ווי א זאך, וואס קומט איהר. מיט בלאָהע שטומע אויגען האָט זי שווייגענדיג און שייג־באר רוהיג נעקוקט אויפ'ן פאָטער און פלעגט שטיל זאָגען:

— א דאנק פאפא.

זי איז אויסגעוואקסען און עהנליך נעווארען צו דער פאר־שטארבענער עלכערער שוועסטער. פונקט אזוי נענאנגען, אזוי זיך פארקעמט, אזוי פארווארפען דעם קאָפּ אויף הינטען. איינמאָל, וען מלך איז אריין צו דער טאכטער אין צימער האָט ער א נע־שריי נעטאָן. דבורה האָט אָנגעטאָן דער פארשטארבענער'ס קלייד, און דעם פאָטער האָט זיך נעדאכט, או דאָס איז ראָזע, די עלטערע איינגע'עקשנ'טע טאָכטער, אויפגעשטאנען תחית המתים...

פריהלינגס־ציים האָט מען אין שטאָרט נענומען רעדען, או דבורח מלך'ס האָט חתונה מיט איסאק ראפאפארט. די חתונה חאָט מען ערווארט אין מאי.

אין מלך'ס שטוב זיינען געזעסען דריי נייהטאָרינס, און חאָ־בען פון פריה ביז נאכט נענעהט, נעשניטען, נעמאָסטען. די מו־טער חאָט זיך אין אלץ אריינגעמישט און האָט אלעמען נעשטערט. מלך אליין איז נעווען איבערנליקליך. ער האָט נעמאפט די שטאָ־מען, נעשפאסט מיט די ארבייטערינס, נעקושט די טאכטער.

— ווייסט איהר, ווער ראפאפארט איז? — האָט ער צו יע־דען איינעם נעזאָגט: — זיין זיידע איז נעווען איינער פון די נרעס־טע רבנים — א פארנעהם א מענש נעווען... אָהא!

דער טאָג פון דער חתונה האָט זיך אלץ דערנעהנטערט.

— פון דעסטוועגען גיב איך דאָך אוים א טאכטער! — חאָט מלך מיט צערטליכקייט שטיל נעזאָגט דבורה'ן. — אבער פאר וואס ביזטו בלייך? פאר וואס פרעהסטו זיך נישט, אוצר'ל מיינס?

— איך פרעה זיך, טאטע. — האָט דבורה שטיל געענטפערט.

אין דער נאכט פון דער חתונה האָט זי זיך פאר'סם'ט. נעמענען האָט מען זי, ווען דער גוף איז שוין פארגליווערט געווען.

א בריוועל האָט זי געלאָזט פון פאָלגענדען אינהאלט:

— פאפא, פון יענער מינוט, וואס ראזע איז געשטארבען, האָב איך זיך געגעבען דאָס וואָרט זיך נוקם צו זיין אין דיר. ווייל דו האָסט זי אומגעבראכט. איך ווייס, אז מיין טויט וועט פאר דיר זיין דער שרעקהליכסטער קלאפ. און איך גיב דעם קלאפ. נאָר אויף דער כאטעז האָב איך רחמנות. האלט זי טייער. דיין אונגליקליכע דבורה."

אין נעריכט.

יהרט אריין די אננעקלאנטע, — האט נעזאנט דער פארזיצענדער.

דער נעריכטס־זאל איז נעווען נעפאקט. מיט דעם פראצעס האט מען זיך אינטערעסירט און וועגען דער פארברעכערין, א יונג מיידעל, וועלכע אלע אין שטאדט האבען נעקענט, האט פיעל נערעדט. אריינגעלאזען אין זאל האט מען מיט בילעטען, אזא גרויסער עולם האט נעוואלט בייוואוינען דעם פראצעס. אביסעל מארנע איז נעווען דאס, וואס דער עולם איז מעהרסטענס באשטאנען פון דאמען, על פי רוב יונגע, אין עלענאנטע, טייערע טואלעטען — פונקט ווי זיי וואלטען אויף א פארשטעלונג אין תעאטער נעקומען. עס זיינען נעווען אויך א סך אפיציערען.

נאכדעם ווי דער פארזיצענדער האט נעזאגט די דאזיגע ווערטער, איז די אויפמערקזאמקייט נעווארען נעשפאנטער, און מען האט אויסגעדרעהט די קעפ צום כיר. די אלטע, פארשטויבטע טירען האבען זיך נעעפענט און די אננעקלאגט איז אריין.

זי איז נעווען אננעטאן אין גרויע ארעסטאנטען קלייד, איז נעווען בלייך, אויסגעמאגערט, אבער א סך האבען נעזאגט, או זי איז א דאנק דעם, נאך אפשר שהנער נעווארען. צוויי סאלדאטען מיט בלויזע שווערדען האבען זי ארומגערינגעלט פון בייד זייטען. זי איז אריין. א שטראהל האט זיך אריינגעריסען אין די פארשטויבטע פענסטער, וועלכע מען האט אפשר א יאהר דריי ניט נעוואשען, און איז נעפאלען אויף איהרע רויטליכע האר, פיעל האבען עם באמערקט, און אין זאל האט זיך דורכנעטראגען א שטיל, צופריעדען פליסטערן, אזוי, או דער פראקוראר האט פארוואונדערט דעם קאפ אויפגעהויבען.

אזוי איז נעשטאנען פאר'ן מענשליכען נעריכט די באריהמטע טאנקא־טינער, וועלכע איז באשולדיגט נעווארען אין ערמאָרדען איהר קינד.

דאָס מיידעל האָט ניט נעקוקט אויפ'ן פובליקום, פונקט ווי אין זאל וואָלט קיינער ניט נעווען. זי האָט נעקוקט אויף די ריכטער, האָט שטרענג און פשוט געענטפערט אויף די פראגען. איהר שטים איז נעווען קלאָר. זי איז, ווייזט אוים, נעווען נאנץ רוהיג.

— אייער נאָמען? — האָט דער פארזיצענדער נעפרעגט.

— חנה, — האָט דאָס מיידעל נעענטפערט.

— די פאמיליע?

— ראבינאוויטש.

אין זאל האָט זיך ווידער רורכגעטראגען א פליסטערן — ווי א ווינט צווישען די בלעטער פון די בוימער: הייסט עס, אז די שהנע דאמע, מיט וועלכע די „גאָלדענע" יונגוואָרג פון שטעדטעל פלענט לעבען א טאג, איז נאר א אידיש קינד! דאָס האָט קיינער ניט חושד נעווען.

— מען רופט מיך אויך טאנקא־טינער — האָט די אננעקלאָגטע מיט נעזאָגט מיט אן ערנסטער מינע.

דער פארזיצענדער איז אביסעל אונרוהיג נעווארען. האָט א קוק נעטאָן אויף איהר און שארף נעזאָגט:

— מיר דארפען עס נישט וויסען.

וויטער האָבען זיך אננעהויבען די נעווענהליכע פראגען: וועגען עלטער, גלויבען, א. ז. ו.

די אָננעקלאָגטע האָט נעענטפערט. דערנאָך האָט מען לאנג און איינטאָניג געלייענט דעם באשולדיגונגס אקט. דער תמצית איז נעווען, אז חנה ראבינאוויטש, א מיידעל, 24 יאהר אלט, האָט אין דער נאכט פון דעם 16טען פעברואר, יאהר ...19, ערמאָרדעט איהר טאָכטער, דריי טעג אלט, און דעם גוף באהאלטען אין קעלער. אמת, אלע האָבען סיי ווי נעווואוסט, אין וואס הנה־טאנקא ווערט באשולדיגט.

די אָננעקלאָגטע אליין האָט עס אויך נעווואוסט. און דאָך, מיט א מאָדנער אויפרעגונג האָט זי אויסגעהערט דעם טרוקענעם רע־

פּאָרט פון איהר פּארבּרעכען, נעלייענט מיט א טויטער, גלייכגילטיגער שטים. פּאר איהר אבער, האָבען די טרוקענע בלעטער נעלעבט. זי האָט ווידער און ווידער געזוכט פּאר זיך די שרעקליכע כּעג, וועלכע זיינען שוין האלב פּארגעסען געווארען און איצט איז פּאר אלעמען לעבעדיג געווארען איהר פּארגאנגענהייט, אלע האָבען זיך ווענען דער פּארגאנגענהייט דערוואוסט, אלע האָבען זי דערוזהן.

„ . . . דעם 13טען פעברואר ווען זי האָט געבוירען אן אונגעזעצליך קינד פון ווייבליכען געשלעכט, — האָט דער סעקרעטער נעלייענט, האָט חנה ראבינאוויטש, ווּאס איז דעמאָלט געווען ביי איהר מוהמען"...

דאָס מיידעל האָט זיך דערמאָנט אן דער פּיין און מאטערנישׂ פון יענע טעג, אן דעם קאלטען זומער, דער בייזער מוהמע, וועלכע מען האָט געדארפט צאָהלען אזוי פיעל נעלד, זיך דערמאָנט אן דעם קינד'ס פּנים'ל. טרעהרען האָבען זיך באוויזען אין די אויגען, די ליפּען האָבען א ציטער נעטאָן.

— זייט איהר זיך מודה אין אייער שולד? — האָט דער פּאר־ויצענדער נעפרעגט, נאָכדעם ווי מען האָט דורכגעלייענט דעם באשולדיגונגס־אקט. אלע האָבען אָנגעשטעלט די אויגען אויף מאנקא־טינער. די דאמען האָבען אפילו בינאָקלען אויך אָנגעשטעלט.

דאָס מיידעל האָט אראָפּגעלאָזט דעם שעהנעם קאָפּ, עס האָט זיך נעדאכט, אז זי האָט אָנגעשטרענגט נעטראכט, עס איז אוועק א מינוט, איידער זי האָט נעענטפערט.

— ניין, איך בין ניט מודה.

— ויצט, — האָט געזאָגט דער פּארזיצענדער. די ערות הדּבען אין אלעמיין אלע געזאָגט איינס און דאָסזעלבע, און דאָס בילד איז נאָך קלאָר נעווען. טאנקא־טיגער האָט נעפּיהרט א פּרעהליך לעבען, נוט נענעסען, נוט נעטרונקען, און א סך נעלד פּאר־שוואנדט מיט יונגע לייט. דערנאָך איז זי שוואנגער נעווארען און א קינד נעהאט. דערנאָך איז דאָס קינד פּארשוואונדען און דאָס מיטע עופ'עלע האָט מען נעפונען אין קעלער. די מעדיצינישע

אויספארשונג האָט פעסטגעשטעלט, אז דאָס מיידעלע איז דער־שטיקט געווארען.

ס'האָט נערעדט דער פראקוראר. ער איז נעווען א מענש מיט ערפאהרונג און האָט זיין רעדע נעלונגען אויפגעבויט: חנה ראָ בינאָוויטש איז א פארברעכערין. זי האָט נאָר איין זאך אין זינען: פארנעניגען, געלט, וויין. פאר אזעלכע נעפאלענע איז א סינר בלויז א שטערונג. נעווים האָט קיינער ניט נעזעהן, ווי זי האָט דאָס מיידעלע נעשטיקט, נאָר ווער דען האָט נעדארפט דעם טויט פון דעם קינד? קיין צווייפעל ניט, אז זי איז די שולדינע. מען מוז די דעריבער הארב באשטראפען.

דערנאָך האָט זיך אויפגעהויבען דער פארטיידיגער און גע־רעדט לאנג און זעהר שעהן. ער האָט נעבעטען די ריכטער, זיי זאלען אין זינען האָבען, אז דאָס מיידעל איז אונערפאהרען. אוּן ווער איינענכליך האָט זי דערבראכט צו אזא לעבען? די נעזעל־שאפט. ווער איז שולדיג אין איהר פארברעכען? ווידער די גע־זעלשאפט. מיר ווילען משפט'ן, אזוי צו זאגען, זיך אליין, דערי־בען דארף מען חנה־טאנסען ניט פאראורטיילען און לאָזען זי פריי נעהן.

די רעדע האָט ביי פיעל נושח חן נעווען, באזונדערס ביי די דאמען — ווייל דער ארוואקאט איז נעווען יונג, עלענאנט און נע־שראנען האָט ער א נוטנענעהטען פראס. די שטימונג אין זאל איז איצט נעווען אויפ'ן צד פון דער אנגעקלאגטער. עס האָט זיך נעפיהלט, אז דער פארטיידיגער האָט נעטראפען אין סאמען תוך, אוּן די העררען פון דער דזשורי האָבען א טראכט נעמאָן, או, מאסע, ווער האָט עס נעזעהן, ווי חנה האָט דערווארגען איהר קינד.

דער פארזיצענדער האָט נעוואָנט צום מיידעל:

— אייער לעצט וואָרט!

אלע האָבען נעמיינט, אז חנה וועט זאגען א צוויי דריי ווער־טער, אז זי איז אונשולדיג. אפשר וועט זי זיך צוואויינען. אבער זי האָט נאָר אָננעהויבען רעדען שארף, האַרט, אוּן דער טאָן האָט באלד צושטערט די נאָר־וואָס נעשפאנטע אטמאָספערע פון נוטגוי־לינקייט צו איהר.

— הערר ריכטער! דער הערר אין פראס האָט געזאָגט: איך בין נישט שולדיג! שולדיג איז די נעזעלשאפט. עס איז א לי־גען! איך בין שולדיג, וואס איך בין אזא; איך האָב נעהאט א נוטען פאָטער, אן עהרליכע מוטער, אבער איך האָב ניט געוואלט ארבייטען. דער פראקוראר האָט געזאָגט: איך האָב ליעב נעהאט צו לעבען א גוטען טאָג. דאָס איז אמת. פאר וואס איך בין אזא, וויים איך ניט. נאָר קיינער איז אין דעם ניט שולדיג. בלויז איך.

— אבער ווייטער איז נעווען ניט ריכטיג וואס דער פראקו־ראָר האָט געזאָגט. ער האָט געזאָגט: אזעלכע ווי איך ליעבען ניט קיין קינדער. די קינדער לאזען זיי ניט פיהרען א פרעהליך לעבען. דעריבער, האָט ער געזאָגט, האָב איך נעטויט מיין קינד.

— קיינער האָט עס ניט נעזעהן, און פריהער האָב איך ער־קלערט, אז דאָס איז א ליגען. אָבער איצט וויל איך זאָגען: יא, איך האָב דערוואַרנען מיין קינד.

דער אדוואָקאט האָט נעמאכט א באוועגונג, דער פארזיצע־רער פון נעריכט האָט געזאָגט:

— באראהיגט זיך, איהר וועט דערנאָך דערצעהלען.

דאָס מיידעל האָט פארטנעזעצט:

— איך בין רוהיג און איך וויל ערקלערען דעם פראקוראר, אז דאָס וואס ער האָט געזאָגט איז ליגען, איך האָב נעפיהרט א פרעהליך לעבען, אמת, און איך וויים אפילו ניט, ווער אייגענטליך איז דער פאָטער פון דעם אונגליקליכען קינד. אפשר זיצט דער פאָטער נאר דאָ אין זאל, — האָט זי פלוצלונג געזאָגט, באטראכ־טענדיג די אויסגעפוצטע מענער צווישען דעם עולם. — און דער פאָטער וויסט אויך ניט, צי ער איז עס. אבער דאָס איז אלץ איינס — האָט טאנקא וויטער גערעדט.

— וואָלט ער נאָך געווען א אינגעל, וואלט איך איהם ניט ער־מאָרדעט. אה, ניין! — די שטימע פונ'ם רויט מיידעל האָט איצט קלאָר געקלונגען. — אז איך האָב דערפיהלט, איך בין שוואנ־גער, האָב איך נענומען בעטען ביי גאָט: „גאָט, זאל עס נאָר ניט זיין קיין מיידעל. גאָט, זאל עס זיין א אינגעל." וויל א זוהן

מען אזא פרוי, ווי איך, קען לעבען. ער וואלט אוועק פון מיר, ער וואלט אוועקגענפאהרען, כדי מיך, זיין מוטער ניט צו זעהן אזוי וואלט נעווען אן עהרליכער מאן. א מאן וואלט ניט פארפאלען נעווארען. אבער א פראסטיטוטקע'ס א טאכטער, הערר ריכטער, איז אליין אויך שטענדיג א פראסטיטוטקע. וואו איך וואלט זי ניט באהאלטען, וועטען איך וואלט זי ניט אננעטרויים, — דאס שלעכט בלוט וואלט מען שוין רערקענט דערנאך, א נאסען פרוי'ס א טאכטער איז אליין אויך שטענדיג א נאסען פרוי...

— אזוי האב איך נאט נעבעטען, אז ער זאל זיך אויף מיר דערבארעמען, אבער עס איז נעבוירען נעווארען א מיידעלע. דרייטעג האב איך נעווארט, ביז איך וועל זיך דערפיהלען שטארק גענוג, איך האב ניט לאנג נעטראכט. איך האב נעווואוסט וואס איך האב צו טאן. איך האב ניט נעווואלט, אז מיין טאכטער זאל זיין א פראסטיטוטקע. איך האב זי דערווארנען — דאס אליין.

די דזשורי האט זיך לאנג בראכטען. חנה ראבינאוויטש איז נעפונען נעווארען שולדיג, אבער מען האט איהר נעוויזען חסד: ט'האט זי אווועקנעשיקט אויף קאטארגע אויף 8 יאהר.

זי האט רוהיג אויסגעהערט דעם אורטייל.

דאָוע סריידקעס.

ס האָבען זיך אויפנעקליבען עטליכע מענשען, האָבען צוזאמען אפּגענעסען מיטאָג, געפֿלוידערט וועגען פּאָליטיק און „פּינאַקל" האָט זיך ניט געגלוסט צו שפּיעלען — עס איז געווען צו דושנע. די נעסט האָבען אויסגעטאָן די אויבערשע, און זיצענדיג ביים אָפּענעם פענסטער אויפ'ן פינפטען שטאָק, זיך צונעגעהערט צו די קלאַנגען פון אָנקומענדען אוועגט, עס האָט געקלאפט דער צוג פון דער לופט־באַהן. עס האָבען זיך אונטען געהערט קולות פון קינדער אויף ריין־ענגליש, דער צווייטער דור, זאָל זיי נאָט נעבען נעזונט און גלאָט...

די פּאַרזאמלטע האָבען זיך געוועגדעט צום אלטען דאָקטאָר:

— אין אייער לאַנגע פּראקטיק זיינען אודאי נעווען אינטערעסאַנטע אָדער אפילו שרעקליכע פאַרפֿאלען. דערצעהלט אונז.

דער דאָקטאָר האָט זיך פּאַרטראכט, נעבעטען א גלאָז וואַסער מיט אייז און אָנגעהויבען דערצעהלען.

— איהר ווייסט, מיינע העררען, אז איך בין אין אַמעריקא, אין אייער פּראַכטפֿאלען בראָנקס, וואָס פֿליסט מיט מילך און האָניג, ניט לאַנג, אינגאַנצען א יאָהר צעהן, ניט מעהר. ביז דעמאָלט האָב איך נעוואוינט און פּראקטיצירט אין רוסלאַנד, אין א קליין שטערטעל, אין צפון־מערב־נעגענד, וואו אלע קענען איינס דאָס אַנדערע. נעלעבט האָט זיך מיר דאָרטען נוט, פּאַרדיענט האָב איך נאָט צו דאנקען, פּאר זיך, און צום אומגליק פּאר מיינע פּאציענטען — א סך. קיינער האָט מיך פון רוסלאַנד ניט נעטרייבען, מיט פּאָליטיק האָב איך זיך ניט באשעפטיגט, וועגען בראָנקס — האָט קיין פּראיבעל ניט — האָב איך נאָרניט נעטראַכט, נאָר אין א שעהנעם טאָג האָב איך איינגעפּאקט מיינע זאכען, פּארקויפט

דעם פּעלץ און פּיאנינא און אוועקגענפּאהרען קיין האמבורג צום אפּען...

— דאָס איז נעווען נאָכ'ן פּאָנראָם, — האָט אימיצער אריינגעשטעלט.

— יאָ, נאָכ'ן פּאָנראָם, — האָט דער דאָקטאָר באשטעטיגט. — נאָר איך פּערזענלעך האָב פון פּאָנראָם גאָרנישט נעליטטען, און דאָס שטעדטעל אונזערס האָט אויך דער רבונו של עולם און הולינאָנעס באשירעמט. יא, נאָכ'ן פּאָנראָם... — האָט דער דאָקטאָר פּאַרטראַכט איבערגע'חור'ט.

— נעשעהן איז עס אזוי, — האָט דער אלטער ווייטער נערעדט. — איינמאָל אין דער פריה איז צו מיר אין קאָבינעט — אַרער אויף אייער לשון, אין אָפּים — אריינגעקומען יאנקעל דער נעלער, דעם פּאָבריקאַנט גורעוויטש'עס קוטשער. דער פּאָבריקאַנט האָט נעוואוינט זיבען וויאָרסט ווייט פון אונז, אין שטעדטעל סקאָרופּ. אָט דעם יאנקעל דעם נעלען האָב איך גוט געקענט. ער האָט נעדיענט ביי גורעוויטש'ען שוין א יאָהר 40, און נעווען איז ער אייגענטלעך שוין ניט קיין נעלער, נאָר א ווייסער. נאָר איך האָב נערענקט, ווי ער איז נאָך נעווען א נעלער. פון צייט צו צייט פלעגט ער קומען א שמוציגער, א פּאַרבלאָטינגטער, און אריינגעלאָפּענדיג מיט זיינע שרעקליכע שטיוואלעס צו מיר אין קאָבינעט, פלעגט ער זאָגען:

— פּאָניע דאָקטאָר! נו, מען דארף פּאָהרען.

אזוי האָט ער מיר נעזאָגט מיט א יאָהר זעקס צוריק, ווען עס איז נעשטאַרבען גורעוויטש'עס ווייב, אזוי האָט ער הייזעריג ארויסנערעדט מיט א יאָהר צוואַנציג צוריק, ווען דיזעלבע גורעוויטש'עס ווייב, נאָך א יונגע און א שענע, האָט געבוירען איהר ערשטלינג קלמן.

יאנקעל דער נעלער איז אויך דאָס מאָל, מיט'ן בייטש אין האַנט, אין צוויי־פּודיגע שטיוועל, אריינגעפאלען צו מיר אין קאָבינעט און א זאָג געטאָן:

— פּאָניע דאָקטאָר! נו, מען דארף פּאָהרען.

נאר זיין קול האט ניט געהילכט אזוי שטארק און די אויגען חאבען געטרעהרט און דער בייטש האט נעציטערט אין האנט.

— האסט זיך נעעלטערט אביסעל, נוטער ברודער, — האב איך געזאגט יאנקלען. — ווער איז עס קראנק?

— נאט באהיט! עס איז קראנק געווארען אונזער בעל־הבית'ס זוהן, קלמן גורעוויטש — איהר ווייסט?

— קלמן? ווי דען! איך האב דאך איהם אפגענומען. וואס זשע איז מיין פרייוד קלמ'ען?

— ניט צום פארשטעהן — האט מיר יאנקעל נעענטפערט, צופיהרענדיג די הענט, — קראנק געווארען, עפעס ניט ווי אלע מענשען.

מיר האבען זיך נעלאזט אין וועג און איך האב נעטראכט וועגען קלמ'ען, וואס איז קראנק געווארען „ניט ווי אלע מענשען". וואס קען עס באדייטען? פון יאנקלען האב איך קיין טאלק ניט נעקענט דערגעהן. ער האט זיך נעוועצט אויף דער קעלניע, און ארבייטענדיג מיט'ן בייטש, מיט די הענט, מיט'ן קאפ, מיט די פיס און מיט'ן רוקען, איז ער נעווען פארנומען דערמיט, וואס ער האט אומזיסט איינגערעדט די קליאטשע, אזוי אלט ווי ער, צו שטעלען די פיס אביסעל לעבעדיגער.

מיר זיינען פארבייגעפאהרען די בעדלעך, דעם ברוק, די וואסער־פאמפע, די באהן־ליניע, דאס טייכעל, דעם מיהל, דעם שענק. דא האט יאנקעל אויפגעהערט צו טענה'ן צו דער קליאטשע, האט נעכאפט א קוק אויף מיר און מיר זיינען צוגעקומען נעהענ־טער צו סקארופ. באלד האט זיך די קאטש מיט א קלינגען און קרעכצען אפגעשטעלט ביים רויטען צוויישטאקינגען הויז, אין וועלכען עס זיינען נעווען אויסגעהאקט עטליכע שויבען.

איך האב זיך מיט נייגיעריגקט אומגעקוקט אויף די זייטען, ווייל איך האב נעוואוסט, אז מיט א טאג צעהן צוריק איז אן סקארופ נעווען א פאנראם. ווי יאנקעל האט מיר ערקלערט, איז דער פאגראם פארנעקומען אויף די עקען פון שטאדט, וואו פיעלע האבען נעליטען, און דא איז מען אפגענקומען נאר מיט אויסגע־האקטע שויבען און עטליכע ננבות.

דער אלטער גורעוויטש האָט מיך באַגענגט מיט א שטייף פנים, אָהן זיין נעוועהנליכער ווייכקייט. איך האָב נעפרעגט וואָס איז מיט זיין זוהן? ער האָט מיר נעענטפערט:

— איהר וועט איהם באלד זעהן.

ער האָט נענומען דערצעהלען וועגען פּאַנראָם. בעת ער האָט דערצעהלט, האָט די נאַנצע צייט פון א זייט ערנעץ נעבילט א הונט אָהן אויפהער, און איך האָב זיך נעוואונדערט, פארוואָס מען שטילט איהם ניט איין.

מיר זיינען נעגאַנגען איבער'ן קאַרידאָר, און דאָס בילען פון הונט איז נעווארען דייטליכער.

— צו וואָס האלט איהר דעם הונט אין שטוב? — האָב איך נעפרעגט דעם אלטען.

ער האָט פארוואונדערט א קוק נעטאָן אויף מיר און נעענטפערט די טהיר.

דאָס, וואָס איך האָב אָנגענומען פאר'ן הונט'ס בילען, זיינען עס נעווען די נעשרייען פון קראנקען קלמן. ער איז נעלעגען אָנגעטאָן מיט פארנלאָצטע אויגען, און נעבילט אָהן אַן אויפהער. זיינע העגט זיינען נעווען קאָנוואולסיוו צונויפגעדרעהט אין פויסטען און אויף די ליפען האָט זיך אָפט באוויזען שוים.

— שוין דעם צווייטען טאָג אזוי, — האָט מיר שטילערהייט נעזאָגט דער פאָטער.

איך האָב באטראכט דעם קראנקען, נאָר וועניג וואָס פארשטאנען. וואַרשיינליך איז דאָס נעווען זעהר א שטארקער נערוון־צופאל, וואָס איז נעקומען פון עפעס א צורודערונג.

— וועו איז דאָס מיט איהם פאַרנעקומען? — האָב איך נעפרעגט דעם פאבריקאנט.

— נעכטען אין דער זעלבער צייט.

— וואו איז ער נעווען?

— אין דערהיים. מיר זיינען אלע אין דערהיים נעווען, — האָט אָהן חשק און, ווייזט אויס, עפעס באהאלטענדיג, נעזאָגט דער פאָטער.

— איז עפעס פאַרגעקומען? אפשר זייט איהר אין כעס נעווען? — האָב איך נעווענלט ארויסציהען.

— עס איז נאָרנישט פאַרגעקומען. מיר זיינען נעזעסען ביים טיש, פלוצים האָט ער א נעשריי נעטאָן — און עס האָט זיך אָנגעהויבען, — האָט מיט עקשנות איבערנע'חזר'ט דער פאָטער.

איך האָב נענומען נאָך אויפמערקזאמער כאטשכטען דעם משונה'דינען קראנקען. דער ציטער, ווען ער איז נעלענען, איז נעווען א שמאָלער, א קלייגער, מיט א פענסטער אויף דער נאס אַרויס. מען האָט נעזעהען, ווי פארבי דעם פענסטער זיינען דורכנענאנגען איינצעלנע מענשען. דער קראנקער איז נעלענען אזוי, אז ער האָט ניט נעקענט זעהן דעם פענסטער, און דאָן בין איך נעווען איבערצייגט אז ער איז אָהן באוואוסטזיין. איך האָב איהם נעהאלטען פאר'ן האנט און צעהלענדיג דעם פולס, נעקוקט אויף די וועגט, ווען עס זיינען נעהאנגען די בילדער פון הערצל, נאָרדוי און באַרן הירש.

פלוצים האָב איך באמערקט, אז אין צימער איז ווי פינסטער נעוואָרען, אזוי ווי אימיצער זאָל זיך שטעלען אין פענסטער, און אין דערזעלבער מינוט האָט דער קראנקער מיט גוואלט ארויסנעריסען זיין האנט און זיך אָנגעהויבען שרעקליך צו וואַרפען, קריצענדיג מיט די צייהן, זיין בילען האָט זיך צוטראגען איבער'ן נאנצען הויז.

— וויעדער! — האָט דער פאָטער אין שרעק א נעשריי נעטאָן.

איך האָב זיך אומנעקוקט און דערזעהן, אז פון יענער זייט פענסטער, פון דער גאס, קוקט אין צימער א יונג שעהן מיידעל מיט משונה'דיג ברענענדע אויגען און צושויבערכע האָר. דאָס בליכע מאָגערע פנים מיט'ן בלויען צייכען אונטער'ן אויג און פארקרימטען ליפ, האָט זיך אָנגעשטרענגט איינגעקוקט, און די ראַרע שמוציגע פינגער האָבען שטיל נעקלאפט, אזוי ווי מיט א נעבעט, אז מען זאָל זי אריינלאָזען.

דער אלטער גורעוויטש איז צוגענאנגען און נעזאָגט צו איהר:

— אוועק! אוועק פון דאנען!

דאָס מיידעל מיט'ן משוגע'נעם בליק האָט ניט אָפּגעטראָטען א מינוט פינף, ביז יאנקעל דער גאלער, וואָס דער פאָטער האָט איהם געשיקט, האָט זי ניט אוועקגעטריבען, אָננעהמענדיג פ ביי די אקסעל.

איך האָב פארשטאָנען, אז צווישען קלמנ'ס קראנקהייט און דאָס ערשיינען פון דער מיידעל איז דאָ עפעס א פארבינדונג.

— ווער איז עס? — האָב איך געפרעגט.

— ראָזע פריידקעס, — האָט נעענפערט דער פאָבריקאַנט, אראָפּלאָזענדיג זיין גרויסען קאָפּ. — אויף צעהן טעג איז זי פארשוואונדען געוואָרען און נעכטען האָט זי זיך ווידער באוויזען.

— און האָט אויך נעקלאפט אין פענסטער?

— יע. נעכטען אין דער צייט האָט זי נעקלאפט. די הויפּנאנעס האָבען זי קאליע נעמאכט בשעת'ן פאָנראָם — איהר פאר־שטעהט? צווישען אויף אוינער. א וואויל מיידעל. א סוחר'ס א טאכטער... אנ'אָרים פוינעלע.

ער איז אנטשווינגען נעוואָרען, און איבערווינדערניג זיין אוטרוה, נעזאָגט שוין נאָר שטיל:

— זי איז נעווען קלמנ'ס כלה. און ווען זי האָט נעכטען פלוצלונג א קלאפ נעטאָן אין פענסטער און ער האָט זי דערזעהן, האָט זיך עס מיט איהם אָננעהויבען... אין אויגוסט האָט מען נעזאָלט א חתונה שפּיעלען.

פרייע מוטערשאפט.

י נעשיכטע, וואס איך וויל אייך איצט ערצעהלן, איז דורכאוים אן אמת'ע. פארלאפען האט זי זיך מיט עטליכע יאהר צוריק אין א גרויסער אייראפעאישער שטאדט. פארשטעהט זיך, אז די נעמען פון די העלדען זיינען דאָ איבערגעאנדערשט. אבער דאס בייט ניט אויף קיין האר רעם תוך פון דער פאסירונג.

איינמאל אין א פריהלינגס־טאג, ווען ס'האט זיך שוין פארגומען אויף אָוועגד, האט אין דער וואוינונג פונ'ם אדוואקאט גרינגאר לאוטמאן א קלונג געטאן דאס גלעקעל. לאוטמאן האט דעמאלט ניט נעריכט זיך ניט אויף נעסט און ניט אויף קליענטען, און האט זיך אביסעל פארוואונדערט. ער האט זיך אויפגעהויבען פון דער סאפע, אויף וועלכער ער האט זיך בריים צולענט מים א כוך אין האנד, צורעכט נעמאכט דעם שניפס. די טיר האט זיך נעעפענט, דאס דיענסטמיידעל איז אריין און האט נעזאגט:

— עפעס א פריילין וויל אייך זעהן.

— וואס פאר א פריילין? — האט ער נעפרעגט.

— איך ווייס ניט. איך זעה זי צום ערשטען מאל.

לאוטמאן האט א טראכט נעטאן און נעזאגט:

— נוט. בעט זי אריין.

און ער האט זיך נעזעצט צום שרייב־טיש נריים אויסצוהערן א „קיים".

ס'איז אריין א ניט הויכע מיידעל מיט בלאהע ערנסטע און אותרוהיגע אויגען. זי האט אויסגעזעהן אלט צו זיין א יאהר 26. אנגעטאן אייגפאך און מים נעשמאק. אין די הענד א קליין פעקעל.

עפעס איז זי דעם אדוואקאט ניט געפעלען. און ער האָט נעזאָגט מיט א טרוקענעם נעשעפטליכען טאָן:

— מיט וואָס קען איך אייך דיענען?

די אריינגעקומענע האָט זיך צונעזעצט און מיט א פארשעמטער בליק באטראכט דעם אדוואקאט.

— איך האָב אייך צוויי מאל געזוכט אין טעאטער. מען האָט מיר אויף אייך אָנגעוויזען, — האָט זי נעזאָגט.

ער האָט ניט נעענטפערט.

— וועט איהר מיר ערלויבען ניט אָנצורופען מיין נאָמען? לאומטאן האָט א שמייכעל געטאָן.

— מאָדנע. ווי זשע זאל איך אייך רופען?

— ריפט מיך, אויב איהר ווילט, העלענא, — האָט יענע נענטפערט. — נאָר, פארשטעהט זיך, אויב מיר וועלען קומען צו א פארשבעדניס, וועל איך אייך אָנרופען מיין נאָמען — שפעטער.

— ווי איהר ווילט, — האָט דער אדוואקאט טרוקען צונעשמיטט: — אין וואָס האנדעלט זיך אייגעטלעך?

זי האָט ווייטער נערעדט:

— איך זעה, אז מיין פאָרערעד איז אייך שוין ניט נעפעלען. דאָס איז אונאנגענעהם.

— פאָר וואָס?

— ווייל מיין ענין פאָדערט פריהער פאר אלץ, אז איך זאל אייך נעפעלען.

— אז איהר זאלט מיר נעפעלען? — האָט דער אדוואקאט שטארק פארוואונדערט נעפרעגט.

ס'איז נעווען, ווי העלענא וואלט די פראגע ניט נעהערט. זי האָט זיך פארטראכט און נעזאָגט:

— איהר זייט דאָך ניט פארהייראט?

— וואָס פאר א שייכות האָט עס?...

— אייגעטלעך איז עס אלץ אייגס. דאָס מאכט ניט אוים, — האָט זי נעזאָגט.

דעם אדוואקאט האָט זיך אלץ מעהר נענומען דאכטען, אז דאָס מיידעל מאכט חוזק פון איהם.

— ענטשולדיגט, — האָט ער נעזאָגט אזוי אָפיציעל, ווי מע־
ליך: — אָבער איך וואָלט בעטען, איהר זאָלט מיר ערקלעהרען.

— באַלד, באַלד, — האָט זי איהם איבערגעשלאָגען, וועריג שטאַרק רויט, און דאָס האָט איהר גראד זעהר נעקלוידט. — אָבער ווירקליך, ס'איז נאָרניט אזוי לייכט.

דער אדוואָקאַט האָט זי אָננעקוקט, ניט אראָפגענהמענדיג פון איהר קיין בליק.

— איהר ווילט? איך ווייל אייך דורכלייענען א מעשה'לע, — האָט זי פלוצלונג פאַרנעלענט.

— א מעשה'לע? צו וואָס?

— איך בעט אייך, ערלויבט מיר. א קורץ מעשה'לע. איך האָב עס אליין אָננעשריבען.

העלענא האָט ארויסגענומען פון פעקעל עטליכע בויגעלעך פאפיר און נענומען לייענען מיט א שענער נידריגער שטים.

דער אדוואָקאַט האָט נעהערט. איינענטליך, איז עס ניט נע־וען קיין נעווענליך מעשה'לע.

עפעס א מיידעל — נאָט ווייס אין וועלכען לאַנד — האָט באשלאָסען צו האָבען א קינד. אָבער זי האָט ניט נעוואָלט חתונה האָבען, ווייל זי האָט פיינד נעהאַט די מענער, וואָס האָבען איהר אין לעבען א סך שלעכטס נעטאָן. האָט זי ביי זיך אפגעמאכט צו־צוגעהן צום ערשטען בעסטען אין נאס. ינענר האָט זי פארשטאַנען און ניט אפגעשטויסען זי פון זיך. דאָס מיידעל איז מיט איהם נעווען צוויי וואָכען — א ליבענדע און נעטרייע איז זי נעווען — און אז זי האָט דעפיהלט אין זיך דאָס קינד איז זי אוועק. זיי חאָבען זיך קיינמאל מעהר ניט נעזעהען: אָבער דאנקבאר איז איהם דאָס מיידעל נעווען א נאָנץ לעבען.

העלענא האָט נעענדיגט דאָס מעשה'לע און אויפגעהויבען אויפ'ן אדוואָקאַט איהרע גרויסע ערנסטע אונרוהיגע אויגען. ער האָט זיך דערפיהלט אונבעקווועם אונטער דעם בליק. דאָס מיידעל איז נעזעסען אונבעוועגליך, ווי דא וואָלט זיך נעהאנדעלט אן עפעס גאָר א נעווענליכער זאַך.

נאָך א שמילשווייגען, וואָס איז נעווען אלץ דריסענדער, האָט זי שטיל נעזאָגט:

— איצט פארשטעהט איהר?

— יע, — האָט נעזאָגט דער יונגער אדוואָקאט.

— איך בין אלט זעקס און צוואנציג יאהר, — האָט העלענא אָננעהויבען, — איך בין א פרייער, אונאבהענגיגער, דערוואקסענער מענש. איך בין זעלבסטשטענדיג, אָנהויבענדיג פון דער פריהער יוגענד אָן ניב קיינעם ניט אפ קיין דין וחשבון, און ווייל אזא פארבלייבען. איך ווער קיינמאל ניט חתונה האָבען. איך קען ביז איצט ניט פארגעסען וויפיעל מיין מאמע האָט אויסגעליטען פונ'ם פאטער'ס קאפריזען. אָבער איך בענק נאָך א קינד. אפט חלום'ט זיך מיר, אז איך טוליע א קינד צו מיין ברוסט. איך ווייל פון אייך קיין זאך ניט א חוץ אייער קראפט. איהר וועט מיך קיינמאל טעהר ניט זעהען. וועט איהר אמאל וועלען זעהען דאָס קינד, וועט איהר עס קענען, פאר אייך איז דאָך קיין אונטערשיער ניט — וועט זיין מיט אין פרוי מעהר. קוקט אויף מיר ווי אויף א נאסען־מיידעל, ווי אויף א מאמענטאלען קאפריז — ווי אייער הארץ גלוסט. אָבער איך ווייל, אז איהר זאלט מיר נעהערען כאטש אין פערלויף פון א חודש... איך האָב נעלד און מיר וועלען פאָהרען, וואוהין איהר ווילט. דערנאָך וועל איך פארשווינדען פון אייער לעבען.

דער אדוואָקאט האָט זי אויסגעהערט און געזאָגט:

— פאר וואָס זייט איהר נעקומען נראד צו מיר?

— איך האָב נעווארפען גורל. איך האָב אָננעשריבען אויף א פאפירל צוועלף נעמען און נעצויגען גורל.

— וויים דער טייוועל, וואָס דאָ קומט פאָר, — האָט דער אדוואָקאט א טראכט געטאָן.

ער האָט ניט נעווואוסט, וואָס צו טאָן, ווי זיך צו האלטען.

העלענא האָט נאָך לאנג נערעדט. זי האָט נערעדט וועגען איהר „אידעע", אלץ ווינציגער און ווינציגער איז זי איהם געפעלען. מיט'ן שכל האָט ער איהר געגעבען רעכט און מיט איהר איינגעוועלט שכל האָט ער איהר געגעבען רעכט און מיט איהר איינגע־

שטימס, אבער צו דער זעלבער צייט איז נעוואקסען זיין ווידערווי־לען צו איהר און א פארלאנג, וואס ווייטער זיך אפרוקען.

— וועז וועט זי אמאל אוועקפאהרען? — האט ער אייגענט־ליך נעטראכט.

ס'איז שוין טונקעל געווען. העלענא האט לאניש און בפרטיות דערווייזען, אז דאס וואס זי ווייל איז ריכטיג און נאר־מאל. ענדליך האט זי זיך אויפגעהויבען און בייס נעזעננען פעסט נעדריקט זיין האנד.

— איך בין צופריעדן, וואס איך האב זיך נעטראפען מיט א קלוגען מענשען, — האט זי נעזאגט. — דאכט זיך אז א חוץ אלעם, וועלען מיר זיין פרייגד אויך.

דער ארווקאט האט זיך נעפיהלט שאקירט. ער האט נאר־ניט נעעגטפערט. זי איז אוועק.

דרייי טעג נאכאנאנד האט ער בעקומען כון איהר לאננע לאננע בריעף, וואס האבען איבערגע'חזר'ט אלץ איינע און די־זעלבע זאך. א חוץ דעם: אין די בריעף איז אומעטום געשטא־נען דאס פינטעלע איבער'ן „י", אלץ איז אננערופען נעווארען מיכ'ן ריכטיגען נאמען, די בריעף זיינען נעווען קלוגע לאנישע אהן א סימן פון שעהמעווידינקייט.

האט ער איהר נעשיקט א טעלענראמע:

„הערט אויף שיקען בריעף. זייער טאן איז אונמענליך."

אויף מארגען איז אננעקומען א בריעף, פול מיט זידלעריין:

— איך האב אייך נאר נעוואלט אויספרובירען, איך האב פון אייך בלויז חוזק נעמאכט א. א. וו.

אבער ס'האט זיך אין די וועלט דאך נעפיהלט דער צער פון א מיידל, וואס מען האט פארשטויסען.

א לאננע צייט נאכדעם האט לאוטמאן אלץ נעטראכט וועז־נען דער אומגעוועהנליכער באגעגעניש. עפעס טיף אמת'ס, עכטעס איז געווען אין דער מיידעל'ס וועלט. פאר וואס זשע האט ער זי פארשטויסען? פאר וואס זשע איז דער „מאן" אין איהם נעווען אזוי בעליידיגט? הייסט עס, אז אין די וועלט איז פארט נעווען א לינען? וואס פאר א לינען.

דערנאָך האָט ער אָן דער נעשיכטע פארגעסען. איבער־דערצעהלט זי אמאָל אינ׳ם קרייז פון פרײַנד און דערבײַ נע־לאכט.

אין צוויי יאָהר ארום האָט ער העלענא׳ן באגעגנט אין שטאָדט־פּארק. זי איז נעווען שׂהון אָנגעטאָן. פּאָראוים איז נענאננען א דיקע ניאָניע און נעהאלטען א קינד. העלענא האָט א קוק נעטאָן אויף איהם. דערקענט, אָבער קיין מוסקול האָט זיך אין איהר נעזיכט ניט נעריהרט. זי האָט אָפּנעקעהרט איהרע בלאָהע אויגען, וואס זיינען איצט נעווען רוהיג, און נעזאָנט פּארזאָרנט:

— ניאָניע, איז איהם ניט קאלט?

דער אדוואקאט איז לאנג נעשטאנען און איהם נאָכנע־קוקט. זי האָט זיך ניט אומנעדרעהט.

ביים ברעג טייך.

טילע, ליעבע טייכען, וואס זייערע כוואליעס קייקלען זיך שטיל צווישען די נרינע ברעגען. מעלאנכאליש טייכען — די לאנגע בענדער פון טרויער! דאס הארץ רוהט דא אפ, דא אטעמט פריי די ברוסט. קינדער זינגען הויך אויף דעם ברעג. פארליעבטע קומען אין א לבנה־נאכט אן חלום'ען פון גליק. א פארמאכטער פאעט, פון וועלכען מען מאכט חוזק און פון וועלכען מ'האלט דאך, שפאנט אן אינזאמער איבער'ן ברעג און הערט אפשר די ווייטע, ניט ערדישע, לאנג טויטע שטימע... די וועלבעם ביים ברעג האבען אין דעם פליסטערן פון זייערע צווייגען באהאלטען די שטיקע — די עלענדע שטימע, וואס די מענשען מיט פארשטיינערטע הערצער האבען נישט נעהערט.

. . . די שטילע ליעבע טייכען אין די שטעדט, וואס וויסען אזוי פיעל און וואלטען וועגען אזוי פיעל נעפאנט דערצעהלען! יענע טייכען, וואס אויף זייערע ברעגען האבען זיך שטעדט צוואפנען, נעהאלטען שטענדיג אויפ'ן דעק א טרויעריגען סוד, א שטומע טראגעדיע. וויפיעל דראמען האבען זיך אפגעשפיעלט אין די אלע וואסערען, וואו עס שפיגעלט זיך דער הימעל, אזא קלאר, ליעבער און פרעהליכער. וויפיעל טערערען האט מען אויפ'ן ברעג פארנאסען. יעדע שטאדט האט אזא טייך. אין יערען טייך זיינען באגראבען מיידעלשע חלומות, דאס גליק פון א מיידעל. די וועלבעם, וואס וואקסען אויפ'ן ברעג, וויסען עס. די מענשען פארנעסען עס. דאס הארטע לעבען, די טיפע אננעווארצעלטע פארוואורטייל יאגען אין טייך אריין אלץ נייע און נייע קרבנות. די אפגענארטע מיידלעך וויסען, ווי ביטער עס זיינען די וואסערען פון דעם טייך. אבער זיי וועלען ניט דערצעהלען. דער קאלטער

לייטינער דעק נעהמט ארום דאָס מיידעל מוטער, וואָס איז פון ליעבע פארברענט, נעהמט ארום צום לעצטען מאָל, און די כוואָ־ליעס לענען זיך אויף איהר לייכטזינענען, אויף איהר צוטרויליכען קאָפּ.

ביי אלע פעלקער, אין דער פאָעזיע פון אלע לענדער, וואָרפען זיך די אָפּנענארטע מיידלעך אין טייך. אין א לבנה־נאכט מאכען זיי א סוף צו זייער לעבען, און ניט נאָר פון זייערען. זיי טראָגען אוועק אויפ'ן דעק אויך די קלייניע, נאָך ניט נעבאָרענע נשמות, וואָס די ליעבע האָט צום לעבען ארויסגערופען... די „אומנעוצ־ליכע ליעבע", ווי עס זאָגען מענשען מיט א שטיינערן האָרץ.

די פאָנטאזיע פון פאָלק האָט די טייכען באָזעצט מיט וואָסער־פעען. מיר, די מענשען פון ניכטערען טאָג, גלויבען ניט אין קיין פעען. אָבער דאָך — וואוהין קומען אהין די אומשולדיגע, ליי־דענדע נשמות פון די אָפּגענארטע מיידלעך? און אלע טרויסען? און די אומזיסט־פארגאסענע טרערען? און די שטומע ליידען, וועלכע מען דארף דערשטיקען אין זיך, ווייל נאָר פאראכטונג רו־מען זיי ארוים אין פרעמדע.

אָה, שטילע, אומעטיגע טייכען — דער בית־עולם פון אָפּ־גענארטע הערצער!

אין יערען שטאָדט, ביים טייך, חזר'ט זיך שטענדיג איבער די איינפאכע און טיעפע דראמע.

דער טייך כשופ'ט און פארצויבערט, ווייזט אויס, ווי נוט, ווי וואונדערליך ס'איז אויפ'ן ברעג. די בוימער, פון די פרייע וואָ־סערען נענעהרט, וואסערן הויך און פריידיג. דאָ איז זאפטיגער דאָם גראָז, באהאלט זיך א באנק ארער אן אלטער, אלטער שטיין, פונקט ווי צוגעגרייט פאר גלייבטע, אן אָרט פאר יונגע ליעבע, א מזבח, אויף וועלכען מען וועט ברענגען אן אומשולדיגען קרבן צום עראס, דעם נעהיימניספולען גאָט.

דער פריהלינג פון ליעבע הויבט זיך שטענדיג דאָ אָן. „פאר־ליעבטע זוכען אייזאמקייט" — האָט נעזאָגט א בייזער, קלוגער מענש — שאָפענהויער. פארליעבטע זוכען די אייזאמקייט. דאָ איז רייכער זייער שטים און אויפריכטיגער די שבועה. עס רוישט

מיט א נרינעם רויש די בוימער איבער זיי. דער טייך שפרייט זיך ביי זייערע פיס, מיט לבנה־ליכט פארנאסטן. פארליעבטע האבען אזוי ליעב דעם לבנה־שיין. אט דער טייך וועט ניך ווערטן דער קבר פאר איינעם פון די פארליעבטע, פאר יענעם פון זיי, וואס איז שוואכער. אבער וועגן דעם ווייסט מען נישט. וועגן דעם טראכט מען נישט. אזא מאדנער טרויער איז אין הארצען, וויל זי איז נאהענט צום טויט.

האט נעלעבט א מיידעל אין א שטאדט. נישט אלצאיינס דען, ווי מען האט זי נערופען? נעהאט האט זי א מילד הארץ, ווי אלע אנדערע מיידלעך. ליעבע און לויכטענדע אויגען, ווי אלע אנדערע מיידלעך. ווירקליך אזוי, — איז דען נישט אלצאיינס, ווי מען האט זי נערופען.

זי איז אלט נעווען 18 יאהר. ער — 25. ווער איז ער נעווען? פאר אונז — איינער פון די נעווענליכע יונגע לייט האט דרך ארץ פאר אזעלכע מענשען. „א וואויל־ער יונג", זאגען וועגן איהם די חברים. „אזא וואויל־ער יונג". וועז ער וואקסט אויס, האט מעהרסטענס חתונה מיט איינער א רייכער און א מיאוסער, עפענט א נעשעפט און האט א מזרח־ארט אין שוהל. אויף דער תלמוד־תורה גיט ער א נרויסע נדבה און וועדט איינער פון די „פני" אין שטאדט.

אזא איז ער פאר אונז. אבער פאר אן אנטצוהעהרינער מיידעל מיט היים בלוט איז ער אן אנדערער, פארשטעהט זיך. מיט בלינדע אויגען קוקט זי אויף איהם, פארטרויט זיך איהם. איהר נאנץ לעבען, איהר נאנצע הארץ איז אין זיין לייבטזיניגער האנט.

אויפ'ן ברעג פון טייך אין א לבנה־נאכט שפיעלט זיך אפ זייער ליעבע. עס פארשטעהט נישט דאס מיידעל, וואס עס פליסט מערן די בלעטער אויף די בוימער, וועגן וואס עס דערצעהלען די כוואליעס.

און די בלעטער און די כוואליעס פליסטערן, אז ביז איהר זיינען אויך נעווען אזעלכע ווי זי. אז אויפ'ן דעק פון טייך לינען איהרע שוועסטער, אז זייערע נשמות וואנדערן זיי.

זי הערט נישט. טויב איז זי און בלינד.

עטליכע חדשים נעהען פֿאַרבּיי. ס'איז קאַלט. ס'איז קאַלט אין האַרצען.

אַן איינזאַמע, א פֿאַרלאָזענע וואַנדערט דאָס מיידעלע, נעפּינט זיך קיין אָרט נישט, פֿאַרצווייפֿעלט דריקט איהר האַרץ. לויבט, ענטוישונג, שאַנד און צער טרייבען זי ווי מיט בייטשען.

וואָס טוט מען? וואו באַהאַלט מען זיך? אויף דער נאַנצער בריייטער וועלט איז פֿאַר איהר קיין אָרט נישטאָ. ער איז אַוועק, פֿאַרשטויסען זי, אויסגעלאַכט, אָפּגענאַרט. מאַרגען וועלען זיך די פֿריינד דערווייסען, דער שטרענגער פֿאָטער וועט זיך דערווייסען. דערנאָך וועלען אַלע טייטלען מיט די פֿינגער. זיי וועלען זי פֿאַרמאַטערן, אויף טויט פֿאַרמאַטערן.

ווי קאַלט! דער הערבסט־ווינט בלאָזט, ווי שנעל ס'ווערט מונקעל!

נאָך עטליכע מינוט און ס'ווערט נאָך פֿינסטער. אַן אייזער־נער רינג האָט זיך פֿאַרשלאָסען ארום איהר. נישטאָ קיין אויסוועג. נאָר איין אויסוועג איז דאָ — טויט.

נאַכט. אַלע שלאָפֿען. ערנעץ־וואו, אין א שטיבעל לויכט אַן אייזאַם פֿייערל. זיצט עמיצער איבער א ספר? מאַטערט זיך עמיצער אין א קראַנקהייט? אַדער דאָס לויכט דאָרט אזוי דאָס פֿליין מענשליך גליק.

דאָס מיידעל וואַנדערט איבער די גאַסען. נישטאָ וואוהין זיך אומצוקערען. נישטאָ צוליעב וואָס צו לעבען. די באַקאַנטע גאַסען שטויסען זי אַוועק. די שטיינער זיינען נאַס, רער וויינט קאַלט, אַלע טירען זיינען פֿאַרמאַכט.

און אָט איז זי ביים ברעג טייך. ווי נעביטען האָט זיך רער מייך, וואָס האָט אין פֿריהלינג מיט לבנה־ליכט נע'כישופ'ט, גליק צונעזאַנט מיט זיסען סם פֿאר'שיכור'ט.

אַנדערש, בייז רוישען יעצט די בוימער:

— מיר האָבען נעווואָסט, אז דו וועסט צוריק קומען צו אונז. מיר האָבען דיך נעווארטענט. דער טייך שוימט, די שוואַרצע וואַסערן שרעקען. זיי וואַרטען: א סך אזעלכע מיידלאך זיינען נעווען — איז איצט מיט איינער מעהר...

אין דער פריה שמועסט מען אין שטאדט וועגען דעם מיידעל, וואס האט זיך דערטרונקען, פאראן א סך, וואס האבען אויף איהר רחמנות. א וואוילֿ מיידעל געווען, נאר צו לייכטזיניג — איהר פארשטעהט!

און דערנאך פארגעסט מען.

ווידער קומט דער פריהלינג. אנדערע בלומען בליהען. א נייע ליעבע נארט אפ.

אן אנדער פארעל זיצט אויפ'ן ברעג פון טייך. און אן אנדער מיידעל פארטרויט זיך דעם מאן. איז דען נישט אלצאויינס, ווי מען רופט זיי?

און די בוימער ביים ברעג פליסטערן, א שטים, די שטים פון דער דערטרונקענער, די שטים פון דער פארלאָרענער.

— היט זיך! היט זיך! איך בין נעווען אזא ווי דו. ותעסט זיין אזא, ווי איך.

אבער דאס מיידעל הערט נישט, קיינמאל הערען זיי נישט.

די שוואַרצע חנה.

אָם איז געווען א זעלטענער, אן אָריגינעלער טיפּ. א הויכע, א שטאַרקע, מיט גרויסע שוואַרצע אויגען, מיט געדיכטע שוואַרצע האָר, האָט געמוזט ציהען אלעמענס אויפמערקזאמקייט. וועז זי איז נאָך א קינד געווען, האָט מען זי נישט געקענט ניט באמערקען צווישען דער איבריגער קליינווארג. זי איז געווען די אָנפיהרערין פון אלע שטיפערייען, זי פלעגט קלעטערען אויף בוימער, ווי א איינגעל, און בכלל איז זי געווען מעהר עהנליך צו א איינגעל, ווי צו א מיידעל.

— אָהאָ! — פלעגט מען וועגען איהר זאָגען: — **די שוואַרצע חנה** וועט שוין זיין איין מאָל **אן אנטיק**! איהר וועט זעהן! זאָל זי נאָר אונטערוואקסען.

צו זעכצעהן יאָהר האָט זי אלע יונגע לייט פארדרעהט **די קעפּ**. זי איז ארים געווען, אָהן נדן, יאנקעל דעם שענקער'ס מאָכטער איז זי געווען, און דאָך האָבען די שעהנסטע יונגע לייט נעווכט איהר אויפמערקזאמקייט. יאנקעל'ס שענק האָט צו יענער צייט היבש געלייזט. די שוואַרצע חנה האָט באדיענט די נעסט, פלעגט צוואוארפען יעדען פון זיי א פרעהליך וועדטעל, פלעגט יעדען צופריעדענשטעלען, אָבער מיט מאָס. וועז שמערקע'ס דעם גביר'ס זוהן, האָט זי נעפּרואווט א קוש טאָן, האָט ער נעכאפּט אזא הילכינען פּאטש, אז אויף מאָרגען נאָך האָט זיך איהם אלץ אויסגעדוכט, אז ערגעץ קלינגט מען.

נאָר פלוצלונג, וועז חנה איז נאָך ניט געווען קיין פולע 19 יאהר אלט, איז יאנקעל דער שענקער געשטארבען. איהם האָט

פארשאדט, ווייזט אויס, וואס יערען מאל ביים עפענען א פעסעל ביער, פלעגט ער פארזוכען צי די ביער איז גוט אדער ניט. זיין תארץ האָט ניט אויסגעהאלטען און אויפגעהערט צו שלאָגען...

— אָרימע חנה! אָרימע יתומה! — האָט מען אין שכאָדט געזומען רערען; וואָס וועט פון איהר ווערען? אָהן מאמע־מאמע נעביך! וואָס וועט ווערען פון „נעשעפט"?!

אָבער ווי האָבען זיך אלע נעחרוש'ט, ווען חנה האָט זיך אויף א האָר ניט פארלוירען. זי האָט, ווי עס פיהרט זיך, נע־ווייגט איבער'ן טאטענ'ס טויט, מקבר נעווען איהם אויך ווי עס פיהרט זיך. און, ניט פארלירענדיג קיין איבריגע, צייט האָט זי זיך נענומען צום געשעפט. דאָס נאנצע שטערטעל האָט נעשטוינט. אווינס איז נאָך קיינמאל ניט נעווען, אז א מיידעל אין די יאָהרען, זאל אזוי קלוג און ענערגיש אליין נעהמען אייג־אָרדנען איהר לעבען. זי האָט טאקע אויפ'ן שטעל אָפגעהאקט יענעם לייכטזיניגען טאָן, וואָס האָט נעהערשט אין שענק בשעת דער פאָטער האָט נאָך נעלעבט. אלע יוננע לייט, אָרימע און רייכע, ערנסטע און ניט־ערנסטע, זיינען נעצוואונגען נעווען צו רעזיגנירען. זי האָט זיך פארשפארט אויף עטליכע שעה מיט'ן הינקענדיגען קלמן, וואס פלעגט צוהעלפען איהר פאָטער, און האָט דורכנעקוקט אלע פאפירען, אלע חשבונות, אלע ביכער, וואָס זיינען נאכ'ן פאָטער נעבליבען. דעם שענק האָט מען פארמאכט און חנה האָט נעדונגען ארבייטער, — סטאליארעס, מוליארעס. מען האָט נענומען האקען, בויען, פארבען. און אין עטליכע וואכען ארום איז אויפ'ן אָרט פונ'ם שמויציגען, פאר־לאָזענעם שענק נעשטאנען א נאנץ שענער רעסטאָראן.

אין שטאָדט האָט מען זיך ניט נעקענט אפוואונדערען. דער רעסטאָראן איז נעווען אן אנשטענדיגער, און עס האָט איהם נענומען באזוכען אן אנשטענדיגער עולם. די אומריינע שכורים, די שטענדיגע באזוכער פונ'ם שענק, זיינען פארשוואונדען און ניט נעוויזען זיך מעהר. די שווארצע חנה איז איצט נעווען אן אייגענטימערין, א „באלעבאָסטע". זי פלעגט ארומגעהן אין

שווארצען זיידענעם קלייד, האָט אויף אלץ נעהאָט אן אויג. נע־ווען העפליך און נעווען שטאָלץ.

דאָס מיידעל האָט אליין איהר שיקזאל נעשמידט. א שטאָלצע, א רעספּאָטישע, האָט זי קיין נדבות פון לעבען ניט נעוואלט. מיט א הויך אויפנעהויבענעם קאָפּ איז זי דרייסט נע־נאנגען איבער דעם ווענ, וועלכען זי אליין האָט אויסנעקליבען און ניט מורא נעהאט פאר קלעפּ.

דער אלטער הינקענדינער קלמן האָט פון איהר נעהאלטען עולם ומלואו.

— אוא מיידעל, ווי דו, האָב איך אין מיין לעבען ניט נעזעהן,

— פלענט ער זאָנען. איך האָב נאָר מורא פאר אירן זאך...

— פאר וואָס? — פלענט חנה פרענען.

— פאראן אזוינס, מיט וואָס מען קען יעדער מיידעל פאנ־נען: — און דו ביזט דאָך אויך א פרויענצימער.

— איהר מיינט...

— איך מיין, אז פאר אירן זאך דארפסטו זיך, חנה, היטען: פאר ליעבע. ליעבע קען פון דיר מאכען א תל.

— נישטאָ אזוינס, וואס זאל פון מיר א תל מאכען, — האָט שטאָלץ נעענטפערט די שווארצע חנה.

— דו ווילסט דאָך ניט דאָס נאנצע לעבען בליבען אן אלטע טויד? — האָט קלמן אָפּגענטפערט.

— אָה, ניין! איך ווייל לעבען. איך בין יונג. אָבער דאָס — שפעטער.

עס איז נאָר שווער נעווען צו נעפינען א חתן פאר דער שווארצער שעהנהייט. איהר שטאָלץ האָט אָפּגעשראָקען די יוננע לייט. און אויך איהר זיינען ניט נעפאלען די שטילע פאלנעדינע יוננע לייט.

— איך ווייל א מאן, ניט קיין שקלאף, — פלענט זי זאָנען, לאכענדיג.

די צייט איז נענאנגען. חנה'ס רעסטאָראן האָט זיך אלץ צו־

וואסטן. די בעל־הביות'טע איז נעווארן אלץ רייכער. זי האט נעבליהט: א הויכע, א שטארקע, א נעזונטע. נאך א ביסעל און איהר צייט וואלט פאראיבער, די פרישע הויט וואלט פארוועלקט געווארן, עס וואלטן זיך צושוואמען די קרעפטינע פארמען.

אבער דא האט אט וואס פאסירט: די שהנהייט האט זיך פארליבט און איז נעווען געליבט.

דורכפאהרענדיג די שטאדט, איז צופעליג נעקומען אין רעס־טאראן דער יונגער באנקיר ספירא. וועגן דעם ספירא זיינען ארומגענגען לעגענדען, ניט ווינציגער ווי וועגן חנה'ן. מען פלעגט זאגן, אז זיין קאפיטאל האט ער צונויפגעשלאגן, אנ־הויבענדיג מיט נארניט, מיט פוסטע הענט. נעווען איז דער ספי־רא אויך אין אמעריקא, צוריקגעקומען, געליטען נויט, אמאל ניצול געווארן פון טויט, איז נעפאלען, זיך אויפגעהויבען און איצט, הגם ער איז נאך נאר א יונגער נעווען, נעהאט א פיינעם קאפיטאל און כבוד.

זיי ביידע זיינען ווי באשאפען נעווארן איינער פאר'ן אנ־דערן. זיי זיינען פון דער ערשטער מינוט אן נעווארן פרייגד, ווי א מאגנעט וואלט זיי איינעם צום אנדערן געצויגען. זייערע אויגען האבען איינער דעם אנדערן פריהער אלץ נעזאגט, ווי זייערע ליפען.

אבער עס האט נעווארט אויף איהר אן אומגליק. דערנאך פלעגט חנה דערצעהלען, אז דאס איז נעווען דער שטארקסטער קלאפ, וואס זי האט געליטען אין לעבען: דער יונגער באנקיר איז נעווען פארהיראט. ער האט עס איהר נעזאגט אין אבענד, ווען זיי זיינען פארבליבען אליין. חנה איז בלאס נעווארן: זי האט זיך דערויף ניט גערוכט.

...ספירא איז נעבליבען אין שטאדט עטליכע טעג, און עס איז פאר אלעמען קלאר גענוען, אז עס האבען איהם פארהאלטען דער וויכטיג'ס שהנע שווארצע אויגען. דערנאך איז ער פאר־שוואנדען. מען האט אן איהם פארגעסען.

דער זומער איז פארבייגעגאנגען, דער הערבסט און דער ווינטער

האָט זיך אָנגערוקט. חנה'ס געשעפטען זיינען געווארען אלץ גרעסער, אָבער פלוצלונג איז זי נאָר פארשוואונדען פון שטאָרט.

אין אָנהויב האָט עס קיינעם ניט געווונדערט. אָבער דער נאָך, אז עס איז אוועק א חודש, און נאָך מעהר, האָט מען זיך אָנגעהויבען צו סוד'ען. מאָרגע קלאָנגען האָבען זיך די ווייבער איינע דער אנדערער פארטרויט אויפ'ן אויער. די ווייבער האָבען זי ניט ליעב געהאט נאטירליך, און איצט זיינען אלע געווען צופריעדען מיט דעם, וואס האָט נעקענט נעשעהן. מען האָט גענוג מען שמועס'ען, זיך דערמאהנען, משפט'ען. מען האָט זיך דערמאָהנט אן'ם יונגען באנקיער ספּירא און אן די בריטע קליידער און שאלען, וואס חנה פלענט די לעצטע צייט טראָגען . . . מיט איין וואָרט, מען האָט זיך נענומען פאר איהר, ווי עס באדארף צו זיין.

— וואָס וועט זי איצט טאָן? — האָט מען זיך דעם קאָפּ געברעכען.

וויל נעווואוסט האָט מען, אז חנה איז ניט פון די, וואס לאָזען זיך נרינג צוברעכען.

און אָט נאָר אונערווארטעט איז די שטאָלצע חנה צוריקגעקומען. דער אלטער קלמן איז איהר אנטקענגען געפאָהרען. זי איז נעפאָהרען פון וואקזאל מיט עפעס א שטאָלצען און פינסטער רען שמייכעל. א סך האָבען געוואָנט, אז זי האָט אויסגעזוהן ווי א מענש, וואס איז גליקליך. מען האָט ניט פארשטאנען, וואס איז דאָס אזוינס מיט איהר. דער סוד איז נעווארען טונקעלער.

און נאָך אין דריי טעג ארום האָט מען חנה'ן „אונטערנעווואָרען" א קינד — א קרעפטינען אינגעל, וואס האָט הילכיג נעשריען. אונטערווארפען האָט מען איהם ביינאכט אזוי, אז מען האָט זיך צו איהר נאָר ניט נעקענט צוטשעפען. די ווייבער זיינען שטיל געווארען. אין דער שטיל האָט מען זיך נאָך נע־סוד'עט, אָבער אין דער הויך האָט מען מורא נעהאט צו רעדען.

די שווארצע חנה האָט באשלאָסען אויסצוהאָרעווען דאָס אונטערנעווארפענע קינד. און אזוי איז אויסגעוואקסען א שטאָר־

קער, וואויל־ער אינגעל. און אין א קורצער צייט ארום האָט ז׳ דורך אן אדוואָקאט איהם אַראָפּטירט.

א סך האָבען דעמאָלט נע־טענה׳ט, או חנה „וואָלט נעראַרפט זיין א מיניסטער". דער אמת איז, דאָס מיידעל האָט נעקענט זיין ניט נאָר מוטער, נאָר אויך א מענש.

דער האָניג-חודש.

ס איז נעווען א הויך־בויניג, מאָנער מיידעל פון א פיר־נער פאמיליע, אליין איהר ברויט פארדיענט: נעווען א לעהרערין אין פּאָבליק סקול. ער איז נעווען איננער פון איהר מיט וועלכע ס'איז דריי יאהר: פון מיטע־לען וואוקס, א שטאַרקער, אן אטלעטּ, א ספּאָרטסמאַן, וואס האָט אויסנעצייכענט נעשפּיעלט אין בייז־באלל. זי איז שוין נעווען זעקס און צוואנציג יאהר אלט, און די בענקשאפט פון א צו רייף נעוואָרען מיידעל האָט מאָדנע פאר־שעהנערט איהרע טונקעלע אויגען און די איינגעפאלענע צאָרטע באקען. נערופען האָט מען זי בערגא סטאק.

זיי האָבען זיך צופעלינ באַנעגנט אין א באַקאנטער הויז און באלד זיך באפרייַנדעט. דוד לונץ, אן אמעריקאניזירטער איד, א מענש אָהן איבערינע קונצען, האָט נישט באלד פארשטאַנען, אז דאָס איז נעקומען די ליעבע. ער איז נעווען פארטאָן אין זיין ארבייט, די רעשט ענערגיע פלענט ער אוועקגעבען צום ספּאָרט, און ער איז נאָרניט נעוואָהנט נעווען צו פרויען גענעל־שאפט. בערטא'ן איז אָבער נעפעלען זיין באשיידענהייט, זיינע לאַנגזאמע באוועגונגען, אין וועלכע עס האָט זיך נעפיהלט פיוישע קראַפט. איהר האָט זיך נעראכט, אז ער איז עהנליך צו איהר אינגערען ברודער, וועלכער איז מיט עטליכע יאָהר צוריק נע־שטאָרבען. און זי האָט ניט פארשטאַנען, אז דאָס איז די ליע־בע — די ערשטע, די צערטליכע און צו דער זעלבער צייט ליי־דענשאפטליכע ליעבע פון א רייף מיידעל, וואָס האָט א טונקעלען פארלאנג צו ווערען מוטער.

אין אָנהויב האָבען זיך די יונגע לייט זעלטען געזעהן. דער־נאָך האָבען זיי זיך אָנגעפאנגען עפטער צו כרעפען. נאָר אויך די

אפטע באגענעניש־שען פלענען פארקומען נאנץ זעלטען. אמאל פלענען אוועקגעהן צוויי אן אמאל אויך דריי וואכען, איידער דור פלענט קרינען די מענליכקייט צו פארבראנגען מיט בערטא'ן א פאר שעה. דאס טומעלדינג לעבען פון דער שטאלענער שטאדט, וואו מען דארף מיט די צייהן אן נעגעל זיך דורכשלא־גען דעם וועג, האט נעלאזען וועניג צייט פאר ליעבע אן חלומות. זיין ארבייט פלענט ער שפעט פארענדינען. זי פלענט טוזען פריה אויפשטעהן, אן נעלעבט האבען זיי אין פערשיעדענע עקען פון שטאדט. דערפאר, וועו זיי פלענען זיך טרעפען, פלענען זיי זיין דאפעלט אויפמערקזאם אן צערטליך איינער צום אנדערען. די ליעבע איז נעוואקסען, אן איז לסוף אויסגעוואקסען, איז רייף נעווארען. נעטראפען האט זיך, אז איינמאל הערבסט־צייט, וועו די יונגע לייט האבען שפאציירט איבער די איינזאמע נאסען פון דער איינשלאפענדער שטאדט, האט דור ארומנענומען בערטא'ן אן זי א קוש נעטאן. זי האט זיך צוגעטוליעט צו איהם. זיי זיינען נעקומען אהיים צו איהר פאטער אן אויפנערענט אן פאר־שעהמט איהם אלץ דערצעהלט. טרעהרען האבען זיך געשטעלט דעם אלטען אין די אויגען. ער האט א קלאפ נעטאן דור'ן איבער דער פלייצע, נעוואלט זאגען עפעס פייערליכעס, אבער אנשטאט דעם האט ער בלויז ארויסגעברומט:

— וואלט איהר מוטער.. איהר מוטער... ותן זי וואלט לעבען...

אזוי זיינען זיי אפיציעל נעווארען חתן־כלה.

וועו מען האט נענומען ארומרעדען די זאך, איז קלאר נע־ווארען, אז מיט דער חתונה דארף מען אויפווארטען כאטש וועל־כע עם איז אנדערהאלבען יאהר. אזוי האט זיך בעסער נעלוינט מאר ביידען.

— מילא, וועלען מיר אויפווארטען, — האט בערטא מיט א שמייכעל נעזאגט, אן מיט די אויגען דוד'ן נעצערטעלט.

— מיר וועלען אויפווארטען — האט פארכמורעט צוגעגע־בען דער חתן.

און זיי האָבען געזומען ווארטען — די דאָזיגע לעבע יונגע לייט — ווארטען אויף זייער גליק.

א מיידעל, ווען אין עלטער פאר איהר חתן, האָט איהם לעבן מיט א כמעט מוטערליכע לעבע. אזא לעבע איז אפשר די שמארקסטע און די לויזענשאפטליכסטע. זי לעבט אין איהם דעם פאטער פון איהר קינפטיגען קינד — און אזוי לאנג, ווי דאָס איז נאָך אויף דער וועלט ניטאָ, לעבט זי אין איהם איהר קינפטיג קינד.

בערטא האָט באלויכטען פון שטילען אינערליכען גליק. זי האָט אויפגעבליהט. דאָס מיידעל, ווען האָט נעהאלטען ביים אָפּבליהען, איז איצט געווען שעהנער און רייצענדער, ווי א זיעבצעניעהרינע מיידעל. מען פלענט איהר נאָכקוקען אין סאָבוויי. יעדער האָט נעמיינט, אז מיט איהר שמייכעל מיינט זי איהם. ס'זענען דערביבער פאָרגעקומען עטליכע קאָמישע מיספארשטענדנישען.

ווען דוד פלענט צו איהר קומען, פלענען זיי זיך זעצען אין א ווינקעל און טרוימען. בערטא פלענט רעדען, ער פלענט הערען און פלענט מסכים זיין.

זי פלענט האלטען אין האנד באהן־טאבעלען,פרייסקוראנטען א. ז. ו.ו.

— זעה, ליעבער, — פלענט זי אָנהויבען: — דער צוג געהט אָפּ פון ניו יאָרק 12.45 אין דער פריה. דאָס איז דער בעסטער צוג. מיר וועלען אָפּפאָהרען קיין אטלאנטיק סיטי און בלייבען דאָרט א דריי פיער טעג.

— פיער.

— נוט, פיער. ווי דו ווילסט. דאָרט וואוינען מיר אין הָטעל „וואלדאָרף".

— א ביסעל צו טייער.

—טהייער? מיר האָבען דאָך אָבער אָפּגעמאכט נישט צו קאָרגען. א נאנצען חודש וועלען מיר וועגען געלד ניט טראכטען קוקט ווי נבירים.

— יע.

—מיר וועלען נאר טראכטען וועגען אונזער ליעבע.

— יע.

— הער אויפ. נישט אזוי שטארק. — האט בערטא מיט ליעבע אפגעשכעלט. — אין אטלאנטיק סיטי זענען דא צוויי צו־נען, איינער א פריהמארגעדינער, דער אנדערער א ביינאכטינער. מיט וועלכען צוג וועלען מיר?....

זיי פלענען לאנג וועגען דעם רערען. יעדע קלייניגקייט פון זייער האנינ־חודש איז בפרטיות ארומגעטראכט געוואָרען. ניט נעבליבען קיין אָרט פאר צופעלינקייטען. דער צוג נעהט אוועק אזוי און אזוי שפעט און קומט אן אין דער און דער שטונדע; דער נומער אין האטעל קאסט אזוי פיעל, דער אויטאמאביל אזוי פיעל, דער צוג נעהט ווידער אפ; פולמאן קאר א. ז. וו., דאס זע־נען נישט נעווען די נראשענע אויסנערעכענטקייט פון צוויי מענ־שען מיט קלייניע השגות. דאס איז נעווען א פעסט פון ליעבע, א שיער פון גליק. די צוגען, האטעלען, אויטאמאבילען — דאס זענען נעווען בלויז אטריבוטען פון זייער ליעבע, א רעעלער אויס־דרוס פון זייער נרויס גליק.

— מיר וועלען האבען מיט זיך טויזענד דאלאר, און מיר וועל־לען זיי איננאנצען אויסנעבען, נוט?

— פראכטפול. דעם חודש זענען מיר נבירים. דער חודש איז אונזערער.

און מען האט נעראפט באשאפען די טויזענד דאלאר — די האלץ פאר דעם פלאם פון זייער ליעבע. טויזענד דאלאר, וועלכע אמור וועט איינשלינגען. טויזענד דאלאר אויפ'ן מזבח פון זייער גליק.

און ביידע האבען נענומען ארבייטען מיט דאפעלטער ענער־ניע.

צייט ביז דער חתונה איז נעווען נענוג. מען דארף ארביי־טען. מען דארף אויך דורך די נעכט ארבייטען: איבערזעצען, חשבונ'ען, טאן אלץ אין דער וועלט. בערטא האט קיין מינוט רוה נישט נעוואוסט. יעדען דאלאר האט זי אפגעשפארט, יערען „קוואדער" נעלענט אין די שותפות'רינע קאסע. זיי האבען זיך

נעפרעהט, די קינדער, וועו זיי פלענען איבערצעהלען זייער קא־פיטאל. זיי זיינען נעווארען קארג, ווי אלטע און אליין פון זיך נעלאכט.

— ארבייטען! ארבייטען! — פלעגט בערטא אויסרו־פען: — די וועך האָב איך פארדיענט מיט 4 דאָלאר וועניגער. איך האָב זיך נעפוילט, ליעבער.

פון נרויסע אנשטרענגונג איז זי קראנק נעווארען. דער מיר־רעל׳ס שכאַרקער אָרגאניזם האָט נישט אויסנעהאלטען. זי איז מערקבאר שוואכער נעווארען און אליין עם נישט נעווואוסט.

— וואָס איז מיט דיר, טייערע מיינע? ביסט מאָנערער נע־וואָרען, ביזט בלאסער נעווארען.

— נארישקייטען, איך בין נעזונד, — פלעגט בערטא ענט־פערען. — כלויז מיער אביסעל. סיר וועלען זיך אָפרוהען — אין אטלאנטיק סיטי — יע?

אָבער די מידקייט איז נישט פאָראיבער, און בערטא האָט אלץ נעארבייט.

— נעבליבען זענען נאָך פיער חרשים און פיער און צוואנציג טעג; ניך וועלען מיר זיך אָפרוהען.

— אָבער מיר האָבען כמעט 700 דאָלאר.

— וויינציג, ווינציג, ליעבער. מען דארף ארבייטען, אָה, ווי שעהן דאָס וועט זיין! אָה, טייערער.

צום הונדערטען מאָל האָט בערטא איבערלעבט דעם חודש פון ליעבע, דעם חודש פון גליק, דעם חודש, וועו מען וועט וועגען קיין שום זאך ניט דאַרפען טראכטען, — נאָר וועגען זיך און וועי־גען איהם. צום הונדערטען מאָל האָט זי איבערגעקוקט דעם מארשרוט: דער צוג קומט אָן, דער צוג נעהט אוועק, האָטעל, בלו־מען, אויטאָמאָביל, א בלויע קלייד... דער צוג, נעהט אוועק דער צוג קומט אָן.

אין די פארבאָרגענע חלומות האָט זי א פארציטערטע נאָך ווייטער נעוואוסט, זי פלענט צומאכען איהרע אויגען, וואָס זענען אלץ מעהר און מעהר איינגעגראָבען נעווארען, און נעשמייכעלט. אָ, ווי נאָהענט, אזוי נאָהענט....

ענדליך איז נעקומען א דאקטאר און שטרענג פארוועהרט בערטא'ן צו ארבייטען. דאס איז נעווען א שווערער קלאפ.

— אבער מיר האבן שוין אפנעשפארט מעהר ווי 800 דאלאר — פלענט זי זאגען דוד'ן.

זי איז נעלענגען, נעטרוימט וועגען פריהלינג און וועגען חודש פון זייער נליק. ארום איהר זענען נעווען צוואוואכפען באהן טאבעלען, האטעל־אנצייגער, פרייזקוראנטען, צו מאל פלענט זי בייטען דעם צוג, און פון דער ענדערונג פלענט זיך בייטען די נאנצע סיסטעם. מען האט אויף ס'ניי אויסנעארבייט דעם פלאן פון דער רייזע. אבער דאס איז נעווען אן אנגענעהמע ארבייט.

אבער דער דאקטאר האט אוועקגענומען די אלע באהן טאבעלען און פריז־קוראנטען, אוועקגענומען פאפיר און בליישטיפט און פארוועהרט עפעס צו פלאנעווען. צום ערשטען מאל האט בערטא א טראכט נעטאן, אז זי איז ערנסט קראנק.

אונמענליך! — האט זי מיט שרעק שטיל נעזאנט.

דער חתן האט אנגעהויבען עפטער קומען צו זיין קראנקער כלה. שטילערהייד, דער דאקטאר זאל ניט וויסען, פלענען זיי אלץ אויסרעכענען: דער צוג נעהט אוועק... דער צוג קומט אן... פולמאן קאר... 900 דאלאר... זיי פלענען דערפון פער'שיכור'ט ווערען, ווי שכורים פון וויין.

בערטא האט נעהאלטען ביים שטארבען, אבער ביידע האבען נאך נעהאפט. זי האט נע'נוסס'ט, אן אלט מיידעל וואס האט שוין איבערגעלעבט איהר ליעבע און איהר גליקליכען האניג חורש. אזוי טיף האט זי דורכנעטראכט און דורכנעפיהלט איהר ליעבע, אז זי האט אויסגעזוהען צו זיין כמעט נליקליך. אין איהר פאנטאזיע איז זי שוין נעווען א פרוי, א שוואנגערע יונגע פרוי, א מוטער — א באפרוכפערטע בלום. זי האט געשמייכעלט צו איהרע נעדאנקען, און דער חתן האט נעמיינט, אז דאס רערט זי פון היץ. זי איז שוואנגער נעווען — זייענדיג א ריין מיידעל, וואס די דאקטוירים האבען זי צום טוידט פאר'משפט.

איינמאל ביינאכט האט דוד נעוואכט ביי איהר בעט. ער האט איינגערעמעלט. א מיעדע שטילע שטים האט איהם אויפ־

געווען. ער האָט זיך אויפגעכאַפּט. בערטא האָט נעקוקט אויף איהם מיט נרויסע וואונדערליך־שענע אויגען.

דוד, האָט זי שטיל נעזאָגט, — איך וועל אַוועקפאָהרען אויף דיר. מיין צונ נעהט אָפּ.

זי האָט א טיעפען זיפץ נעטאָן. טרעהרען האָבען זיך נעזאַמלט פון זייער אויגען.

— איך דאַנק דיר — האָט זי נאָר שטיל נעזאָגט, — זיי נעזונד, זיי נעזונד, מיין אינגעל.

זי איז נעשטאָרבען. באַמערקט האָט ער ערשט דעמאָלט, ווען זיין כלה'ס נוף איז שוין קאַלט נעוואָרען.

בריינדעלע קאוואס.

עסענט האט זי די נאנצע שכאדם, קיינער האט אזוי ענערגיש, נעשמאק און קלינגענדיג זיך ניט נעזידעלט, ווי זי. קיינער איז ניט נעווען אזא בריה אינצורעד דען יענעם, אז ער זאל קויפען דאס, וואס ער הויבט ניט אן צו דארפען. זי האט ווייט נע'שם'ט פאר איהר ניפטיג צינגעל, און מען האט זיך נעהיט ניט נאר זי צו פארטשעפען, נאר אפילו קיין ויכוח מיט איהר ניט אז פארפיהרען.

וואלט זי נעלעבט אין אמעריקא אדער פינלאנד, וואו די פרויען האבען אלע רעכט, וואלט זי זיכער נעווען אדער א סאך ציאליסטישע רעדנערין, אדער א מיטגליעד פון פארלאמענט, אבער אין אונזער קליין, ניט ברוקירט שטויביג שטערטעל איז זי נעווען ניט מעהר, ווי בריינדעלע קאוואס, וואס האט ארומנעפרעגען צום פארקויפען פיש, אייער, היהנער, נענזענע שמאלץ און צומאל — פשוט א שרעק עס צו זאנען — נעשמוגעלטע טהעע, סיי זומער, סיי ווינטער, האט זי נעטראגען א מאדנע קלייד פון עפעס א משונה'דיגען קאליר, א רויט ווארים קאפטעל און אן אלט ברוין נעשטריקט טיכעל אויפ'ן קאפ.

אין א שטוב פלענט זי תמיד אריינקומען א צורודערטע, א צוטומלטע, פלענט פאנאנדערלענגען איהרע סחורות, דערצעהלען נייעס און דערנאך פרעגען:

— נו, און וואס הערט זיך ביי אייך?

— ניט צו פארזינדיגען, — פלענט ענטפערען די באלעבאסטע און דערביי ארויסלאזען א זיפץ.

בריינדעלע קאוואס פלענט שוין דערשפירען די אונרוהינקייט אין דער באלעבאסטע'ס שטים, און באלד האט זי שוין אנגע

שפּיצט די אויערען, ווי א בראוועד פערד, וואָס האָט דערהערט רעם סיגנאל

— שפּיעלט אין קאָרטען? — פלעגט ברײנדעלע נעהמען פרעגען, — זאָג, שעהם זיך ניט.

— ער שפּיעלט, — פלעגט זיך די באלעבאָסטע שטילערהייר מורה זיין.

— און וואָס נאָך?

— קומט שפּעט אהיים, — פלעגט שוין די באלעבאָסטע עפענען איהר ביטער הארץ.

ברײנדעלע פלעגט אָנכמורען די ברעמען און עפענען א גרויס מויל:

— איך האָב צו דיר נע'טענה'ט: האָב ניט חתונה. האָב איך ניט נע'טענה'ט אווי? צו וואָס דאַרפסטו א מאן? אלע טויגען אויף כפּרות. מען טאָר זיי איבער'ן שוועל ניט לאָזען. ועהסט, מיר איז שוין א דאנק נאָט, דאָס 53טע יאָהר און איך בין אויסגעקומען אָהן דער פּאסקודסטווע. האָב איך מיט דיר ניט נע'טענה'ט אווי?

איהר שטים איז געוואָרען אלץ קלינגענדער און גרילצענדער און האָט זיך צוטראָגען איבער'ן גאנצען שטוב. אויפ'ן שוועל פלעגט זיך ווייזען דער מאן א פּאראוואנדערטער און דערשראָקען נער.

— וואָס איז דאָ אוועניט? וואָס איז דער טומעל? — פלעגט ער פרעגען

דאָס נאָר האָט ברײנדעלע נעדאַרפט — ארויסנארען דעם מאן.

— וואָס מיינסט זיך וואָס? — פלעגט זי אָנהויבען, די העגט פּאָרבאָקאָם, — דו וועסט שפּיעלען אין קאָרטען, און זי וועט אירגע אליין זיצען אין דער היים?

— ניט דיין דאגה, — פלעגט דער מאן ענטפערען.

— וואָס מיינסטו עס, ניט מיין דאגה? — האָט זיך ברײנדעלע נעוואונדערט. — ער שפּיעלט נאנצע טעג און נעכט אין

קאַרטען און ס'איז נים מיין דאגה. נעהערט? וועריושע וועט זיך פאר איהר אַננעהמען, אויב ניט איך... ניט מיין דאגה!

זי האָט נאָך לאנג נעשריען און ניט נעקענט זיך באַרוהיגען ביז'ן אבענד.

ברריינדעלע האָט טאָקע מיט'ן נאנצען האַרצען נעגלויבט, אז אלע צרות, וואָס קענען זיך פארלויפען אין א פרעמד הויזנע־זינד, נעהען איהר פערזענליך אָן. און אַהן לאנגע שהיות פלענט זי זיך אַנהויבען מישען דאָרט, פון וואנעט מען האָט זי פשוט נעטריבען.

צו בעשיצען די פרוי און באַקעמפען דעם כאָן, — דאָס האָט זי נעהאלטען פאר איהר שליהות אין לעבען. אַהן א פרייגד, אַהן א היים האָט זי נעוואנדערט איבער'ן קליינעם שטעדטעל, זיך נעטוליעט ארום פרעמדע ווינקלען, זיך נעווארימט ביי פרעמדע פייערן. איז אין שטום נעגאנגען ניט אלע כשורה, האָט מען זי אויסגעהערט, זי אריינגעלאָזט. איז אַבער אין שטוב נעווען שלום ושלוה, איז זי נעווען אן איבעריגע.

— נאָרישע היהנער, — פלענט זי מורמלען, — אוי, ווי נאָר־רישׁ זיי זיינען... האָבען חתונה, האָבען קינדער, ווערען פרענק... צו וואָס?...

און פלענט שטילערהייד ווישען די טרעהרען אויף א פרעמד־דער חתונה. דאָס זיינען נעווען טרעהרען פון איינזאמקייט און טרעהרען פון בענקשאפט, בענקשאפט נאָך מוטערשאפט און מענשליכען גליק... אך, וואלט נעווען באשעהרט צו זיין אזא נאָרישע הוהן, האָבען קינדער און קרענקען... און זאל דער מאן קומען שפעט א היים און שפיעלען אין קאָרטען! זאל ער...: פאראן אַבער דערפאר א ווינקעל, א שאָטען פון גליק, קינדער זיינען פאראן.

אזוי אן ערך פלענט ברריינדעלע קאָוואק, די בעשיצערין פון פרויען, טראכטען מיט נעווייז אונטער א פרעמדען פענסטער. אייגע האָבען פון איהר חוזק נעמאכט, נעהאלטען זי פאר האלב משוגע. אנדערע האָבען זי ליעב נעהאט. און אלע צוזאמען האָבען מורא נעהאט פאר איהר בייז צינגעל.

עס האָט נעטראָפען אזוי, אז בריינדעלעם בייז, שארף ציכ־נעל איז איינגעהיגט נעוואָרען, און איננאנצען האָט זי זיך אזוי נעביטען, אז עס איז זי ניט נעווען צו דערקענען.

פּאַרנעקומען איז עס אָט ווי: פון דער דערבייאינער שטאָדט איז נעקומען א פרעמדע יונגע פרוי. קיינער אין שטאָדט האָט זי ניט נעקענט, נאָר אויף מאָרגען שוין, האָבען אלע ווייבער נע־שארפט דאָס ציינגעל אויף איהר חשבון. און נאָט וויסט ווי אזוי זיי האָבען זיך דערוואוסט, אז די יונגע פרוי, וואס האָט קענטיג אין עטליכע חדשים ארום נעראַרפט ווערען מוטער, אז זי איז ניט פארהייראט. מען האָט דערפון נערערט, רכילות נעטריבען. די פרעמדע פרוי האָט נעלייטען. זי האָט זיך אויסבאהאלטען פון פרעמדע אויגען, האָט נעלעבט ערגעץ אונטער'ן שכאָדט, ביי אן אָרימען שוסטער און פלעגט ארויסגעהן נאָר ביינאכט. דער שוס־טער, וועלכען ער האָט זיך דערוואוסט די נעשיכטע, האָט איהר נע־הייסען זוכען אן אנדער ווינקעל. דאָס פרעמדע מיידעל האָט זעהר נעליטען. דאָ איז נעקומען בריינדעלע קאָזאק, די באשי־צערין פון פריייען, אינ'ם משונה'דינען טיכעל, וואָס איז פון דער צייט אָפּגענעלאָקירט נעוואָרען. זי האָט זיך א וואָרף נעטאָן צום מיידעל, האָט זי אָפּגעזוכט, און ניך זיינען זיי ביידע פארשוואונ־דען. עס האָט זיך אָנגערוקט דער פסח, און ברייטע איז ניט נע־קומען ניט מיט קיין גאנז און ניט מיט קיין היהנער. וועגען דעם פרעמדען מיידעל האָט מען פארגעסען, אָבער וועגען בריינדעלען האָט מען זיך שטאַרק באָאונרוהינט. וואָס האָט נעקענט מיט איהר נעשעהן? זיינען אפשר אויף איהר נוים אָנגעפאלען און פארנומען די הונדערט רובעל, וואָס זי האָט אָפּגעשפּארט פאר די שווערע יאָהרען?

עס איז שוין דער פסח אווענ, עס האָבען די פעלדער נע־גרינט, און די אידישע ציינען און בהמות האָבען זיך פריערדיך נעפּאַשעט אויף דער לאָנקע אונטער די איינגעבוינענע הייזלאָך. מען האָט אפילו אָנגעהויבען צו פארגעסען אן בריינדעלע קאָזאק און אן דעם, אז ווען ניט איהר גיפטיג ציינגעל וואָלט זי נעווען א מענש... און פלוצלונג האָט זי זיך באוויזען...

זי איז נעקומען צופֿאָרען ביינאַכט, ווען דאָס שטערסל חאָט נעשלאָפען — רער בעל עגלה האָט וועגען דעם דערנאָך מיט א שמייכעל דערצעהלט, אָבער דאָס וואונדערלעכסטע דערביי איז, וואָס זי איז נעקומען ניט אליין, נאָר נעבראכט מיט זיך א פּיצעלע מיידעלע, איינגעוויקעלט אין דעם זעלבען ברוינעם משונה'דינען טיכעל, וואָס האָט צעהנדלינגער יאָהרען באציערט ברוינדעלעס ענערגישען קאָפּ. דאָס מיידעלע איז אלט געווען וועלכע עס איז פּיער חדשים, אָבער געלויערעמט האָט עס אזוי ענערגיש ווי א קינד פון א יאָהר.

עס איז גרינג זיך פֿאָרצושטעלען, ווי שטאַרק די וווייבער האָבען זיך פּאראינטערעסירט אינ'ם נייעם נפש'ל, וואָס האָט זיך אזוי פּלוצלונג געווויזען אין שטאָדט.

— וועמענ'ס קינד איז עס? פון וואַנעט? וואָס? ווען?— האָט מען זי פֿארשאָטען מיט פראגען.

און ברוינדעלע האָט זיך ניט פארלוירען און געענטפערט:

— דאָס איז מיין קינד.

איז מען ענערגיש צו איהר צונעשטאַנען, וועלענדיג דערגעהן דעם אמת. זי האָט געענטפערט:

— איך בין די מאמע. מיט וועמען טרעפט זיך ניט קיין זינד? מיין קינד.

פֿארשטעהט זיך, אז מען האָט איהר ניט געגלויבט, מען האָט נעפּרואווט ביי איהר דערגעהן וועגען דעם מיידעל. ברוינדעלע האָט געענטפערט:

— וואָס פאר א מיידעל? איך האָב קיין מיידעל אין די אויגען ניט געזעהן! מיין חטא. מיין קינד. איך האָב געזינדיגט.

האָט מען זי געלאָזט צורוה. אָבער א מאָדנע זאך! די כלומר'שטיגע מוטערשאפט האָט ברוינדעלען איינגאנצען ווי ענערגיע. איהר פּנים האָט איצט אויסגעדריקט צערטליכקייט. דער שטרענגער בליק איז ווייך געוואָרען, און אין די קנייטשען ארום איהר מויל, וואו עס האָט זיך באהאלטען דאָס באריהמטע ניפּטינע צינגעל, האָט זיך געווויזען א נייער מאָדנער אויסדרוק. ברוינדעלע איז געוואָרען שטיל, רוהיג, געוואָרען ווי קלענער

אין וואוקס. און בשעת זי פלעגט ברענגען אין א שטוב היהנער, און אייער, און נענזענע שמאלץ, האָט זי זיך שוין ניט אינטערעסירט דערמיט, וואָס עס קומט פאָר ביי א פרעמדען טיש...

זי האָט איצט פארמאָגט איהר גליק, איהר היים, איהר וויגקעל אויף גאָט'ס וועלט. זי האָט אויפגעהערט צו זיין די באשיצערין פון וויבער. איהר גאנצע גוטסקייט, וואס ניט אלע האָבען באמערקט הינטער דער בייזער מאסקע, האָט זיך איצט ווי א שטילער אונערשעפליכער טייך אויסגעגאָסען אויפ'ן קליין נפש'ל, וואָס איז מיט יעדען כאָג געוואקסען.

צומאל אין די זומער אבענדען פלעגט מען זי קענען זעהן מיט'ן קינד אויפ'ן האנט. זי האָט שטיל געזונגען וויעג ליעדער, און דערווייל האָט מען זיך דערוואוסט אז זי האָט א שעהנע, צארטע שטימע. דערנאָך פלעגט דאָס קינד איינשלאָפען און ברייגדעלע קאָוואס פלעגט זיצען שטילערהייד, ניט א ריהר זיך צו טאָן, און האָט געשמייכעלט פאר זיך אָהן א שום סיבה.

מן הסתם האָט זי אזוי נעטראכט:

— נאָרישע היהנער! צו וואָס דארפט איהר מענער? קען מען דען ניט האָבען א קינד אָהן א מאן?

די פרוי אהן מאראל.

א האט דער פרעהליכער זומער נעפייערט זיין יום טוב. פון דער אייזערנער שכאדט, וואס קויפט און פארקויפט אלץ: מאשינען, קונסט, פרויען, עהרע און דיפלאמאטישע סודות — פון ניו יארק'ס אייזערנעם הארץ זיינען אנגעקומען אין אט דעם קליינעם שטעדטעל ביים ים־ברעג, עטליכע הונדערט מענשען. זיי זיינען מיער נעווען פון נעשעפטען, זארגען און אייזערנע נערוון. זיי זיינען מיער נעווארען פון טאג־טעגליכען ארט לעבען, און דא זיך באזעצט אין האטעלען, אין איינציגע צימערען, אין נעלעבט זארגלאז, לייכטזיניג. כמעט אלע זיינען נעווען יונג, אלע האבען נעזוכט געזעלשאפט, לייכטען שפיעל און ליעבע, קארטען, רוהע און שפאס. מענער האבען נעטראגען וויים און אויסנעזוהן יונגער. פרויען פלענען זיך איבערטאן צוויי־דריי מאל אין טאג און אויסזוהן לייכטזיניגער. קיינער האט קיין זאך ניט געטאן. אלע האבען נאכגעקוקט איינער דעם אנדערען, לייכט געשלאפען באקאנטשאפט און נאך לייכטער זיך צוגאנגען.

דאס איז נעווען א קור־ארט, איינער פון יענע אונצאהלינע קור־ארטען, וואס זיינען צוואוארפען ארום ניו יארק, ביים ברעג פון דעם אטלאנטיק. א קור־ארט, וואס האט געלעבט פינף־זיבען וואכען און דערנאך מיט אמאל אפגעשטארבען, ווי א זומער פוי־נעלע, וואס לעבט איין טאג. אן ארט פאר פרעהליכקייט, אן ארט פאר פלירט און רכילות.

יערען טאג פלענט איבער דעם ארט— דעם שמעטערלינג, אויפשטיינען א פייערליכע זון מיט בלוטיגע שטראהלען, פלענט זי באניסען די ריעזינע ים־פלאד. נעפארבט זי אין אלערליי צאר־טע קאליערען, דעם זאמד נעצונדען. ברוין נעמאכט די נעזויכטער

און אסלען פון מענשען. נעבריהט די לייבער, האלב־צוגעדעקט מיט באר־קליידער. מענער און פרויען האבען זיך אין קינדער פארוואנדעלט. אויפ'ן שוים פון דער מוטער נאטור האבען מענשען נעקליבען נייע קרעפטען...

אין אבענד, בענאסען מיט לבנה־שיין, ווען פון די אפענע פענסטער פלענען זיך דערטראגען די קלאנגען פון טאנצענדער מוזיק, פלענען פארליבטע און האלב־פארליבטע פארלאז זוכען אינזאמקייט אין שאטען. דאס פליסטערען, וואס הערט זיך איבער דער ערד זינט מענער און פרויען זיינען באשאפען, דאס זיסע פליסטערען פון נעטליכע תאוה האט זיך קוים הערבאר געטראגען איבער'ן ים־ברעג. די שטאדט און איהר מארא איז געווען ווייט. דא איז נעווען אן אנדער לעבען און — אנדערע :עזעצען.

יונגע לייט זיינען אהער נעקומען נאך לייכטער און זארג־לאזער לעבע. עטליכע זיינען שוין אריינגעפאלען אין פאר־שיכור'ענדע נעצען. אנדערע זיינען זיענרייך איבערגענאנגען פון איין פרוי צו דער אנדערער. איינער, א הויכער, א שעהנער, מיט פרעכע אויגען, א כענצער, קארטען־שפיעלער און דאן־זשואן, האט זיך באריהמט געמאכט מיט זיינע אוואנטיורען.

די נעטרייע מאמעס האבען נעווארענט זייערע טעכטער:

— זייט מיט איהם פארזיכטיג, ס'איז א נעפעהרליכער מענש; ער ווייל זיך בלויז שפיעלען. אבער חתונה האבען ווען ער ניט. ער האט שוין א סך פרויען פאראמנליקט.

דער שעהנער יונגער מאן מיט די פרעכע בליקען האט נעווואוסט, וואס פאר א רעפוטאציע ער האט, און דאכט זיך, אלץ נעכאן, כדי זי צו פארשטארקען.

נאר זעהר לייכטזינינע און זעהר זארגלאזע פרויען האבען איהם ניט אויסגעמידען. דאס זיינען נעווען קורצ־ארט־דאמען, ספעציאליסטקעס, וואס האבען שוין די ערשטע יוגענד נעהאט הינטער זיך, נעזוכט שארפע איבערלעבונגען און פארנעזינענס, וואס פארפליכטען צו קיין זאך ניט. דא זיינען נעווען פאר־

בענקסע אלמנות, גרושות און פישוט פרויען, וואס זיי מאכט ווינ־ציג אויס, וואס מען זאל וועגן זיי ניט רעדען.

זיי האבען ווי אן עהרען־וואך ארומגערינגעלט דעם שעהנעם יונגעמאן. ער איז צווישען זיי געווען ווי א קענינ־זעלבסטהער־שער, א סולטאן, וואס לאזט זיך ננערינ פערעהרען.

דער נאנצער קור־ארט האט ניך נענומען רעדען וועגן דעם. די מענער האבען צוגעשמייכעלט, ניט אהן קנאה; פרויען האבען נענומען טרייבען רכילות, קרעכצען, מאראליזירען און.. אויך מקנה נעווען. דאס לוסטיג הייפעל פרויען מיט דעם שעהנעם יונגען מאן אן דער שפיץ האבען ניט נעשענקט דערצו די מינדסטע אויפמערקזאמקייט. זיי האבען נעלעבט: זיי האבען נעטאנצט מעהר פאר אלעמען, נעטומעלט מעהר פאר אלעמען.

צווישען אט די זארנלאזע פרויען, וועגן וועלכע עס האט זיך נענומען רעדען דער נאנצער קור־ארט, איז נעווען א בלאסע, בלוי־אויגינע, דינע פרוי. איהר נעזיכט איז נעווען ניט נאר ערנסט, נאר טרויריג אפילו. עס האט זיך נעדאכט, או זי איז צופעליג ארריינגעפאלען אין דעם קרייז פון פרעהליכקייט און לייכטזין. עס האט זיך נעדאכט, או איהר שמייכעל איז א נע־מאכטער, או זי צווינגט זיך צו פיהרען דאס לעבען, וואס זי פירהט. וועגן אט דער מאדנער פרוי האט מען נע־רעדט מעהר ווי פון אלע און מעהר ווי אלע, ניט נעקענט איהר מוחל זיין.

— צונאמען האט מען איהר נענעבען א בייזען און א קורצען:

— די פרוי אהן מאראל.

אבער ניך איז מען, פארשטעהט זיך, דערנאננען ווער זי איז. דאס איז נעווען מאראם נ. די פרוי פון א באקאנטען סוחר, אן אינטעלינענט, גוט ערצויגענע רייכע דאמע.

די פרוי אהן מאראל איז נעווארען א רעטעניש, א בייזע רע־טעניש, אפט האט מען זי נעזעהן איינזאם זיצען אויף א באנק. איהר נעזיכט איז נעווען טרויעריג, די באוועגונגען טרויעריג... צום פרעכצן יונגעמאן איז זי נעווען אויפמערקזאם ווי אלע, און נעווען גליקליך ווען ער פלעגט פארלאזען דעם פרעהליכען נעפאלג

אין גנעדיג וועגדען צו איהר זיין חוצפה'דינען בליק. זי פלעגט זיך פארלירען אין זיין אנווועזנהייט, איהרע אויגען האבען גע־בלאנדושעט. נעווען אזעלכע, ווען האבען נעזאגט, או אין די מינוטען זעהט זי אוים ווי א משוגע'נע.

די פרוי אהן מאראל פלעגט ניט באמערקען דאס ארומינע. צומאל פלעגען זיך איהרע ליפען עפענען און ווי פאנגען די לופט זי האט זשערנע געלעבט, נעשלונגען זון, לופט, שפאס און לעבען, די דאזיגע אינטעליגענטע אינטערעסאנטע פרוי, ווען האט זיך דערנעהענערט צו די פינף און דרייסיגער.

—איך בין צופעליג נעקומען אין דעם קורארט און נעהערט אהן א שיעור רכילות וועגען „דער פרוי אהן מאראל". איך האב פארווואונדערט נעהערט און ניט נעגלויבט: איך האב מאראם נ. גוט נעקענט — נעקענט אלס אן אויסגעצייכענטע עהרליכע פרוי, איבערגעגעבענע מוטער, אלס א קלוגען, רייגעם מענשען. דאס לעצטע האלבע יאהר האב איך זיך מיט איהר ניט באגעגענט, אבער דאך ניט נעקענט גלויבען, או א פרוי זאל זיך ענדערען אין אזא קורצע צייט. אלע ארום, אבער, האבען נעהאלטען אין איין רערען לשון הרע וועגען איהר.

און אט, אבענד־צייט, אויפ'ן שפאציר בוים ברעג, האב איך אנגעטראפען מיין בעקאנטע. זי איז געזעסען אליין אויפ'ן באנק, מיט פארטראכט, מיט א מאדנעם אוסדרוק אויפ'ן פיינעם נע־זיכט. איך האב זי קוים דערקענט און שטיל אנגערופען. זי האט א ציטער נעטאן, דערלאנגט מיר די האנט, אבער עפעס פיבעריש איז געווען איהר פרייד. זי האט שנעל גענומען שיטען מיט פרא־גען, ווי זי וואלט מורא האבען, או איך זאל איהר קיין פראגען ניט שטעלען. איך האב זיך געמאכט, ווי איך וויים נאר ניט וועגען איהר איצטיגען לעבען.

— וועז זייט איהר נעקומען? ווי נעהט'ס? וואס הערט זיך אין ניו יארק? היים? קומט, לאמיר זיך דורכגעהן — האט זי שנעל, גיך גערעדט.

מיר האבען לאנג שפאצירט, און איך האב זיך אלץ מעהר איבערצייגט, או מיין נוטע באקאנטע האט זיך עפעס נעענדערט.

אין וועלכען הינזיכט, האָב איך ניט נעקענט פארשטעהן. עטלעכע מאל, וועו איך האָב זי פרובירט עפעס פרענען, האָט זי מיר אר־ בערנעשלאָגען.

אויפ דער זומער וואוינונג האָט מען זיך שוין נעלעגט שלאָ־ פען. די טאנצענדע מוזיק האָט אויפגעהערט און לויטערער זיר־ נען נעווארען די זומערדינע שטערען. זי איז נעגאנגען סיט א געזונקענעם קאָפ און פלוצלונג געזאָגט:

— איהר האָט מסתמא נעהערט וועגען מיר, וועגען דעם, וויי מען רופט מיך דא?

איך האָב זיך פארלאָרען.

— ווי?

— מען רופט מיך דא... „די פרוי אהן מאראל", — האָט זי נעזאָגט, ניט אויפהויבענדיג די אויגען. אבער דאָס איז ניט ריכטיג, ניט ריכטיג, — האָט זי פער'עקשנ'ט נעזאָגט און עפעס הארטעס איז נעווען אין איהר שטים.

— נו, יא, — האָב איך א מורמעל נעמאַן: — איך קען דאָך אייך.

— איהר קענט נאָך. אבער איהר ווייסט ניט, וואָס ס'איז נעשעהן, — האָט זי נעענטפערט: — איך מוז... איך קען שג־ רעש ניט... איך מוז...

— וואס איז דען נעשעהן? — האָב איך ערשטוינט נע־ פרעגט.

— איהר ווייסט ניט, אז מיט א האלב יאהר צוריק איז ביי סיר נעשטארבען מיין איינגעלע? — האָט זי שארף נעפרעגט.

— אייער איינגעלע? דער קליינער טערי?

— יא, נעשטארבען. נעלאָזען מיך אליין און מיין מאן איז אלם — איהר פארשטעהט? איך קען ניט לעבען אָהן קינדער! איך מוז האָבען א קינד! איך מוז! פארשטעהט איהר שוין איצט?!

און „די פרוי אהן מאראל" האָט זיך היסטעריש צוואוויינט.

די אלטע.

איך האָב אויף א באָל באגעגנט א וואונדערלעך שׂהנע מיידעל. איך פלעג זי אמאל פרי־הער אויך טרעפען. זי פלעגט שטענדיג זיין אָנגעטאָן מיט געשמאק און אָהן ציערונג. הגם איך האָב געוואוסט, אז זי איז רייך.

זי איז אלט נעווען 23 יאָהר, הגם מען האָט איהר נעקענט שׂאצען אי 18, אי 20 יאָהר. אין די קאלטע קלוגע אויגען איז נעווען קלונשאפט און בעאָבאכטונג. די לאנגע שלאנקע פים און דינע וויייסע פינגער האָבען ערות נעזאָגט, אויף גוטער ראָסע. דאָס נעויכט איז נעווען מיט זעהר רעגולערע שטריכען און מען האָט נעקענט מיט א ריין געוויסען זאָגען, אז דאָס מיידעל איז א שׂהנהייט.

מיר האָבען געטאנצט. איך האָב זיך געוואונדערט, ווי ריין און רעגולער איהר פראָפיל איז. דאָס בלייך־קאלט נעזיכט מיט די לאנגע ברעמען אין גאָלדענע נעדיכטע האָר איז געווען נאָהענט. איך האָב נעשפירט איהר אטעם.

— איהר זעהט אויס ווי א ענגלענדערין, — האָב איך איהר געזאָגט.

זי האָט נלייכגילטיג א שאקעל געטאָן מיט'ן קאָפּ.

— און אפשר גאָר, ווי א שאָטלענדערין, אלענפאלס, ניט ווי קיין אידיש קינד.

זי האָט ווידער רוהיג א שאקעל געטאָן מיט'ן קאָפּ און וויי־טער פינקטליך און רוהיג געטאנצט.

— יא, — האָט זי געזאָגט, אפילו ניט א קוק טוענדיג אויף מיר.

איהר גלייכגילטיג קאלטע מאניער האָט ניט צוגעלאָזען קיין נאָהענטקייט. איך האָב זיך צו איהר איינגעבויגען :

— איהר האָט ניט קיין צוטרויען צו מענשען.. איהר זייט שטענדיג אויף דער וואַך. עס מאכט דעם איינדרוק, ווי איהר וואָלט איבערנעלעבט עפעס א צער, עפעס אן ענטוישונג. דאָס איז מאָדנע אין אייערע יאָהרען.

זי האָט א שמייכעל געטאָן.

— וואָס שמייכעלט איהר ?

— מען האָט עס מיר שוין געזאָגט, — האָט זי געענטפערט, א שמייכעל טוענדיג מיט די פרעכטיגע פערעל־וויייסע צייהן.

איך בין אנטשווינגען געוואָרען און דערנאָך ווייטער נערעדט :

— איהר טאָנצט זעהן שעהן.

זי האָט אויף מיר אראָפּגעקוקט מיט איהרע וואונדערליכע בלאָהע אויגען און געענטפערט :

— מען האָט מיר געזאָגט, אז איך טאָנץ אָהן לייד־נשאפט.

זי האָט אביסעל נעשלונגען דעם „ר", און עס האָט איהר נעקלויידט. עס האָט נענעבען דעם איינדרוק פון פריהער יונענד, פון קינדהייט כמעט.

— עס קלויידט אייך, ווי איהר זאָגט דעם „ר". — האָב איך אָנגעהויבען.

זי האָט ווידער א שאָקעל געטאָן מיט'ן שענעם קאָפּ רוהיג, געשעפטסמעסיג.

די מוזיק איז אנטשווינגען געוואָרען. דער טאָנץ איז נעווען צו ענד. מיר האָבען ש׳פּאַצירט איבער'ן ריזיגען זאל. לויט דעם ווי זי האָט זיך נעהאלטען, ווי רוהיג זי האָט נעטראָטען, איז קענטיג נעווען, אז זי פיהלט זיך אויפ'ן באל, ווי אין דער היים. די יום־טוב'דיגע אטמאָספערע פון ליכט, קלאנגען, טואלעטען און לייכטער פלייד־ערי האָט אויף איהר קיין האָר ניט נעווירקט. דאָס האָט אביסעל נעוואונדערט אין אזא יונג מיידעל.

— ווי אלט זייט איהר ?

— אלע פרעגען מיך וועגען דעם. איך זעה אוים עלטער, ניט וואהר ?

דער שמועס האָט זיך ניט נעקלעפט. אָבער דאָך בייס סוף אבענד איז זי נעוואָרען לעבעדיגער און גענומען דערצעהלען פון די

לענדער, וואו זי איז נעווען. זי איז א סך ארומנעפאהרען. נעווען אין דייטשלאנד, פראנקרייך, איטאליען, נארווענגיען און אפילו אין יאפאן.

— אין יאפאן קען דער מענש ניט זיין גליקליך, — האט זי נעזאגט זעהר ערנסט.

— פאר וואס?

— ווייל אלץ, וואס א מענש קאן נאר איבערלעבען, האבען שוין זיינע אורעלטערען איבערגעלעבט. די יאפאנעזער זיינען א צו אלט פאלק. און א אינגעל פון דעם פאלק איז שוין אן אלטער פון נעבורט אן.

מיר האבען זיך נענומען עפטער באנעגענען. איך האב זיך פאראינטערעסירט מיט דעם מיידעל, אבער זי האט מיין אויפמערקזאמקייט איבערגעטראגען רוהיג, כמעט נעשעפטסמעסיג, ווי עפעס אזוינס, וואס קומט איהר. מיר פלענען שפאציירען איבער דער אומגענגד, פלענען נעהן אינאיינעם אין טעאטער. זי האט מיר נעווייזען איהרע צייכנונגען. קיין פראגע, אז דאס מיידעל האט נעהאט טאלאנט. איך האב זיך נעהנטער באקענט מיט איהר ערשטער באגאבטער נאטור, און צו דערזעלבער צייט איז עפעס נעשטאנען צווישען אונז, עפעס א שטענדיג קעלטעל, וואס מען האט ניט נעקאנט בייקומען. פונקט אזוי קיהל האט זי זיך באצויגען צו אלעמען, אפילו צו זעהר נאהנטע מענשען. איך האב זי נאך קיינמאל ניט נעזעהן אן אויפנערעגטע, אומעטיגע אדער דערצארנטע.

איך פלעג זיך שטארק אייגקוקען אין איהר געזיכט.

— וואס קוקט איהר אויף מיר? — פלענט זי פרענען, ניט פארלירענדיג זיך אויף קיין האר.

— איך וויל אייך רערקענען.

— איך באהאלט קיין זאך ניט. אלע מיינען, אז איך בין א באהאלטענע.

— איהר זייט עהנליך צו א...

— צו א פארהייראטע פרוי, — האט זי פארענדיגט.

— יא, מען האט עס אייך נעזאגט?

— נעוּאָנט, אָבער עס איז אַ לינען.
— שוין זשע האָט איהר קיינמאָל ניט נעליעבט ?
— קיינמאָל ניט, און קיינער ווייל עס ניט נלויבען.
— איהר זייט קאַלט ווי אייז, — האָב איך אָננעהויבען.
— יא, מען האָט מיר נעוּאָנט.
— דאָס אויך נעוּאָנט ! — האָב איך זיך צוהיצט, — איהר זייט שהען, פריי, אומאבהענינ, רייך, איהר זייט אומנעפאָהרען א האַלבע וועלט, נעוּעהן אָהן א שיעור מענשען, און אייב איהר האָט זיך ביז איצט ניט פאַרליעבט, הייסט...
— הייסט, אז איך וועל זיך שוין קיינמאָל ניט פאַרליעבען, — האָט זי פאַרענדיגט מיט איהר העפליכער שטים.
— און דאָס האָט מען אייך אויך נעוּאָנט? דאָס אויך? איהר האָט אַלץ שוין נעהערט, — עס איז דאָך פשוט א שרעק ! — האָב איך אויסנערופען.
עס איז נעווען דאָס ערשטע מאָל, וואָס מיר האָבען זיך צוּוערטעלט, און איך האָב פארשטאַנען, אז ס'איז אויך דאָס לעצטע מאָל. איך וועל זי מעהר ניט טרעפען, איך וויל זי מעהר ניט טרעפען.
און איך האָב אַלץ פארשטאַנען, ווי אימיצער וואָלט עס מיר אויפ'ן אויער פארטרויט : ווי דאָס קורץ לעבען פון אָט דעם שהנעם מיידעל וואָלט פארבייגענאַנגען ביי מיר איהּ די אויגען, ווי איך וואָלט מיט מיינע אויגען נעוּעהן, ווי זי איז אַלט נעוואָרען פופצעהן יאָהר, אכטצעהן, צוואַנציג. זי האָט זיך פריה ענטוויקעלט און ביי איהר הויכען וואוקס איז זי שוין צו פיערצעהן יאָהר נעווען א פריילין. איהר אויסערגעוועהנליכע שהנקייט, איהר קלונהייט האָבען צוגעצויגען אָהן א שיעור יונגע לייט, מחנות נאַנצע. וויפיעל זיינען זיי פארבייגענאַנגען פאר איהר אויהּ איהרע אונאויפהערליכע רייזען ! וויפיעל זיינען זיי פארבייגענאַנגען באר די דאָזיגע וואונדערליהּ שהנע, קאַלטע, פריה מיעד נעוואָרענע אייגען ? וויפיעל וועדטער, קאַמפּלימענטען, פראַזען, האָבען אויסגעהערט די קליינע מוזיקאַלישע אויערן ? וויפיעל האָבע זיך אין איהר פאַרליעבט, אין דער דאָזיגער שהנקייט ? די מענש-

ליכע שפראך איז בכלל ניט רייך, און ביי יונגע לייט איז זי נאך אריכער. עס איז נעווען אונפארמיידליך, אז פון א געוויסען מאמענט אן, זאלען זיך פאר איהר די ווערטער נעמען איבער'חזיר'ן. אלץ וואס מען האט איהר נעזאגט, האט זי שוין נעהערט צוויי־מען און צום דריטען מאל. נעראנקען, פראזען, קאמפליטמענטען, פארווירפע, — אלץ האט זיך איבערגע'חזיר'ט, ווי אויף א שאר־מאנקע. די יונגע איז ניט ערפינדעריש. זי רעדט מיט אן אויס־ריכטינער, אבער פריטיטיוואר שפראך. דער צעהנטער אדער צוואנציגסטער מאנספערשון, וואס האט זיך פארליעבט אין דעם מיידעל, איז שוין ניט אימשטאנד נעווען צו זאגען איהר עפעס אויפס, וואס זי האט פריהער ניט נעהערט. פארליעבטקייט און האלב ליעבע אין באל־נעשפרעכען — דער נאנצער פארשפיעל צו ליעבע — ווי ערעם זיינען זיי אייגענטליך! וויפיעל פארשידענע יונגע לייט האבען זיך עס באגענענט אינ'ם פארהויז פון איהר שטאלץ הארץ? עס איז נעווען אונזין צו וועלען זיך דורכשטר־מען דורך דעם דאזיגען המון. זי האט שוין אלץ נעהערט, אלץ נעוואוסט, —אלץ, וואס מען קען נאר איבערלעבען אין פארשפיעל. און יעדער נייער מענש איז אייגענטליך נעגאנגען מיט א גוט־אויס־געמראטענעם וועג אין די טריט פון זיינע פארגענגער. נעווים, אמת'ע ליעבע פארוואנדעלט אלע וועדטער אין נייע, נישט נע־הערטע, איין און אייניגע. אבער ווי האט דען נעקענט אמת'ע ליעבע נעפינען א וועג, דורכברעכען זיך דורך'ן פיעל־יעהרינען ארכיוו פון לאנג שוין נעזאגטע און פארפוילטע וועדטער.

און איך האב איהר מיט צער דערצעהלט אלץ, וואס איך האב נעטראכט און וואס האט מיך באאונרוהיגט אין איהר.

זי האט א שאקעל נעטאן מיט'ן שעהנעם קאפ. איך האב אויסנעשריען:

— אפילו דאס האט מען אויך אויך נעזאגט?

האט זי ווידער צוגעשאקעלט.

— דאס אויך נעזאגט, אלץ נעזאגט.

איך האב ניט נעוואוסט, צי זאל איך לאכען, צי זאל איך

וויינען. זי האָט אָננעריהרט מיין ארבעל און נעזאָגט שלינגענדיג דעם „ר" :

— איך וויים וואָס איהר טראכט. איהר ווילט מיך מעהר נים זעהן ?

איך האָב נעשווינען. זי האָט נעזאָגט עטוואָס אומעטינער :

— נו, יא, איך בין דאָך ווי יענע יאָפאָנעזער, וואָס קענען נים זיין נליקליך. איך בין אין אלטע. איהר וועט אויך ווערד נעהן, ווי אלע איבעריגע.

זי האָט נעטראָפען.

די וואסער נימפע.

(דערצעהלט פון אן אלטען).

אס איז נעווען מיט יאהרען צוריק. איך בין דאמאלס נעווען א נאסט ביי מיינע פרייַנד אין א דאָרף. איך בין אלט נעווען 25 יאהר. מיינע פרייַנד זיינען נעווען באיאהרטע מענשען און האבען נעהאט א טעכטערעלע עוואטשקא, א קינד פון א יאהר 12. זי האט נעהאט שעהנע, הויכע, שלאנקע פיסלעך אין לאנגע זעקעלעך... איהרע שוואַרצע אויגלעך האבען נעקוקט שארף, ווי ביי א דער־וואקסענער פרוי.

אמאל פלעג איך זיך מיט איהר רייצען נוטמוטיג, און זי פלענט הויך לאכען און ווייט איבער'ן נרינעם פעלד פלענט זיך צוטראגען איהר יונג קול'כעל.

דאס קינד האט מיך פאראינטערעסירט. פאר איהרע יאהרען איז זי נעווען זעהר ענטוויקעלט, זי האט ניט נעגלאנצט מיט אויסערנעווענליכע טאלאנטען, וועלכע עלטערען ענטדעקען אזוי נערן אין זייערע קינדער. אבער אין אלץ, וואס זי פלענט זאגען און פרעגען, פלענט זיך פיהלען א נאר ניט־קינדישער פארשטאנד.

איך האב מיט איהר פארבראכט די לאנגע הייסע, שווערע יולי־טעג און קיינמאל ניט נעווארען מיעד און ניט נעלאנגווייליגט זיך. דאס מיידעלע האט זיך צו מיר אויך צוגעווענט און מיר האבען אויסגעצייכענט פארבראכט די צייט.

זי האט זיך אויסגעצוינגען אויף דער ערד און, קוקענדיג אין בלויען הימעל, נערעדט:

— ביינאכט וואר איך א פויגעל, א פיש, א קאזא אדער אפילו א זשוק. מעהר פאר אלץ האב איך ליעב צו זיין א זשוק. איך

קריך ארויפ אויף א בוים, זעין זיך אויף א בלאט און ווארט, און קוק אויף דער לבנה. און ווען די לבנה איז ניטא, ווער איך א פיש.

— דאס חלום'ט זיך אייך אזוינס? — האב איך נעפרענט.

— איך ווייס ניט. אפשר יא, — האט זי פאטעלעך נעזאגט, — און אפשר ניט.

— דערצעהלט ווייטער, עווא, — האב איך נעבעטן.

— איך דערצעהל דען? — האט זי נעענטפערט, — דאס טראכט איך בלויז אויפ'ן קול. און איהר זיצט דא און הערט אונטער. ס'איז ניט פיין, ס'איז ניט שהין אונטערצוהערן.

אמאל פלעג איך פארנעסען, אז איך זעה פאר זיך א מיידעלע, איך האב מיט איהר געהרעט, ווי מיט א דערוואקסענער. מיט דער־וואקסענע איז מען ניט אויפריכטיג, מען לייגט, מען פאזירט. אבער מיט איהר בין איך נעווען זעהר איינפאך און אמת'דיג. איך האב זעלטען ווען פארבראכט אזא זומער.

עס איז נעקומען אויגוסט מיט א טרויעריגער צארטער לבנה, שוואהרצע בולט'ע שאטענס זיינען נעפאלען ווי טרויעריגע פלעקען. מיר זיינען נעזעסען בייס שייער.

— איהר פאהרט ניך אוועק? — האט זי פלוצלינג נעפרעגט מיט א מאדנער שטים.

— יא, ניך.

— און איהר וועט מיך פארגעסען? — האט זי נעפרענט מיט דעמזעלבען טאן.

איך האב זיך אביסעל פארוואונדערט און פרעהליך נעענט־פערט:

— זיכער ניט.

זי האט א ווייל נעשווייגען און נעזאגט, ווי א דערוואקסענע:

— און... און...

— וואס?

— און איהר קענט מיר א קוש טאן?

אנשטאט צו ענטפערן האב איך דאס מאדנע מיידעלע אינ־שלדיג א קוש נעטאן אין באק.

דעמאלט האט זי זיך אויפנעהויבען איהרע אויגען זיינען נע־

וואָרען מאָדנע — גרויס ; זי האָט שאַרף אריינגענעקוקט מיר אין פּנים און פּייערלעך, און זעהר שטרענג געפרעגט :

— איהר וועט מיט מיר חתונה האָבען ?

איהר פּארכמורעטער ערנסטער אויסזעהן איז נעווען זעהר קאָמיש. מיר האָט זיך פּאַרווּאָלט רייצען זיך אָביסעל :

— חתונה האָבען. וואָס עפּעס אין מיטען דערינען ?

איך האָב נעזעהן, ווי זי האָט א ציטער נעטאָן און, ווי איהר פּנים'ל איז פּארשטיינערט געוואָרען אין לבנה־שיין.

— ווי־זשע דען, — האָט זי זיך נע'חידוש'ט, — איצט מוזט איהר דאָך מיט מיר חתונה האָבען, איהר האָט מיר א קוש געטאָן.

איך האָב א ציה נעטאָן מיט די אקסלען, און מיט דער מינע פון א דאָן זשואָן, פּאר וועלכען עס איז קיין הייליגעס ניטא, גע־ענטפערט :

— איך מוז נאָר ניט. אויך מיר א מוז ! קיינער האָט ניט נעזעהן ווי איך האָב אייך נעקושט ! נעהערט אַזוינס !

זי האָט זיך שנעל פון מיר אַוועקגעקעהרט, ווי איך וואָלט איהר נענעבען א פּאַטש. די הענט זיינען געווען ווי פּארברענט אין פּארצווייפלונג. דערנאָך האָט זי א טרייסעל נעטאָן מיט'ן קעפּעל און נעזאָגט :

— קומט שפּאַצירען.

מיר האָט זיך נעוואָלט ווייסען, מיט וואָס דאָס וועט זיך אויס־לאָזען, און איך האָב נעשוויגען.

מיר זיינען צונעאַנענען צום טייך. די וועלבעס איבער'ן וואַסער האָבען אויסגעזעהן אזוי סודות'דיג. אין מיטען טייך האָט נעציטערט א סטעושקע, אַנגענאָסען מיט לבנה־שיין, און דאָס האָט אויסגעזעהן ווי א טעפּיך וועלכען מען שפּרייט אויס פּאר א גובער־נאַטאָר, וואָס קומט צו גאַסט. אין דער מונקעלקייט האָט א קאמאר פּארעטעריש נעזשומעט.

— איך דאַרף זיך אָן אייך נוקם זיין, — האָט עווא פּאר־טראכט נעזאָגט, — אָבער איך וויים ניט ווי אזוי.

— נקמה איז א שלעכט געפיהל, — האָב איך נעענטפערט. מיהענדיג אויסצוזעהן ערנסט.

— זאל זיין א שלעכט. אלץ איינס, אלץ איינס בין איך שוין ניט עהרליך.

זי האט אפגעריסען א בלאט, א שאקעל נעטאן מיט'ן קעפעל און איבערצייגט איבערגע'חזיר'ט :

— איך בין אן אונעהרליכע. איצט מעג איך אלץ.

מיר האט זיך נעווארלט אויספלאצען אין א נעלעכטער, אבער נעזונט האב איך :

— א סך מיידלעך אין אייער לאגע נעהען זיך טרינקען. איהר ווייסט, אלע אפגענארטע מיידלעך ווארפען זיך אין טייך און פאר־וואנדלען זיך אין נימפען.

— טאקע ? — האט זי פאמעלעך נעזאגט און אויסגעדרעהט צו מיר איהר פנים : אמת, איך האב נעלייענט אזוינס.

— נו, אט זעהט איהר דאך.

— איך וועל אויך ווערן א וואסער־נימפע, — האט זי פארטנעזעצט. — איבער־א־יאהר, ווען איהר וועט אהער קומען, אין קומען צו דעם זעלבען ארט, וועל איך ארויסשווימען אין לבנה־שיין, און וועל אייך אווקשלעפען אויפ'ן דעק. איך וועל זיך שוין אן אייך נוקם זיין ! יא !

איך האב זי נעווארלט אננעמען בייס האנט, אבער זי האט זיך אויסגעריסען און איז אוועק.

איך בין גיך איינגעשלאפען ביי זיך אין צימער. דורך'ן שלאף האט זיך מיר נעדאכט, אז עמיצער וואנדערט אונטער מיין פענ־סטער און קוקט אריין צו מיר אין צימער. דערנאך איז אלץ פארשוואונדען.

עס איז שוין נעווען פארטאג, ווען איך האב דערהערט הויכע שטימען, אויסנעשרייען פון שרעק. איך בין שנעל ארויס. מענ־שען זיינען נעלאפען צום ברעג און דער מיידעלע'ס מוטער איז נע־ווען היסטעריש.

דאס נאריש מיידעל האט זיך דערטרונקען ! האט זיך דער־טרונקען, אריינוואדפענדיג זיך אין וואסער פון דעמזעלבען ארט, וואו מיר זיינען נעכטען נעווען.

אין א יאהר ארום בין איך אוועק צום באשטימטען פלאץ.

איך האָב נעמיינט, אז איך בין עס פארפליכטעט צו טאָן. אין אַבענד בין איך געשטאַנען ביים ברעג און נעווארט עס זאָל ארויסשווימען די וואַסער־נימפע, די שענע עווא... אָבער קיינער האָט זיך ניט נעוויזען. די סודות'דינע ווערבעס האָבען זיך געשפינעלט אין דעם וואַסער. איך האָב נעקוקט אויפ'ן קליינעם טעפיך, אָנגענאָסען מיט לבנה־שיין, און, האָב שטיל נערופען:

— זיי זיך נוקם אָן מיר! קליינע נימפע! איך בין דאָ... איך בין דאָ...

איך האָב נעווארט שטארבען. זאָל ארויפשווימען א קליינע נימפע און אוועקטראָגען מיך מיט זיך אויפ'ן קאַלטען דעק.

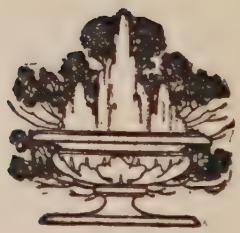

די בלויע בארד.

יך בין געקומען אויף עטליכע טעג אין מיין היר־מישער שטאדט. מען האט מיר נעמאלדען, או עס איז געשנזארבען דער לעהרער ליטווין. איך האב איהם געקענט נאך אינגעלוויז, אין ווי דורך'ן נעבעל זיך דערמאנט זיין הארטען נעלעכטער, די טונקעלע ברילען און די קלוגע טרעפענדע באמערקונגען. נעשטארבען איז ער א בחור, א יאהר 50 אלט, און זיין טויט האט זיך וועניג ווער נעמומען צום הארצען.

אין פראוינציעלע שטעדט איז א לויה אפילו פון א נאנץ אונבאדייטענדען מענשען א נאנצע נעשעהעניש. און דער לעהרער ליטווין האט פארנומען א באשטימטע נעזעלשאפטליכע לאנע. ער איז נעווען אויף קאזיאנע דיענסט, נעטראגען א היטעל מיט א קאקארדע. איז ער אריינגעקומען, ווי א היימישער, צום דאקטאר שערשעוויטש, צום באנקיר מענדעל בערג, צום סוחר סירקין... איך האב ערווארטעט, או די לויה זיינע וועט זיין גרויס.

איך האב א טעות נעהאט. זעהר וועניג מענשען זיינען נעקומען באגלייטען דעם לעהרער ליטווין אויפ'ן ארט פון זיין שטיי־לער אויבינער רוה. נאטירליך, זיינען נעווען זיינע חברים מיט'ן דירעקטאר פון דער אנפאנגס־שולע אין דער שפיצע. עס האט אויך נעזונגען דער כאר פון זיינע שילער און עס האבען זיך ארומגעפלאנטערט אלע היימישע קאליקעס און משוגעים., בעטענ־דיג א קאפיקע. צו מיין פארוואונדערונג אבער זיינען ניט נעווען ניט דאקטאר שערשעוויטש, ניט די פאמיליע פון באנקיר מענדעל בערג, ניט די אלמנה פון סוחר סירקין מיט דער טאכטער. דאס וואס קיין פרויען זיינען ניט נעווען, האט זיך באזאנדערס נעווארפען אין די אויגען. אזוי ווי אין דעם זאל זיין עטוואס דער־מאנסטראטיוועס.

די לויה איז דורכגענאנגען ווי אלע אנדערע. עס איז אבער נעווען עפעס לאנגווייליגעס און פויליעס אין דעם, ווי דער „אל מלא רחמים" איז געמאכט געוואָרען, אין געזאנג פון די שיליער פון דער אידישער אָנפאָנגס־שולע. מען האָט ניט געהערט קיין געוויין, ס'האָט קיינער קיין קריעה ניט געריסען און ס'האָט קיינער קיין קדיש ניט געזאָגט, שאָקלענדיג זיך איבער'ן פרישען קבר. מענשען זיינען זיך שנעל פאנאנדערגענאנגען, אזוי ווי צופרידען דערפון, וואָס זיי קענען זיך אומקעהרען צו זייערע עסקים. דער היימליכער שטיליער בית־עלמין איז אין גיכען פוסט געוואָרען, פון די וואָס זיינען געקומען מיט דער לויה, זיינען געבליבען נאָר איך און מיין פרײַנד. און נאָך דער לעהרער ליטווין וועלכען מיר האָבען שוין ניט געקענט זעהן און וועלכער איז אונבאַוועגליך געווען. איך מיט מיין פרײַנד האָבען שפאַציירט איבער די שמאָלע שטענליגע פון בית־עלמין, נעקוקט אויף די פרישע, נאָר וואָס פאנאנדערגענבליהטע בליטלעך, צוגעהערט זיך צום צוויטשערען פון די פריהלינגס־פויגעל, וואָס האָבען זיך צוריקגעקעהרט פון איבער'ן ים, און שוויינעריגערהייט דערמאָנט זיך אָן אונזער קינדהייט וואָס איז פארנאנגען אין דער שטאָדט.

— ס'ארא מאָדנע לויה! — האָב איך נעזאָגט. — כמעט נאָר קיין פרויען ניט נעווען. האָסט באמערקט?

— יא, — האָט מיין פרײַנד נעענטפערט.

— סאיז נעווען צוליעב דעם, וואָס ער איז געשטאָרבען א בחור? מיין פרײַנד האָט א שמייכעל נעטאָן.

— ניין, — האָט ער נעזאָגט, — נאָר ניט צוליעב דעם.

— די פרויען האָבען עפעס געהאט נענען איהם? — האָב איך א שפאס נעמאכט.

— יא, — האָט ערנסט נעענטפערט מיין פרײַנד, — ווילסט, וועל איך דיר דערצעהלען.

* * *

מיר האָבען זיך נעזעצט אויף אן אויסנעקרימטער באנק, האָלב צופויליס פון דער צייט, און מיין פרײַנד האָט אָנגעהויבען:

— עס איז דא א לענגערע וועגען דער בליויער באָרד, עס האָט

כלומרשט געטאן לעבען אמאל א מענש, וועלכען מען האט נשרופט די „בלויע בארד". זיבען ווייבער האט ער נעהאט און איינער נאך דער אנדערער האט ער זיי געהיים דער'הרגעט. נאכדעם ווי ער האט זיך אנגעזעטינט מיט זייער שענהייט. דאם איז געווען שוין לאנג, — דערצעהלט די לעגענדע, — נאר די נעדעכטניש וועגען דעם שוידערליכען פרויען־פרעסער, לעבט נאך ביז היינטיגען טאג.

דער פארשטארבענער לעהרער ליטווין איז געווען א בלויע בארד ביי מאדערנע באדינגונגען. דאם איז געווען א שרעקליכער מענש. ער האט נעשמייכעלט, נעלייענט ביכער, נעלערנט קינדער, פלעגט קומען אין נעזעלשאפט און אין פארלויף פון צוויי צעהנדליג יאהר ניט אויפגעהערט צו באגעהן שרעקליכע פארברעכענס. אבער פארברעכענס ניט נעגען פרויען, נאר נעגען מיידלעך. דאם איז געווען א בלויע בארד פאר מיידלעך, א שוידערליכער פרעסער פון מיידעלשער יוגענד.

ער איז געקומען אהער פון וו., וואו ער האט נעהאט א כלה. איך האב נעקענט דאם מיידעל. דאם איז געווען פאני מילמאן, די בעסטע „פארטי" אין וו. דעם לעהרער ליטווין האט מען נעהאלטען פאר א גוטען חתן און פאני'ס עלטערען האבען צוגעשטימט. די יוננע לייט האבען שפאצירט צוזאמען, נענאננען צוזאמען צו באקאנטע. אזוי האט נעדויערט מעהר פון צוויי יאהר, און צו דער אלגעמיינער ערשטוינונג האט זיך די זאך נעעגדיגט מיט גארנישם. דער לעהרער ליטווין האט ניט נעמאכט קיין פארשלאג און צוויישען איהם און פאני'ס ברודער, א סטודענט, וואס איז ספעציעל נעקומען צוליעב דעם, איז פארגעקומען, ווי מען זאגט, א שארפער שמועס. די אלטע מילמאן'ס האבען פארבאטען ליטווין'ען מעהר ניט צו קומען צו זיי. דער סקאנדאל האט זיך פאנאנדערנעווארפסען, און ליטווין האט דאמאלסט פארלאזען וו., און האט זיך אריבערגעקליבען אהער, אין אונזער ליעב שטערטעל. פאני מילמאן האט, דאכט זיך, ביז איצט ניט חתונה נעהאט.

ביי אונז אין שטאדט האט דער לעהרער ליטווין מיט אמאל נעמאכט זעהר א גוטען איינדרוק, א קלוגער, באלעזענער, שטע־

דינג געקליידעט לויט דער מאָדע — איז ער אלעמען נעפעלען נעווארען. מען האָט איהם מוחל געווען זיין האַרבע, האַרטע שטי־מע, אין וועלכער עס איז שטענדינ געווען עטוואס אונאנגענעם. און די טונקעלע ברילען, הינטער וועלכע מען האָט ניט נעקענט ארויסזוהן קיין אויגען. מען האָט נעשמועסט, אז ער האָט א ביסעל נעלד. די מאמעס פון כלה־טעכטער האָבען איהם איינע ביי דער אנדערער נערופען, די טעכטער האָבען איהם נעמאכט אויגעלאך, אָבער ער האָט זיך ניט אומנעקוקט אויף די איינלאדונ־גען און אָננעהויבען יערען טאָג ארויסקומען אין הויז פון דאָקטאָר שערשעוויטש. דאָס איז נעווען שוין לאַנג. דאמאלסט איז דעם דאָקטאָר'ס טאכטער העלענא נעווען נאָך א יונגע אכטצעהן־יאָהרינע מיידעל, מיט נעדיכטע שוואַרצע האָר און א ראָז פריש פנים. איהר איז נאָכגעלאָפען די נאנצע יונענר אונזערע.

מען האָט דעמאָלט בשום אופן ניט נעקענט ערוואַרטען, אז פון איהר ווען ווערען אָט די אויסנעטריקענטע, צודרייטע אלטע מויד, ווי זי איז איצט. אין ניכען, פארשטעהט זיך, האָט מען אָננעהויבען צו רעדען, אז זיי זיינען חתן־כלה, און אלע אונזערע יונגע לייט — צווייי פּראָווינזאָרען, פיער דענטיסטען, איין פרייוור־לינער, דריי סוחרים'לעך און איין נעווען־נענער בונדיסט — האָבען אויפנעהערט זיך אומצוקוקען אויף העלענא שערשעוויטש און האָ־בען זיך א לאַז נעטאָן צו אנדערע מיידלעך. ביסלעכווייז האָבען זיי זיך אלע נעטרייסט. דער ערשטער האָט חתונה נעהאט דער נע־ווען־נער בונדיסט, דערנאָך די דריי דענטיסטען און צולעצט ערשט ביירע פּראָווינזאָרען, וויל זיי זיינען ביידע נעווען קאהל. און ביים לעהרער ליטווין מיט'ן דאָקטאָר'ס טעכטערעל האָט זיך די זאַך אויף א האָר ניט נעענדערט. עס איז נעווען דאָס זעלבע ארומנעהן, נעמיינזאמע שפּאציערען, א ראָמאנס אויפ'ן פּראָווינציעלען שטיינער, אן איינלאדונג אויף א מיטינג און נאָר... העלענא איז נעווארען מיאוס'ער, עלטער, האָט זיך אָננעהויבען ביסלעכווייז היילען פון נערוון, די פּאַרב פון פנים איז פארשוואונדען, ארום די אויגען האָבען זיך באוויזען קנייטשען. אויף זומער איז זי, לויט'ן פאר־טער'ס ראָט, ארויסנעפאָרען אין איינעם פון די קור־אָרטען פיין

אויסלאנד, און וועו זי איז נעקומען צוריק, האָט זי זיך דערוואוסט, אז דער לעהרער ליטווין איז שוין נעווארען א חתן מיט דער איני־ נערער טאכטער כין באנקיר מענדעלבערג. דאמאלסט האָט עס דאָס ארימע מיידעל באקומען יענעם ציטער פון פנים, פון וועלכען זי האָט זיך ביז איצט ניט אויסגעהיילט.

פארשטעהט זיך, אז מיט דער בלאָנדער טאכטער פון באנקיר האָט זיך איבערגע׳חוד׳ט די זעלבע נעשיכטע... דער לעהרער ליט־ווין האָט איהר קיין פארשלאָג ניט געמאכט. דאמאלכט האָבען מיר איהם ביסלעכווייז אָנגעהויבען צו פארשטעהן. „אָט דער אויסוואורף וועט קיין מאָל ניט חתונה האָבען". — האָט די ער־ שטע מיט כעס באשלאָסען מאדאם מענדעלבערג, וועלכע מען האָט פאר איהר שארף צינגעל נערופען מלכה דער קאוזק, און זי האָט מיט ענערגישע מיטלען איבערגעריסען דעם לעהרער׳ס ווייזטען. שפעטער האָט זיך ארויסגעווייזען , אז דאָס איז נעווען אין צייט. די בלאָנדע טאכטער פון „מלכה קאוזק" האָט אין גיכען חתונה גע־ האָט מיט א פאבריקאנט. דאָס איז נעווען כמעט דאָס איינצינג מיידעל, וועלכער עס איז נעלונגען זיך צו ראטעווען פון דער „בלויער באָרד".

די „בלויע באָרד" האָט אין דער לעגענדע נעמאָרדעט פרויען. אונזער פראָווינציעלער „בלויע באָרד" האָט נעמאָרדעט מיידלעך. ער האָט זיך נעשפייזט מיט זייער יונגענד, ער האָט אויפגעפרעסען די ערשטע אויפבליהונג פון זייערע טרוימען. זיינע באציהונגען צו זיינע אונצעהליגע כלות זיינען נעווען ריין־פלאָטאָניש, און פיזיש האָט ער זיי, פארשטעהט זיך, ניט אָנגעריהרט. נאָר ער האָט אויסגעריסען פון זיי זייערע שניי־וויים בלעטלעך, די ערשטע בליהונג, דעם ערשטען אָטהעם, די ערשטע אויפוואכונג פון זייערע מיידלשע נעדאנקען. אזוי ווי דער קייזער פון כינא, וואָס נעהמט זיך אראָפ פון בליהענדען טהיי די ערשטע שמעקערינסטע סארטען, אזוי האָט אויך דער לעהרער ליטווין אָפּגעקליבען פון מיידעלשע הערצער דאָס צערטליכסטע און בע׳טעם׳טעסטע. ווי א וואָרים האָט ער זיך אריינגענראָבען אין סאָמע מיטען פון הארצען, און אויסעסענדיג דאָס ,האָט ער דאָס איבערינע אוועקגעווארפען. די

אַרימע מיידלעך האָבען ערשט שפּעטער, אין יאָהרען ארום, אָננעהויבען צו באַגרייפען, וואָס פּאַר א גיפּטיגער און אונדערבאַרעמדיגער וואָרים עס האָט אויסגענעסען דעם זאַפט פון זייער לעבען... נעעלטערטע, מיאוסע, מיט צופּאַטילטע נערוון. האָבען זיי דערנאָך אומזיסט נעזוכט חתנים. די וואָס האָבען געוואוסט וועגען זייערע פּריהערדינע באַציהונגען מיט'ן לעהרער, האָבען מורא נעהאַט מיט זיי חתונה צו האָבען, אַדער זיי זיינען שוין געווען באַווייבט. און דערווייל איז שוין אויפגעשטאַנען א נייער דור, אין שטאַדט האָבען זיך באַווויזען נייע מיידלעך מיט פרישען פּאַרב אויפ'ן פּנים, און מיט דער פּרישקייט פון נאָך ניט אויסגענוצטע נעפיהלען. אָה, די פּראַווינץ איז אונדערבאַרמיג, די פּראַווינץ קויפט מאַנסבילען פּאַר א טייערען פּרייז !...

עס איז אריבער א סך יאָהרען. דעם לעהרער ליטווין איז נעווארען אלץ שווערער אָפּצוזוכען פּאַר זיך קרבנות. מען האָט איהם ניט אַריינגעלאָזט אין קיין הויז, וואו עס זיינען געווען מיידלעך־כלות, יונגע מיידלעך האָבען זיך געשראָקען פּאַר איהם. זיין לעצטער קרבן איז געווען א ליעב אונערפאהרען מיידעל, א נובערנאנטין אין הויז פון די לאפידום'עס. דער אלט נעווארענער, אייננעהאַרבעטער לעהרער ליטווין, מיט נרויע פּאַסמעס און די שיטער נעווארענע טונקעלע האָר, האָט צום זעקסטען אַדער צום אכטען מאל אָננעהויבען אלץ פון אָנהויב: שפּאַצירען, אומגערן א דריק די האַנט, א נעשענקטע בלום, א ראַמאַנס אויפ'ן צודרעהטען ראַיאל, א נאז־טיכעל באהאלטען אויפ'ן ברוסט, א צארטער מע־לאַנכאָלישער בריעף, וואָס האָט אָבער צו קיין זאַך ניט פּאַרפּליכטעט. צי האָט ער מורא נעהאַט פּאַר די פּאַרפּליכטונגען, אַדער זיך נעשראָקען פּאַר דער פּאַזע פון חתונה האָבען, שכור זייענדיג בלויז פון ראַמאַנטישען ריח פון דער באגינען ליעבע? אַדער, קען זיין, ער האָט באהאלטען פּוי זיך און פון אנדערע עפּעס א קראַנקהיים, וואָס האָט איהם נעמאכט אוננאַרמאל?... דאָס וויים שוין קיינער ניט. די ארעמע אונערפאהרענע נובערנאנטין האָט אָפּנעווארפען אין דער לוסטיגער אָפּיצערען־קאָמפּאַניע פון היגען פּאלק.

די לאפידוס'עס האבען זי ארויסגעיאגט פון שטוב. איצט איז זי אוועק פון האנט צו האנט... איז אומגעקומען...

* * *

...מיין פרויינד האט נעענדיגט זיין וואונדערליכע ערצעהלונג. די זון האט צונעוואַרימט, עס האבען העכער נעצוויטשערט די פריהלינגס־פוינעל. בויעגדיג פליסיג זייערע נעסטען צווישען די צוויינען פון די בית־עלמין־בוימער. רוה און פרידען האט זיך צוגאסען איבער'ן בית־עלמין.

— און די מיידלעך, האבען זיי איהם ליעב נעהאט? — האב איך נעפרואווט פרעגען, נאר מיין פרויינד האט מיר א צייכען נעגעבען, אנכאפענדיג מיין האנט.

מיר האבען זיך אומגעקעהרט, ערשטוינט פון דעם שמערצליכען שהנעם בילד.

ביים פרישען בערגעל, וואס איז אננעשאטען נעווארען איבער'ן קערפער פון לעהרער ליטווין איז נעשטאנען העלענא שערשעוויטש, דעם דאקטארס טאכטער, די אלטע מויד, און איבער איהר בלייכען צוקרימטען פנים, אויסנעטריקענט אין מיידעלשאפט, האבען טרערען נערונען. זי האט אונז ניט נעזעהען. ווייזט אויס, אז זי איז נעקומען בנגבה, פאר זיך אליין, זיך אויסצואוויינען איבער'ן קבר פון דער „בלויער בארד", וואס האט איהר לעבען פארדארבען...

די סטאַנציע.

אַס איז נעווען א צענטראַלע סטאַנציע. דאָ האָבען זיך איבערנעקרייצט די וועגען וואָס שניידען דורך רוסלאַנד פון צפון קיין דרום און פון מערב קיין מזרח.

אין א באשטימטער שעה פלענט זיך אהער צוקויקלען א שווערער פאַרוויבערטער צוג, פלענט ארויסווארפען די פאַסאַזשירען, אַפּרוהען, אַננעמען וואַסער, אַפּנעבען און צונעהמען די פּאַסט און אין אכט מינוט ארום פלענט ער אוועק וויייטער. קיינער האָט זיך נישט אינטערעסירט צו וויסען, וואָס עס טוט זיך וויייטער פון בופעט, פאר די קאלטע נישט נעווארשענע שויבען. קיינער איינגענטליך האט אויף קיין האָר נישט נעקענט די נרויסע סטאַנציע, וואָס איהר נאַמען איז מעהר באקאַנט ווי דער נאַמען פון א נרויסען פיהרער אַדער נענעראַלען פּאָסט.

אין׳ם שטעדטעל האָבען עלע פי רוב נעווואוינט אידען, און אויסנעוועהן האָט עס פונקט ווי מיט א יאָהר פופציג צוריק. ס׳וועלען אוועק נאָך א פופציג יאָהר און מסתמא וועט אויך דעמאָלט אלץ זיין ווי נעווען. פונקט ווי איצט וועלען זיך טוליען אין א שערענגע די הילצערנע הייזלעך. פונקט ווי איצט וועט די נאַנצע נישט ברוקירטע נאַס פארפלייצט ווערען אין א רענען.

און וועו ס׳וועט קומען דער טרוקענער יולי, וועלען די קראַמען פאַרברענט ווערען און דאָס נאַנצע שטעדטעל וועט ארומגעווועהט ווערען מיט שטויב. פונקט ווי איצט וועלען רוישען און זשומען די סאַכנע־וועלדער וואָס האָבען זיך צונערוקט נאַהענט צום וואַקואל.

און אזוי לאַנג ווי דער צוג וועט עקזיסטירען, וועט דאָס נאַנצע

טטעדטעל מיט די היהנער, בהמות, מענשען לעבען בלויז כדי צו שטילען דעם אפעטיט פון די פאסאזשירען.

דאם שטערטעל ציהט חיונה אליין בלויז פון די אכט מינוט, וואם דער צוג שטעהט דא. די היהנער לענגן אייער פאר'ן בופעט; די בהמות גיבען זייער מילך און פיטער; די באפעלקערונג שטעלט צו טרענער, דיענער, דיענסטען. אזוי נעהען יאהרען פארביי. דאם שטעדטעל־בופעט, דאם שטעדטעל־סענדוויטש, וואם איז באקאנט איבער נאנץ רוסלאנד, איז לעכערליך און טראגיש.

דאם לעבען פון'ם נאנצען שטעדטעל איז בלויז א אפשפיגלונג פון א פארוויכערטען אומגעלומפערטען צוג.

דער ווינטער איז נעווען א ווייכער, א שנייאינער. א ווינט האט זיך נידריג געיאגט איבער דער ערד און פאנאנדערגעבלאזען און צואוואהרפען בערג מיט שנעע. ווייסע שנעעלעך האבען ווי וויסער זאמד פארשאטען די שינעס.

עס איז נעווען ענדע דעצעמבער. פאסאזשירען איז נעווארען אלץ וועניגער, און צוגען זיינען איצט נענאנגען האלב־פוסטע. אין די וואנאנען איז נעווען קאלט, נישט היימליך. איינזאכע נעלע ליכט, וואס זייער שיין איז נעווען צו קאלג צו לייענען, האבען נעשאפען א מאדנעם שאטען־שפיעל. די צייט האט זיך פאמעליך נעשלעפט, ווי זי וואלט אפגעשטאנען פון צוג, וואס האט נעמאכט פופציג וויארסט א שעה. בעסער נעזאגט, זי איז נענאנגען אין דער פארקערטער ריכטונג.

דער צוג האט אבער נישט נעמאכט קיין פופציג וויארסט, ווי ס'איז נעווען פארנעשריבען. ער האט פארשפעטינט, און די לעצטע פיער שעה האט ער קוים דורכנעמאכט צו 25 וויארסט. דער מאשיניסט, מיט דער פארפארענער בארד, האט פארכמורעט און אהן האפנונג נעקוקט אין דער נראהער וויטקייט. ס'איז ניך טונקעל נעווארען.

א וויארסט פאר דער סטאנציע איז דער צוג נעבליבען שטעהן. ס'איז מיט אמאל אננעפאלען אזוי פיעל שנעע, אז די רעדער האבען זיך נארנישט ארויסגעוועהען. נעדאכט האט זיך, אז דער אייזערנער

צונג שטעקט טיף אין דער ערד און וועט זיך קיינמאל פון דאָרט נישט ארויסקלייבען.

דער יונגער שעהנער סוחר שיף איז שוין לאַנג נעווען אומ־רוהיג וואָס דער צוג שלעפט זיך אזוי פאמעליך. „איך האָב עס אבער פריהער נעוואוסט", האָט ער געזאָגט, וועו דער צוג האָט זיך איינגעשניטען אין׳ם שנעע־באַרג און איז אזוי פארגליווערט נע־ווארען.

ער האָט ארויפגעווארפען אויף זיך דעם דאָק און איז ארוים אויף דער פלאטפאָרם.

פון דער סטאנציע, פון׳ם שטעדטל, זיינען שוין אָננעלאָפען מענשען. ס׳האָט זיך אָננעהויבען דער נעווהנליכער טומעל. די ארבייטער זיינען ביז׳ן גאָרטל געשטאנען אין שנעע, נעארבייט מיט די לאָפעטעם, נעריינינט דעם וועג. מען האָט נעבראכט עסענווארג פון בופעט און פאָרנעלענט די פאסאזשירען. א הויך מיידעל אין א טיכל און ווארימע וואלינקעס, איז צונעגאנגען צום יונגן סוחר:

— וואָס פאַרקויפט איהר? — האָט ער נעפרעגט.

— פרוכט: בארן, עפל.

— פרוכט.— האָט דער יונגער סוחר איבערגע׳חזרט.

ער האָט נעקוקט אויף איהר שארף נעזיכט, אויף די פולע ליפען, אין די גרינליכע אויגען.

זי האָט זיך פארלאָרען און אראָפנעלאָזען די אויגען.

— ווי לאַנג שטעהט דאָ דער צוג? — האָט דער סוחר נעפרעגט.

— וואָס? — האָט דאָס מיידעל נעפרעגט, און הגם ס׳איז נעווען טונקעל, האָט דער יונגערמאן באמערקט, אז זי האָט זיך פאררויטעלט.

— מסתמא וועלען מיר דאָ בלייבען ביז אין דער פריה, — האָט דער סוחר זיך אליין נעענטפערט און האָט אוועקגעווארפען דעם נישט פארוויכערטען פאפיראָס.

זי האָט א שאקעל נעטאן מיט׳ן קאָפ און האָט נעענטפערט:

— מען האָט נעשיקט נאָך ארבייטער קיין בריסק. זיי וועלען אָפראָמען דעם שנעע.

—א־הא, — האָט ער נעזאָגט מיט א שמייכעל.
דאָס מיידעל האָט אויך א שמייכעל נעטאָן און נעפרעגט:
— וואוהין פאָהרט איהר?
— איך אייל זיך — האָט ער סוחר פארושמורעט די אויגן.
— וואָס איז דען?
— נאָרנישט.
— איך פאָהר צו מיין כלה, — האָט דער סוחר מיט א שמייכעל מודיע נעווען.
זי האָט באַלד דעם קאָפּ אראָפּגעלאָזט און צושמייכעלט זיך מי פריהער:
— איך וועל גענן. זייט נעזונט, — האָט זי נעזאָגט און זיך אָפּגעקערט.
דער יונגערמאַן איז איהר נאָכגענאַנגען איבער'ן שנעע.
— איך האָב נעשפּאַסט, — האָט ער נעזאָגט, — וואוהין נעהט איהר? איהר וועט דאָך דערטרונקען ווערן. רוהט זיך אָפּ, מיין שעהן מיידעל.
— ניין.
— אין וואָגאָן איז קיין לעבעדינער מענש ניטאָ. איך בין אַליין, ווי א פויגעל אין פעלד, מיין עהרענוואָרט, איך האָב נישט קיין כלה, קומט אריין, וועלען מיר אביסעל רעדען
— נוט, אָבער נאָר רעדען, — האָט דאָס מיידעל נעזאָגט און איז ארויף אויף די טרעפּלעך.
ער האָט נעלעגט זיין האַנט אויף איהר שמאָלען מיידעלשען טאַסעל. זי האָט דעם קאָפּ פּארוואָרפען, אויסגעשריען. דאָס מיכעל איז איהר פון קאָפּ אראָפּגעפּאַלען און ער האָט זי סאָפּענדיג א קוש נעטאָן אויף די ליפּען.
— נאָט מיינער, — האָט דאָס מיידעל שוואר אָטעמנדיג, נעזאָגט, — פּארוואָס קושט איהר מיך?... — די עפּעל האָבען זיך צושאָטען און פּארטרונקען געוואָרען אין שנעע. דערנאָך האָט זי פּארגעסען אָן זיי.
ביז אין דער פריה האָט מען נעראַמט דעם שנעע. דער ווינט האָט אויפּגעהערט. די זאוועראכע האָט זיך איינגערוהינט.

אין די בופעטען האָט מען אַלץ אויפגענעסען, אויסגעטרונקען. די פּאַסאוושירען זיינען אייננעשלאָפען.

דער סוחר שיף האָט ניט געהערט, ווי ס'האָבען אַ סקריפּע געטאָן די רעדער, ווי ס'האָט אַ ציטער געטאָן דער לאַנגער אייזער־נער צוג. דער לאָקאָמאָטיוו האָט הייזעריג אַ קרעכץ געטאָן, ווי אַ פּאַרקיהלטער, און די רעדער האָבען זיך נענומען ריהרען.

וועג דער יוננערמאַן האָט זיך אויפגעכאַפּט, איז נעווען לויכטיג, רוהיג, און די נאַכט, און די סטאַציע זיינען געבליבען ווייט פון הינטען און דער אינצידענט מיט'ן יונג מסתמא נאַריש און נאַאיוו מיידעל, האָט זיך נעדאַכט איז אַ חלום

פּריהלינגס־צייט, וועג דער שנעע איז צוגאַנגען, האָבען זיך נעווואַלנערט עטליכע האַלב־פּאַרפוילטע עפּעל אויף דער ערט, וואו ס'איז מיט עטליכע חדשים צוריק נעבליבען שטעהן דער צוג נומער אַזוי און אַזוי. דערנאָך זיינען זיי פּאַרשוואונדען. דאָס יוננע נרַאַז האָט צוגעדעקט, זיי זיינען אינגאַנצען פּאַרפוילט געוואָרען.

...אויף דער באַקאַנטער צענטראַלער סטאַנציע, וואו צוויי לאַנגע וועגען קרייצען זיך איבער און שניידען דורך רוסלאַנד, אין'ם שטעדטעל, וואָס זיין נאָמען איז מעהר באַקאַנט ווי דער נאָמען פון אַ נרויסען פיהרער אַדער פּאָעט — אין יענעם שטעדטעל איז באַהאַלטען אַ נרויסער צער. אַ שטומער טרויער קוקט ארויס פון די יוננע אויגען און טריקענט די שעהנע פוילע ליפּען.

— מען האָט אַ תל נעמאַכט פון'ם מיידעל, — רעדט מען אין שטעדטעל, מען שאָקעלט מיט די קעפּ און מען טרייבט רכילות.

אָבער אויף אזעלכע זאכען קוקען זיך ווינציג אום די, וואָס לעבען מיט'ן רעפלעקטירטען לעבען פון די צוגען, וואָס טראָגען זיך פּאַרביי. זיי זיינען נערעכט. זיי ווייסען, אז אַלץ, אַלץ אין'ם שטעדטעל לעבט נאָר, כדי צו שטילען דעם אפעטיט פון די פּאַ־סאוושירען, אז אַלץ פּרעסט אויף דער צוג נומער אזוי און אזוי, וואָס שטעהט דאָ אַכט מינוט.

די העלדין.

סך העלדען פארמאָנט אונזער צייט. אזא צייט איז עס שוין, וועו עס שוויבעלט און נריבעלט מיט העלדען אויף יעדען טריט.

אָבער מענשען, זעהט איהר, — אזעלכע איז פאראן נאָר וועניג.

שמועסענדיג וועגען העלדען, ווילט זיך דאָ דערצעהלען וועגען דער העלדישקייט פון זעהר א נעווענהליכער, זעהר פשוט'ער אידישער פרוי פון בראָנקס.

א קוק טועדיג אויף איהר ביז נאָר נעווענהליך ניט שעהן און ניט מיאוס נעזיכט, וואָלט דער בעסטער בעאָבאכטער ניט נעזאָגט, אז ער זעהט פאר זיך עפעס מערקווירדיגעס. טויזענדער מענשען וועלען פארבייגעהן און ניט אומקוקען זיך אויף איהר אפילו.

רחל שטיינבערג האָט חתונה נעהאַט אין רוסלאַנד, אין א קליין שטעדטעל מיט עפעס א קליין נראָה מענשעל. ביידע האָבען אָבער נעמאכט צו פאָהרען קיין אמעריקא, נעקומען אהער און, ווי עס פיהרט זיך, א סך צרות אויסגעשטאנען און אויף דער איינענער פעל זיך דערוואוסט, וואָס איז אזוינס אמעריקאנער נליקען.

אָבער סוף כל סוף דערשלאָנען זיך צו עפעס, נעעפענט א קליין נעשעפט אויף דער איסט־סאיד, עס איז אוועק נוט און נענומען ברענגען הכנסה. דאָס פאָרעל האָט באשלאָסען זיך איבערצוקלייבן אין א שטילערע, בעסערע נעגענד, און האָבען זיך באזעצט אין בראָנקס.

מיט קיין קינד האָט נאָט ניט נעבענשט. דאָס איז נעווען דער איינסטערער פלעק אין זייער ניט שלעכט איינגעאָרדענטען לעבען. די יונגענד, וואָס איז אוועק אויף נויט און פראצע, האָט געהאלטען

ביי פארשווינדען, און רחל שטיינבערג האָט זיך נענומען אלץ עפטער פארטראכטען.

ביז'ן אוועגט פלעגט דער מאן, צוליעב נעשעפט, זיין דאון־טאון. רחל האָט נעקאכט, געבראָטען, געבאקען, נעראמט די קליינע וואוינונג.. קיין דיענסט האָט זי ניט נעהאלטען, און שעה'ן לאנג פלעגען פארבייגעהן אין איינזאמקייט.

מיט באהאלטענער קנאה האָט זי נעקוקט אויף די יונגע פרויען, וואָס האָבען מיט די קינדער־וועגעלעך שפאַצירט איבער די מראָטוארען. אין די וועגעלעך זיינען נעשלאָפען קינדער — בלאָה־אויגיגע, נראָהאויגיגע שוואַרצאויגיגע מיט בלאָנדע און שוואַרצע קעפלעך, דיקינקע און שוואכינקע, אינגעלעך און מיידעלעך. עס האָט נעאָטעמט מיט פרייד און לעבען. נאָר זי אליין איז געווען עלענד, איבעריג.

זי האָט זיך נעהאלטען אן עצה מיט'ן מאן און איז אוועק אין א יתומים־אנשטאלט. לאנג האָט זי נעקוקט אויף די קליינע קינדער, וואָס דארפען אָנקומען צו פרעמדע נדבות. טרערען זיינען נעשטאנען אין איהרע נוטע, נראָהע, געוועהנליכע אויגען.

— נו, וועלכע פון די מיידעלעך האָט איהר באשלאָסען צור צונעמען? — האָט שוין צום פינפטען מאל נעפרעגט די אויפזעהערין פון דעם יתומים־אנשטאלט.

רחל האָט נעקוקט און נעקוקט, און אלץ ניט נעקענט זיך באשליסען. עס איז שוין נעווען פארנאכט, וועו זי האָט ענדליך נעזאָגט:

— אָט די.

פארוואָס זי האָט זיך דוקא אָפנעשטעלט אויף דער שווארצער, דאריגקער זעקס־יעהרינגער מיידעלע, וואָלט זי אליין אויך ניט נעקענט ערקלערען. אפשר האָט די קליינע לילי דערמאָנט איהר אָן עמיצען פון איהרע ווייטע יונגע יאָהרען?

— ווילסטו נעהן מיט אָט דער מאמען? — האָט די אויפזעהערין נעפרעגט. — זי וועט דיר זיין פאר א מאמען.

— נוט, זיי מיין מאָמע, — האָט דאָס מיידעלע ערנסט צורנעשמיטט. — אָבער ווער וועט זיין מיין טאטע?

— איך האָב פּאַר דיר אַ טאַטען אויך, — האָט רחל מיט טרערען פון פּרייד פּאַרזיכערט. — קום.

— דאָס איז אינטערעסאַנט! און קען האָסטו אויך? — האָט דאָס מיידעלע געפרעגט.

אָט אזוי איז רחל געוואָרען אַ מוטער.

נאָר גיך האָבען די שכנים אויפגעהערט צו שמועסען, אז רחל איז פאָרט ניט קיין אמת'ע מוטער. מיטן בלוט פון איהר האַרצען האָט זי געוועהטאָגט פאַר איהר טאָכטער, נעפּרעהט זיך פאַר איהר מיט דער נאַנצער פרייד פון ניט אויסגענוצטער מוטערשאפט. זי האָט דאָס קינד ארומגערינגעלט מיט צערטליכקייט, קאָמפּאָרט, לוקסוס. זי איז געווען כמעט אַ מוטער אין דאָפעלטען זין, ווייל איהר ליעבע איז געווען געמישט מיט רחמנות — דאָס קינד האָט דאָך ניט געהאַט קיין מוטער.

ווען דאָס קינד איז קראַנק געוואָרען אויף דיפטעריע, איז רחל שיער ניט פון זינען אַראָפּ. קיין געלט האָט מען ניט געשפּארט. די בעסטע דאָקטוירים זיינען גערופען געוואָרען. נאָנצע נעכט איז רחל אָפּגעזעסען בייס בעט פון דאָס פּרעמר קראַנק מיידעלע, איז געעלטערט, אויסגעמאַנגערט, קראַנק געוואָרען, אָבער דאָס קינד דאָך גראַטעוועט! און אז דאָס קינד איז געזונט געוואָרען, האָט דער פּנים פון דער געוועהנליכער פרוי געשטראַהלט פון פרייד.

די שכנים האָבען זיך פון איהר איבערגעבענהייט ניט געקענט אָפּוואונדערען. רחל האָט אליין געפיהרט דאָס מיידעלע יעדען טאָג אין סקול אריין און געקומען זי אָפּגענמען. זי האָט ווי צוזאמען מיט איהר געלערנט און צוזאמען מיט איהר איבערגענאנגען פון קלאַס אין קלאַס. אָט די נעוועהנליכע פרוי פון דעם קליינעם רוסישען שטעדטעל.

דאָס מיידעלע איז שוין אלט נעווען 14 יאָהר. איינמאָל, ווען רחל איז אריין צו זיך פון גראָסערי האָט זי דאָרט נעטראָפען א ניט יונגע פרוי, מאָדנע און ראשיג אָנגעטאָן. די פרוי האָט נעוויינט, און דאָס מיידעלע האָט נעקוקט אויף איהר מיט ווילדע אויגען.

— וואָס פאַרלאַנגט איהר? — האָט רחל נעפרעגט.

— איך בין איהר מוטער. דאָס איז מיין טאָכטער, — האָט די פרעמדע נעענטפערט.

און וויפיעל רחל האָט זיך ניט געראַנגלט, האָט עס ניט נעהאָלפען: זי האָט נעמוזט איבערגעבען דאָס קינד אין די קאַלטע פרעמדע הענט פון דער אייגענער מוטער.

פאַר דער אָרימער פרוי איז עס נעווען א שרעקליכער קלאַפ. זי איז נעווארען אלט און דער קאָפּ האָט זיך ביי איהר אָנגעהויבען טרייסלען.

— פאַר מיר איז זי געשטאָרבען — האָט זי אלץ נעקלאָגט. — מיין לעבען האָט זי ביי מיר צוגענומען.

דערנאָך האָט זיך רחל דערוואוסט, אז דאָס מיידעלע האָט א שלעכטע מוטער: האָט ליעב דעם ביטערען טראָפען און באַנעמט זיך ניט ווי נעהעריג מיט דער טאָכטער... דאָס האַרץ איז ביי איהר צוריכען נעוואָרען אויף שטיקער.

און אין א יאָהר ארום איז רחל שטיינבערג ווידער נעקומען אין יתומים־הויז, ווידער נענומען צו זיך א מיידעלע, א קליינס, א שוואכס, מיט שווארצינקע אויגעלעך... און אָנגעהויבען אלץ פון דאָס נייַ!

ווי גרויס איז די ליעבע! און ווי גרויס איז דאָס האַרץ פון א פרוי. דאָס צובראָכען און באַלייַדיגט האַרץ צינדט זיך ווידער אָן מיט ליעבע, ציהט זיך ווידער צום לעבען.

די העלפישקייט איז ניט נעווען אין דעם, וואָס זי האָט אוועק־נעשענקט איהר לעבען א פרעמד קינד. איהר העלפישקייט איז באשטאַנען אין דעם, וואָס זי האָט עס נאָך אמאל איבערגע'חוז'ט, וואָס איהר ליעבע איז נעווען שטארקער ווי איהר ליידען.

די שטים פון דער יונענד.

חל שאפירא איז נעווען א ווארשעווער חסיד'ס א טאכטער. דער פאטער איז נעווען א נביר, אן עקשן, א קאפריזנער, א מענש פון אלטען שניט, ווא□ם האט זיין בת־יחידה ממש פארנעטערט. ער פלענט יערען טאג נעהן אין בית־המדרש, נעטאן אלע מצוות, און נישט קוקענדיג דערויף, האט ער זיך נעהאלטען פאר אן אפיקורס, פאר א פריידענקער. ווען אין דרויסען פלענט רונערען, פלענט ער זיך מיט אלע משרתים באהאלטען אין קעלער, וואו ס'פלענט שוין פון א פריהער זיין אנגענרייט א לאמפ. ער פלענט דארט הויך, אויפ'ן קול מתפלל זיין. און ערשט ווען אין דרויסען פלענט שטיל ווערען, פלענט ער ארויסגעהן אויף דער פרייער לופט און בהרחמות'דיג נעהמען קריטיקירען דעם תלמוד.

זיין טאכטער האט ער נעווא□לט, ז□ל חתונה האבען מיט א נעביל־דעטען מאן. און ווען רוז□ל איז אלט נעווא□רען 17 י□הר, איז טאקע נעווען איהר חתונה.

רח□ל האט מן הסתם נישט נעווא□סט, ווא□ם מען טוט מיט איהר און וועלכען שריט זי מאכט. דא□ם מיידע□ל האט, פארשטעהט זיך, נעווויינט אביסע□ל, א□בער אין אלנעמיין איז זי נעווען נא□נץ צופרידען. מען האט פון איהר נעמא□כט א נא□נצע ווארע. נענעהט קליידער, מא□נטל□ען, קישענס. מען האט נעעפענט קא□סטענס און קופערטס, מען האט אווענקנעשיקט סחורה און נעקויפט סחורה. מען האט נעקויפט און נעצאהלט לעפע□, גלעזער, טייערע ווא□זען, ריזינע מישטוכער. און דא□ם אלץ — צוליעב איהר. דער מיידע□ל איז א□ם נעפע□לען — פונקט ווי א נייע שפיע□.

א□ויף איהר חתן האט זי זיך ווינציג ווא□ם אומנעקומט. פונקט

ווי ער וואלט נעווען א פרעמדער, אן איבעריגער, וואם מישט זיך, נאט וויים פארוואם, אין איהרע נעשעפטען. זיינע שווארצע אויגען וואלטען נעווען נאנץ שעהן, ווען זיי וואלטען ניט נעווען אזוי אומבאוועגליך. זיין נעזיכט איז צו בלייך נעווען, אן פרויען איז עס דוקא נעפעלען. נעהייסען האט ער טאמילסקי נעשטאמט פון אן אלטער פיינער יחסנ'דיגער משפחה, ,וואם האט נעהאנדעלט מיט בריליאנטען. טאמילסקי איז נעווען יונג, ארום 27 יאהר, אבער דעם אויגדרוק פלענט ער מאכען פון אן עלטערען, אביסעל אפ נעלעבטען מענשען. מסתמא איז עס נעווען דערפאר, וויל ער האט קיינמאל נישט נעלאכט, זיין בלייך נעזיכט איז נעווען אומ־באוועגליך און די נרויסע שווארצע אויגען האבען שטארק נעקוקט.

די חתונה האט מען נעפראווען פרעהליך, רייך, מיט א טראס. דער אלטער חסיד האט זיך אננעטרונקען און נעכאפט א טענצעל, פונקט ווי „שמחת־תורה". די משרתים האבען זיך נעזעגענט מיט זייער באלעבאסטע, און אונטערנעטראגען איהר א זילבערנע טאס, א שווערע, פונקט ווי פון אייזען. דער חתן איז נעזעסען, קיין שמייכעל ניט נעטאן און קוים נעענטפערט אויף די פראגען. די יונגע זיינע אוועקנעפאהרען.

רחל איז אין איהר פאמיליע־לעבען נישט גליקליך נעווען. אפשר א חודש נאך דער חתונה האט זיך ביים חתן נעוויזען יענע שרעקליכע קראנקהייט, וואם האט איהם טאקע אפנעפיהרט אין קבר. קראנק איז ער שוין נעווען ביז דער חתונה אויך, נאר, פארשטעהט זיך, באהאלטען די קראנקהייט. אויס רייגער מענש־ליכקייט אדער צוליעב זיין קראנקהייט, האט ער זיין יונגע פרוי ניט אננעריהרט. רחל איז פארהייראטערהייט נעווען דיזעלבע מיידעל, ווי אין דעם טאמענם הויז. אבער זי איז נעווען אזוי נאיוו, אזוי אומשולדיג, אז זי האט אפילו נישט נעוואוסט, אז עס קען אנדערש זיין. איהרע נעפיהלען האבען נעררימעלט, זי איז נעווען א קינד.

אבער א שווערער אומגליק איז נעפאלען אויף קינד'ס קעפעל. דער קראנקער מאן האט ווי א שווערע לאסט נערריקט איהר לעבען. זיין קראנקהייט האט פראגרעסירט. ער איז נעווען פארצווייפלט

ניט נעקענט ריהרען מיט דער רעכטער האנט און פוס און כמעט נישט נעריהרט מיט'ן צונג. כאר ניך האָט זי נענומען באנרייפען זיין שרעקליכען שווייגען, אין די כמעט אונמענשליכע קלאנגען איז נעווען אייפערזוכט, צער, ליעבע, פארצווייפלונג און האָפנונג.

דער חולה האָט זי נעמאטערט טאָג איין טאָג אויס. וואָס קראנקער ער איז נעווארען, אלץ מעהר האָט ער זי נעפיינט. זי איז נעווארען א בארמהערציג שוועסטער, א דיענסט, א מוטער, א דאקטאר. אין די נעכט פלענט ער זי וועקען מיט זיין שרעק־ליכען שווייגען און בייטאָג נישט נעלאָזט איהר באקומען דאָס עסען.

רחל איז נעווען א נוטע נשמה, זי האָט דעם קראנקען נישט פארלאָזען, שטיל איבערגעטראָגען זיינע קאפריזען, וואָס האָבען נעקענט א מלאך ארויסרופען פון נעדולד. עס זיינען אווען טעג נאָך טעג, מרה־שחורה'דיגע, טונקעלע.

אמאל פלענט זיך רחל פארטראכטען: וויפיעל וועט איהר נאָך אויסקומען צו ליידען? פארגעהן וועט איהר יונגענד, פארוועלקט וועט זי ווערען ביים קראנקען בעט. נאָט האָט אויף איהר, ווייזט אויס, זיין צארן אויסגענאָסען.

איינמאל האָט זי אין א באקאנטער הויז צופעליג נעטראָפען א יונגען מאן, וואָס האָט זיינע אויגען פון איהר די נאנצע ציים נישט אראָפגענומען. זי האָט דערפיהלט א מאדנע פרייד, וועלכע זי האָט נאָך קיינמאל נישט נעווואוסט. „וואָס איז דאָס אזוינס?" האָט זי זיך אויף זיך אלייז נעווואונדערט. דעם אוועגט האָט זי זיך צוויי מאל טועה נעווען מיט דער רפואה. און דער פארא־ליזירטער האָט נערוועט, פיהלענדיג אז עפעס רוקט זיך דא אן.

דער יונגער מאן, מיט וועלכען רחל האָט זיך באקענט, איז נעווען א דורכפאהרענדער אינזשיניר. ער האָט זיך פארליבט אין רחל'ען. זי האָט זיך נענומען באנגענגען — באהאלטענערהיים, מינוטענווייז, נגב'ענדיג די מינוטען ביי דעם שרעקליכען קראנקען.

דער אינזשיניר האָט עס ניט נעקענט פארשטעהן: רחל האָט זיך צו איהם פארהאלטען, ווי א פרייגד, ווי א שוועסטער. זי האָט נישט ערלויבט זיך צוצוריהרען צו זיך. זי פלענט אנטלויפען, ווי נאָר ער פלענט נעמען רעדען וועגען זיין ליעבע.

— איהר מאכט פון זיך א תל! ס'איז משוגעת! איהר זייט יונג — האָט ער נעטענה'ט.

— איך בין א פארהיראטע פרוי, — האָט רחל נעענטפערט מיט ערנסט און שטיל.

ער האָט זיך דערוואוסט וועגען איהר סוד — דעם סוד פון איהר אומבאריהרטער מיידלשאפט; ער האָט ביז וועהטאָג גע־דריקט איהרע הענט, ער איז נעווארען אומגעדולדיג, ער האָט זיך קוים באהערשט... רחל פלעגט אנטלויפען. דער פאראליזירטער פלעגט זי באנגענען מיט זיין שרעקליכען רעווען.

מן הסתם האָט זיך דער קראנקער מאן נענומען אנשטויסען, וואָס עס קומט דאָ פאָר. זיין פויליענדער מארך איז נאָך אימשטאנד נעווען צו באגרייפען די נעשעהענישען פון אויסערליכען לעבען. לאנג, ניט אפוועגענדיג זיין בליק, פלעגט ער קוקען אויף רחל'ען מיט זיינע שטארע שווערע אויגען. ער האָט נעזעהן, ווי די פארב שפיעלט אויף איהרע באקען; ער האָט נעפיהלט א נייעם גלאנץ אין איהר בליק. ער האָט זעהר נעליטען.

ס'איז נעווארען פריהלינג. רחל האָט מיט'ן מאן זיך ארויס־נעקליבען עק שטאדט, אין א קליין הייזעל מיט א סאָר. אזוי האָט דער אלטער דאקטאָר נעראטען. אבער צו דערזעלבער צייט האָט ער נעשאקעלט מיט'ן קאָפ און, בלייבענדיג מיט רחל'ען אויג אויף אויג, נעזאגט איהר:

— איהר דארפט צו אלין זיין גרייט: אייער מאן וועט זיך גיך באפריען פון זיינע ליידען.

דער סאָר ארום הייזעל איז נעווארען פול מיט לעבען. יעדע פריהלינגס־נאכט האָט געבראכט מיט זיך נייע סמנים פין לעבען. די בליטען האָבען זיך נעעפענט, פויגעל זיינען נעקומען צופליהען, ס'האָבען זיך געוויזען אינסעקטען.

און דאָ, אין פארשטיקטען צימער, דורכגענומען מיט'ן ריח פון רפואות, האָט נעפוילט און נע'גוסס'ט דער פאראליזירטער קראנקער.

אמאל פלעגט ער פארלירען דעת באוואוסטזיין און נישט נעפיהלט די צייט זיין שרעקליכע שטימע איז שוואכער נעווארען.

אבער די נרויסע שווערע פארנליוועדטע אויגען האבען נאך אלץ נעקוקט אויף רחל'ען. אמאל פלעגט זי פארשווינדען. דער קראנקער פלעגט אויף איהר ווארטען, מיט די אויגען נעפרעגט, און ענליך האט אויף איהם נעקוקט די פרוי־מיידעל.

ס'זיינען נעקומען די ווריכע מאי־טעג. דעם קראנקען איז ערנער נעווארען. דער אלטער דאקטאר האט נעצוינען מיט די אקסלען.

נאנץ אונערוואדטעט, אוועק־צייט, האט זיך אנגעפאנגען די נסיסה. רחל האט באלד פארשטאנען, או דאס איז דער טויט. זיין בליק נעזוכט איז נאך בליבער נעווארען, די אויסגעטריקענטע הענט האבען נענומען ציטערען. רחל איז אהן כחות מעבאניש צונעגאנגען צום פענסטער. דער סאד האט נעלעבט מיט פולען פריהלינגס־לעבען. די לבנה איז אויפ־נענאנגען, די בעז האט נעבליהט. גליק און טיפער פרידען איז נעווען איבער'ן פענסטער. און דא האט א מענש נע'נוסס'ט.

פלוצלונג האט רחל א ציטער נעטאן: אונטער'ן פענסטער האט פארבייגעשוועבט א שאטען, פארבייגעשוועבט א באקאנט פנים. זי האט זיך איינגעקוקט: ס'איז נעווען דער יונגער אינ־זשיניר. ער האט זי נערופען. ער האט אויף איהר נעווארט! זי האט זיך נארנישט נעווונדערט, ווען ער איז נרויס איצט, אין אזא מינוט, נעווען אין איהר נארטען, ס'איז נעווען אזוי נא־טירליך — ווי דער לבנה־שיין, ווי דער ריח פון בעז.

און דער שטארבענדער האט ווי דערפיהלט די אנווועזנהייט פון דעם פרעמדען. מיט אן אונגעהויערער אנשטרענגונג האט ער אויפגעהויבען די ווימפ, און די שווארצע שטומע אויגען האבען מיט שרעק נעזוכט עפעס. אבער פלוצלונג איז א ציטער אריבער איבער זיין פנים. רחל איז צונעגאנגען און האט א גלעט נעטאן זיין טרוקענעם שטערן. ווי א שאטען פון א שמייכעל האט זיך באוויזען אויף זיין פנים. ער האט אויפגעהערט צו אטעמען, זיין מויל האט זיך נעעפענט — ער איז נעווען טויט.

און אין דעמזעלבען אויגנבליק האט זיך רחל אויסגענליכט, ווי אז עלעקטרישער שטראם וואלט דורכגענאנגען איבער איהר

לייב. זי האָט דערפיהלט די פרייהייט, דערפיהלט דעם פריהלינג פון לעבען, די נאכט, ליעבע. ווי אן אומבאקאנטע קראפט וואָלט זי א שטויס געטאָן, איז זי מיט אימפעט ארויסגעלאָפען פונ׳ם פאר־שטיקטען צימער אין סאָר אריין. ס׳האָט זי נערופען די נאטור, ס׳האָט זי נערופען די ליעבע.

זי האָט זיך איהם אָפגענעבען דאָ אין גאָרטען, אונטער די באלויכטענע פענסטער פון דעם צימער, וואו ס׳איז געלעגען דער גוף פון דעם מאן, וואָס האָט איהר יונגענד אָפגענארט...

רחל האָט נעבוירען א אינגעל; ער האָט נעטראָגען דעם נאָמען פון דעם פארשטאָרבענעם מאן. דער אינזשיניר איז עפעס פארשוואונדען פון איהר לעבען. איהר האָט עס וועניג געארט. זי איז נעווען א נליקליכע מוטער, און דער אינגעל איז אויסגע־וואקסען א נעוונטער און פעהינער.

די אַלטע מויד.

ס קענען זיי אַלע, דאָס נאכצע שטערטעל. א נרויסע, א ביינינע, מיט א אויסנעדאַרט פנים און לאַנגע הענט, דערמאָנט זיי שטאַרק אָן א מאנסביל. זי איז ווי ניט איז אָננעטאָן, האָט א פארנרעבטען אויסזעהן, א גריליצענדע שטימע. עס מאכט פון איהר חוזק יעדער, וואָס האָט נאָר נאָט אין הארצען, און ווי זאָל מען טאקע קיין חוזק ניט מאכען?

אן אַלטע מויד. א מוטער האָט זי א פעטע, א הויכע, א קראנקע פרוי. די מוטער לייִדט שטענדיג אויף די פיס, סאָפעט שווער ביים נעהן, און בשעת זי נעהט, שפּאַרט זי זיך אָן מיט איהר נאנצער שווערקייט אויף די ביינינע אויסנעדאַרטע טאָכטער.

מען דערצעהלט זיך אָן מעשיות וועגען דער מאמעס קאַרנשאפט און ענגהארציגקייט. פאַר איהר זוהן, פונדעסטוועגען, אויך א הויכען, רויטען און פעטען האָט זי קיין שום זאַך ניט נעזעהאַלעוועט. זי האַלט פון איהם אָן עולם ומלואה און מיינט, אז אזא חכם איז נאָר אויף דער וועלט ניטאָ. דער זוהן האָט שוין לאַנג חתונה נעהאַט, און דאָס ווייב שענקט איהם יאָהר איין, יאָהר אויס דאָ א מיידעל און דא א איינגעל. די אַלטע מויד, די מוהמע זייערע, גיט זיך מיט זיי אָפּ ווי אָן אייגענע מוטער. נאָר מען לאָזט זי נאָהענט נישט צו: זי איז דאָך נאָך א מיידעל און ווייסט נישט, ווי צו באַנעהן זיך מיט קלייגע קינדער.

אמאָל איז דבורה נעווען א ליעב שטיל צנועה'דינ מיידעל. א סך נעדענקען זי נאָך פון יענער צייט. זי האָט דעמאָלט נעהאַט שעהנע אומעטיגע אויגען און נעדיכטע נלאַט־פארקעמטע האָר. איצט איז עפּעס אין איהרע אויגען אומבאַוועגליכעס, אויסנעלאַשענעס טויטעס. די האָר זיינען שיטער און הארט נעוואָרען; און

אויף דער פאַדערשטער ליפּ איז צו באמערקען היבשליכע וואַנצען.

— א קאַזאַק! אַן אמת'ער קאַזאַק! — מאכט מען פון איהר חוזק.

זי ווייסט, אז מען לאַכט פון איהר. אָבער זי מאכט א פרעהליך פּנים און אמאל חכמה'ט זי זיך אליין אויך איבער זיך. און וויל זי איבערשרעקען איהרע פּלימעניקעם, זאָגט זי זיי:

— דער קאַזאַק נעהט! או — או! —

זי איז שוין אלט 33 יאָהר. א פּאָר יאָהר גנב'עט זי אַראָפּ, אָבער צו וואָם?

— אוי, וואָלט אונזער קאַזאַק נעוואָלט חתונה האָבען! — מאכען זיך לוסטיג די יונגע לייט.

פריהער איז זי געווען צנועה'דיג, און נעהאלטען האָט מען זיך מיט איהר אנשטענדיג און נישט ערלויבט זיך קיין איבעריג וואַרט. אָבער נאכדעם, ווי איהר איינגסטע חבר'טע האָט חתונה נעהאט, אז ביי דבורה'ן דער טאַן אן אנדערער געוואַרען, און איהר האלטען זיך מיט די יונגע לייט איז אנדערש געוואַרען. פּאר איהר אין די אויגען פלעגט מען זיך דערצעהלען צווייזייטיגע אנעקדאָטען, אין זי פלעגט דערבייי די אויגען נישט אראָפּלאָזען, אדרבא, זי פלעגט נאָך אליין הויך מיטלאכען. פון יענער צייט אן האָט מען זי טאקע נעקרוינט מיט'ן נאָמען: „א קאַזאַק".

— אונזער קאַזאַק, אָה—הא! — האָבען נאריש צוגעוואונקען די נאַרישע יונגע לייט.

אָבער אין דער היים, מיט דער מוטער, איז זי געווען אן אנדערע — דאָם אמאָליגע צנועה'דיג פאָלגענד מיידעל. די מוטער האָט אויף איהר נעשריען און זיך נעשאפט מיט איהר, ווי מיט א קליין מיידעל, און א מאָדנע זאך: דער קאַזאַק האָט געפאלנט און נעשווינגען.

קיין פאָטער האָט זי נישט נעהאט. ער איז געשטאָרבען וועז דבורה איז נעווען נאָר א פּיצעלע. די מוטער האָט מיט איהר שווערקייט, מיט איהר הויבער שטים, מיט איהר אומענדליכען ענאַיזם נעדריקט זי, אנהויבענדיג פון פריהער קינדהייט. דבורה איז נעווען צוגעוואוינט, אז די מוטער זאל זיין די הויפּטזאך אין

איהר לעבען און אז איהר איינען לעבען זאל קיין וועדטה נישט האבען. מיט דעם נעראנק איז זי אריבגעווארפען, און דער נעראנק האט אין איהר אפגעטויט די פרוי.

הינטער די פארנרעבטע מאניערען איז נעווען א ווייך הארץ, וואס האט נערורשט נאך ליעבע. ס'האט נענארט דאס הארץ צו מוטערשאפט, צו א נייער אויפריכטינער ליעבע, אבער די ווירק־ליכקייט האט געשטערט.

— אוי, ווילט זיך איהר שטעהן אונטער דער חופה! — האט מען נעלאכט אין די פויסטען.

אבער איז דען טאקע אזוי לעכערליך, וען א פרוי ווייל וועדען סומער? מענשען קענען עס כמעט קיינמאל ניט פארשטעהן. און וואס מען פארשטעהט ניט, איבער דעם לאכט מען.

פון צייט צו צייט פלענען צו דבורה'ן אראפקומען שרכנים און רעדען איהר א שידוך. די שידוכים זיינען אלץ נעווען שלים־מזל'דינע, וועגען וועלכע מען האט פאראוים נעקענט זאגען, אז קיין נליק וועלען זיי ניט ברענגען. דא איז עס נעווען אן אלמן מיט פיער יתומים, דא א קאליקע פון אן אנדער שטאדט, דא פשוט עפעס א שארלאטאן, וואס פלענט פראנק און פריי זאגען:

— איך דארף האבען דריי טויזענד רובעל נדן. און חתונה האבען וועל איך כאטש מיט א ציג.

די שדכנים, פארשטעהט זיך, פלענען פרואווען פארצלעטען די נעשיכטע, פארפוצען זי. אבער דבורה פלענט איבערשלאגען דעם שדכן אין רעכטען מיטען:

— נוט, איך בין מסכים.

— דו ביזט מסכים? — פלענט די מוטער פרענען מיט אי־רואניע: — מען דארף א טראכט טאן! מען דארף אויפוואכטען!

— נאך אלץ וואכטען? — פלענט זיך דער שדכן וואונדערן.

— וואכט, קאזאק, וועסט אן אטאמאן ווערען, — פלענט דבורה ביטער שפייכלען.

— און וואס וועט מיט מיר זיין? אויפ'ן גאס זאל איך נעהן? — פלענט די מוטער פרענען מיט רוגזה: — איך בין א

קראנקע פרוי. איך קען אליין ניט געהן. אויף מיר מוז מען אכטונג נעבען.

פלענט דבורה שטיל ווערען און פלענט אראפלאזען איהר אומגליקליכען קאפ.

דאס איז נעווען א שטילע דראמע, א בלוטלאזע טראגעדיע. אזעלכע פאסירען ניט זעלטען אין אידישע הייזער. אבער כען באמערקט זיי ניט. מען פארשווייגט זיי. דער טאכטער'ס נאנצער לעבען, דאס נאנצע גליק האט די מוטער פאר זיך צוגענומען. די טאכטער האט ניט נעקענט חתונה האבען, האט קיין רעכט ניט נעהאט, ווייל זי האט נעדארפט זיצען מיט דער מוטער, אפהיטען די מוטער, זארגען פאר איהר. די טאכטער איז נעווארען א בארמ הערצינע שוועסטער, א דיענסט. די קינפטינע מוטער, וואס האט אליין נעדענקט זיין גליקליך און נעבען גליק אנדערע, איז נעווארען אן אלטע מויד. ניין, ניט נעווארען, מען האט זי פאר אזא נע משכם. ס'איז נעווען אהן צווייפעל, א פארבראכען, א מארד אהן א מעסער. ס'איז די אלטע אידישע לענענדע וועגען דער מאנערער קוה, וואס האט איינגעשלונגען די פעטע קוה און ניט נעווארען דערפון פעטער.

קיינער האט ניט פארשטאנען די טראגעדיע פון'ם מיידעל וואס איז בארויבט נעווארען פון איהר מוטערשאפט. א בעטלערין, וואס מען האט בא'נגנב'עט. די טאכטער האט עס אין דער טיף פון איהר ליידענדער נשמה פארשטאנען און האט נעשווייגען. אמאל פלענט זי נראב פון זיך אליין חוזק מאכען, וועז ס'פלענט שוין ווערען נאר ביטער... אך, ארימער קאזאק. ארימע אלטע מויד — מיט די קאמישע וואנצען.

מען קען זיי אפט זעהן צוזאמען: די מוטער און די טאכטער. די פעטע הויבע אלטע שפארט זיך אן אויף איהר מאגערער טאכטער. די טאכטער וועט אלץ מעהר אויסנעטריקענט — פון בענקשאפט נאך גליק, נאך קינדער, נאך מוטערשאפט, וועלכע מען האט ביי איהר צוגע'נגנב'עט.

און די מוטער — א, די ריזינע פרוי וועט אודאי לעבען א תונדערט יאהר.

דער אינזעל.

מיט עטליכע צעהנדליג יאָהר צוריק איז דער דאָזיגער קליינער אינזעל, וואָס ליגט בייס ארייננאַנג אין ניו יאָרק נעווען פארוואָרפען און וויסט. מען פלעגט מורא האָבען דאָ אַ שעה צו בלייבען. עס האָבען דאָ געוווכט באַהאלטעניש אלערליי טונקעלע סיביעקטען, נגבים גזלנים — דער אָפפאל פון דער שטאָדט. אויפ'ן ים־ברעג זיינען נעווען צואוואַרפען שמוציגע הייזלעך, פישער־הייזלעך, פון וועלכע עס האָט זיך נעטראָגען דער ריח פון פיש אין וויין. די נאַנצע שמוץ, וואָס ניו יאָרק שפייט אויס, פלעגט מען צונויפברענגען אויף דעם אינזעל. א רויזינער שפיי־קעסטל, אן אומגעהויערער מיסט־קאַסטען, וואו עס האָבען זיך נעפלאָזשעט פארבראכען און זינד.

דערנאָך איז דער בליק פון א קאָפיטאַליסט נעפאַלען אויפ'ן אינזעל. ניו יאָרק האָט זיך נענויטיגט אין פארגענינגענס, די הונ־דערטער טויזענדער שקלאַפען, וואָס זיינען צונעשמידט צום מעלע־פאָן, צום טייפרייטער, צום האַמער, צו דער וואָג און צו דער נאַדעל, האָבען נעמוזט האָבען אן אָרט צו רוהען. דאָס האָט נעזאָלט זיין ניט די טובה פון פילאַנטראָפ, נאָר די פשוטע אויסרעכענונג פון קאָפיטאַל: שקלאַפען ארבייטען בעסער, אז זיי רוהען זיך אָפ. האָט מען באשלאָסען זיי אויפצושענקען דעם רויזיגען מיסט־קאַס־טען — אנדערע פלעצער האָבען נעקאָסט צו טייער.

האָט מען גענומען באבויען אין באָפוצען דעם קליינעם אינזעל. מען האָט איהם פארבונדען דורך רעלסען מיט ניו יאָרק. מען האָט נעבראכט אהער טויזענדער און טויזענדער מאשינען, וואָס האָבען נעזאָלט ווערען שפילצייג פאר די מיעדע שקלאַפען. געקינצעלטע

בערג, קליינינקע אזיערעס, באוועגליכע טרעפ, טורעמס און שלעסער — נעניאלע קליינינקייטען, וועלכע קיינער דארף ניט, האבען, ווי א פארבינער טעפיך, בארעקט דעם אומפרוכטבארען זאמד. אומצוהלינג עלעקטרישע לעמפלעך האבען, ווי א זון, אויף קלייגעלד צוביטען, מיט נעלען ליכט באנאסען די אומפרוכטבארע שטאדט. די שמוץ פון צעהנדלינגער יאהרען האט זיך פון אויבען מיט נאלד פארדעקט. און די ערד, וואס מען האט באמיסטינט מיט'ן אפפאל פון דער שטאדט, האט נעבארען אויף דער וועלט לונא פארס און סטיפעלטשיים.

אומנעלומפערטע, איבעריגע, משונענע, נעניאל־אומנוצליכע שפיעלצייג פאר באפריטע שקלאפען האבען זיך געצוויגען איבער'ן נאנצען ברעג, כמעט ביז'ן סאמען ים. אבער דער ים איז נעווען אומגעהויער שעהן, פייערליך און גרויס, ווי אין יענע אוראלטע צייטען, ווען די ערשטע רענגס האבען באוואשען די ערד, און זי האט מיט'ן מארגענרויט אננעהויבען איהר לעבען.... און שעהן איז נעווען דער שמאלער זאמד־פאס ,וואס איז נעבליבען ניט פארבויט. דער ריינער זאטד פון יאהרהונדערטע נעוואשען, האט זיך ווייך נעווירבעלט אין'ם ווינט. די הייסע זון האט איהם נעקושט. דער ים האט אויף איהם זייגע סודות'דינע אותיות נעשריבען. א שטיקעל וויסמעניש, אביסעל ריינקייט, א ווינקעל פון א גרויסען סוד, פון א אייבינען און הייליגען סוד — נעבען סטיפעלטשיים.

אין פריהלינג האט דא דאס לעבען נעברויזט און מיט טויזענדער שוים־שפריצען נעפינקעלט. אין די הונדערטער טויזענדער פלענען אהער קומען בחורים און מיידלאך. אומאויפהעריך האבען די טראמוואיען ארויסנעשליידערט אלץ נייע און נייע מחנות. די שטאדט האט ווי אויסנעפרעסט פון זיך דעם אונענדליכען זאפאס מענשען־פלייש. האלב נאקעטע לייבער האבען ארויפנעטויכט פון'ם נעוואלצענעם וואסער. די מענשליכע סטאדע האט זיך צושאטען איבער'ן נאנצען ים־ברעג. דינע מיידלשע העמד, האריגע טענערשע הוט האבען פארבייגעשוועבט, זיך צוזאמענגעפלאכטען אין דער לופט, אין'ם וואסער, אויפ'ן זאמד. אמאל פלענט הויך ארויספליהען א באל. א נעלעכטער, א טומל, א זינגען, א רעדעריי האבען זיך

צונויפגענאסען אין א וואהנזינניע סימפאניע פון יונענר און קראפט. און איבער דעם צלעם די הייסע זון. און דער בלאהער הימעל... און דער פייכטער ווינט... און דאס ווייטע רופען פון ים...

די הייסע, פייכטע לופט איז נעווען אנגעזעטיגט מיט'ן אטעם פון ליעבע, — אדער פון דעם, וואס איז צו ליעבע עהנליך. פונקט ווי פון דער זון וואלט דא די ליעבע נעבאדען ווערען, פונקט ווי דער ווינט וואלט זי נעבראכט, דער הייסער זאמד צונליהט. אומעטום האט זי אריינגעדרונגען, א זשארנע, א ניפטיגע, א זיסע, פאר'שיכור'נדע — די ליעבע אדער דאס וואס איז צו ליעבע עהנליך — דער נעטליכער ווין, דער ווין פון דער וועלט, די זיסע ניפט פון קורצען לעבען.

און ווען די זון פלענט פארנעהן, פלענען זיך אנצינדען די רעסטאראן־פייערן. פון די אפענע פענסטער און טירען האבען זיך נעטראגען טענער פון לייכטער מוזיק, פארלאך האבען נעטאנצט, א ליער האט נעקלונגען.

און נאך שפעטער פלענט די לבנה שטיינען איבער'ן הימעל — ווי א כשופ־מאכערין, ווי די נעטין פון שטילקייט. און ס'פלענט ווערען שטיל. די נאכט פלענט זיך ארופלאזען מיט איהרע בלאהע שאטענס, מיט איהר פארליעבטען פליסטערן.

די שעה פון אפפלום פלענט קומען. מיט בריטקייט האט נעאטעמט ארום. און נאר פארשפעטינטע יונגע פארלאך האבען זיך נעשעפטשעט און ווי מארנע שאטענס האבען די יונגע לייבער אויסגעזוהען אויפן פייכטען זאמד.

דער פריהלינג איז אווק, און דער זומער און דער הערבסט אויך. דאס וואונדערליכע שטערטעל איז איצט נעווען פוסט, דער ברעג ווילד, די „באננאלאוס" פארקלאפט, די איינוואוינער — זיך צופאהרען, און פארשלאסען זיינען די נעניאל־אומניצליכע שפיל־צייג פאר די שקלאפען פון ארבייט.

איבער די וויסטע נאסען שפאציירט דער ווינט פון'ם אטלאנטישען ים. פון צייט צו צייט — איינמאל אין א פופצעהן מינוט — טראגט זיך דורך א לעבעדיגע קאר.

הינטער די „באננאלאוס", אביסעל ווייטער פון'ם ברעג און

פון דעם פאנטאסטישען לונא פארק, לינען די מאגערע פעלדער, פארוואַרפען מיט אָפּפאל פון׳ם טענליכען לעבען. דאָ וואלנערען זיך פעסלעך, קאסטענס, רייפען אלערליי, בלעכענע פושקעס, א צוריסענער מאטראץ, פארפוילטע שיך, א צופליקטער הוט, ברעטער, עמערס, גאנצע הויפענס פאפיער. דאָס וואָס דער זומער האָט נעלאָזען, דאָס וואָס איז געבליבען אויפ׳ן דעק פון׳ם פרעהליכען, זאַרגלאָזען, פון׳ם יונגען, פארשטיקטען לעבען.

צווישען דעם אלטוואַרג בלאָנקען זיך ארויס צוויי מענשען. ווי ווילדע קעץ ראַיען זיי זיך אין דעם שמוץ — אפשר ווילען זיי עפעס נעפינען. זיי איז קאלט. זיי זיינען הונגעריג.

אייגער פון זיי, ער איז שוין לאַנג ניט ראזירט,א פארכמורעטער, הונגע־ינער בלאָנדזשעט צווישען די אומניצליכע זאכען. ער קעהרט איבער יעדעם פעסעל, באקוקט יעדען צופוילטען שוך. ער זעהט אוים ווי א היענע אויף א בית עולם. און פלוצלונג פארקרימט זיך זיין אלט, אָפּגענוצט פנים, ער בוינט זיך איין, טוט א שטופ מיט׳ן פוס עפעס א מאַרנע זאַך, וואָס איז צו די איבערינע גאָר ניט עהנליך — ס׳איז דער אָפּפאל פון דער גרויסער שמאַדט: א האלב־פארפוילטער גופ׳עלע פון א נייגעבאָרען קינד.

שטאדט-משוגעים

דער שפּינעל.

זעלכע משוגעים זיינען פּאַראַן אין יעדער שטאָט יעדען שטערטעל. וועך קען זיי נישט? וועך האָט זיי נישט באַגעגנט? זיי נעהערען צו דער שטאָדט, פונקט ווי דער שטאָדט־זיינער, דער שטאָדט־מאַרק אָדער די שוהל. אָהן זיי איז די שטאָדט קיין שטאָדט נישט און דאָס שטערטעל איז קיין שטערטעל נישט.

פּאַרצייטעניס, אמאל, נאָר אמאל מען משוגעת נעהאַלטן פּאַר כמעט א הייליגע קראַנקהייט. אזוי איז נעווען ביי אלע פּעלקער. ס'האָט זיך נעדאכט, אז, פּאַרלירענדיג דעם מענשליכען זין, האָבען יענע מענשען נעקראָגען אין אנדערן.

ס'האָט זיך נעדאכט, אז פּאַרלירענדיג דעם מענשליכען פּאַרשטאנד, קרינען יענע מענשען אן אנדערן, דערוועהען טיעפּער דעם זין פון זאכען, הערען שטימען, וואָס פּאַר אונז זיינען זיי שטום. די פּיין, די מאַטערנישען, וואָס דער קראַנקער שטעהט אויס, זיינען איבערמענשליך גרויס. עפּעס א סוד פיהלט זיך אַרום די משוגעים, און דער סוד שרעקט. משוגעים זיינען פון נעשפּענסטער אומריינעלט. זיי זעהן נעשפּענסטער, וואָס זיינען פון אונז נאָרמאַלע מענשען פּאַרהוילען. זיי רעדען מיט נעהיימניספולע ווערטער, אין וועלכע ס'איז א באזונדערער און העכערער זין באהאלטען.

ביז אויף היינטיגען טאָג איז פּאַרבליבען צו משוגעים די מאָדנע באציהונג. מען האָט פּאַר זיי מורא, מען האָט אויף זיי רחמנות און, פּאַראכטענדיג זיי, האָט מען א מין דרך ארץ פּאַר זיי. זיי זיינען ווי א דאָרן אין אויג פּאַר אלע נעזונטע, נאָרמאַלע אלע איינס צו זיי זיינען גליקליך אָדער אומגליקליך... פונקט ווי זיי וואָלטען נעזונט:

„זעהם, מיר ליידען פאר אייך".

דער שטאָרט־משוגענער איז ווי א שטיק לעבעדינע נעשיכטע. אין זיין נשמה האָט די טראגעדיע פון לעבען נעשריבען מיט איהר שארפסטער און רויטסטער פעדער. א מיאוסער קלעק האָט דער שיקזאל אויף זיין מוח געווארפען. איבער זיין הארץ איז דאָס ראָט פון דער נעשיכטע דורכגעפאָהרען און האָט עס צוטראָטען, א שטאָרט־משוגענער איז שטענדיג א שפיגעל, דער שפיגעלט פון לעבען.

און דער שפיגעל, דאָס לעבעדינע בלעטעל נעשיכטע איז שטענדיג פאר די אויגען. אלע זעהען איהם, אלע באגעגנען איהם. א ן א פ ג ע ר י ס ע נ ע ר, שמוציגער, פארהונגערטער, שלעפט זיך דער שטאָרט־משוגענער פון איין נאס אין דער אנדערער, פון איין מיר צו דער אנדערער, און דערמאָנט אלעמען:

„אָט בין איך. איך בין דאָ. איך בין דאָ. איך בין נישט נעשטאָרבען. אָה, ווי איך האָב נעליטען. איהר נעדענקט?"

נאָר א סך נעדענקען שוין נים, ווען פאר א דראָמא דער משוגענער האָט איבערלעבט. און ווען איז נעווען די סיבה, ווען האָט איהם ארגפגעפיהרט פון זינען. עס איז נעווען אטאָל, מיט א סך יאָהרען צוריק -- משוגעים לעבען אבער לאנג. פונ'ם שטעטעל זיינען א סך שוין אויסגעשטאָרבען, די אנדערע אוועקגעפאָהרען, אלם נעווארען און האָבען פארגעסען אן פרעמדע צרות, — פארען איינענע נעגנוג.

און פאר'ן משוגענעם עקזיסטירט נישט די צייט, ער מערקט נישט, אז דאָס לעבען ארום איהם בייט זיך, אז עס בייטען זיך די מענשען, אלע ארוב ווערט אלם, דער וואלד ווערט אויסגעהאקט און א שטאָדט וואקסט אוים. אין הארצען מראָנט ער זיין צער. ווי ען אייביגע קללה איז אויסגעברענט אין זיין מוח די דראָמע פון'ם צוטראָטענעם לעבען. נעכטען, פינקט, ווי היינט, ווי פאר־א־יאָהרען, ווי מיט צעהן יאָהר צוריק, מורמעלט ער אלע איינע און דיזעלבע ווערטער, שטיקלעך פון א שמועס, ווען איז אמאל נעווען מול באדייטונג, ווערטער, ווען האָבען זיין לעבען נעענדערט.

„שלאָנען... שלאָנען... נעלט... איך ווייל נישט... איך האָב טישט לייב טייל..." מורמלען די וואנזינינע ליפען. און די נאר

סען־אינגלאך לויפען איהם נאָך. און חזר'ן איבער מיט א הויכען געלעכטער די ווערטער, די ווערטער, וואָס פאר איהם זיינען זיי פול טיעפען טראניזם און זיינען לעבערליך און פוסט פאר אנדערע.

די שטאָדט־משוגעים — זיי זיינען דער בית־עולם פון גייסט, דער לעבענדיג־צופויליטער זין פון לעבען, א שטיק לעבען, וואָס האָט נעקענט שעהן זיין... מעהרסטענס איז דער משוגענער דער קרבן פון א ניט נארמאלען לעבען, פון עפעס א דראמע, פון עפעס א שרעקליכער טראגעדיע, וואָס האָט זיין גייסט אפהענדיג נעמאכט און איהם פארקריפעלט. אייגער נעגען אלע, אן אייגזאטער צווישען א מאסע נארמאלע מענשען, א בלוטיגע אויסנאמע, איז ער נעווען ווי א קרבן פון דער שטאָדט, דער שרעקליכער שעיר לעזאזל, אויף וועלכען אלע זאטע און צופרידענע האָבען ארויפגעוואָרפען זייערע זינד. מען רופט איהם „שטאָדט־משוגענער" ניט נאָר דערפאר, ווייל ער איז דער שטאָדט'ס אייגענטום, נאָר אויך דערפאר, ווייל די שטאָדט האָט איהם באשאפען, איהם געטויט.

אין אונזער וויייטער קינדהייט, וועו די וועלט זעהט אויס, ווי אן אונגעהייערער ים פון גליק, וואָס ווארט אויף אונז — דעמאלט זיינען די שטאָדט־משוגעים די ערשטע אנזאגער פון אן אנדערע שווארצער וועלט — פון'ס קענינרייך פון טרויער. א דאנק איהם דערוויסט זיך דאָס קינד צום ערשטען מאל, אז ס'איז פאראן אוסגליק אויף דער וועלט. ווי שווארצע דראהענדע פוינעל וווייזען זיך די שטאָדט־משוגעים אונטער די פענסטער, קלאפען אין די מירען, שרייען אין די הויפען, און די ערשטע וועקען זיי אין דער קינדערשער נשמה געשפענסטער פון שווארצען שרעק... און לאנג אין אָווענ קען ניט איינגעשלאפען ווערען דאָס דערשראקענע קינד, און די מוטער זינגט א וויעג־ליעד, פארווינט איהם און פרייסט איהם.

„ווער איז דער משוגענער ? פון וואנעט האָט ער זיך גענומען ? וואָס שרייט ער אזוי שרעקליך ? פאר וואָס ווארפט מען שטיינער אין איהם ?" פרענט דאָס קינד.

„איך ווייס ניט. שלאף, מיין קעצעל, שלאף אויך. פארגעס אן'ם משוגענעם", ענטפערט די מוטער.

נאר לאנג וועט דאס קינד נישט פארגעסען, ווי ס'האט זיך צום ערשטען מאל באגעגנט מיט דעם שרעק פון לעבען. און אז ער וואקסט אויס, געדענקט ער נאך אלץ די אומגליקליכע שלעפערס, וואס האבען ווי פינסטערע דראהענדע פוינעל פארקלעמט זיין הארץ.

ווער פון אונז האט נישט געקענט די שטאדט־משוגעים און געדענקט זיי נישט? יעדע שטאדט האט איהר אייגענעם, אבער אין תוך געגומען זיינען זיי אלע צווישען זיך עהנליך. וויל עהנליך צווישען זיך זיינען די אלע אונצעהליגע שטערט און שטערטלעך און דערפער, אין וועלכע דאס גרויזאמע לעבען האט מיט געוואלט פארשפארט די מענשען.

ס'איז אינטערעסאנט זיך צוצוקוקען צום לעבען פון די ארוים־נעשטויסענע, פון די אייביגע — פארוואנדלטע, פון די שטאדט־משוגעים. זייערע דראמען דערמאנען אן א לאנג פארגעסענער פארגאנגענהייט.

איצט פארשווינדען זיי ביסלעכווייז, די שטאדט־משוגעים. מען באהאלט זיי אין די שפיטאלען, מען פארטרייבט זיי אלץ ווייטער, מען פארפאלגט זיי, ווי פארווילדעטע הינד. ס'קומען אנדערע צייטען — וועניגער סענטימענטאלע, מעהר גרויזאמע.

ס'וועלט זיך דערצעהלען וועגען אייניגע אזעלכע שטאדט־משוגעים, וועלכע איך האב באגעגנט און געדענק ביז איצט. דאס זיינען בולטע טיפען און פינורען, וואס סימבאליזירען רעם אידישען צער.

בונץ

יין נאָט ווייסט, פּאַר וואָס מען האָט איהם אַזוי נערופען. אפשר דערפאר, ווייל ווען ער פלעגט נעהן איבער די נאַסען אין רעדען פּאַר זיך עפּעס אונפּאַרשטענדליכע ווערטער, האָ־בען זיי דערמאָנט אָן די קלאַנגען „בונץ־בונץ". דאָס איז נעווען א הויכע, א בריימע, א פּעסטע פּינור מיט הענד שטאַרקע ווי קלעשטשעס. זיין נרויס ווילד פּנים איז נעווען פּארוואַקסען מיט א נרויסער נעלער באָרד, די לאנגע האָר צעווהט פון ווינד, האָבען אויסגעוהען ווי א נרייוע. ער איז נעווען ווי א לייב, וואָס האָט זיך פון שטייג ארויסגעריסען. אָננעטאָן איז ער נעווען אין די אונמענליכסטע שמאַטעס, ער פלעגט אויף זיך ארויפשלעפּען אלץ, וואָס עס האָט זיך נאָר נעווארפּט אין נאַס: א צופּוילטען קוילען־זאק, אן אלטען ראָק, א צוריסען ווייבערש־קליידעל, אן אלטען קאלאָש אָהן א פּאדעשווע. זיין אָנ־טאָן האָט זיך נישט נעביטען סאי אין די ווינטערדינע פרעמט, סאי אין די יולי היצען. ער פלעגט זיך נאָר מסתמא קיין מאָל ניט אויסטאָן, און זיינע משונה'דינע בנדים האָבען ביסלעכווייז אויף איהם נעפּוילט, און ער פלעגט זיי פּארבייטען מיט אנדערע שמא־טעס. אין די פאלדען פלעגט ער באהאלטען זיין עסענוואַרג: א שטיק ברויט, האַרט ווי א שטיין, א מעהרען, א שטיקעל צו־קער, אן עק פון א העריננ, א זויערע אונגערקע. ווי א חיה, פלעגט ער זיך באהאלטען בשעת'ן עסען, פארקריכען אונטער א בריקעל אָדער אין א מיסט־קאסטען. פלעגט מען איהם דערביי אָנטרע־פען, איז ער נעווען נרויזאם און שרעקליך, דעמאָלט איז ער נעווען נעפּעהרליך, און מען פלעגט פון איהם אנטלויפען. אזעלכע ווילדע אָנפאלען פלעגען זיך זעלטען ווען מאכען, ער איז בכלל נעווען א

שטילער משוגענער. ער פלענט זיך ארומשלעפען איבער די גא־סען, פלענט מורמלען זיין אונפארשטענדליכען „בונץ־בונץ", זיך אויף קיינעם נים אומגעקוקט, און וועז א גומהארציגע אידענע פלענט איהם שבת דערלאננען א שטיק הייסישע חלה, פלענט ער עס א רים טאן, ווי א חיה. ער האט קיינמאל קיינעם נישט נעראנקט, קיינעם נישט דערקענט. אין דער שטיל האט ער נע־האסט אלעמען. די נאנצע וועלט, דעם נאנצען וועלט אלל. נאר ער האט נעשוויגען.

נאר וועז דער כעם פלענט אנפאלען אויפ'ן נעלען בונץ, איז איהם שווער נעווען צו דערקענען. ס'האבען ארויסגעסטארטשעט די בלאהע בייזע אויגען. דאס נאנץ פנים האט נעציטערט, ס'האט נעיאגט א שוים פון די ליפען. מיט טירישער קראפט האט ער נעבראכען נראבע שטעקעגס, אראפנעריסען שווערע טירען, אום־נעווארפען צוימען. זיין ווילדער נעשרייי פלענט זיך, ווי א שרעק־ליכע קללה צוטראגען איבער'ן שטאדט:

„איך וועל עס נים דערלאזען"... האט ער נעשריען, אויס־שטרעקענדיג די האנד וואס איז נעווען אייננעוויקעלט אין א שמו־צינען לעכערדינען זאק. ווייסטו, ווער איך בין? ווייסט עס, אויסוואורף? אהא! מיין טאכטער ביזטו, און איך וועל דיך ר'הרג'ענען!"

און פלוצים פלענען זיך די ווילדע נעשרייען פארוואנדלען אין שטילע, שלוכצענדיגע, אזעלכע טיף־טרויעריגע, אז ס'האט דאס הארץ נעקלעמט.

„האב אויף מיר רחמנות", — האט ער נעווויינט. — אליין בין איך, אינזאם בין איך, איך וועל דיר אלץ אוועקגעבען, האב אויף מיר רחמנות".

ער פלענט נעמען שלאגען מיט זיין נרויסען צופודעלטען קאפ איבער די וועגד פון די הייזער אדער איבער די טעלענראף־סלופעס.

„דאס רעדט ער אזוי מיט זיין טאכטער", — פלענען שפא־משען די אידענעס, שטעהענדיג פון דער וויטענס.

דערנאָך פלענט זיך בונץ ווידער אויסגלייכען און די ווילדעס־טע זידעל־ווערטער פלענען זיך אַרויסרייסען פון זיין ברוסט. דרייפודינע שטיינער פלענט ער אויפהויבען און וואַרפען זיי ווי פיל־קעס. די איינוואָהנער האָבען שוין נעוואוסט, ווי דעם משוגענעם איינצושטילען. איינער פון די אינגלעך וואָס פלענען פרעהליך אַן דערשראָקען נאָכקוקען דעם אַלטען משוגענעם, פלענט זיך צוועק־לאָזען אין די יאטקעס און דאָרט אָנזאָגען:

„בונץ האָט זיך שוין צעווילדעוועט".

און זעקס נבורים, קצבים אַלע, פלענען מיט א פרעהליכען סוס נעהן אויינשטילען דעם משוגענעם.

דאָס איז נעווען שווער צוצוזעהן! דער שרעקליכער בונץ, האָט ער נאָר פון ווייטענס דערזעהן, די קצבים, פלענט ער פון נרוים אנגסט אָנהויבען צו ווייגען און צו קוויטשען פונקט ווי ער וואָלט דעם טייוול אַליין דערזעהן. פלענען די אינגלעך אויפ־הויבען א שרעקליכען נעשריי, א קוויטשעריי, א פייפעריי. דאָס פלענט אויף איהם אָניאָגען נאָך א נרעסערען פחד. ער פלענט מיט ביידע הענר פארדעקען דעם נעלבן צופודעלטען קאָפ און נע־ווארט אויף א קלאַפ. די קצבים פלענען איהם נעמען שלאָגען, און אמאָל פלענט ער עס אריבערטראָגען אָהן א ווארט צו זאָגען. מעהרסטענס אָבער האָט ער זיך פארטיידיגט, ווי א פארוואונדעטע חיה, נעביסען זיינע שונאים, נעוואָרפען אויף זיי ריזינע שטיינער. דער אַלטער משוגענער האָט נעהאָט אייזערנע כוחות, וויל אזעלכע קלאַפ וואָלט אן אָקס אפילו ניט נעקענט אריבערטראָגען. אויף עטליכע טעג נאכדעם פלענט ער פארשווינדען. דערנאָך זיך ווידער ווייזען און וואקלענרינ זיך שלעפען איבער די נאסען א בלייכער, א נעשוואלענער.

„בונץ איז נעזונד נעוואָרען! בונץ איז תחית המתים אויפנעשטאנען!" — האָבען נעשריען און נעלאכט די אינגלאך ארום איהם.

ער איז נענאנגען א שרעקליכער, א ריזינער, אויסנעוויקעלט אין שמאטעס און האָט הייזערינ נעמורמעלט:

„בונץ־בונץ".

פאר וואס איז ער ארעפ פון זינען? וועגען דעם זיינען נעווען פארשידענע מיינונגען. איינע האבען דערצעהלט, אז ער איז אמאל נעווען א רייכער סוחר, א מעהל־סוחר, און פלוצלינג איז זיין גאנץ האב און נוטס צוועק מיט'ן פייער. אנדערע — אז משוגע איז ער נעווארען פון כעס, פון רציחה. ער האט אמאל א פאמיליע נעהאט: א ווייב, א טאכטער, א בת־יחידה. געהייסען האט זי רחל. זי איז בסוד אנטלאפען פון טאטען מיט זיין פריי־פאזטשיק און דערנאך זיך דערטרונקען. וואו איז דער אמת, איז שווער נעווען צו ווייסען. נאר לויט די אפנערייסענע ווערטער, וואס כען פלענט פון איהם הערען האט מען טאקע נעקענט מיינען, אז ער האט איבערנעלעבט א פאמיליען־טראגעדיע.

א פאר צעהנדליג יאהר האט בונץ אפנעלעבט אין אונזער שטערטעל, זיינע גלייכ האר זיינען נראה נעווארען, די אנפאלען פון רציחה זיינען אלץ זעלטענער נעווארען... א שמייכעל האט זיך אויף זיין פנים באוויזען ניט לאנג פאר'ן טויט. איינמאל האבען טויבען מיט א נערוויש אויפנעפלאטערט איבער איהם. ער האט אויפנעהויבען דעם קאפ און דעמאלט מן הסתם צום ערשטען מאל דערזעהן דעם הימעל. די פארבייגעהער האבען מיט שטוינען דערהערט א מאדנעם נעלעכטער, וואס איז זעהר עהנליך נעווען צו א קינדישען. זייט דעמאלט פלענט ער אפט אויפהויבען דעם קאפ און מיט אן אונבאוועגליכען שמייכעל אויפ'ן הימעל נעקוקט.

„נעהערט די נייעס?" — האט מען נענומען רעדען אין שטערטעל. — אונזער בונץ איז פון זינען ארעפ.

„אויב אזוי, האט ער בארארפט קומען צום זינען", — האבען אנדערע נעענטפערט.

אין כמעט אזוי איז עס טאקע נעווען.

א קורצע צייט פאר פסח איז בונץ פארשוואונדען. און וועז מען האט פארברענט דעם חמץ נעבען אונזער גביר'ס שפייכלער, האבען אינגלאך באמערקט, אז די הינד בילען און דראפען די פאר־מאכטע טיר. מען האט די הינד עטליכע מאל אוועקגעיאגט, אבער

ויי זיינען אלץ צירקנעקומען. און אז מען האָט נעעפענט די טיר פון שפייכלער, האָט מען אין שטרוי נעפונען דעם אומגליקליכען בונץ'ן, דעם באריהמטען שטאָדט־משונענעם, א טוידטען. זיינע בלאָהע שטאַרע אויגען האָבען נעקוקט ערויף.

אָבער איצט האָט זיך נעראכט. אז אין זיי איז פארען אי אויסדרוק, אי טיעפער שכל.

די פוילישע קענינין

הויבט נרויע פרוי מיט בלויע אויגען און א זשמורנוטען פנים. פונקט זילבער - ווייס איהר קרוין פון האר ארום דעם ארימען קאפ. שווער צו טרעפען נאך א מעהר פרייגדליכערע, שטילע פרוי. נאך קיינמאל האט מען פון איהר ניט נעהערט קיין נרעב וואָרט, קיין שארפען אויסדרוק. און עס זיינען דאך אזוי פיעל סבות נעווען, נאם האבען נעקאנט דערצערנען דאם הארץ פון דעם ליעבען מענשען. מיט א מוראדינע קראפט האט זיך דאם לעבען ארויפגעשלייערט אויף דער פרוי און נעשניטטען, נעברענט איהר נשמה. נאר, קענטיג, צו נרויס איז נעווען איהר נשמה. אפילו אין קאשמאר פון מוראדינען וואנזין איז זי דאך פארבליבען ריין און ליעבענד...

אזוי איז עס נעווען די היימלאזע משוגע'נע, וועמען מען האט נעקרוינט מיט דעם נאמען: „די פוילישע קענינין".

א פרעמדע איז זי נעווען. איין נאט ווייסט ווי זי איז נעקומען אין שטאדט אריין. נערעדט האט זי א פלויסיג פויליש און פענליך, אז טאקע דערפאר האט מען זי עס נעקרוינט מיט דעם ווייבען מיטול.

שוואך זיינען נעווען איהרע פים, און זי איז ניט נענאנגען, נאר נעשלעפט זיך, זעהר אפט פלענט מען זי עפעמען אין א פרעסרען נאהטען ערנעץ-וואו אונטער א בוים. ארום איהר זיינען אויסגעשפרייט נעווען די בלימלעך, וואס זי האט ערשט אויפגעקליבען, אויף די העגט האט זי נעהאלטען עפעס א חפץ, וואס האט נעהאט אן אויסזעהן פון א כרוסט-קינד אין ווינדעלעך איינגעהילט, אבי זי האט נעהאלטען אין איין שאקלען.

וועו מען זאלענט צו איהר צוגעהן, פלעגט זי ליעבליך בעטען: — פראשען פאנא! וועקט ניט, איך בעט אייך, מיין קינד, ערשט אויננעשלאפען.

און מיט איהר זון, וועלכער „איז אט ערשט אויננעשלאפען", האט זי זיך קיינמאל ניט נעשויידט. ער איז שטענדיג נעלעגן ביי איהר אויף די הענט. זי איז נעשלאפען מיט איהם און מיט איהם בלויז נעלעבט.

און אט דער זון, דער ליעבער, שענער זון פון דער „פוילישער סענינין" איז נעווען — א שייטעל בעריהמטע־האלץ, איינגעוויקעלט אין שמאטקעס. און אט דעם שייטעל האלץ האט די ארימע פרוי נעזונגען ריהרעגדע ליעדלעך; אין איהר שטימע האט זיך נאך נעפיהלט סמנים פון דער יונגער היליגקייט, און האלטענדיג אט דאס שייטעל־האלץ ארום איהר ברוסט, האט זי עס אפט באנאסען מיט טייכען טרערען. אט דאס שייטעל האלץ איז געווען איהר לעבען, דער זון פון איהר לעבען.

אהן טרערען אויף די אויגען האט מען ניט נעקאנט צוזעהן, וי זי פלעגט איינווינען איהר קינד — אט דאס שמוציגע שטיק האלץ! נעמישט אידיש מיט פויליש האט זי צו איהם נערעדט און מיט וואס פאר א ליעבע פלעגט זי עס איהם רופען!

אלע פרויען אין שטאדט האבען ליעב נעהאט די „פוילישע ער־ניגין". אין דער הייבער, גרויער זקנה מיט דעם קענגליכען קאפ האבען זיי נעפיהלט די שטענדינע טראנעדיע פון מוטער־ליעבע, די אייביגע זיסע ליידען פון דער מוטער. און די נעפיהלען זייגען דאך אלעמען, נארמאלע און אונגארמאלע, אזוי נאהענט...

א שטארקע ליעבעס־מאכט, גוטסקייט, צערטליכקייט און וועלבסט־אויפאפערונג איז נעווען אין דער אויסנעלאשענער נשמה פון דער וואנזיניגער זקנה. און זו דאס האט זיך אלץ אויסנעגאסען אויף אט דעם טייטען, שמוציגען שטיק האלץ איינגעוויקעלט אין שמאטעס, איז וואס? !... אלץ שטארקער האט זיך דאך נעפיהלט די קראפט פון דער שטארקער מאכט פון דער מוטער, וואס באוועגט די וועלט.

און דאס האבען ניט בלויז מענשען נעפיהלט, נאר אויך די

תויד־חיות. שמוציגע וואנדער־הינט, היימלאזע קעץ מיט צורי־סענע אויערן, מיט אויפנעשויבערטע האר זיינען נעווען די פרייגד פון דער „פוילישער קענינין". אט די אומגליקליכע באשעפענישען, וואס ווערען מיטערס אינטער'ן פארקאן, וועלכע פארלירען זייערע עופה'לעך, האבען, דאכט זיך, נעביל־דעט די הויפ־סוויטע פון דער תויכער זקנה. זיי אלע האבען גלייך נעלעבט: די וואנדערנדע קעץ אין די וואנזיניגע זקנה מיט איהר זון, דאס שייטעל האלץ און פונקט ווי זיי וואלטען איינע די אנדערע גוט צוגעשטאנען, זיך ניט געשראקען, באפריינדעט נעווען און ברידערליך זיך נעטיילט מיט'ן ארימען ביסען.

וועו די „פוילישע קענינין", איז אין נאס נענאננען, איינווי־נענדיג איהר קינד, האבען זיך נאך איהר נאכנעשלעפט מיט ארא־גהאנגענע עקען שמוציגע הינט און אויסנעקווארטע קעץ.

אין פריהלינגס־צייט אין די אבענדען, וועו די פוילישע קענינין פלענט זיצען אין א פרעמדען נארטען און זינגען א וויג־ליעדעל איהר זון, פלענט ניט זעלטען צו איהר ליעדעל זיך צומישען דאס מיאכען פון קעץ... דאס פלענען די פארוואגעלטע קעץ, ארומרינג־לענדיג די אלטע, אויך זינגען א ליעד דעם שמוציגען שייטעל האלץ — דעם פוילישען פרינץ.

נישט לאנג האט די אלטע נעלעבט אין אונזער שטאדט: אנדערטהאלבען יאהר אין נאנצען. קיינער האט ניט נעווואוסט ווער זי איז, און ווי מען רופט זי. אבער איינעמלייך איז עס נאר קיינעם ניט אננענאננען. נאר ווייזט אוים ערנעץ־וואו עמיצען איז מייער נעווען א: מען האט זי פאנאנדערנעזוכט. ווייל איינמאל זומער איז אננעקומען אין אונזער שטאדט א נישט יונג פרוי מיט איהר מאן, און זיי האבען פארנומען מיט זיך די קענינין. די שענע פרוי איז נעווען עהנליך צו דער קענינין. דערנאך האבע; מיר זיך דערוואוסט, אז זי איז נעווען איהר שוועסטער.

באנעגענט האבען זיך די שוועסטער אין א סאד פארנאכט, ווען די זון האט שהאלטען ביים אונטערנאנג. די נעקומענע, דרר־קענדיג די האנד צום הארצען, איז פאדזיכטיג צוגענאננען צום אנדעם־קומט, נעבען וועלכע די פוילישע קענינין איז נעוועסען

אין דער שטילע אבענד־לופט האָט זיך נעהערט דאָס צערטליך־ווייערל :

„וועסט אויסוואקסען, מיין זונעלע.

„וועכט זיין א נרויסער מאן...“

„מיא־או־או“, האָבען אקאָמפאנירט צוויי שמוציגע קעץ, — אין אויך אויף זייער שטיינער נעבעטען דעם פוילישען פרינץ צו זיין א נרויכער כאן.

„א, מיין נאָט“, — האָט נעשעפטשעט די שוועסטער און טרעסען האָבען נערונען איבער איהר נישט יונג, ליעב נעוויכט. דער־נאָך האָט זי זיך נעשטאַרקט, צונעגאנגען צו דער אלטער און טרויעריג נעזאָנט :

„דאָס בין איך, מרים. נערענקסט מיך ?“

דער קעניגין־ס ניטע בלאָהע אויגען האָבען א קוק נעטאָן אויף דער שוועסטער. עפעס ווי א שאטען פון באוואוסטזיין האָט דורכנעשוועבט איבער איהר נעזיכט. זי האָט אויפנעהויבען די האנד, אָננעכמוטיעט די ברעמען. נאָר באלד האָט זי נעהיימניספול א שמייכעל נעטאָן און נעענטפערט :

„איך בעט אייך, וועקט ניט מיין איננעל, ער איז נאָר וואָס איינגעשלאָפען“.

די שוועסטער האָט זיך אראָפנעלאָזט אויף די קניע און זי אַרומנענומען. זי האָט אין דער שטיל נעווייגט. די וואָס זיינען נעווען ארום, זיינען אפנעגאנגען. עס זיינען זיך צולאָפען די שמוציגע קעץ.

מיט נרויס מאטערניש איז נעלונגען אריינצוזעצען די פוילישע קעניגין אין א וואָגען און זי אוועקפיהרען אויפ־ן וואקזאל. זי האָט זיך מיט איהר זון ניט נעשייידעט און איז אריין אין וואָגען מיט־ן זעלבען שטיקעל האלץ. ס'האָבען אפשר די פאסאשירען מאקע נעגלויבט, אז די אָרימע אלטע טוליעט טאקע א קינד צום האַרצען.

דעמאָלט שיין האָבען מיר זיך דערוואוסט די נעשיכטע פון דער פוילישער קעניגין. די נעשיכטע איז נראָד נישט קיין מערק־ווירדינע, די נעווענהנליכע נעשיכטע פון א מוטער, וואָס האָט איהר

זון פארלאָרען, נעווען איז עס א סך יאָהרען צוריק, ווען דער קע־
ניגינ׳ס האָר זיינען נאָך נעווען שהין און שווארץ, נישט גרוי. א
זון האָט זי נעהאט, ער איז קראנק נעווארען און נעשטאָרבען.
ס׳האָט דער מוטער׳ס הארץ איהם נישט נעקענט פארגעסען. זי
האָט זיך נישט נעקלאָגט, זי האָט באהאלטען איהר צער, און די
קרובים האָט זיך אויסגעווייזען, אז זי האָט זיך בארוהיגט. נאָר
ווען איהר מאן, דעם קינדס פאטער איז נעשטאָרבען, איז ווידער
נעקומען דער טרויער איבער דעם פארלאָרענעם זון און האָט פאר־
סם׳ט איהר מוח. זי האָט אָננעהויבען צו פארשווינדען אלץ מעהר
און עפטער. מען האָט אויף איהר אן אויג נעהאט, אָבער איהר
איז נעלונגען זיך אויסצובאהאלטען און אויף אזא אופן איז זי
ארויפגעשוואומען אין אונזער שטאָרט אין א צוריסען קלייד מיט
א שייטעל האלץ, איינגעוויקעלט אין שמוצינע שמאטעס. אזוי
האָט זי געלעבט, ביז די קרובים האָבען זי אָפגעזוכט...

ס׳איז פארשוואונדען די פוילישע קענינין, נאָר לאָנג נאָך אין
די נערטנער און כעדער, וואו זי פלענט ליעב האָבען צו זיין, פלענט
זיך הערען אין די אבענדען א טרויעריג מיאקען פון קעץ און וואיען
פון הינד. דאָס האָבען די חיות באוויינט זייער פרייגד, זיך נע־
וואונדערט וואוהין איז פארשוואונדען די מאדנע נוטע פרוי, וואס
דער שיקזאל האָט זי מיט זיי פארבונדען...

און אמאל האָבען זיך אונזערע ווייבער אן איהר דערמאנט, און
נעשאקעלט מיט׳ן קאָפ, און טרויעריג געזופצט...

שכנא דער סאָלדאָט

ווישען אונזערע שטאָדט־משונעים, האָט שכנא דער סאָלדאָט פארנומען א וויכטיגען אָרט, אודאי ניט אזא גרויסען, ווי בונץ. נאָר נאָכ־דעם ווי בונץ איז געשטאָרבען זיינען שאכנא'ס שאנסען אויפ'ן אויבען אָן צווישען די שטאָדט־משונעים נעוואָרען גרעסער, די אויפמערקזאמ־קייט צו איהם שטאַרקער, ווי עס פיהרט זיך נעוועהנלִיך ניט נאָר צווישען משונעים: וועו עס שטארבט דער ערשטער, פארנעמט דער צווייטער זיין אָרט. נאָך'ן קעניג קומט דער קראָנפרינץ. און שכנא, אזוי צו זאָגען, איז נעווען דער קרוינפרינץ צווישען די שטאָדט־משונעים.

נעווים האָט ער געהאט קאָנקורענטען און נעגנער. און סוף כל סוף, דענק איך, אז שכנא האָט פארשפּיעלט. ער איז נישט געשטאנען אויף דער הויך פון זיין בארוף און אנדערע פיגורען, וועו אפילו וועניגער בולט'ע האָבען איהם אָפּגעשטופט אויפ'ן הינטערשטען פּלאָן.

אייגענטלִיך איז שכנא נאָר קיין משונענער ניט נעווען. א דאָקטאָר, א פּס־כ־אטאר, וואָלט גיכער נעזאָגט, אז ער איז שוואכ־זיניג. און אויך דאָס מוז מען אונטערשטרייכען, אז שכנא'ס שוואכזיניגקייט איז גיכער נעווען אן ערוואָרבענע, אידער אן איינגעבאָרענע.

שכנא איז כאָטש נעבאָרען נעוואָרען אין דעם שטעדטעל און נעווען א וועבערס א זוהן, מען האָט נאָך נערענקט, ווי איינגעלווייז האָט ער נעארבייט אויף דער פאבריק און נעהאָלפען דעם פאטער. דאָ האָט ער נעטראָגען שווערע פעקלעך און דאָ נעדיענט אין קאָס־מאָר. מיט נרויס חכמה האָט שכנא קיינמאָל ניט נעגלענצט.

נאר אויך איז שויער נעווען צו האלטען איהם פאר נישט נארמאל. ער איז נעווען א גוטער זון, א וואויל־ער בחור, ליעב נעהאט א שטיפ צו סטאן, נעקענט פארפיהרען א נעשלעג מיט א חבר. וועז ס'איז נע־קומען די צייט, איז שבנא ערשינען אין דער „וואינסקאיע פריס־טוסטווע", און מען האט איהם צוגענומען פאר א סאלדאט. מען האט שבנא'ן ערנעץ אווענקנעפיהרט, און קיינער האט פאר איהם נישט נעזארנט.

כ'זיינען אויפ א פאר יאהר, פאר דער צייט איז שבנא'ס פאטער ארונטער־געפאלען אונטער דער מאשין. עס האט איהם אין נאנצען צונויפגעדרעהט, און ניך איז ער נעשטארבען. אויפ'ן זון האט ער זיך נישט הערוואוסט. און אפשר איז עס טאקע נעווען בעסער פאר איהב, ווייל וועז שבנא איז נעקומען אהיים, איז איהם נעווען ניט צו דערקענען: די מיליטער־דיענסט האט איהם אין נאנצען דערשלאגען.

מען האט איהם דערשלאגען, ווי מען דערשלאגט א הונד, א פארויולדעטען. נישט מיט אמאל, נאר ביסלעכווייז, אהן בא־זונדערער בייזקייט אפילו. ס'האבען איהם דערשלאגען דער ראטני קאמאנדיר, דער אונטער־אפיציער, דער פעלדפעבעל און דער וווואדני. דערשלאגען האט איהם די זעלנערשע וויסענשאפט און די נרויסע חכמה פון דער זעלנערשער וויסענשאפט.

דער ארימער שבנא האט באין אופן ניט נעקענט פארשטעהן די מאדנע שאלות און די מאדנע תשובות: וועד איז זיין ראטני קאמאנדיר? ווי איז דער טיטול פון'ס צאר־אימפעראטאר? וואס איז אזוינס א פאהן און וואס איז א ביקס? ער האט קוים נעקענט רוסיש רעדען און דעם רוסישען אלפאבעט האט ער באין אופן נישט נעקענט אויסלערנען: שבנא'ן איז נישט באשערט נעווען צו זיין א נעלעהרטער. די נאטשאלסטווע האבען עס באין אופן ניט נעקענט פארשטעהן. זיי האבען נעמיינט, אז „דער זשיד מאכט זיך", א־ד־ר פוילט זיך, און מען האט איהם נעשלאגען, מען האט איהם נעשלאגען איבער'ן קאפ, מען האט נעוואלט אריינ־שלאגען די וויסענשאפט. און וואס מעהר מען האט איהם נעשלא־גען, אלץ מעמפער איז ער נעווארען. האט מען נעמיינט, אז דאס

איז עקשנות, און מען האָט איהם נאָך שטאַרקער געשלאָגען. און דערפון איז ער נאָך טעמפער געוואָרען.

מען האָט אים געשלעפט פון איין לאָזארעט אין אנדערען. און שכנא'ס קרימער קאָפ האָט עס נישט אויסגעהאלטען : ער איז געוואָרען אן אידיאָט, א משוגענער.

א פּאַרוואָקסענער, מיט א שווארצער באָרד, אין א זעלנערשער היטעל, מיט אן אַראָפּגעלאָזטען, האלב־צוקוועטשטען קאָפּ, האָט זיך שכנא געשלעפט איבער די גאסען. א מאָדנע זאך : די קלעפּ האָבען איהם נישט בייז געמאכט. זיין נוטסקייט איז נאָך גרעסער געוואָרען. די אינגלעך פלענען איהם ארומרינגלען און פרענען :

„שכנא סאָלדאט, ווילסט א שטיקעל חלה ?"

„גיב א שטיקעל חלה", — פלענט ער אויסציהען שטאמלענדיג, די פערערשטע צייהן האָט מען ביי איהם ארויסגעשלאָגען.

„דערצעהל, ווי האָט מען דיך גלערעט ?"

שכנא פלעגט זיך אויסציהען אין פולען וואוקס, פלענט אויפהויבען די האנד צום דאשעק, אפגענעבען כבוד און געענטפערט גיך, — גיך אזוי, ווי מען האָט די וועדטער קוים נעקענט הערען.

„ווי איז דעם אימפעראטאר'ס טיטול?"

„זיין קייזערליכע מאיעסטעט, פּאַדפּאָלקאוניק פוזין".

ס'איז נרינג: זיך פּאַרשטעלען, ווי מען האָט איהם געשלאָגען דערפאר, וואָס ער האָט עפעס א פּאַדפּאָלקאוניק פוזין נעקרוינט פאר אן אימפּעראטאָר.

ער האָט זיך נעפלאנטערט אין די נעשעהענישען, נישט נעקענט זיך אריענטירען אין דעם ארומינגען. פסח־צייט פלענט ער כעטען, אז מען זאָל איהם נעבען שלאָמנות צו טראָנען, און יום כפור האָט ער נעבעטען א שטיקעל מצה. מיט דער צייט איז ער אלץ טעמפער נעוואָרען. אן אידיאָטישער נעלעכטער פלענט זיך אלץ עפטער ארויסרייסען פון זיין ברוסט. ער איז נעווען זעהר שמוציג, ווי די הינד, וואָס האָבען זיך איבער די נאסען ארומנעיאָגט און נע'ננב'עט ביי איהם שטיקלעך ברויט, וועו ער פלענט איינשלאָפען.

טראָגיש אין אונערוואַרטעט האָט זיך נעענדיגט שכנא'ס אומ־

גליקליך לעבען. מען האָט איהם דערשאָסען אונגערן, ווי טען חאָט אונגערן ביי איהם צונעמען זיין פארשטאנד און זיין נשמה.

פּאַרנעקומען איז עס אויף אזא אופן:

א רעגימענט האָט פּלוצלינג פארבלאנדושעט אין אונזער שטעדטעל, און פארבליבען דאָרט א גאנצען זומער. וועז שכנא דער סאָלדאט האָט דערהערט דאָס פרעהליך רוסיש ליעדעל, איז ער נעוואָרען נאָר אן אנדערער. א נערוועזע ציטערניש האָט איהם אַרומנעכאפט. ער האָט א ווינק נעטאָן עפעס א בלעבענע פּושקע און נענומען לויפען. מסתמא, האָט זיך זיין אָרימען שכל אויסגעוויזען, אז דער רעגימענט איז נעקומען ספעציעל צולויב איהם. דאָס האסטיגע קלאפען פון פויק האָט נעקלאפט איבער זיין מת, איבער זיין צוקוועטשטער נשמה. ער איז נעלאָפען אין נעמורמעלט משונה'דיגע לשון-קודש'דינע ווערטער אויסגעמישט מיט די ווערטער פון דער זעלנערשער וויסענשאפט:

„ברוך אתה.. א ביקס פון קלייגעם קאליבר... זיין קיוזערליכע מאיעסטעט... מלך עולם...“

די אינגלעך האָבען פון איהם חוזק נעמאכט, נעיאָגט זיך נאָך איהם און נעשריען:

„שכנא, וואָס לויפסטו?“

איז ער נאָך שנעלער נעלאָפען, די היטעל אָנגעוואָרען, דאָס ברויט אָנגעוואָרען, וואָס איז נעווען אין היטעל און אין די קעשעס נעם באהאלטען. ער איז אַרויסגעלאָפען אין פעלד.

דער רעגימענט איז אריין אין שטאָדט, האָט נעבען דער מיחל די ביידלעך צעווארפען. אויף מארגען האָבען די סאָלדאטען נעגומען זיך לערנען שיסען. די שיסער האָבען בייס יונגענקען וועלל דעל צושטעלט די ציעל ברעטער. צוויי זעלנער האָבען אלע וויילע אַרויסגעשפרונגען פון אונטער'ן בערגעל, וואָס האָט זיי פון די קוילען באשיצט, אין פאָכענדיג מיט די פאָהנען נעצייגט די רעזולטאטען פון דער טיסערייי.

נאָך איין שאָס האָט זיך דערהערט א נעשריי. די צוויי זעלנער זיינען אַרויסגעשפרונגען און נענעבען צו פארשטעהן, אז עפעס איז פאָרגעקומען. ס'איז צונעלאָפען דער אָפיציער. אַרויס

נעוויזען האָט זיך, אז מיט א קויל אין קאָפ האָט מען דער'הרג'עט ווריא דעם סאָלדאט. ער האָט זיך באהאלטען פון די זעלנער אין וועלדעל, און נראד דא האָט איהם די קויל נעטראָפען.

ס'האָט נעטראָפען, נעכאפט דעם אָרימען שכנא די נרויזאמע סאָלדאטשינע. אין אָנהויב האָט זי איהם פארוואנדעלט אין שכנא דעם סאָלדאט, ווען איז נעווען צו א חיה נענליכען, — זי האָט זיין נשמה צונענומען. און דערנאָך האָט זי איהם נאָך אמאָל נעכאפט און צונענומען ־ אָם רעשט ביסעל לעבען פון זיין אָרימען קערפער.

האָט איהר ניט געזעהן א אינגעל ?

אָט איז נאָך א יונגע פרוי עטוואס איבער דרייסיג. מיט גרויסע שווערצע טרויערינע אויגען. ניין, נישט טרויעריגע, — ס'איז נישט דאָס ריכטיגע וואָרט. אין טרויער איז פאראן עפעס צייטווייליגעס, פערגענגליכעס. נאָר די אויגען פון דער פרוי דריקען אויס א געפיהל, וואָס ווערט נישט פיר־מינדערט, ווערט נישט פארשוואונדען. דאָכט זיך, אז מיט דעם אייסדרוק פון די אויגען איז זי נעבוירען געוואָרען, און דו צווייפעלסט נישט, אז מיט איהם ווערט זי אויך שטאַרבען.

איהרע באַקען זיינען בלייך, די ליפען צוזאַמענגעפרעסט. קוים נאָר האָט נישט נעזעהן און ס'נעדענקט נישט קיינער, אז זי זאָל אמאל א שמייכעל טאָן. נאָר קיינער האָט אויך איהרע טרעהרען נישט נעזעהן. זי איז א פארנליוועדטקייט און פארשטיינערטקייט פון טוידט. ניין, עס איז אן אינטענסיוו צוזאַמענגעפרעסט, אין זיך פארשלאָסען לעבען. דאָס איז א צעהנדליג לעבענס, קאַנצענטרירט אין אייזערנער ערוואַרטונג; ס'איז האַלב־דערדריקטע מאַכט, פארשטיינערטע קראפט, וואָס ווערט זיך דורכרייסען אמאל.

זי שוויינט די פרוי אין שווערצען קלייד מיט די שווערצע אויגען, וואָס די צייט האָט זיך אין זיי אָפגעשטעלט. מען קען מיינען, אז זי איז שטום. זי הערט נישט, וואָס מען רעדט ארום, עס נעהט איהר נישט אָן. מען קען מיינען, אז זי איז טויב. נליכגילטיג און פארשטיינערט געהט זי דורך די טעג, מערקט נישט קיין קלייניגקייטען, הערט נישט דעם טומעל, פאר'משפט נאָרנישם, נעהט זיך מיט נאָרנישט און באַווייגט נאָרנישט.

ווי רופט מען זי? איז דען נישט אלץ איינס? זי איז די פרוי אין שווערצען. א אידישע פרוי. א מאַדעל פאר א סטאַטע,

וואָס איז נאָך נישט באשאפען נעוואָרען, פון א סטאָטוע, וואָס רופען וועט מען זי:

„די אידישע פרוי".

זי איז אָבער נישט קיין שטומע, דאָס ווייסט מען. זי רעדט זעהר זעלטען און זעהר ווינציג. עטליכע ווערטער דאָס אלץ. נאָר די עטליכע ווערטער, וואָס דויערען קיין רגע צייט נישט, זיינען מעהר ווערטער ווי לאַנגע רעדעם, ווי דיקע נעדיכט־נעשריבענע בי־כער. די ווערטער רעדען פון דעם נישט פֿאַרנענגליכען, וואָס וועט לאַנג לעבען. די אויגען פון דער פרוי און די ליפען איהרע זאָגען שטענדיג איינס און דאָס זעלבע.

אין א העלען זוננינען טאָג, וועו דער הימעל בלענדעט מיט שעהנקייט, און די ערד רוהט פון ווינטערדינע שטורמס, נעהען די איינוואוינער פון שטעדטעל ארויס אויף א שפאציר. דער שבת קע־נינט אין שטרעטעל, די הייליגע מלכה שבת און דער אייבינער פאָ־מער פון דער וועלט — די נעבענשטע זון. די אלטע טהוען אָן זייערע זיידענע קאפאטעס, איבערנעבונדען מיט די לאַנגע זיידענע נארטלען. פרויען פוצען זיך אויס אין נעבלומטע קליידער, שעהנע טיכער, מיט לאַנגע אויריגנלאַך אין די אויערען און אלטערטימליכע ציערונג, וואָס איז פון די עלטער באבעם בירושה איבערגענאַנגען. כחורים וואַרפען בנגבה בליקען אויף די שעהנע מיידלעך, און די מיידלעך וואָס נעהן פֿאַרווייז, מאַכען זיך כלומרשט נישט זעהענדיג און אין דער אמת'ן שיסען זיי שנעל מיט זייערע שוואַרצע אויגלעך פון אונטער די לאַנגע ברעמען און שושקען זיך שטיל צווישען זיך. פרידען און שטילקייט זיינען צונאָסען אין דער לופט. יעדער האָט פֿאַרנעסען אָדער אויפֿט זיך צו פֿאַרגעסען זיין זאָרג: אזוי הייסט די זון און די מלכה שבת.

אין דער שיין אויפ'ן גאָס אונטער'ן לויכטענדען הימעל ווייזט זי זיך — די פרוי אין שווארצען, די פרוי אין איהר פֿאַרשטיינערטען מרויער. זי נעהט שטיל צווישען די שפאַצירענדע און אין פלוג אונטערשיידט זי זיך מיט קיין זאָך נישט פון די ארומינע. נאָר עפעס נייעס איז אין איהר געזיכט, עפעס אן אונרוהינקייט, א פֿראַ־

נע, א פּייגליכער נעראַנק. זי קוקט זיך ארום עטליכע מאָל אין די זייטען, פונקט ווי זי וואָלט נעזוכט עמיצען.

דערנאָך נעהט זי פּאַמעלעך צו צו א פּאַרביינעהער און פרעגט:

— האָט איהר ניט נעזעהן א איינגעלע?

זי זאָגט עס מיט שיינבאַרער רוהינקייט, נישט הויך, נישט אויפֿליג, פונקט ווי דאָס איינגעלע, וועגען וועלכען זי פרעגט, איז נאָר וואָס נעווען מיט איהר אין ערגעץ אוועק אויף עטליכע מינוט.

אָבער די פּאַרבייגעהער קענען זי שוין און שוויגען. די פּרוי ערקלערט:

„א קליין איינגעלע, פון א יאָהר זעקס, ניט מעהר. אָט אזוי קליין. האָט איהר נישט נעזעהן."

און זי קוקט צוטרויליך, און וואַרט אויף אן ענטפער.

— ניין, מיר האָבען ניט נעזעהן, — ענטפערען שטיל די פּאַרבייגעהער.

— מאָדנע, — זאָגט די פרוי אויך שיינבאַר רוהיג: — נעווען א איינגעלע און איז נישטאָ... וואו זשע קען ער זיין.

זי נעהט אָב, מאַכט עטליכע טריט פּאַרטראַכטערהייט און פרעגט דערנאָך אַנדערע מענשען — עפּעס אן אלטען מאן, א מיידעל:

— האָט איהר ניט נעזעהן א איינגעלע, פון א יאָהר זעקס, אָט אזא קליינינקען? ניט נעזעהן? מאָדנע.

דער אלטער שאָקעלט טרויעריג מיט'ן קאָפּ, די פרוי נעהט אָפּ און פרעגט אַנדערע און נאָך אַנדערע. דערנאָך באַרוהיגט זי זיך און וועדט שטיל. די פריהערדינע שטייגערונג פּאַרשלאָסענקייט באַהערשט זי ווידער.

קיינער האָט נישט נעזעהן דאָס איינגעלע, וועגען וועלכען זי פרעגט, — ער איז נישטאָ, ער וועט נישט זיין, זי וועט איהם נישט נעפינען, ער איז אומגעקומען, דאָס קליינע איינגעלע, איהר זוהן, אומגעקומען, וועג ס'איז מיט עטליכע יאָהר צוריק נעווען א פּאַנראָם אין מען האָט די קינדער די אויגען אויסגעשטאָכען, אָדער מען האָט זייערע קעפּלעך צובראָכען מיט איין קלאַפּ פון שטיוועל אָדער מען האָט זיי דורכ'ן פענסטער אויפ'ן ברוק נעוואָרפען...

זייט דעמאלט נעהט ארום די פרוי און פרעגט:

„האט איהר ניט געזעהן מיין אינגעלע?"

וועגען קיין אנדער זאך דערט זי נישט. וועגען קיין אנדער זאך טראכט זי נישט... אט איז נעווען א אינגעלע און נישטא מעהר... מאדנע... זי קען עס נישט פארשטעהן, וואו זשע איז ער?...

די פרוי איז עלטער, פיעל עלטער פון דרייסיג יאהר. איהרע אויגען זיינען אלט, זעהר, זעהר אלט—דערביבער זעהען זיי אזוי מאדנע אויס. זיינט דער מלאך פון צער האט אויסגעשפרייט זיינע שווארצע פליגעל איבער'ן פאלק ישראל — און דאס איז נעווען מיט א סך יאהרהונדערטער צוריק — זייט דעמאלט וואנדערט די אידישע פרוי צווישען די גליקליכע, צווישען די צופריעדענע און פרעגט:

„האט איהר נישט נעזעהן א אינגעלע?"

אזוי האט נעפרעגט די מוטער רחל, וואס האט געזוכט איהרע קינדער, און נישט נעקענט זיך טרייסטען, וויל זיי זיינען נישטא, אזוי האט אין די שמאלע רוימישע נעסלעך נעפרעגט אן נעברואכען די הענד א אידישע מוטער, וואס האט איהר זוהן פארלוירען. אזוי האט אין מאדריד, וואו דער שרעקליכער טארקוועמאדא האט אין פייער נעשיקט מכשפות, מערדער און אידען, און א בונטער פרעהליכער המון פלענט זיך צוואמענקלייבען צום אוטא־דע־פע, פלענט צווישען זיי אומוואנדערען א אידישע פרוי, פון צער וואהנזיניג, און פלענט פרעגען:

„האט איהר ניט נעזעהן א אינגעלע, א קליין אינגעלע פון א יאהר זעקס?"

און אזוי אין אונזערע טעג וואנדערט איבער די גאסען פון די רוסישע שטעדט א אידישע מוטער. זי פרעגט אלע דיזעלבע, די אלטע, די אייבינע, ברענענדינג און ביטערע פראגע, וואס האט איבערלעבט הונדערטער יאהרען און טויזענדער יאהרען, און דער נאנגען ביז אונזערע ציוויליזירטע טעג.

איז וואהנזיניג די פרוי? פון די גרעהע טעג פון פארנאנענע יאהרהונדערטער דערשווימט די שטים. מענשען געהען שטיל אפ, דערשרעקען זיך פאר איהר גרויסען צער. מען ווייסט נישט, וואס

צו זאָגען וועגען איהר. מיט איהרע לעפצען רעדט די גראָהע שטים פון דער צייט.

איז אפשר וואהנזיניג די צייט, וואָס חזר"ט איבער אזוי לאנג, אזוי אונענדליך לאנג אלץ איינע און די זעלבע פראָגע וואָס בלייבט אָהן אן ענטפער:

„האָט איהר ניט געזעהן א אינזעלע? א איננעלע, דעם יונגען ישראל, די האָפענונג פון פאָלק?"

די אויבינע כלה

איז נעווען אן אָרימען בעקער'ס א מאַכטער — א גר שטופּעלטע, א הינקענדיגע מיט א בעלם אויפ'ן אויג — א מיאוס'ע נעווען. און ווי אויף להכעיס — (אזוי מאכט צומאל דער שיקזאל חוזק און לאַכט פון דער מענשהייט). האָט די נאַטור אין דעם מיאוס'ען קער־פער אריינגעלענט, דאָס האַרץ פון א מיידעל, וואָס איז נעווען צערטליך און מיט ליעבע געפלאָמט.

א נרויזאמערען שפּאַס איז שווער זיך פאָרצושטעלען! פון גאָר יונגע יאָהרען האָט מען נעקענט מערקען, אז רבקה, דעם בע־קער'ס טאַכטער, איז פאַרטעמפּט, אָפּגעשטאַנען. זי האָט ניט נע־וואוסט, וויפיעל עס איז צוויי־מאָל־צוויי. זי האָט ניט פאַרשטאַנען, ווי מענשען קענען מרעפּען, וועו עס פאַלט אויס שבת. אויף אלץ האָט זי זיך נעוואונדערט און פלעגט אריינפאַלען אין התפּעלות פון די נעוועהנליכסטע זאכען. א רייטער אויף א פערד איז פאר איהר נעווען דער נרעסטער וואונדער, און לאַנג האָט זי דערפון מיט א פארכאפּטען אָטעם דערצעהלט די חבר'טעס.

אין שטוב האָט מען אויף איהר ניך א מאַך נעטאָן מיט'ן האָנט ווי אויף אן איבערינער. פיזיש האָט זי זיך ענטוויקעלט זעהר פרית. צו 15 יאָהר האָט זי שוין אויסנעזעהן ווי א דערוואקסענע מיט א הויכער ברוסט און שטאַרקע מוסקוליעזע פיס. עפעס פון זיך אליין איז נעשעהן אזוי, אז זי איז פארבליבען אויפ'ן נאס. קיינעם איז זי ניט אָנגענאַנגען, קיינער האָט אויף איהר ניט אכטונג נעגעבען, אין דעם בעקער'ס נרויסען אָרימען הויזנעזינד איז א חוץ איהר נעווען נעניג הונגעריגע מיילער. רבקה איז נעווען אן איבעריגע, „א נעריהרטע, און פארשאַלטענע", ווי עס פלעגט זיך קלאָנען דער בעקער אין מינוטען פון פארצווייפלונג.

אזוי האָט זיך אָננעהויבען דער לאַנגער פּיינליכער וועג פּנ׳ם אונגליקליכען שוואַך-נייסטינען מיידעל.

זוי א שווער ליידען איז נעפאַלען אויף איהר די קללת פון ליעבע. עס האָט זי די ליעבע נעפּיינינט, זוי די דורשט פּיינינט דעם מאַנדערער אין דער וויסטענישׂ. אין הארץ טריקענט, דאָס הייסע בלוט ווארפט זיך אין קאָפּ, רופט ארויס נאַלוצינאציעס, אלע נערוון־ענדן, דאָס נאַנצע לייב ציהט זיך צום וואסער, און קיין וואסער איז ניטאָ... ניטאָ... ניטאָ...

עס האָט די ארימע רבקה טיף נעליטטן. קיינער האָט עס ניט פּארשטאַנען. וועגן מענשען פּארשטעהען עפּעס ניט טהוט זיי הנאה, וועגן זיי לאַכען עס אויס. מען האָט זיך איבער רבקה'ן נאָר נאָך מויצעלט. זי האָט זיך ניט נעבייזערט, האָט אליין איהר מראַנעריי ניט באַנריפען און צוזאַמען מיט די איבערינע נעלאַכט.

קינדער האָט זי ליב נעהאַט. נאַנצע טעג פּלעגט זי מיט זיי פּארברענגען, נערעדט מיט זיי אויף זייער שפּראַך און נעשפּילט זיך מיט זיי אין זייערע שפּילעריייען. איהר מוח איז ניט נעווען רייפּער, ווי דער מוח פון א 5—6 יעהריג קינד. עס איז מאַרנע נעווען צו זעהן ווי דאָס נעשטופּעלט, איין־אויניג שטארק מיידעל שפּילט זיך מיט קלייניוואַרג אין זאַמד. די מוטערס האָבען זיך ניט בעאונרוהיגט פּאר זייערע קינדער: רבקה וועט שוין אכטאַנ נעבען, רבקה וועט זיי שוין באשיצען.

פון צייט צו צייט פּלעגט זי זיך ווייזען אין מארק, און דע־מאָלט פּלעגען די מארק־זויצערקעס פון איהר קיין אויג ניט אראָפ־לאָזען. זיי האָבען שוין נעווואוסט, צוליעב וואָס רבקה איז נעקו־מען, — זי איז נעקומען נגב'ענען. רבקה איז נעגאַנגען פּאַמעלעך, אין די זייטען ניט נעקוקט, ווי אן אנשולדינע כלומרשם. עס איז מעוזען די נאַאיוווע סטראַטעניק פון א קינד. זי פּלעגט אָנהויבען פּאר זיך צו זינגען און נעמאַכט אן אָנשטעל, אז זי מערקט נאָר ניט, וואָס עס טהוט זיך ארום. אזוי פּלעגט זי דורכנעהן דעם „ריאר", אָדער די הענדלערקעס זיינען נעזעסען מיט דער ארימער סחורה, — עפּעל, אוגערקעס, ארבעס און נאָך אזעלכע אנטיקען. און פּלוצלונג פּלעגט זיך אין א ווינקעל דערהערען א גוואלד: דאָס האָט די

משונע'נע רבקה צונע'גנב'עט א ביינעל ביי פעשען, בישעת יענע האָט זיך פארקוקט. באלד פלענט זיך אָנהויבען א ליארעם, א קוויטש, וואָס מען קען נאָר הערען אויף א מארק אין די קליינע שטעדטלאָך פון גרויסען רוסלאנד. א צוואנציג וויבער פלענען באמאלען רבקה'ן, אָבער זי האָט זיך פארטיידיגט, ווי א העלדין, און נעארבייט מיט די הענט אין מיט'ן צונג און פלענט לסוף, ווי א זיענערין, אוועקטראגען דעם ביינעל מיט זיך. מען פלענט עם איהר סוחל זיין, ווייל נעוואוסט האָט מען, אז זי גנב'עט ניט פאר זיך, נאָ דעם ביינעל אָדער די אונטערקע וועט זי באלד אוועקגענבען די קינ־דער. די מארק־זיצערקעס האָבען נאָר נעוואָלט, אז אזעלכע אָנפאָל־לען זאָלען זיך ניט צו אָפט איבער־חזר'ן.

אונטערנעוואקסען איז רבקה, און טיפער האָט די פיין פון ליעבע אריינגעדרונגען אין איהר הארץ און מעהר האָט פאר'שכור'ט איהר מארך די ניפט פון ליעבע.

ווי נאָר מען פלענט זיך דערוויסען אין שטאָדט, אז מען גרייט זיך צו א חתונה, פלענט רבקה ווערען מאָדנע אויפגערעגט. געדאַכט האָט זיך איהר אז דאָס גרייט מען זיך צו איהר חתונה. דאן פלענט זי פארגעסען אָן איהרע פריינד — די קינדער און פלענט זיך אָנהויר־בען פוצען, א שמוציגע סטענגע, א פארביגע שמאטקע, א הוט, א צר־ריסענע און ארויסגעווארפענע — אלין פלענט קומען צו נוץ. שוין אָן אויסגעפוצטע פלענט זי זיך צולאָזען אין אן אונמענליכען, אין א ווילדען טאנץ. איהרע באוועגונגען זיינען נעווען שארף, שטארק אונערוואַרטעט, נאָר נעווען איז אין זיי ליידנשאפט, אייגענאר־טיגע, ווילדע גראציע.

„זעצט אייך, טייערע נעסט מיינע", פלענט זי זאָגען, צו קיר־נעם ניט נעווענדט. „באלד וועט קומען מיין חתן. איך בין אזוי גליקליך, אזוי גליקליך!"

זי האָט זיך קיין אָרט ניט נעפונדען נעפינען, איז געלאָפען אר־בער די נאסען א צוטומלטע, א וואהנזיניגע, מיט ברענענדינע אויגען און שרייענדינע בעגדער אין שמאטעס. מיט אונגעדולד פלענט זי וואַרטען אויף דער פרעמדער חתונה. זי פלענט צו מע־נען צושטעהן און פרענען:

„איז דינסטאג די חתונה? איהר ווייסט דאָך אודאי? און ווען איז דינסטאג: פאר שבת אָדער נאָך שבת?"

דעם טאָג פון דער חתונה פלעגט רבקה זיין פרעהליך און האָט נעשיינט פון שטילען גליק. זי פלעגט די קינדער ארומנעהמען טיף מרעהרען אין די אויגען און פלעגט זיי זאָגען:

„זייט נעזונט, קינדערלעך, איך האָב חתונה. מיין חתן ווערט אויף מיר. ער איז א רייכער און א שעהנער".

זי פלעגט אויף זיך ארויפציהען די שעהנסטע סטיינגעס און שמאטקעס און פלעגט צוועקהינקען אויף דער חתונה, אויף דער פרעמדער חתונה, וואו זי איז נעזוגן אן איבערינע, א נישט-ערוואר־טעטע, א נישט־נעבעטענע. זי פלעגט זיך דורכשטופען צו די ער־שטע רייהען און פלעגט זיך זשערנע צוקוקען, ווי די צערעמאָניע קומט פאָר. איהר נעשטופעלט מיאוס פנים פלעגט ווערען שעהן אין יענע מינוטען. טרעהרען האָבען איבער איהם נערונגען. זי פלעגט שעפטשען עפעס אין דער שטיל: א קללה דעם חתן, וואָס האָט זי כלומרשט אָפּגענאַרט און נעהמט אן אנדערע, אָדער א ברכה דעם יונגען פּאָרעל. איהר מעכטינע ברוסט פלעגט זיך האַס־טיג הויבען פון זיפצען. זי פלעגט אָנהויבען ווייגען.

„די משוגענע רבקה איז שוין ווידער דאָ", פלעגט מען זאָגען ארום, „טרייבט זי ארויס צום טייוועל!"

און מען פלעגט ארויסטרייבען די כלה, וואָס האָט א פרעמד גליק איבערגעלעבט.

דאָס פלעגט זיך איבער־חזר'ן כמעט אויף יעדער חתונה. כיעל מאָל האָט זי ליעבע נעפיהלט אין איהר וואהנזינגען האַרצען. פיעל מאָל האָט זי אלץ אויף דאָס ניי אָנגעהויבען די אייבינע נעשיכטע פון גליק און האָפענונג. — האָט נאָך אלץ נעגלויבט, נאָך אלץ געוואָן דאָרשטיג, ווי א וואַנדערער אין דער ווייסטעניש דאָרשט נאָך א מרונק וואסער, וואָס זאָל איהם דערקוויקען.

א מאָל פלעגען אויף איהר אָנפאלען מינוטען פון פאַרצווייפ־לונג, זי פלעגט באַגעגענען אין גאס דאָס זעלבע פּאָרעל, וואָס זי איז נעווען אויף זייער חתונה. רבקה'ס אויג פלעגט זיך אָנצינדען מיט צאָרן.

„פֿאר וואָס האָסטו ביי מיר צוגענומען מיין חתן?" — פֿלענט זי שרייען אויפֿן יונגען ווייבעלע. „ער איז מיינער! ער האָט מיך ליעב! ס'וועט דיר שלעכט זיין! שלעכט זיין..."

מען פֿלענט זי אוועקטרייבען, זי פֿלענט אפֿילו ניך פֿארגעסען דעם ראָזיגען חתן און שוין געבענקט נאָך אן אנדערען....

איין מאָל האָט זיך א מאָדנער און שרעקליכער קלאנג צוטראָגען איבער דער שטאָדט: די משוגענע רבקה גרייט זיך צו ווערען מר מער...

און אזוי איז עס, טאקע נעווען. דערצעהלט האָט מען אז דאָס האָבען אָפּגענאָמען די שקצים פון דערבייאיגען דאָרף. עס־ליכע מיט א מאָל זיינען זיי אָנגענפאלען אין פעלד אויפֿן אומגליק־ליך מיידעל און האָבען זי געשענדעט.

רבקה'ס קרובים האָבען זי באהאלטען פון מענשען. אָבער זיי האָבען זי ניט אָפּגעהיט.

אין א קאלטער נאָוועמבער־נאַכט איז רבקה אנטלאָפֿען פון שטוב. וואוהין? צוליב וואָס? נאָט וויסט, וואָס עס האָט זיך נעטאָן אין איהר קליינעם מוח. אפשר האָט זי נעוואָלט אויפזוכען איהר מאן, דעם פאָטער פון איהר קינד, וואָס זי האָט נעטראָגען, נעוואָלט צופאלען צו זיין אקסעל און קלאָגען זיך אויף די וועהען וואָס הויבען זיך אָן. אפשר האָט זי נעוזכט הילף, מיטלייד, נע־רעכטיגקייט....

נעבוירען האָט זי דאָס קינד אויפֿן פעלד אין שנעע, ערנער ווי א הונט. ביידע זיינען דערפרוירען געוואָרען — די מוטער און דאָס קינד.

מען האָט זי שטיל באגראָבען, נעשושקעט זיך א ביסעל און ניך פֿארגעסען.

הַמן

אַם שטעדטעל איז נעווען א קליינס, פארוואַרפענס, פון נאָט פארגעסען. דאָס שטעדטעל איז נעלענען נישט ווייט פון נרעניץ און באזעצט נעווען מיט אידן. איצט איז עס שוין לאַנג אין דייטשע הענד. אָבער אין יענע צייטען, וועגען וועלכע איך רעד, האָט נאָך קיינער נישט נעטראכט וועגען מלחמה.

דאָס שטעדטעל האָט, ווי דער שטייגער איז, פארמאָגט אן אייגענעם שטאָדטישען משוגע'נעם. דער אמת איז, אז ס'איז ניט נעווען מיט וואָס זיך איבערצונעהמען. אין אנדערע שטעדטלעך זיינען די שטאָדט־משוגעים נעווען פון א העכערען סאָרט, אזוי אז אוכזער שטעדטעל איז נעווען אביסעל הינטערשטעליג.

די חרפה איז נאָך נרעסער נעווען דערבאָר, וואָס דער פאָרנענער פון'ם איצטיגען משוגע'נעם איז נעווען דער בארימטער בום־בום, א נעלעך, א ווילדער, א שרעקליכער, אן אמת'ער ריעז, וואָס האָט מיט עהרע נעטראָגען זיין נאָמען.

נאָכדעם, ווי מען האָט פונקט ערב פסח נעפונגען דעם דאָזיגען בום־בום א טוידטען, איז נעווען א קורצע צייט פון צווישענ־הער־שאפט. און זומער צייט האָט זיך נעוויזען אין שטעדטעל דער נייער משוגע'נער — המן.

אונזער שטעדטעל האָט איהם אויפנענומען זעהר פרייגדליך, און ער, קען מען זאָגען, האָט נעהאט אלע שאנסען צו פארנעהמען א וויכטיגען פלאץ. זיין אויסזעהן איז נראד נעווען זעהר עפעקט־פול. המן איז נעווען זעהר א הויכער, אויף לאַנגע דינע פיס, מיט לאַנגע בייניגע הענד, און מיט א שווארצער, זעהר שווארצער באָרד. זיין מרויערינ־בעקאָנטען צונאָמען האָט ער מסתמא נעקראָגען א דאנק דער צופודעלטער, לאַנגער, ווי טינט שווארצער באָרד. ער

איז נאָך נעווען גאנץ יונג — פון א יאָהר פיערצינ אַכ'ערך. אָבער־ מאָן איז ער נעווען גאָר נישׂ'קשה'דיג, און דאָס איז אויך נעווען א נרויסע ענטוישונג פאר די, ווען זיינען נעווען צונעווען־ הנט צו בום־ בום'ס שמאטעס.

אָבער אלע טיילען פון זיין טואלעט האָט המן נעקראָנען במתנה פון פארשידענע מענשען פון פארשידענער הויך און בריים. דע־ ריבער איז טאקע אויסנעקומען, אז די הויזען זיינען קוים דערנאנענען ביז די קניה, דאָס רעקעל האָט נעהאנגען, ווי א זאק און די קאפאָטע האָט זיך פארריסען אין דער הויך...

המן איז שטענדיג נעווען טיף פארטרויערט. קיינער האָט ניט נעוואוסט פון וואנעט ער האָט זיך נענומען צו אונז אין שטער־ מעל, און ווען מיט איהם איז נעשעהן אין זיין פארגאנגענהייט. ער האָט נעוואנדערט איבער די נאסען, ווי אן אומעדינער ריעזינער פויגעל. אין דעם טומעלדיגען קליינעם שטעדטעל איז ער נעווען דער אינצינער איבערינער, פרעמדער, פארשטויסענער מענש. וועלכע טרויעריגע אדער טיעפע נעדאנקען האָבען איהם נעמאטערט? וועלכע וואונד האָט נעפיינינט זיין צוטראָטענע נשמה? ווי א נייסט פון אן אנדער וועלט, ווי א שאטען האָט ער אויסגעזעהן אין אונזער כיהנשטאָק.

אמאל פלענט מען איהם זעהן בייגאכט, זיצענדיג אויף די טרעפלעך פון א פרעמד הויז. נעווען אזעלכע, ווען האָבען נעזאָנט, אז ער האָט נעווייגט. אנדערע וויעדער האָבען מיט א געלעכטער נעזאָנט, אז ער האָט נעזונגען. נעזונגען, דעם קאָפּ אויפנעהויבען צו דער פולער קאלטער לבנה, און זיין שווארצע אסירישע באָרד, האָט אויסגעזעהן נאָך שווארצער. דאָס איז נישט נעווען קיין נע־ זאנג, נאָר א לאנג טרויעריג בילען אָהן וועדטער, אָהן אויסדרוק, אן אונאויפהערליכע טענה צום קאלטען הימעל נענען דער קאלטער אונהיימליכער ערד.

די ווייסע חברה'ניקעס, ווען שטאָדט־משוגעים עקזיסטירען אייגענטליך ספעציעל פאר זייער פארגעניגען, פלענען איהם לאָזען צורוה. מען פלענט איהם נישט נאָכלויפען און נישט נעווארפען אויף איהם קיין שטיינער.

א נאנץ יאהר האט ער נעוואנדערט איבער די נאסען א פאר־
בענקטער, א פרעמדער, א שטומער, ווי א נייסט פון יענער וועלט,
ווי א לעבעדיגע אנקלאגע אויף אונזער אונרוהיג לעבען.

אבער איין טאג איז נעווען אין יאהר, ווען דאס לעבען פלעגט
ווערען אונערטרעגליך פאר דעם אונגליקליכען המ'ען, און דער טר־
מעל, דער הר־האפ פונ'ם נארמאלען לעבען האט נעשמיסען זיין נשמה
ווי מיט בייטשען.

דאס איז נעווען דער טאג פון פורים, דער אונפארגעסליכער
טאג פון אויסלייזונג, א יום־טוב'דינער טאג אויפ'ן שוועל פון פריה־
לינג.

ער איז נעווען אן אמת'ער קרבן פון דעם אומגליקליכען נאמען,
מיט וועלכען מען האט איהם געקרוינט. ער האט עס נעוואוסט, און
שוין עטליכע טעג פאר פורים, פלעגט ער ווערען נערוועז און אויפגע־
רעגט. ער האט נעפיהלט, אז פונקט ווי פאר א יאהרען רוקט זיך
אויף איהם אן עפעס ווילדעס, גרויזאמעס, טומעלדינגס. אלע גרא־
נערס פון שטעדטעל האבען נעגראנערט ארום איהם. די נאנצע
קלאפערי, קוויטטשעריי, הוזשעריי, מיט וועלכער מען האט נעוואלט
מכבר זיין דעם אמת'ען המ'ען, האבען זיך נעשאטען אויף זיין קאפ.
זיי צונאמען האט ווי א מאגנעט צונעצוינגען צו זיך דעם גאנצען
כאאס. און ער האט גלייטען, אט דער מעלאנכאלישער זוכער פון
שטילקייט, דער טרויערינגער נזיר, וואס איז אנטלאפען פון לעבען.
אונגעהויער גלייטען, און דאס לעבען איז איהם נאכגלאפען, דאס
טומעלדיג, גרויזאם יונג לעבען און נעכאפט איהם פאר די פאלעס
און נעגראנערט איהם אין אויער מיט הונדערטער גראנערס.

פורים איז דאס יאהר אויסנעפאלען פריהלינגס־צייט. דער
הימעל האט זיך באפרייט פון די ווינטערדינע וואלקענס. עס הא־
בען זיך געוויזען בלאהע שטיקלאך הימעל. דער הימעל איז נעווען
יונג אהן בעשטימטע פארבען. דער שנעע איז צוגאנגען, סאשטעל־
קעס זיינען געשטאנען אין מיטען גאס און יום־טוב'דיג גלויכטען.
ס'האט נעבלאזען א לייכטער פריהלינגס־ווינטעל, וואס דאס ווהען
פון זיינע פלינעל ברענגט שטענדיג די בשורה פון גליק. דער טייך
איז נעווארען ווי אנגעשוואלען און גרויסע שווערע קריהעס זיינען

נעשוואומען איבער איהם און אָננעשלאָגען זיך אָן נידערינען הילף־צערנעם בריק.

אין אן אנדער צייט, וואָלטען זיך די אינגלאָך שטאַרק נע־עסק׳ט מיט דעם, וואָס קומט פאָר ארום. אָבער איצט האָבען זיי נע־האט אן אנדער שטיקעל ארבייט: זיי האָבען נעזוכט המן׳ען.

דער העלד פונ׳ם טאָג, דער טרויעריגער העלד פון יאָהר־הונ־דערטער, האָט זיך נאָך אין דער פריה בעהאָלטען און נעציטערט. ער האָט נעזוכט זיך אויסצובעהאלטען פונ׳ם ליארם, פון דער נעשיכ־מע. איהם האָט זיך נעראַכט. אז אלע נראַנערס פון דער וועלט וואַר־מען אויף איהם, אז די קינדער פון דער נאַנצער וועלט ווילען איהם מויב מאכען. ווי א פארפאָלגטע חיה איז ער געווען פארשטעקט אין זיין לאָך, ערנעץ אין א פארוואָרפענעם שטאָהל, און בייזע טיי־וואָלים האָבען אויף איהם נעלויערט.

ער האָט נעהערט ווי מען זוכט איהם. ער האָט נעהערט די קולות פון קינדער, דאָס טיפען פון קינדערשע פים און דעם טומלען פון די פארהאַסטע נראַנערס. ער האָט נעציטערט, אפשר נעווייגט. ער איז נעווען הונגעריג און מורא נעהאט ארויסצוגעהן. ס׳וועט זיך ענדיגען דער טאָג, דער נרויזאַמער טאָג פון פורים, ס׳וועט אויפנעהן די לבנה, און א נרויסע נעבענשטע שטילקייט וועט איינרוהיגען זיין צריימען מוח.

א מהנה איננלאָך, וואָס איז מיער נעווען פון ארומזוכען המן׳ען, איז נעשטאַנען אויפ׳ן ברעג טייך און צונעקוקט זיך, ווי די שטיקער איין טראַנען זיך פארבי. די אנדערע וויעדער, זיינען נאָך אלץ נעווען אויף דער יאגד.

זיי האָבען איהם ענדליך דאָך נעפאַקט. ער איז ארויסנעלאָפען פון שטאָהל א בלייכער, א ציטערנדער, א טראַנישער אין זיין קאַמי־שען צצר. ער האָט זיך נעלאָזט לויפען פון די טייוואָלים, וואָס האָבען איהם פארפאָלגט. א ווילדער צצרן האָט אויסנעקרימט זיין בלייך נעז כט מיט דער שווארצער אסירישער באָרד. דער טומעל, דאָס לאַכען, דאָס פייפען, האָט זיך נעיאָגט נאָך איהם איבער די נא־סען. זיין וואָהנזין איז נעשטינגען. ער האָט שוין קיין זאָך נישט פארשטאַנען.

פלוצלינו איז דער טומעל נרעסער נעוואָרען. מענשען, וואָס זיינען נעשטאַנען נישט ווייט פון טייך, האָבען זיך נענומען ארומ־קוקען, די אינגלאַך האָבען ארויסגעלאָזען א הויכען „הורא!"

המן איז נעשטאַנען אויף א שטיק אייז וואָס איז נעשוואָמען איבער'ן טייך. ער איז נעשטאַנען אָהן א היטעל, א בלייכער, א הויכער מיט א צופּאטעלטער, שווארצער באָרד. ער איז נעשטאַנען, די לאַנגע פּיס צושפּרייט, דעם קאָפּ אויפּגעהויבען צום הימעל און נעמורמעלט עפּעס אין דער שטיל. דער אייז האָט איהם אוועקגענומען מראָנען אלץ ווייטער פון די טיוואָלים. דער הויפּט האָט ווי מיט בייטשען נעשמיסען זיין נשמה. ער איז עהנליך נעווען צו א מאַרמירער פון מיטעלהאלטער, וועלכען מען האָט פאר'משפּט צו א שרעקליכער שטראָף — צום טומעל.

דאָס שטיק אייז האָט זיך אוועקגעטראָגען אלץ ווייטער, אוך ערשט איצט האָט מען פּארשטאַנען די נעפּאהר, וואָס דראָהט איהם. — היט זיך! היט זיך! — האָט מען געשריען פון ברעג — או—ו.

ער האָט נישט פּארשטאַנען. דער קלאַנג פון מענשליכע שטימען האָט איהם נעפּייניגט. ער איז נעשטאַנען אוך דערנעהנטערט זיך צום טוידט — א בלייכער, ליידענדער, נעפּלאָגטער, א קרבן פאר אייגעם, וואָס איז שוין לאַנג פּארשוואונדען פון דער ערד.

—ה — י — י — ט ז — י — י — ך! — האָט מען צו איהם נעשריען פון ברעג — או—וי...

ס'האָט די קריהע מיט אמאל אוועקגעטראָגען אינעטער'ן בריק. דער משוגע'נער קאָפּ האָט זיך מיט כוח אננעשלאָגען אָן בריק. מען האָט נעזעהן פון ברעג, ווי ער האָט אויפּגעהויבען דעם קאָפּ, זיך א וואקל נעטאָן אוך אריינגעפּאלען אין וואסער. דערנאָך איז ער ארופּגעשוואומען, אוך די שווארצע באָרד האָט זיך נאָך נעווויזען אויף דער איבערפלאַך. ער האָט נע'גיסס'ט. אוך אין זיין לעצטער שעה, דער טוידט־שעה האָט ער ווידער דערהערט די פּארשאלטענע, פּארהאַסטע קולות, וואָס האָבען איהם נעטריבען צום טויט:

— או—או—וי—וי...

טשאק־טשאק

ריהער האָט מען זי געוויפען „מאַראַם ראָזענבוים" אָדער „ראָזענבוים'ס, דעם סוחר'ס פרוי", אָדער „די סוחר'טע ראָזענבוים", אָדער נאָך ווי עס איז מעהר וועניגער מיט אָפּשוי און דרך־ארץ.

איצט האָט זי א קורצען און מאַרערנעם נאָמען:

„די טשאק־טשאק".

אָדער נאָך קורצער:

„טשאק־טשאק!"

פריהער איז זי נעווען א ליעבע, א פרעהליכע פרוי מיט א גיט־יונג, אָבער נאָך אלץ שעהן נעזיכט. זי האָט ליעב געהאַט א ווייץ, א שפּאַס, א גוטע נעווען, אן ארימאן נערן נעהאַלפּען, געהאַט א סך פריינד.

איצט לאַכט זי זעלטען, געהט אייגנעבוינען, ווי זי וואַלט זיך שמענדיג צו עפּעס צונעהערט. קיין פריינד האָט זי כמעט גיט. זי איז ארים, אָפּגעלעבט נעווארען און מיט אמאל אלט געווארען.

מען האָט איהר נענעבען אזא מאַרנעם צונאַמען וויל, ווען זי הערצעהלט עפּעס, שטעלט זי זיך פלוצלונג אָפּ און זאָגט עטליכע מאל נאַכאנאנד:

טשאק־טשאק־טשאק... עס רוישט שוין ווידער... טשאק־טשאק...

קיינער לאַכט גיט פון איהר. זאל נאָט אָפּהיטען. צו גרויס איז דער אונגליק, וואָס האָט זי געטראָפען, צו אונגעוועהנליך אין שוידערליך דער צער — אזוי שוידערליך, אז ביז איצט פיהלט נאָך א פּחד פרעמדע מענשען, הגם פון יענער צייט זיינען שוין מאַרלאָפען עטליכע יאָהר.

זי איז אהן צווייפעל קראנק, נייסטינ קראנק. איהר מוח איז נעריהרט. זי וועט שוין קיינמאל צו זיך ניט קומען. אבער איהר וואהנזין איז א מאדנער. זי האט ניט פארלוירען דעם פארשטאנד אויף אייבינ, אדער אויף יאהרען, ווי דאס איז נעווענליך דער פאל. זי ווערט משוגע עטליכע מאל אין טאג און קומט ווידער צו זיך. עס איינינט זי אן אינערליכע פיין. דער שיסואל האט אויף איהר זיין שווערע האנט נעלענט.

זי נעדענקט אלץ, וואס מיט איהר האט זיך פארלאפען. זי נעדענקט יעדער קלייניקייט, און נאר וען עס קומען די מינוטען פון איהר וואהנזין, פארנעסט זי איהר שווערען, אייזערנעם טרויער. די דאזיגע מינוטען פון וואהנזין זיינען א רעטונג פאר איהר: זיי באפרייען די אומגליקליכע פון עראינערונגען. דעמאלט ביים זיך איהר פנים, איהר נשמה ווערט קלאר. זי איז די פריהערינע „מט־דאם ראזענבוים" אדער „סוחר'טע ראזענבוים". נאר עס נעהט איבער די צ י י ט, און זי קעהרט זיך ווידער אום אין דער נאר־מאלער, אין דער שרעקליך טרויעריגער וועלט פון אורזאכען און אנלנען. זי ווערט נעזונט. עס שטארבט אין א רגע אף די ליעבע, ערשלליכע „מאדאם ראזענבוים", אין עס קומט די אומעטיגע „משוגע־משוגע". און אזוי פאסירט עס עטליכע מאל אין טאג שוין זיים עטליכע יאהר. דער טיוועל מאכט זיך לוסטיג איבער דער צרימער מענשהייט. דער טיוועל האט אויסגעטראכט קראנקהייטען אן פראכט זיי אוים בין איצט!...

צומאל נעהט טשאק־טשאק אריין צו איהרע קרובים. די קרובים וואוינען ווייט אונטער'ן שטאדט. די אריימע נעהט לאנג אמאלייך, שלעפענדיג שווער די פים. איינענטליך האט זי ניט וואס ביי זיי צו טאן, און צו דערצעהלען האט זי אויך ניט וועגען וואס, און אז מען דערצעהלט איהר עפעס הערט זי נים, פארשטעהט נים. קומט א מיעדע, א בלייכע פון נעהן, זעצט זיך אין א ווינקעל אן שווייגט. דערנאך הויבט זי אן טרויעריג:

„בין איך אין דער פריה נעגאנגען אין מארק, איך וויל קויפען א חוהן. קיין הוהן האב איך ניט נעקויפט, נאר נעקויפט פיש. פיש איז איצט א ביסעל טייערער, נאר..."

זי דערענדיגט ניט. אין מיטען רעדען קומט די קללה פון וואהנזין, וואָס פאר איהר איז זי קען זיין א ברכה.

„טשאק־טשאק־טשאק", רעדט זי מיט דעמזעלבען טאָן, ווי ווען די פיש. שוין נעקומען צופליהען דאָס פויגעלע... עס רוישט אין מוח... א פרעהליך, קליין פויגעלע דאָ אין קאָפּ אונטער'ן אויער..."

איהר דאכט זיך אז ביי איהר אין מאָרך, אונטער'ן אויער זיצט א קליין פויגעלע, רוישט מיט איהרע פליגעלעך, דרעהט זיך, שפרינגט און ניט ארויס אזעלכע קלאנגען, ווי „טשאק־טשאק". אָט די קלאנגען חזר'ט עס איבער מאדאם ראָזענבוים, די נעווען נעמ־דאם ראָזענבוים, ווייל איצט איז זי אן אנדערע, נאָר אן אנדערע — איין נאָט וויסט ווער.

און זי פארנעסט איהר פריהריג לעבען און איהר שווארצען בלוטינגן צער, פארגעסט, אז זי האָט נעהאט א מאן וואָס איז נעווען דער סוחר ראָזענבוים, און נעהאט צוויי זיהן, יונגע, שעהנע, הייסע קעפ. זייער הארץ האָט ניט נעקענט שלום מאכען מיט אונגערעכ־טינקייט, מיט אונטערדריקונג און ווילקיר. פאסירט האָט עס אין די ניט וויטע טעג, וען די אידישע יונענד האָט זיך אינגאנצען אָפ־נעגעבען דער רוסישער רעוואָלוציע און נעגלויבט אז מיט די ענדע־רונגען אין רוסלאנד וועלען קומען בעסערע טעג פאר'ן אידענטום. ביידע זיינען אוועק פון הויז אין אן אנדער שטאָדט, אומגעביטען זייערע נעמען, זיך באטיילינט אין קאָנספיראטיווע נעזעלשאפטען. די מוטער האָט נאָר נישט חושד נעווען, אז די רוסישע זשאנדארמען זוכען זיי ארום, יאָגען זיך נאָך זיי, ווי הינט יאָגען זיך נאָך האָזען...

און דעריאָגט! און נעבאפט!

עס האָבען אויפגעהערט צו קומען בריעף, און דריי חדשים איז פון זיי קיין ידיעה ניט געווען.

איינמאָל, ביינאכט האָט מען אָנגעקלאפט אין ראָזענבוים'ס מהיר. מען האָט שוין נעשלאָפען. דער אונבאקאנטער אָבער האָט זיך איינגעשפארט, אז מען זאָל איהם אריינלאָזען. דאָס איז נעווען איהרע קינדערס פריינד, וואָס האָט נעבראכט א בשורה פון זיי.

„היינט ביי נאכט הענגט מען דעם עלטערען", — האָט ער מודיע נעווען. „און אין צוויי טעג ארום — דעם יוננערען".

דאָס פרעהליך קליין פוינעלע איז אריינגענפלויגען אין דער מר־טער׳ס מוח, טאקע אין די צוויי טעג צווישען דער תליה פון עלטערען און דער תליה וואָס מען האָט נענרייט פאר׳ן יוננערען.

„טשאק־טשאק" האָט אָננעהויבען רוישען דאָס קליין פוי־נעלע, אויפפרעסענדיג דער מוטער׳ס מאַרך.

אין א יאָהר ארום איז דער מאן נעשטאָרבען — פון וועהטאָג, פון שרעק. דאָס פוינעלע האָט נעדראָפעט אונטער׳ן אויער, האָט נערוישט מיט די פליגעלעך... נרויסער נאָט, זיי זיך מרחם אויף א מוטערס האַרץ, שיק איהר בעסער די רוה פון קבר — אָדער די פינ־סטערניש פון אייבינען וואהנזין.

.... אָבער אוועקנעפלויגען איז דאָס פוינעלע. און דער פרוי׳ס מוח איז ליכטינער נעוואָרען. ליכטינער נעוואָרען, כדי ווי־דער צו נעדענקען אָן די צוויי תליות, איינע נעבען דער אנדערער, אלץ נעדענקען, שטענדיג נעדענקען — ביז דעם נעוואונשטען טויט...

און טשאק־טשאק זעצט פאָר דעם אונעהויערען שמועס, פונקט, ווי עס וואָלט נאָרניט פאסירט.

„פיש איז איצט א ביסעל טייערער נעוואָרען, אָבער דערפאר איז עס פרישע, נוטע פיש, האָב איך טאקע נעקויפט אנדערטהאל־בען פונט".

און די פרוי ווערט טרויעריג אנטשווינגען. פון וואָס זי זאָל ניט רעדען, ווענען וואָס זי זאָל ניט טראכטען, נעדענקט זי אייביג די צוויי תליות, וואָס מען האָט נעשטעלט אין משך פון איין וואָך, צווישען איין שבת און דעם אנדערען. צוויי שרעקליכע מאשינעס, וואָס האָבען איינגעשלונגען די יוננע לעבעדס פון איהרע קינדער.

אָן אונגעהויערע מרה־שחורה יאָגט זי אָן אויף די ארומינע. די יעניגע וואָס ווייסען נאָך ניט איהר נעשיכטע, דערצעהלט מען וועגען איהר אויפ׳ן אויער.

זי זיצט און שווייגט. פונקט ווי זי וואָלט זיך צוגעהערט צו עפעס. דערנאָך נעהט זי אוועק צו זיך. שוין פינסטער אויפ׳ן וועג,

פרובט זי זיך א מאָל פּאָרשטעלען: וואָס איז אזוינס א „תליה"? ווי זעהען תליות אויס?

און זי זעהט א גלייך פעלד. אין מיטען שטעהען נידריגע, נאָר־וואָס אָפּגעהאקטע סלופּעס. און איבער די סלופּעס פלאטערט א פליין נרוי פוינעלע און זינגט:

משאק־טשאק־טשאק...

דער בונטאוושטשיק

ירַאינערונג אן דעם משוגענעם האָט לאנג נע־
לעבט אינ׳ם פוילישען שטעדטעל, וואם איך האָב
באזוכט. שוין לאנג, אז אויפ׳ן שטעדטעלשען בית
עולם האָט אין אייביגען פריעדען נערוהט דער
גוף פונ׳ם משוגענעם בונטאוושטשיק, שוין לאנג
מן הסתם זיינען צופוילט נעווארען זיינע ביינער.
נאָר ביז איצט נערעגקען נאָך די איינוואוינער דעם מאָדנעם
משוגענעם.

דערמאָנען פלעגט מען זיך אן איהם פארשידען: זאָטע
מענשען, וואָם האָבען נעהאט א פאבריק, א שפּאָ, א קליין טוט
פלעגען איהם דערמאָהנען מיט א קללה, מיט שנאה.

„דאָם איז נעווען א שלאָנג אביסעל", פלעגט זאָגען דער שענ־
ער, א הויבער, א דיקער, פונקט ווי א פיאווקע, וואָם האָט זיך
אָנגעטרונקען מיט בלום.

„זאָל זיך אזוינס שוין נישט אומקעהרען, הלואי רבונו של
עולם. דאָם לעבען האָט ער מיר פאר׳סם׳ט; נראָה און אלט
האָט ער מיך נעמאכט", פלעגט זאָגען דאלוצקי, דער אייגענטימער
פון דער וועבערייי, וואָם האָט שטארק עקספלואָטירט די ארבייטער.

די מענער פון פרויען, וואָם האָבען אָבער נעארבייט אין דא־
לוצקי׳ס וועבערייי פון אין די פאברִיקען, די בעקער, שניידער פון
שוסטער האָבען נאָר אנדערש נערעדט.

„א, ער איז נעווען א מענש דער „בונטאוושטשיק!" האָבען
אייניגע נעזאָגט מיט דרך ארץ.

„ער האָט פארמאָגט א נרוים הארץ!" האָבען נעזיפצט די
מיידלעך. „ער האָט זיך נאָר נעמאכט פאר א משוגענעם".

איך האָב זיך צונעהערט צו די אלע רייד און ביסלעכווייז איז

פּאָר מיר אויסגעוואקסען די נעשטאָלט פון׳ם שטאָדט־משונעים, וואָס האָט נעקראָנען דעם צונאמען „בונטאָוושטשיק".

נעלעבט האָט דער בונטאָוושטשיק מיט יאָהרען צוריק. נאָר וויזען האָט ער זיך אין שטעדטעל אין אָנהויב פון אלעקסאנדר־דעם 2טענס קענינען. דאָס דאָזיגע שטעדטעל, אָפּגעריסען פון׳ם צענטער, וווייט פון אן אייזענבאן, האָט נעלעבט א שטיל, פּראָ־וינציעל און פּארשלאָפען לעבען. דאָס לעבען פון די מענשען איז קלייניליך נעווען, קלייניליך איז נעווען די זינד, קלייניליך דער טויט. און פּלוצלינג האָט זיך צווישען זיי נעוויזען א מערקווירדינע פּי־גור — דער בונטאָוושטשיק.

צו יענער ציים האָבען זיך די סאָציאָליסטישע אידעען זעהר לאַנגזאם פּאָרשפּרייט איבער די רוסישע שטעדטלעך. יונגע אר־בייטער האָבען עפּעס איבערגענעבען איינער דעם אנדערן בסוד, און אונקלאָר האָבען די מיידלעך נעטרוימט. דאָס וואָרט „סאָציא־ליסט" פּלעגט מען זאָגען מיט שרעק און ציטער. די נאטשאלסטווע האָט אויך ניט נעקענט אייגבייסען די נייע אידעען, וואָס זיינען נעקומען פון מערב. די זשאנדארמען האָבען מורא נעהאט ניט וועניגער פּאָר די איינוואוינער. און פּלוצלונג אין מיטען העלע טאָג, אין די נעסלעך פון׳ם קליין שטעדטעל, אונטער־ן פּריסטאָוו׳ם נאָז וואקסט אויס א יונגער מאן, א שהענער מיט ברענענדיגע זוי־גען און זאָגט הויך דיזעלבע וועדטער, וואָס מען נעפּינט זיי אין די פּארוועדטע אויסלענדישע ביכלעך.

דער פּריסטאָוו איז אונרוהיג נעוואָרען, זיך דערשראָקען, אָבער באלד נעקומען צו זיך:

„ער איז דאָך א משונענער", האָט ער באשלאָסען.

און ווירקליך, דעם בונטאָוושטשיק׳ס אויסזעהן האָט עדות נעזאָגט, אז ער איז נישט קיין נאָרמאלער מענש. א באָרפיסער, א הויכנעוויקס־נער, אָהן א היטעל, מיט צופאָטעלטע שוואַרצע האָר און א הויכער דרייסטער שטים, האָט ער מעהר דערמאָנט א נביא פון אלטע צייטען איידער א מאָדערנעם אניטאָטאָר. ער האָט נע־זאָגט מאָדנע אייגפאָלען צומאָל: דא פּלעגט ער, ווי א האָהן פּרעהען, דא פּלעגט ער נעהן איבער׳ן נאָס און זינגען פּרעהליכע רר־

מישע ליעדלעך. פלוצלינג פלעגט ער פארפיהרען א געשלעג מיט א פויער און שרייען אויף דער נאנצער גאס, אז דער פויער האט ביי איהם א מיליאן צונג'ננב'עט.

נאר אזעלכע זאכען פלעגען זעלטען נעשעהן. און פאסירען פלענען זיי נראד דעמאלט, ווען עס פלעגען זיך פארשטארקען די פלאנגען, אז ער איז משוגע.

ווען ביים פאבריקאנט דאלוצקי פלעגט זיך מאכען א שמחה, — א ברית, א חתונה ביי דער טאכטער, א בר מצוה ביים זון, און נעסט פלעגען זיך צונויפקומען ביים פעטען אידען, פלעגט דוקא קרמען אויך דער ב.נטאוושטשיק. ער האט נעקלאפט אין די פענסטער, דורך'ן קיך אריינגעדרונגען אין חתונה־זאל. מען האט נישט נעקענט פון איהם פטור ווערען, נישט נעקענט זיך אויסבאהאלטען פון איהם. ווי א נוקם ונוטר, ווי א דערצארנטער נביא פלענט ער אויסשטרעקען זיין האנד, און אנהויבען מיט א הויכער פלינגענדיגער שטים, אז אלע האבען איהם נעמוזט הערען.

„גוטע מענשען, קיקט נאר אן דעם פארשוין. ביי איהם איז היינט א שמחה! דער רייכער פאבריקאנט גיט 10,000 רובעל נדן דער טאכטער. פון וואנעט קומט צו איהם דאס געלד? ער איז דאך נעקומען אויף דער וועלט א הויליער, א נאקעטער, ווי מיר אלע. זיין טאטע, וואס איז געווען א שניידער האט איהם אויך ניין ירושה נישט נעלאזען. פון וואנעט זשע האט ער די צעהן טויזענד רובעל?"

דער בונטאיושטשיק פלעגט זיך אפשטעלען אין א רגע באמראכטען די פאראמעלטע מיט זיינע שעהנע שווארצע ברענענדע אויגען. פלעגט מען צו איהם צולויפען, וועלען איהם ארויסשטופען, פלעגט ער זיי זאגען:

„איהר וועט מיך נישט ארויסטרייבען. איך וועל אליין אוועקגעהן, אבער נישט פריהער, ווי איך וועל ענדיגען. נעהמט בעסער אפ אביסעל".

א שטארקער איז ער נעווען, מען האט פאר איהם מורא נעהאט און איהם נישט נעטשעפעט. א חוץ דעם, איז יעדער צופריעדען נעווען, וואס ער זאגט דעם נראבען דאלוצקי'ן אין פנים

דאָס, וועגען וואָס אנדערע האָבען זיך נאָר נע׳סוד׳עט אין די וויגקלעך.

דער בונטאָוושטשיק האָט ווייטער נערעדט:

„איך וועל אייך זאָגען, פון וואָנעט דאָס פעסעל פארמאָגט נעלד, — ער האָט עס צונע׳גנב׳עט ביי זיינע ארבייטער, — קאָפּ־קעס־ווייז, גראָשען־ווייז, צעהנערלעך־ווייז. ער האָט דאָס נעלד צונע׳גנב׳עט ב י די אָרימע מיידלעך, ביי די מאָמעס, וואָס זיינען פאר דער צייט גוואָהר און אלט געוואָרען; ביי די אונשולדינע קינ־דער פון די ארבייטער, וואָס נעהען צו גרונד אָהן זון, אָהן לופט, אָהן א רפואה. יעדען טראָפען בלוט פון׳ם ארבייטער, יעדען טרא־פען שוויים זייגעם האָט דער בלוט־זויגער פארוואַנדעלט אין רו־בעלס, אין צעהנדלינער רובעלס, אָט פון וואָנעט ס׳נעמט זיך זיין עשירות. ער האָט אָרימע לייט בא׳גנב׳עט, אביונים בארויבט. רוצח! גנב! בלוטזויגער!

מען זאָגט אז ער איז געווען שעהן אין די מינוטען, בשעת ער איז נעשטאָנען א בארפיסער, מיט אן ענטבלויזטער ברוסט, א הויכער, א יונגער, אן אָפּנערישענער צוויישען די אויסגעפוצטע נעסט. איצט זיינען אזעלכע וועלטער קיין נייעס נישט. אָבער אין יענע צייטען, וען אפילו דאָס וואָרט „סאָציאַליסט" איז נעווען נעבעלדיג און שרעקליך, פלעגט דעם משוגענעם׳ס רעדע מאכען אן אונגעהייערען איינדרוק. פארשטעהט זיך, אז מען פלעגט איהם לסוף ארויסשטעפען אין נאָס, אָבער די שמחה איז שוין פארשטערט געווען, און ביז ט־עפער נאכט, וועלן די נעסט פלענען זיך צוגעהן שטארק שיכור׳לעך, האָט מען נאָך אלץ נעקלאפט אין די פענסטער און הויך געשריען:

די ארבייטער האָסטו בא׳גנב׳ט! די ווינ־קינדער הער־הרג׳עט! בלוטזויגער!

פונקט, ווי דאָס אונזיכטבארע געווייסען וואָלט נעקלאפט אין די פענסטער און נעריסען דאָס האָרץ מיט נרויזאמע וועדטער.

אזוי פלעגט אומעטום אויסוואקסען דער משוגענער, וואָס האָט נעטראָגען דעם צונאָמען „בונטאָוושטשיק", אומעטום, וואו ס׳האָט נעהערשט נעוואלט און אונגערעכטיגקייט. ער האָט פאר

קיינעם קיין מורא נישט נעהאט, קיין זאך נישט פארשווינען. א סך מאל האט ער קלעפ נעקראנען. מען האט איהם געפרואווט פון שטאדט ארײַסשיקען. א צייט איז נעווען, וואס מען האט איהם אפילו אויף א קייט נעהאלטען. ער האט זיך נישט אונטערנעגעבען. ער האט נעשריען וועגען יושר און נערופען צום אמת.

ווי מאדנע עס זאל נישט אויסזעהן, אבער נראד דער שטאדטמשוגענער האט געלעגט דעם אנהויב פון א וועבער־קאסע. די ארבייטער פון דעם שטעדטעל האבען זיך פיעל פריהער נענומען ארגאניזירען, ווי די ארבייטער פון די דערבייאינג שטערט. דער הויכער בונטאווושטשיק. וואס איז סיי ווינטער, סיי זומער נענאנגען א בארפיסער, האט דער ערשטער נעווארפען אין די ארבייטער מוחות די קערנער פון דער נייער לעהרע. ער איז נעווען דער ערשטער אנזאגער פון דער לעהרע, וואס האט מיט יאהרען שפעטער פארבונדען אין אײַן מיליאנען־פאמיליע די ארבייטער פון׳ם נאנצען ערד־קוגעל.

דער אלטער שטעדטעלשער לעהרער, וואס איז נעווען אײַנ קאטארנע צוליעב פאליטישע חטאים, איז כיז איצט איבערצייגט, אז דער בונטאווושטשיק איז נישט נעווען קיין משוגענער. ער האט זיך נאר נעמאכט, ער האט א מאסקע אויף זיך ארויפגענעזוינען, כדי אויסצומיידען די נעפאהר. דער לעהרער מיינט, אז דער שטארקער און פלאמענדיגער אגיטאטאר, דער אפגעריסענער שטאדט־משוגענער איז נעווען קלינער פאר די נארמאלע מענשען.

ווער ווייס דעם אמת? זיכער איז אבער, אז אין בונטאווושטשיק האט נעשלאגען א שטארק הארץ, און ויין נשמה האט נעברענט מיט׳ן העלען פייער פון ליעבע צו די ארבייטער, און פון האס צו די אונטערדריקער.

די מכשפה

יהר פינסטער געשטאלט וועט מען לאנג נערענ־
קען. א הויכע, אן אויסגעארטע, מיט א גע־
פנים און שטארע גרויסע אויגען פלעגט מען
די אלטע מוזען באמערקען. זי פלעגט מענ־
שען אויסמיידען און כמעט מיט קיינעם ניט
גערעדט. הינט, קעץ און פויגעל האט זי אנ־
קוקען ניט געקענט. וועו עס פלעגט זיך מאכען, אז אן אונבאקאנ־
טער פלעגט זי עפעס פרענגען, האט זי ניט נעענטפערט, פונקט ווי
זי וואלט ניט נעדערט. פלעגט מען אמאל ביי איהר פרענגען, ווי
איז דער וועג אהין אדער אהער, פלעגט זי ווייזען פונקט אין דער
אנדערער זייט, אן, לאנג איז זי נעשטאנען און יענעם נאכנעקוקט.
א בייזער שמייכעל פלעגט דעמאלט איהרע טרוקענע ליפען אויס־
קרימען.

א צונאמעי האט מען איהר נענעבען: „מכשפה", און קיי־
נעם האט דער בייזער צונאמען ניט נעוואונדערט. א מאדנע
שלעכטקייט, א שנאה אן אונגאטירליכע האט באהערשט איהר
אויסנעטריקענט הארץ. די אונבאגרייפליכע שלעכטקייט האט
איהר מוח פארטומלט, און ביסלעכווייז איז דער כוח אונקלאר
נעווארען. מען האט זי שוין אויך פריהער נעהאלטען פאר נים
קלאר, מיט פיעל יאהרען צוריק, וועו חנה עפשטיין האט נאך נע־
האט איהרע צווויי שוהנע טעכטער — בלוי־אויגיגע, גאלד־האריגע,
וואס האבען אן נ־יכישע נעטינס דערמאנט.

יאהרען זיינען אווק. די שוהנע טעכטער זיינען אויסנע־
וואקסען און... פארשוואונדען. וואוהין? טונקעלע קלאנגען
האט מען וועגען זיי נעהערט. מאמעס פלעגען זייערע נעמען אין
דער הויך ניט דערמאנען; טאטעס האבען מיט די קעפ נעשא־

פיצלט. מיידלעך האבען זיך וועגען זיי אין דער שטיל נע'סוד'עט. און יונגע לייט האבען זיך נעוויצעלט צווייד־דייטיג. חנה אליין האט נעשוויגען. נאך שטרענגער איז געווארען איהר פנים, נאך דינער האבען ז'ך צוזאמענגעפרעמט די בלאסע ליפען.

דערנאך האט זיך דערטראגען א קלאנג וועגען עפעס אן אפיציער, וואס האט אומגערן, שכור'ערהייד, ערגעץ אין א פרעהליך הייזעל, נעקוילעט אויפ פון חנה'ס טעכטער, — די יונגערע. וועז מען האט געפרעגט וועגען דעם ביי דער מכשפה, האט זי געענט־פערט:

„וואס פלייערט איהר פאר א נארישקייטען? ביידע מיינע טעכטער זיינען אין אמעריקא, ביי זייערען א פעטער, א רייכער מענש..."

נאר זייט־אמאלס איז חנה געווארען אן אנדערע. יענע אונאויפהערליכע, וואנזיניגע איינגע'עקשן'טע, איבערציינטע נרויז־זאמקייט וואס האט איהר הארץ און מוח נעטריקענט, האט זי אין נאנצען באהערשט די „מכשפה" האט געוויזען וואס זי איז.

חנה עפשטיין האט נעהאסט די ליעבע — די פארשאלטענע, זיסע, כשופ'דינע, אלמעכטיגע ליעבע, וואס האט א תל געמאכט פון איהרע גאלד־האריגע טעכטער. מיט דער נאנצער קראפט פון איהר פארברענט מוטערליך הארץ האט זי געהאסט דאס נרויס נעפיהל, וואס פיהרט צו גליק אדער אונגליק, — אבי זיין געוועז אויסצופיהרען. די ליעבע איז געווען איהר טויט־פיינד, וואס האט זיך אויף איהרע טעכטער ניט דערבארעמט, און וואס זי האט פאר איהר קיין דערבארמונג ניט געהאט. אין דער שנאה איז ווירק־ליך נעווען עפעס טייוועלשעס און דער צונאמען „מכשפה" איז נעווען ווי צוגעפאסט. עס פאסירט אמאל, אז וועז דאס פאלק ניט א צו־נאמען א מענשען, טרעפט עס א פריהער, וואס מיט דעם מענשען וועט זיך פארלויפען.

די הויכע, טרוקענע, בייזע אלטע האט ניט נעקענט נלייכ־נילטיג זעהן דעם קלענסטען סימן פון ליעבע. וועז א יונג מיר־

דעל פלענט געהן מיט א בחור האַנט־בײַ־האַנט איבערן גאַס, און ביידע האָבען אויסגעזוכן גליקליך דערפון, וואָס זיי זיינען אינ־איינעם, פלענט די „מכשפה" ווי א שאָטען אויסוואקסען פאר זיי. אין זייער שטייבעק, אין זייערע לויכטענדע אויגען פלענט זי דער־קענען איהר פארשאָלטענעם שונא. האָס פלענט אויפקאָכען אין איהר הארצען.

„וואָס לאכט איהר ?" פלענט זי אָנהויבען זשיפען, ווי א שלאנג. „וואָס פרעהט איהר זיך ?"

די יונגע לײַט פלענען זי אָנקוקען פאַרלוירען.

„וואַרט אויף !" האָט די „מכשפה" ווייטער נערעדט, קענ־טיג צופריערען, וואָס זי האָט זייער פרייד צושטערט : „איהר וועט זיך נאָך אָנקוקען ! איהר וועט זיך נאָך אָנווייגען !"

וועז זי פלעגט באַנעגענען אין גאַס א נרופּע אונטערגעוואק־סענע מיידלעך, וואָס האָבען הויך געפּלוידערט און גענאַכט, און נעפּרעהט זיך רעכטס וואָס זיי לעבען אויף נאָטס וועלט, פלענט די מכשפה אויפהויבען די האַנט און בייזע זידעל־ווערטער פלענען זיך שיטען פון איהר אויסגעטריקענט מויל. די קינדער פלענען זיך צולויפען אין שרעק. און זי איז געשטאנען מיט אויפגעהוי־בענע פויסטען, געשאָלטען, נעזידעלט זיך, און אמאל — וועז מען האָט צו הויך נעלאכט — שטיינער אין זיי געוואַרפען.

„איהר וועט זיך אלע וואַרפען אין קראמפּפען, וועז די צייט וועט קומען !" — האָט זי נעשריען ווי א בייזער רוח : „איהר וועט די שעה פארשאלטען, וועז איהר זייט אויף דער וועלט נעקומען ! וואַרט אויף ! איך וועל נאָך לאכען ! איך וועל נאָך פון אייך לאכען !"

מאמעס, וואָס האָבען מיט זייערע זויבקינדער שפּאַציירט, האָבען פאר דער „מכשפה" מורא נעהאט. מען פלענט זיך פון איהר באהאלטען, וועז מען פלעגט זי פון דער וויט דערזעהן. דעם שניידערס ווייב, די נעלע ציפּע, האָט נאָך אזא באַנעגניש מיט דער שרעקליבער מכשפה, נעקראַנען פיבער.

די אלטע האָט זי אפּגעהיט אין אָבענד, בשעת ציפּע האָט פּאר־ווינט איהר מיידעלע, א קינד פון א חדשים פינף. די מכשפה האָט זיך צו איהר צונעדרוקט, און דראָהענדיג מיט איהר דאָרף, בייַ־נינער פּויסט, האָט זי זיך צושריען:

„וואָס פּרעהסטו זיך, נאָרישע בהמה? דיין מיידעלע וועט אויסוואקסען, וועט זיך איבער די נאסען שלעפּען, דורך די נעכט מיט בחורים זיך שלעפּען, בעסער דערשטיק זי איצט!"

די נעלע ציפּע האָט זיך נעלאָזט לויפען, א דערשראָקענע; די אלטע האָט שטיינער אין איהר נעוואָרפען און נאָכגעשריען אָהן אויפהער:

„בעסער רע'הרג'ע דיין מיידעלע. עס וועט זיין פּאר איהר בעסער".

נעשטאָרבען איז די מכשפה פון הונגער, ניט ווייל זי האָט ניט נעהאט וואָס צו עסען, נאָר ווייל דאָס עסען האָט זי ניט נע־קענט פּאַרדייען. עס איז קלאָר נעווען, אז זי האָט א ראָס אין מאָ־נען, אָבער נע'טע:ה'ט האָט מען, אז איהר שלעכטקייט לאָזט איהר ניט באָקומען דעם בייסען. זי איז איצט נעווען הויט און ביינער, האָט אויסנעזעהן ווי א סקעלעט. און דער בייזער, מיט האָס אָנגעזאפּטער סקעלעט האָט נעוואנדערט איבער'ן שטאָדט־נאָרטען און נעשראָקען די פּארליבטע פּארלעך. עס האָט נעשמעקט מיט בעז און אקאציע. נאכטיגאלען האָבען נעטרילערט, נאָר וואָס פון זיך נעקומען. אין קענינליכען שוויינען האָט נעלויכטען די כשופ'דינע זילבערנע לבנה. א שטילע נאכט איז איבער'ן שטעטל נעשוואומען. אינ'ם שאָטען פון צובליהטע בוימער האָט זיך נע־הערט דאָס אלטע און אייבינ־יונגע סוד'ען זיך פון פּארליבטע. נאָט וווייסט צום וויפּיעלטען מאָל די אלטע מוטער־ערד איז אויס־נעשטאנען תחית המתים צו לייבע. צו דער נרויסער מיסטעריע פון לייבע זיינען נענאנגען בלומען, פוינעל, אינסעקטען און מענ־שען, און נאָר דער שרעקליכער סילועט פון דער אלטער, וואָס האָס פון הונגער נע'נייסט, האָט נעוואנדערט אין לבנה־שיין און נע־שרייען מיט א שוואכער, נוסס'ער שטים:

„וואָס פרעהט איהר זיך ? איהר וועט זיך נאָך קאָרטשען פון יסורים ! איך וועל פון אייך לאכען... איך וועל לאכען !

ווי א שרעקליכער נייסט איז נענאנגען מיט איהר שרעקליכען וועג די אומגליקליכע מוזער. און אנשטאט מוטערליכע טרערען האָט זי אויפ'ן גרויסען יום טוב פון ליעבע געלאָזט פאלען איהרע שווערע קללות.

צאלקע דער טרוימער

ישען די אייבינ פארנומענע, טומעלדינע, שרייענדינע, נארמאל - פראזאאישע איינוואהנער פון דער שטאדט איז צאלקע דער טרויטער נעווען איינזאם, איבערינ און וואנזיניג.

בשעת דער שיקזאל פון אנדערע משונעים, די קאלענען זיינע, איז שטענדינ נעווען ארומנערינגעלט מיט א נעהיימנים, האט מען וועגן צאלקע'ס שיקזאל אלץ נעוואוסט קלאר און דייטליך.

אנדערע משוגעים זיינען אפט נעווען ארומנערינגעלט מיט א נעהיימנים. מען האט נישט נעוואוסט, פון וואנעט זיי קומען, וואוהין זיי פארשווינדען אויף א צייט און פאר וואס זיי וואנדערען ווידער איבער די נאסען פונ'ם שטעדטעל. מען האט אויך נישט פארשטאנען זייערע מאדנע רייד, אין דער וועלט ארויז נעווענדט, די אפגעריסענע איינגעשריייען, דעם ניט זעלטענעם נעווין, וואס האט נעמאכט צו שטוינען, און נעלעבטער, וואס מען האט קיין אורזאכ נישט באגריפען. מען האט דאריבער צו זיי נעהאט א ביסעל אינטערעס און דרך ארץ.

צאלקע איז אבער נעבארען נעוואארען אין דער זעלבער שטאדט, אלע האבען איהם געקענט פון קינדהייט, ווי מען קען בכלל איינער דעם אנדערן אין די ענגע שטעדטלעך פון דער טשערמא. דערי־בער האט מען איהם גאר ניט נעהאלטען פאר א שטאדט־משוגענעם. א חוץ דעם איז ער נעווען זעהר יונג — וועלכע ס'איז 18 יאהר. אין דעם טיטול האט מען גאר נעשענקט מענשען ערפאהרענע, וואס האבען לעבען האט זיי צוקנייטשט. נו, ס'איז נאך באקאנט, אז ס'איז ניטא קיין נביא אין זיין פאטערלאנד.

און גראד צאלקע דער טרוימער און מעהר ווי זעהר עם איז

אנדערש נעווען א שטאַדט־משונעניר. ער איז נעווען דאָס קינד פון דער שטאַדט, דאָס קינד פון די קרומע שמוציגע גאַסען, פון די אָרימע לאַנקעס, ווואָס דאַרע בהמות און קליינגעוויקסינע ציגען חאַבען צרומנעצופֿט. ער האָט אין זיין קליינעם האַרצען אייניגער זאַפֿט דעם נאַנצען אומעט, דעם נאַנצען טרויער פון דער שטאַדט; ער האָט לאַנגוויילינ נעלעבט צווישען די פֿראָזאַאישע נאַרמאַלע מענשען — א משונענער פֿאָעט, ווואָס מען האָט ביי איהם דעם פֿארשטאַנד צונעמומען; א זיינגער, וועמען נאָט האָט פֿארנעסען מאַלאַנט צו נעבען; א זיינגער אָהן א ליער; אן אונפֿרוכטבארע נשמה, אין מיסט אויסנעוואקסען; א בלום אָהן ריח, — אזן דאָך א בלום.

אלע האָבען נעדענקט זיין מוטער, די בלייבע רייזעלע, ווואָס איז נעוואָרען אן אלמנה א יאָהר נאָך דער חתונה מיט'ן שווינדזיכטיגען שמחה־זיינערמאַכער. מען האָט נעדענקט, ווי זי האָט מיט'ן זון דעם יתום נעהונגערט ערנעץ אויף א בוידעם ביי פרעמדע מענשען. פֿארדינט האָט זי ווייניג און ווען צאַלקע איז אלט נעווארען 8 יאָהר, איז זי נעשטארבען, מען ווייס נישט — צי פון צער אָדער הונגער. און צאַלקע איז נעבליבען אליין, אין גאַנצען אליין מיט זיינע מאַדנע נעדאַנקען.

קיינער האָט פֿאר'ן אינגעל ניט געזאָרגט. ער איז געווזאקסען, ווי ווילדע נראָז אונטער א פרעמדען פֿארקאַן. מען פלעגט איהם נעבען א שטיקעל ברויט, — ער האָט עס ניט געבעטען. ער האָט קיינמאָל ניט נעלאַכט. מיט קינדער נישט נעשפּיעלט זיך, נישט נעשטיפט... אין א דאָרף וועלט אזא יתום א פֿאַסטוך, נעוואָהנט זיך צו ביסלעכווייז צו בהמות און ווערט אליין ביסלעכווייז א שטילע בהמה. אָבער אין שטאַדט האָט אזא אינגעל נישט וואָס צו טאָן. לעבעדינע באַשעפענישען זיינען איהם פרעמד. עס בלייבט פֿאר איהם נאָר דער הימעל, די זון, די שמוציגע גאַסען, און א לאַנגער, לאַנגער טאָג, וואָס ציהט זיך ווי א לאַנגוויילינער חלום.

וואָס עלטער ער איז נעוואָרען אלץ ווילדער איז ער נעוואָרען. זיין שיקזאל האָט איהם ארויסנעשלייערט פון לעבען. ער האָט נישט נעקענט נעהן אין פוס מיט'ן לעבען און איז אפּגעשטאַנען,

אויף אייביג אפגעשטאנען. צווישען די עטליכע טויזענד מענשען, וואס זיינען געווען ארום, איז ער נעווען ווי אין א ווילדען אין וויסטען מדבר.

דער רב, אן אלטער גוטער איד, האט איינמאל אנגעזאגט, אז מען זאל צאלקען צו איהם ברעננען. דער אינגעל איז שוין דעמאלט אלט געווען א יאהר 16.

„פאר וואס טראגסטו נישט קיין ציצית? — האט איהם דער רב געפרעגט.

צאלקע האט נעשווינגען.

„לענגסט תפילין אין דער פריה? פאר וואס דאווענסט נישט?" — האט איהם דער רב וויך נעפרעגט. „וועסט לערנען אין בית מדרש און עסען וועסטו ביי מיר. ווילסטו?

צאלקע האט אויף איהם אויפגעהויבען די בלאהע אויגען און נעענטפערט:

„ניין".

„ניין? פאר וואס ניין?" — האט דער רב שוין שטרענג נעפרעגט.

„איך וויל שמארבען", האט צאלקע נעענטפערט.

לאנג האט מיט איהם נע'מענה'ט דער גוטער זקן, נאר אויף אלע זיינע רייד האט צאלקע שטיל נעענטפערט:

„צו וואס דארף איך עס? איך וויל שמארבען".

מען האט נעפרואווט איהם צובינדען צום לעבען מיט נעוואלט. מען האט איהם אפגענעבען צו א שניידער, מען האט איהם געבראכט אין בית מדרש. צאלקע פלענט ביי דער ערשטער מעגליכקייט אנטלויפען.

אמאל פלענט מען איהם זעהען אין עס שמאדט, אין פעלד. ער איז נעזעסען, זיך נעשאקעלט אין אלע זיימען, מיט אן אונאנגענעמער שטימע נעצויגען א לאנג אומעטיג ליעד און נעווייגט מיט ביטערע טרערען. די וועלט פון טרויעריגען ליעדעל זיינען געווען נאר פשוט'ע:

„עס לויכט די זון...
„עס בלאָזען ווינטען...
„איך זיץ און ווייַן...
„וועז וועל איך שטאַרבען ?"

זיין טרויער איז נעווען ווילד, אָהן אַן אורזאַך. ס'האָבען מענשען געשטוינט. ס'האָבען דערוואַקסענע נישט ליעב געהאַט צאַלקע'ן.

„וואָס קלאָנסטו ?" פלעגען זיי זיך בייזערען און געשטופט איהם : „נעה, נעה פון דאָנעט".

וועז א כאַפּטע פרעהליכע קינדער פלעגט אַנטרעפען צאַלקע'ן, פלעגען זיי אויפהערען צו לאַכען. אזוי גרויס איז נעווען די קראַפט פון זיין ווילדען טרויער, אז ס'האָבען איהם קינדער געפיהלט, און ווי וואַסער לעשט פייער, אזוי האָט זיין מרה שחורה די פרעמדע פרייד נעשטיקט.

וועז נאָכ'ן קאַלטען גרויזאַמען ווינטער פלעגט קומען דער ערשטער פריהלינגס־טאָג פלעגט צאַלקע ווערען לעבעדיגער. שמוץ צינע שטראַמען וואַסער זיינען איבער די גאַסען געלאָפען, דאָס טייכל, וואָס פלעגט אין יולי אויסטריקענען, איז איצט נעווען נאַנץ טיף, פלעגט צומאָל די ברענעס פארפלייצען. צאַלקע פלעגט ארומקריכען אין אייז־קאַלט־וואַסער, פלעגט געהן ווי א בוטשאַן איבער'ן זומפ און הויך נערעט :

„עס וועט זיין אנדערש... ניך וועט זיין אנדערש... מיר וועלען אַלע שטאַרבען".

מענשען פלעגען זיך אויס'ן ברעג פארזאַמלען און פלעגען קוקען ווי צאַלקע דער טרוימער געהט אין אייז. מען פלעגט איהם רופען. ער האָט זיי נישט געהערט. ער האָט געטרוימט.

איינמאָל האָט ער זיך אויסגעגליטשט און אריינגעפאַלען אין וואַסער. דער שטראָם האָט איהם געגומען אוועקטראָגען.

„אך, דו טייוועל", האָט א נעשריי געטאָן דער פאַליציייסקי משמוט, איז אריינגעשפרונגען אין וואַסער און אריסגעשלעפט צאַלקע'ן. דער פריסטאוו האָט געהייסען, מען זאָל איהם אויף דרייי טעג פארשפארען — מען וויים נישט פאר וואָס.

וועו ער איז עלטער נעוואָרען, איז ער נעשוואָלעו נעוואָרען. די פריהערינע שענקייט פונ׳ם פאר׳חלום׳טען און צערטען נעזיכט איז פארשוואונדען. זיין פנים איז נעוואָרען, ווי א נרויסער נעלער פענכער. מען האָט אָננעהויבען פאר איהם מורא צו האָבען. דער מאן האָט אין איהם ערוואכט. צומאל איז ער נעווען שרעקליך און אומנליקליך צו דער זעלבער צייט. די שענע ציפע, די מאכטער פונ׳ם רייכען ביינעל־בעקר, האָט מיט א נעלעכטער דערצאהלט, ווי איינמאל אין אָוועגד איז צאלקע צו איהר צוננאנגען, נעקרימט זיינע נעשוואלענע בלאהע ליפען און נעזאנט:

„איך ווייל דיין האנד קושען, קעניגין. איך ווייל דיר, ווי א קעמעל, ביז׳ן טוידט דיענען..."

דער בעקער האָט איהם אָננעשלאָגען, די אינגלאך האָבען איהם מיט שטיינער נעווארפען. מען האָט אין איהם אן אויג אויסגעהאקט. ער האָט זיך נענומען באהאלטען און האָט העכער נעווייגט.

דער גרויסער נייסט פון לעבען, דער נרויסער אינסטינקט, וואָס ציהט דעם מאן צו דער פרוי, האָט אין איהם אויפנעוואכט, האָט מיט א ניפטינער בייטש נעשמיסען איבער זיין אומעיג הארץ... מענשען האָבען עס נישט פארשטאנען.

...ס׳זיינען נעקומען נייע צייטען, דאָס שטערמעל איז זיך צעוואקסען. די לאָנקעם האָבען אָפנעטראָטען אלץ ווייטער. די וואסער־טרעגער זיינען פארשוואונדען און אנשטאט זיי האָט מען איינגעפיהרט וואסערלייטונג. די שטאָדט איז רייגער נעוואָרען און איינמאל, פאַרבייפאָהרענדיג, האָט זי באזוכט דער קיסר. קראָמען זיינען אויסגעוואקסען, מען האָט נעבויט פאבריקען.

מיט בענקשאפט און טרויער אָהן א שיעור האָט דאָס אלץ צונעקוקט צאלקע דער טרוימער. אלץ שמעלער איז נעוואָרען דער וועג פון זיין לעבען, אלץ ווייטער האָט איהם נעטריבען דער אונ־רחמנות׳דינער פראצעס פונ׳ם פראקטישען לעבען.

איינמאל זיינען אינזשענירען אָננעקומען אין שטאָדט, סלופעס נעשטעלט, דראָטען דורכנעצוינען. און אין עטליכע וואָכען ארום האָט מען צום ערשטען מאל אָננעצונדעז אן עלעקטרישען לאמטערן

אויפ'ן פלאץ, וואו דער מארק איז געווען און וואו ס'האָט געהערשט דער אייבינער טומעל פון זידלעריין. א גרויסער עולם האָט זיך צרומנעקליבען און נעקוקט, ווי אויף בייז־וואונדער. אויך צאלקע איז אָננעקומען—א נעשוואלענער, געלער, איינאויגיגער, שמוציגער. ויין נעזיכט האָט אויסגעדריקט טרויערינע שרעק. ער איז פון שטוינען פארגליווערט געווארען. ער האָט קוים געפיהלט, וואו אייגענטליך ער נעפינט זיך. מן הסתם, האָט זיך איהם געדאכט, אז דער לויכטענדער קוגעל, וואס הענגט אויפ'ן סלופ איז דער ערנסטער שונא פון זיין איבעריג לעבען.

„היט זיך!" האָט נעשריען הינטער איהם דעם פריסטאוו'ס קוטשער, וואָס פלענט ליעב האָבען צו יאָגען זיך אויף א טראָיקע איבער דער שטאָדט.

צאלקע האָט נישט נעהערט. די עלעקטרישע לאמטערן האָט איהם פאר'כשופט.

דער קוטשער האָט נישט אפגעשטעלט די פערד. צאלקע איז ארונטערגעפאלען אונטער'ן ראָד. ער האָט זיך נעמאטערט עטליכע מעג.

„איצט וועל איך שטארבען", האָט ער נעזאָגט פאר'ן טוידט און צונעמאכט זיין טרויעריג נאנץ געבליבען אויג...

דער טרוימער איז נעשטאָרבען. די פראזע איז נעבליבען לעבען.

דער באַנקיר.

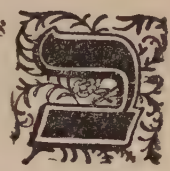

אנסיר האָט מען איהם איצט נערופען נאָר פון נע־ וואָהנהייט, ווייל דער שטילער, פּראַקטישער גרויער קראַנקער מענש האָט זיכער קיין באַנק ניט נעהאַט. נעלעבט האָט ער ביי א ברודער, א קליין סוחר'ל, און קיינער איז איהם ניט אַננע־ גאַנגען, מיט קיינעם האָט ער ניט נערעדט — און איז שטענדיג נעווען פּאַרטיעפּט אין עפּעס מאַרנע חשבונות. ער איז נעווען האָפּנונגסלאָז, — אן אלטער, צוברָאכענער מענש, וואָס האָט פּאַרלוירען זיין פּאַרשטאַנד. נאָר ווייל ער האָט קיינעם ניט נעטשעפּעט, קיינעם קיין שלעכטס ניט נעטאָן, האָט מען איהם ניט אַריינגעזעצט אין משוגעים הויז און נעהאַלטען האָט מען איהם צווי־ שען נעזונטע און נאָרמאַלע.

נערופען האָט מען איהם אויך „אמעריקאַנער", ווייל ער איז נעווען אין אמעריקא. דאָרט איינעמלויך האָט ער נעקראַנען זיין קראַנקהייט און פון דאָרטען, פון דער ווייטער און סודות'דיגער אמעריקא, איז ער נעקומען אהיים אן האָפּנונגלאָזער עובר בטל, א צוברָאכענער, קראַנקער, אלטער מענש.

ביי א סך מענשען איז נעבליבען אין זכרון, וויי חאַצקעלע קאַץ, דער איצטיגער משוגענער „באַנקיר", „אמעריקאַנער" איז אנטלאָפען קיין אמעריקא. נעווען איז עס מיט פּופּצעהן יאָהר צוריק. דעמאָלט איז חאַצקעל נאָך ניט נעווען קיין באַנקיר און קיין קראַנקער. ער איז נעווען א קלוגער, האַרציג־גוטער מענש, האָט ליעב נעהאַט זיך צו חקרנ'ען, צו שמועסען מכח פּאָליטיק אדער פּאַרפּיהרען א וכוח מכח דעם נייעם חזן. עס איז איהם שטאַרק נוגע נעווען דאָס לעבען פּונ'ם ביהנשטאָק, וועמענס אינטע־

רעסטן עס זיינען פול נעווען די נאנצע 40 יאָהר פון זיין שטיל, רוהיג לעבען. ער איז נעווארען צוזאמענגעוואקסען מיט די קרומע, שמוציגע נאסען, וואָס פלעגען זיין פינסטער אפילו אין א הייסען יוני־טאָג. אלע תלמוד תורה קינדער האָט ער געקענט אויסנעבוך־רען. איהם איז ניט אייננאנגען וואָס, ערגעץ צעהנדליגער טויזענדער וויאָרסט פון דאנען, קאָכט און ברויזט א ניי לעבען, און עס שטורמען נייע אידעען. חאצקעל קאָץ איז נעווען דער דורכשניטליכער זון פון ס' קליינעם שטעדטעל, וואו אויף די מארקטוארען האָבען זיך דורכנעשפאצירט פרידליכע צינען און זוישע אגרעם זיינען פריי נעווואקסען.

האָט זיך נעטראפען, אז חאצקעל קאָץ האָט באשלאָסען צו פאָהרען קיין אמעריקא, א פרואוו טאָן זיין מזל אין דעם נעבענשטען לאנד, וואו מענשען, וועו זיי האָבען נאָך שכל „ארבייטען זיך אַרויף אויף מיליאָנען". חאצקעל'ס ברודער האָט איהם נעהאָלפען אין חאָט איהם אווועקנעבען זיינע לעצטע פאָר נראָשען, וואָס ער האָט מיט נרויס מיה אָפנעשפאָרט. „וועסט שפעטער אפנעבען, וען דו וועסט זיין א מיליאָנער", האָט ער נעזאָנט האלב אין ערנסט, האלב אין שפאָס.

אין זיין שטעדטעל האָט חאצקעל נע'שם'ט פאר א קלונען מענשען, פאר א פעהינען, דאריבער האָבען פיעל נביאות נעזאָנט, אז אין אמעריקא וועט ער זיך שוין צו עפעס דערשלאָגען.

— ער וועט ניט פארפאלען וועדען! ער וועט זיך דערשלאָגען! מיר וועלען נאָך אלע צו איהם צו נאסט פאָהרען, — האָבען נביאות נעזאָנט זיינע אלטע פרייגד, באנלייטענדיג איהם צום וואקזאל.

באיאָהרענטע מענשען, מיט וועלכע חאצקעל קאָץ האָט זיך אין די קינדער־יאָהרען נעשפיעלט, האָבען איהם די האנט נעדריקט און אל־דאָם נוטס נעווואונשען. קאָץ האָט אליין אויך נעפיהלט, אז ערשט אין אמעריקא וועט ער ווייזען, וואָס ער קען.

אין דער נוטער קלונער חאצקעל איז אווועקנעפאָהרען קיין אמעריקא — וואו מען ארבייט זיך אַרויף אויף מיליאָנען.

...עס זיינען אווועק זעקס יאָהר, און אין א קאלטען אָסיען־טאָג זיינען פון קליינקעו וואקזאל אָנגעקומען צוויי באיאָהרענטע

אידען : חאצקעל קאץ און זיין ברודער. ביידע זיינען נעזעסען אין וואגאן, איבערגעדעקט מיט'ן אלטען פאראסאל און נעשווינגען. נעשווינגען ביז זיי זיינען נעקומען אין הויז און נאך טעהר — יאהרען נאנצע...

אמעריקא וואו מען מאכט מיליאנען, האט אויפגעפרעסען חאצקעל קאץ. צו שפעט האט ער זיך מיט איהר באגענעגט. די נייע וועלט, דער נייער ריטס פון לעבען, די נייע, פריהער ניט נעזעהענע, ניט נעהערטע אידעען, האבען איהם פארבלענדעט. דער זון פון א קליין, שטיל שטעטעל, וואו זיינען שפאציערען אויפ'ן מרכז טואר און עם וואקסט פריי זויערע אגרעס — האט זיך פארלוירען אינ'ם ברוויזענדען קעסעל פונ'ם נייעם לעבען.

זעקס יאהר האט חאצקעל פארבראכט אין דער נעהיימניספולער אמעריקא, וואס הויבט אויף און ווארפט ארונטער דעם כענשען, ווי א שפיעלכעל. די ערשטע צייט האט ער נעלעבט עפעס ביי אלטע קרובים זיינע אויף דער איסט סייד. ס'איז נעווען טומעלדיג, ענג, שמאל, נאר אין אלנעמיין האט די איסט־סייד דערמאנט די שטעדט פונ'ם רוסישען „תחום", און חאצקעל האט זיך נעפיהלט ניט נאר היימיש, נאר פונדעסטוועגען האט ער זיך צוגעוועהנט. ער פלענט אויפשטעהן אין דער פריה, האט נעארבייט מעהר און לעבעדיגער. ער האט זיך צוגעוועהנט. דא זיינען אויך נעווען תלמוד תורות און אינטערעסען, וואס זיינען נאהענט נעווען צום הארץ.

— „מען קען לעבען", — האט באשלאסען קאץ און נעלעבט אזוי עטליכע יאהר.

נאר, האט ער ביי זיך אפגעמאכט צו נעהן וווייטער. מען האט איהם איינגערעדט אריינצוטרעטען אין א קלייעם נעשעפט, אין א קאנטאר, וואס האט צוגעזאגט א פעטען ביסען. דאס איז געווען דער וועג צו מיליאנען, צו די וווייטע מיליאנען, וואס הענען זיך נאך איהם נע'חלום'ט אין א קלייעם שטעדטעל.

אין חאצקעל קאץ האט ארויסגעשטעקט זיין קאפ אין דער אמת'ער אמעריקא.

דא האט איהם דער שטורם פון נייעם לעבען אונטערגעבאפט,

עס האָט איהם פאַרדרעהט דאָס לעבען פון דער בירושע, דער פּולס פון אקציעס, „שערס", אבליגאציעס, דיווידענדען, טאַדנע שורות מיט ציפערען האבען באהערשט זיין מוח. קאטען, דער מאַרק אין בראזיליען, די לאַנדאַנער בערושע, די נערעמעניש אין ציילאָן, דער פראכט קורס אין האמבורג נעפאַדערט זיין נאנצע אויפמערקזאמקייט. אויף א רנע האָט מען זיי ניט נעטאַרט ארויסלאָזען פון זכרון. זיין קאָפּ, וואָס איז פריהער נעווען פאר־נומען מיט תלמוד תורה אננעלענהייטען, איז איצט נעווען באשעפטינט מיט יקרות אויף טאבאק, מיט'ן מקח פון צוקער, מיט'ן אימפאַרט פון קויליען, אין וואָס וויטער אלץ מעהר פראַנעם זיינען אויפנעשוואומען, אלץ פארפלאַנטערטער איז דאָס לעבען נעווארען. מען האָט ערפונדען מאשינען, וואָס האבען, דאכט זיך, קיין שום שייכות צו זיין קלייניעם קאנטאָר ניט נעהאט און וואָס האבען דאָך זיין נעשעפט שטאַרק צוטרייסעלט. עס איז דערפאר, וויייל די מאשינען זיינען נעווען דער פּראָדוקט פון דערוועלבער קאפיטאליסטישער אַרדנונג, וואָס אויף איהרע נעוועצען און כללים האָט מען אויסנעארבייט מיליאָנען.

דער באנקיר חאצקעל קאץ האָט זיך פארליורען. ער האָט נעפיהלט, אז ער אטעמט מיט פרעמדער, פארנידטעטער לופט. ער האָט ניט נעקענט נאכפאלגען דעם שטורם, דעם ווילדען טאנץ פון ציפערען, סחורות און פאפירען. זיין מוח, וואָס האָט לאנגזאם נעארבייט, דער מוח פון א גוטען מענשען, וואָס קומט פון א קליין רוסיש שטעדטעל — און צודריקט נעוואָרען אונטער דער לאסט פון אייזנדרוקען, זיין נוט הארץ האָט ניט פאַרטראָגען קיין באנקראָטען, וואָס יעדער פאפיער פלענט מיט זיך ברענגען. די ארומינע האבען עס באמערקט און נענומען זיך באנוצען מיט דער קראנקהייט, וואָס האָט זיך איצט אננעהויבען ענטוויקלען. מען האָט דעם אונגליקליכען באנקיר בראבעוועט. שיעור, איהם ניט נעבראבט צו לאנג־יעהרינער קאטארנע. דער באנקיר קאץ איז נאָר צוטומלט נעוואָרען.

די וויייטע קרובים אויף דער איסט־סייד האבען נענעבען צו וויסען זיין ברודער, קיין אייראָפּא. דער ברודער איז נעקומען

צופאהרען און איהם אפגעפיהרט. און אין א קאלטען אסיען־טאג זיינען ביידע אויף א וואגאן אונטער צן אלטען שירם געפאהרען סון וואקזאל.

חאצקעל קאץ איז ווידער אין דער היים. אמעריקא האט איהם אויסגעשפיגען, אויסגעווינען, אין איהר מויל צומאלען... ער וואנדערט איבער די קליינע געסלעך און האלט אין איין השבין'ען, וי עם האלט מיט אויסטראלישע קוילען, בראזילישע קאטע, אינדישע וואלל, אייזען און צינק.

און לאנגזאם פליסט פארבי דאם לאנגזאמע לעבען פון ביהנשטאק.

דער מיניסטער פון ליעבע

עם משונענעם, וואָס האָט געטראָגען אזא מאָדנעם צונאָמען האָב איך באָגענענט אין א גרויסער גובערנסקער שטאָדט, וואו עם זיינען געווען פיער שולען, א מענער גימנאזיע, א פרויען גימנאזיע, צוויי טעאַטערע און אנדערע סימנים פון אייראָפּאישער קולטור.

דאָס איז נישט געווען קיין ערנסטער משונענער. מען האָט פאר איהם קיין דרך ארץ נישט געהאט, איהם וועניג ליעב געהאט, און פיעלע, מעהר ווי אַלע, דער עלטערער דור, האָבען זיך נעקרימט אויף איהם.

ריכטיגער איז עס נעווען נישט קיין משונענער, נאָר אן איריאָט, א שוואַכזיניגער, וואָס האָט זיך אָבער זעהר נוט צונעפּאַסט צום ארומינען לעבען. א פעהיגער סוחר איז פאַרלאָרען נעגאַנגען אין דעם לאַנגען אומנעלומפּערטע מענשען, וואָס איז געשטאַנען אין רַאַג פון דער הויפּט־נאַס. וועד ווייס, צי וואָלט זיך פון איהם אין דער מאַטעריאַליסטישער אמעריקא נישט אויסנעארבייט קיין נוטער „ביזנעסמאן", אָדער פּאָליטישען, מאכט נישט אויס, וואָס זיין קאָפּ האָט זיך נעטרייסעלט אויפ'ן לאַנגען שמאָלען האַלז.

אָט דאָס אייביגע טרייסלען זיך און דער דומפּפער קול פלענען מאכען אן אפשטויסענדען איינדרוק. ער איז געווען יונג, אפשר דער אינגסטער אין מיין נאנצער סעריע שטאָדט־משונעים, אויב ניט רעכענען צאַלקע דעם בעל־חלומות, וועגען וועלכען מיר וועט נאָך אויסקומען צו רעדען אן אנדערם מאָל.

דער מיניסטער פון ליעבעם - אנגעלענהייטען האָט זיין קאריערע אָנגעהויבען אלס שוסטער־יונג. די לאטעס, וואָס ער

האט נעלעגט אויף די שיף פון די נ־ער איינוואוינער, האבען ניט נעטויגט. וואלט ער נעווען א שוסטער אין מלחמה־צייט און וואלט ער צונעשטעלט אזעלבע שיף אין דער ארמעע, וואלט ער אהן ספק נתעשר געווארען. נאר צו יענער צייט איז קיין מלחמה נישט נעווען, און זיין באלעבאס האט איהם געשלאגען, וויפיעל דאס הארץ האט נעגלוסט. די קונדען זיינען נעווען אונצופרידען, דער שוסטער האט זיי ניט נעווואלט פארלירען און אויסנעלאזט האט זיך, אז ער האט דעם יונג ארויסנעטריבען אין נאס, און דאן איז ער נעווארען א מיניסטער פון ליעבעס־אנגעלענהייטען.

נעדאכט האט זיך, אז אזוינס פאסירט נאר אין מעשה'לעך, פון א שוסטער זאל מען וועלען א מיניסטער. נאר דעם אמת נעזאגט, איז ער נעווען א שלעכטער שוסטער און נאך אן ערנערער מיניסטער. אין א גובערנסקער שטאדט פון הייליגען רוסלאנד, וועלן מען שטעהט אויפ'ן ראנג פון א נעשעפטס־נאם אונטער א לאמטערן, — קען מען דען זיין א רעכטער מיניסטער ?

ער האט זיך נענומען צו א מאדנער באשעפטיגונג. ער האט נעשאלט און נעווואלט איבער דער ליעבע פון די יונגע לייט, וואס האבען נעוואוינט אין דער גובערנסקער שטאדט ג. פון פריה ביז שפעט אין דער נאכט איז ער נעשטאנען אויף זיין פאסטען אונטער דער שמוציגער לאמטערן און האט נעקוקט. זיינע פארנעבעלטע אויגען האבען ארום נאר ניט נעוועהן א חוץ ליעבע, א חוץ איהר נעבארען, איהר פריהלינג, איהר ערשטען אויפבליהען. ער האט נעהאט א שלעכטן זכרון, נאר די פרעמדע ליעבעס האט ער נערענקט און קיין מאל זיך אין זיי ניט טועה נעווען.

ער האט באמערקט, אז בארים אייזענשטארט, דער נימנאזיסט פון לעצטען קלאס האט זיך צוויי מאל דורכגעשפאצירט מיט דער שענער נימנאזיסטקע בערטהע שווארץ. פאר'ן מיניסטער איז עס שוין נענוג נעווען. ער האט באמערקט און באהאלטען אין זכרון דאס, וואס אנדערע האבען נישט נעזעהען אפילו. ער האט באמערקט, ווי ביי בארים אייזענשטארט'ן האבען די אויגען נענלאנצט, ווי ער האט זיך פארלארען, און ער האט באמערקט די יונגע פרייד, וואס זיין געזיכט האט אויסנעדריקט. פון דער מינוט

אַן איז דעם נימנאזיסט׳ס ליעבע נעווען אין זיכערע הענט. זיי האָבען נעהאט א טרייען שומר, א נוטען מלאך, ווען האָט זיי באשיצט. און מאָדנער ווי אלץ איז דאָס, ווען דאָס פאָרעל פלענט נאָר נישט חושר זיין, אז עמיצער, דערצו אזא מאָדנע באשעפענויש, באשיצט זייער ליעבע.

זייט דעמאָלט, פלענט נאָר דער מיניסטער פון ליעבעס־אנגעלעגענהייטען דערזעהען באָרים אייזענשטאדט׳ען, פלענט ער צו איהם צוגעהן און זאָגען מיט זיין דומפּפען קול:

„נאָספאָדין! בערטהא איז צוריק מיט א האלבע שעה אוועק צו דער פאָסט".

דער דאנקבאַרער פאַרוויטעלטער באָרים פלענט איהם אריינשטעקען א מטבעה און באלד, פארשטעהט זיך, לויפען צו דער פאָסט.

אזוי האָט ער צונויפגעבראכט סענדער׳ן מיט חנה׳ן, נחום׳ען מיט שיינען, יענקלען מיט חיה׳ן, משה קאטץ׳ען מיט מירעלען און ברייגען. ווייל משה קאטץ האָט נעהאט א בריף האָרץ און ער האָט אלץ ניט נעקענט באשליסען, ווער איז בעסער — מירעלע אדער ברייגע, איז ער דערפאר נאָך ביידע נאָכנעגאנגען, ווי א שאטען.

פלענט די לאנג זיך ענדערען, און באָרים פלענט אויסבייטען בערטהען אויף שיינען, און נחום פלענט פארנעמען יענקעלס אָרט, האָט דער שר של ליעבע אויפ׳ן שטעל דערפון נעווואוסט. ער האָט זיך נאָר נישט מצער נעווען פאר בערטהען און ניט נעקליבען קיין נחת פון שיינען. ער פלענט אין דעם פאקט בלויז פארצייכענען אין מוח, אויב ער האָט נאָר נעהאט א מוח.

„נאָספאָדין, באָרים, — פלענט ער שפּטשען אויפ׳ן אנדערען טאָג, — „פרייליין שיינע איז אוועק אויפ׳ן גליטש".

און ווידער פלענט ער קרינגען פון באָרים׳ן קליינגעלד.

רוהיג, פריי פון פערזענליכע סימפאטיען, ווייט פון וועלכער ס׳איז פארטייען, ווי עס פאסט פאר אן עכטען מיניסטער, איז ער נעשטאנען אויף זיין פּאסטען און באוואכט די יוננע ליעבע, דעם נרויסען פריהלינג פון ליעבע, וואס בליהט אין אלע שטעדט, אפילו אין די נובערנסקע.

אפט פלעגט מען איהם שלאגען, דעם מלאך השרת פון ליעבע, אמור'ס מאדנעם פריסטער.

איינמאל, איבער דער הויפט־נאם, וואו דער מיניסטער איז נעשטאנען, איז דורכגענאנגען קיווע בארעש מיט'ן ווייב אונטער'ן ארעם. וועגען דעם בארעש האט מען זיך נע'סוד'עט, אז מיט דער שענער אלמנה ראזענבלאט, איז ער מעהר ווי פריינדליך. ס'איז נענוג זיך פארצושטעלען ווי קיווע האט זיך דערפיהלט, וועז דער מיניסטער פון ליעבעס־אנגעלעגענהייטען, נישט אומקוסענדיג זיך אפילו אויפ'ן ווייב, האט צו איהם נעזאגט:

„נאסטאדין בארעש, מאדאם ראזענבלאט איז נאר וואס דא דורכגענאנגען צום וואקזאל".

איפ'ן שטעל האט זיך אפנעשפיעלט א היסטעריקע מיט קיווע'ס ווייב. אבער דער כאן, איידער ער האט זי אויף א איזוואשטשיק אוועקגעפיהרט פון עולם, וואס האט פון דער סצענע שטארק הנאה נעהאט, האט ער דעם מיניסטער נוט אנגעבראכען די ביינער.

דער ארימער כהן נדול פון פרעמדער ליעבע, פארשטעהט אראי עד היום נישט, פאר וואס מען האט איהם נעשלאגען.

אזעלכע נעשיכטען האבען אפט פאסירט.דער מיניסטער פון ליעבעס־אנגעלעגענהייטען האט זיך נעמאכט ניט וויסענדיג דערפון. מסתמא האט ער נעמיינט, און איז טאקע נערעכט נעווען, אז אין יעדען נעשעפט פיהרט זיך אזוי, — עס זיינען פאראן ניט נאר רויזען, נאר אויך דערנער. מען דארף נאר ביי זיך ניט אראפ־פאלען. און ער איז ביי זיך נישט אראפנעפאלען. פון די בלומען־בלעטלעך, וואס זיינען נעפאלען פון מזבח פון ליעבע, האט דער מיניסטער שפעטער צונויפנעשלאגען א שטיקעל קאפיטאל.

קונדען האט ער שטענדיג נעהאט נעזונ: דערפאר האבען נעזאנט צוויי נימנאזיעס, די נעשעפטען, וואו ס'זיינען נעווען אנגעשטעלט פריקאשטשיקעס און דערהויפט די נרויסע נאטור, וואס צווינגט דעם מאן צו זוכען די פרוי און פארקעהרט.

דער מיניסטער פון ליעבעס - אנגעלעגענהייטען איז עלטער נעווארען. די שענע ליעבעס־פריידען, וועז אפילו פרעמדע, וועז

אפילו נאָר אויסנעשפּיאַנירטע, האָבען איהם שוין ניט אזוי באַנייס־טערט. איך ווּאַלט זאָגען, אז מיט די יאָהרען איז ער נעווּאָרען אלץ פּראַקטישער, — אן אָפּטע ערשיינונג צוויישען אלע אידעא־ליסטען. זיין טעטינקייט האָט אלץ מעהר אָננענומען א געשעפּטס־מעסינען און פּראַאַאישען כאראקטער. דער ליעבעס־מיניסטער, דער דיענער פון פּרעמדער ליעבע! — האָט זיך אלץ מעהר פּארקוקט אויפן פּאַרטפעל פון א פינאנס־מיניסטער. אלץ מעהר און מעהר הויבט איהם אָן צו אינטערעסירען דאָס קלייננעלד וואָס ער קריגט. ער איז קאליע נעווּאָרען. מען האָט איהם דעמאָראַליזירט, אזוי צו זאָגען. אין זיין נייסטינגען פאלען, מוז מען צוגעבען, האָבען א גרויסע ראלע נעשפּיעלט די ארטינע אפיצירען, וואס האָבען נישט באַגריפען דעם תוך פון זיין נשמה און איהם נענומען אויסנוצען פאר קלייניליכער ליעבעס־מעקלעריי. ער איז נעפאלען. ער האָט פּאַרלאָרען זיין ווירדע. כען האָט דעם מיניסטער אונטערגעקויפט.

דער סוף פון דעם אלעם איז געווען נאָר אן אונערוואַרטעטער. ער האָט חתונה נעהאט מיט א טויב־שטום מיידעל. שבת שפּאַצירט ער אין וויסען פּאַפּירענעם קראגען, דרעהט מיט'ן לאנגען האלז און שטייכעלט, פּאַראויס געהען צוויי אינגלעך זייענע, אויך טויב־שטומע.

אזוי האָט אייגער וואָס האָט יאָהרען לאנג געלעבט אין דער אלטרואיסטישער אטמאָספערע פון פרעמדער ליעבע, געפונגען זיין אייגען קליין ענגאיסטיש גליק.

פוהרמאן הערשעל

ין מיינע וואנדערונגען איבער רוסלאנד האָב איך פארבלאנדזשעט אין דער שטאָדט ב. ס'איז א שטאָדט אין דער „טשערטא", עס לעבען דאָרט אידען און פּאָליאקען און לעבען גוט צווישען זיך. דאָרט איז א חוץ דעם פארען א סך מיליטער, ווייל ב., איז א פעס־טונג. איצט איינענטליך איז זי שוין איבער־געגאנגען אין די רייטשע הענד.

צו יענער צייט האָט זיך קיינעם, זעלבסט־פארשטענדליך, דער קריג ניט גע'חלום'ט אפילו. די שטאָדט האָט געלעבט מיט איהר שטיל און לאנגזאם לעבען. איבער די ניט ברוקירטע נאסען, אויפהויבענדיג זיילען שטויב, פלענען פאָהרען נאָר־וואָס אננעקומענע סוחרים און קאָמי־וואיאזשארען, וואָס האָבען דאָ פארקויפט וואָל, בייע און גראמאפאנען. אין א הייסען טאָג פלענען שפּאציר־ען איבער'ן הילצערנעם טראָטואר א גימנאזיסט מיט א גימנאזיסטקע. זיי פלעגען רעדען וועגען די רוסלענדישע פּאראייניגטע שטאָטען, וואָס האָרפען זיך אָט־אָט גרינדען, ווייל די רוסישע זעלבסט־הערשונג פלענט דער גימנאזיסט ערקלערען, איז שוין איננאנצען צופוילם. אין אז דאָס יונג פּאָרעל איז פארבייגענאנגען, איז זיי פון הינטען איבער'ן טראָטואר נאָכגענאנגען א גרויסער ווייסער בּאָק און האָט געטרייסעלט מיט זיין באָרד. אלע האָבען דעם באָק געקענט, און ס'האָט זיך קיינער ניט נעוואונדערט, וואָס ער שפּאציירט ווי א מענש איבער'ן טראָטואר.

איך בין געקומען קיין ב. זומער־צייט, וועו אין זכרון זיינען נאָך פריש נעווען די איבערלעבונגען פון די שרעקליכע נאָכקאָנסטי־טוציאָנעלע טעג און וועו סטאליפּין'ס תליות האָבען איצט געהאלטען

ביים ענדיגען זייער ארבייט. מיין באַגלייטער, אן אינטעליגענטער מענש, האָט מיך נעפֿירט איבער'ן שטאָדט. מערקווירדיגקייטען איז נעווען זעהר וועניג. ער האָט מיר נעוויזען די ביבליאָטעק, די גימנאזיע און די היליצערנע נעביידע פון זומער־טעאַטער. נעבען טעאַטער וואס איז איצט נעווען פארמאכט, איז נעווען אָנגעקלעפּט אויפֿ'ן סוף א נרויע אפֿישע און האָט מודיע נעווען, אז די ברידער אַדעלהיים האַלטען ביים קומען. און דער נראָהער באָס האָט לאַנגואם און פּאַרטראַכט איבערגעריסען די אפֿישע און האָט נעפֿייעט די בויד באריהמטע ברידער ראָבערט און ראפֿאַעל.

מיר זיינען צוגענאַנגען צום פּעסטונגס־פּאַל, ווייטער פון וועלכען ס'איז פארוועהרט נעווען צו נעהן. פון דאַנעט האָט זיך נעעפֿענט א פּלאַצע וווייטע אויסזיכט, אוש ביז'ן טייך. ערנעץ וואו האָבען זיך אונבאמערקט באהאלטען די קאַנאַנען, קוים ארויס־שטעקענדיג אויף די אויבערפלאַך די קורצע זשערנע שנוקעס. ס'האָט זיך נעצוינען אין דער הויך די קאַמפּליצירטע מאַכינאַציע פונ'ם דראָטלאָזען טעלעגראף, און ווייט־ווייט איבער די זאמרען, עטליכע וויאַרסט פון דאַנעט האָט זיך נעזעהען א נרויסער אלטער בוים, וואָס פון דאַנעט האָט זיך נעראַכט, אז ער איז שווארץ.

„איהר זעהט דעם בוים?" האָט מיך נעפֿרעגט מיין באַגלייטער. „ס'איז א שרעקליכער בוים. ס'איז א תליה. אויף איהם פלעגט מען אויפהענגען די פאראורטיילטע".

„האָט מען א סך נעהאנגען?" האָב איך נעפֿרעגט און זיך צונעקוקט אונווילינ צום שווארצען סילועט פון דער לעבענדינער תליה.

ער האָט א ציה נעטאַן מיט די אקסלען.

„ווי קען מען עס וויסען? מען פלעגט העננען אונזערע און אויך פון אנדערע שטעדט. לויט אונזער חשבון האָט מען דאָ אויפנעהאנגען א מאן 25".

„איידען".

„מעהרסטענס איידען... יע, דאָ האָט מען ניט נעשפּאָרט".

מיר האָבען זיך אומנעקעהרט אין שטאָדט. דער שמיעם האָט זיך ניט נעקלעפּט. מיר האָבען ביידע נעשווינגען. ס'איז נעווארען

היים. דער שטויב האט זיך אויפגעהויבען, ווי א דינער וואלקען. פארבייגעהער איז געווען וועניג. די ברעטלעך פון מראטואר האבען געסקריפעט און געזונגען אונטער אונזערע פיס. מן הסתם האט געדארפט אנקומען דער צוג פון מאסקווע, ווייל א פינף, זעקס דראשקעס האבען זיך געשלעפט צום וואקזאל. מיין באגלייטער איז געווארען לעבעדיגער.

„טוט נאר א קוק אויף דעם פוהרמאן, דעם לעצטען, ניכער. איהר זעהט ?"

איך האב דערזעהן אויף דער קעלניע אן איינגעהויקערטען באיאהרעניטען אידען מיט א ווילד שווארץ בערדעל און אן אונבאוועגליכען שווארצען בליק. ער איז געזעסען, די לייצעס אראפגעלאזט, און דאס רויט אויסגעדארט פערדעל האט זיך אומעטיג געשלעפט נאך די איבריגע.

„זעהט נאר, זעהט נאר", האט אנגעוויזען מיין באגלייטער.

איך האב מיט שטוינען באמערקט, ווי דער שווארצער מענש חאט זיך פלוצים שנעל אומגעדרעהט און נענימען רעדען מיט'ן פוסטען זיץ, פונקט ווי עמיצער וואלט געזעסען אויף דער דראשקע. צוליעב דער וויטקייט האב איך ניט געהערט, וואס ער האט געזאגט זיין אונזיכטבארען פאסאזשיר. דערנאך האט ער זיך ווידער אומגעדרעהט מיט דער פלייצע און זיך ווי פריהער פארטראכט.

„ער איז א משוגענער", האב איך אויסגעשריען.

„יא, דאס איז פוהרמאן הערשעל. אמת, ער טשעפעט קיינעם ניט. איך וועל אייך דערצעהלען ווי אזוי הערשעל פריים איז פראנק געווארען.

* * *

פארנעקומען איז עס מיט א יאהר צוריק, אנהויב פריהלינג. דעמאלט האט מען דעם בוים, וועלכען איהר האט געזעהען פון וויטעגס, אפט באאונרוהיגט... פארקומען פלענט עס טיפ אין דער נאכט וועז מיר פלענען שלאפען, און ערשט מיט א סך טעג שפעטער פלעגען מיר זיך דערוויסען, וועז ס'האט געענדיגט זיין לעבען אויף די צווייגען פון'ם גרויסען בוים. וויל ניט זעלטען

האָס געטראָפען, אז מען פלעגט הענגען אָהן א דין און משפט, אָדער דער משפט איז געווען נאָר א קורצע און נרויזאמע קאָמעדיע.

די זיצונגען פון׳ם קריעגס־נעריכט פלעגען פֿאָרקומען אין דער פעסטונג, וואוהין מען לאָזט דעם עולם בכלל ניט אַריין, און צו אונז אין שטאָרט פלעגען אריינדרינגען נאָר טונקעלע און שוידער־ליכע קלאנגען. א חוץ דעם, ווי איך האָב געזאָגט, האָט מען ניט זעלטען נעבראכט פֿאראורטיילטע אויף פון די דערבייאינע שטעדט, וואו מען האָט ניט נעווּאָלט לעגען איבעריגע הוצאות אויף א הענקער.

די רעווּאָלוציע איז דערשטיקט געוואָרען. און פריהער פֿאר אלעמען האָבען פֿארשטעהט זיך געליטען די אידען, די אידישע יוגענד. א סך פון אונזער שטאָרט זיינען פארשפּארט געוואָרען אין די טורמעס, פארשיקט געוואָרען קיין סיביר, — די איבריגע האָבען נאָך געוואָרט אויף זייער גורל. ס׳זיינען געווען טאָטעס און מאַמעס, וואָס האָבען ניט געוואוסט וואו זיינען זייערע זיהן: אין קאַטאָרגע, אין טורמע אָדער לאַנג שוין באגראָבען אונטער די צווייגען פון אָט אזא שווארצען בוים... אָבער דאָס לעבען איז נענאנגען ווי געווען. מענשען האָבען געשלאָפען, געהאנדעלט, געטאָן זייער שטענדיגע ארבייט.

איינמאָל שפּעט ביינאכט — געווען איז עס נאָהענט צו פריהלינג — איז אָט דער דאָזיגער פוהרמאַן, הערשעל פרייס, ארויס־נעפאָהרען אויף זיין קליאטשע צוליעב פרנסה. א שעה איז ער אָפּגעשטאנען אין איין ווינקעל; אָנדערהאלבען שעה איז ער אָפּגעשטאנען בייס טויער פון הויז, וואו עס וואוינט דר. פעלזער. קיין פֿארשוין האָט ער ניט נעקראָגען, איז ער פאמעלעך נעפאָהרען איבער די גאַסען און נעדרימעלט אויף דער קעלניע. ס׳איז שוין געווען שפּעט אין דער נאכט. די שטערען זיינען אין די פריהלינגס־נעכט באזונדער לויטער און ריין, ווי אָפּגעוואשענע. הערשעל האָט נעזיפצט און וועגען עפעם נעטראכט. ער האָט געהאט וועגען וואָס צו זיפצען און קרעכצען. דאָס ווייב איז תמיד קראנק געווען. דער זון איז לאנג אוועק פון דער היים און שוין דאָס צווייטע יאָהר, אז ער לאָזט ניט הערען וועגען זיך. קיין געלד איז ניט געווען. די

פארדינסטען זיינען נעווארען אלץ קלענער. ס'האט זיך אננערוסט דער עלטער.

ער האט דערפיהלט, אז ער איז הונגעריג, אז ס'איז איהם קאלט, און ער האט באשלאסען צו פאהרען א היים, — ווייל ווער וועט אין ב. ארומפאהרען אויף א דראשקע דריי א זיינער ביינאכט? פלוצים איז פונ'ם הויז, וואו עס וואוינט דער פרידענס־ריכטער, ארויס עמיצער אין מיליטערישער יוניפארם און א נעשריי נעטאן: „איוואשטשיק!"

הערשעל האט זיך דערפרעהט און שנעל צונעפאהרען צום מראטואר. יענער האט, ניט דיננענדיג זיך, לייכט און פלינק א שפרונג נעטאן אויף די דראשקע און נעזאגט:

„פאהר!"

„וואוהין פאהרען?" האט הערשעל נעפרעגט און ארויפגענומען די היטעל.

„פאהר, — איך וועל זאגען", האט איבערגע'חוד'ט דער פאסאזשיר.

זיי זיינען נעפאהרען. דער פוהרמאן האט אננעטריבען די הונגעריגע קליאטשע און נעטראכט פאר זיך מיט א פרעהליבען שמייכעל:

„אט האב איך שוין נעקליבען פאהרען א היים מיט לעריגען, האט נאט נעהאלפען. דער אפיצער האט מן הסתם נעשפיעלט אין קארטען ביים פרידענס־ריכטער און איצט פאהרט ער אהיים, אין דער פעסטונג. ער וועט נוט באצאהלען, אז ער האט זיך ניט נעדונגען, וועט ער נעבען דרייסיג קאפיקעס, און אפשר, נאנצע פערציג".

הערשעל האט פרעהליך א שמיץ נעטאן דאס פערדעל און, אומדרעהענדיג זיך צום אפיצער, נעפרעגט:

„פאהרען אין פעסטונג, אייער בלאגראדיע?"

דער אפיצער האט ניט נעענטפערט און הערשעל האט א טראכט נעטאן, אז יענער הערט ניט. האט ער זיך אליין פארנומען אויפ'ן וועג, וואס פיהרט צו דער פעסטונג. אבער דער פאסאזשיר האט באפוילען:

„נישט אהין. פאָהר גלייך".

הערשעל האָט זיך פארוואונדערט, האָט א טשמאָקע געטאָן מיט די ליפען און אויסגעדרעהט דעם פערד. דאָ האָט זיך נע־צוינגען א וויסטער וועג נעבען נערטנער און צעווארפענע פֿלייטען. דאָ האָט ועלטען וועד געפאָהרען.

„וואוהין פאָהרט ער עס ?" האָט געטראכט דער פוהרמאן. „קיינער וואוינט דאָך דאָ ניט".

מען איז געפאָהרען א שטיקעל ווייטער. דער וועג איז קאָליע נעווארען. ס'האָט נעטרייסעלט דער וואָגען. ס'זיינען פאר־שוואונדען די לעצטע לאנטערנען, און ס'איז נעווארען פינסטערער. ס'האָבען זיך נאָר נעזעהען די שווארצע פעלדער, דער שווארצער נאסער וועג און די ווייטע שטערען.

הערשעל, דער פוהרמאן, האָט זיך פארטראכט. וואָס זאָל עס אזוינס כאַרייטען ? איז אפשר נאָר שכור דער אָפיצער און שכור'ערהיים וויים ער אליין ניט, וואוהין ער פאָהרט ?

ער האָט זיך נישט איינגעהאלטען, זיך אומגעדרעהט אויף דער קעלניע, און פאָרזיכטיג און העפליך נעזאָגט :

„אבער וואוהין פאָהרען מיר, אייער בלאנאָרדיע ? ס'איז נאכט, און דאָ וואוינט, דאכט זיך, קיינער ניט".

דער אפיצער האָט נערויכערט א פאפיראס, און איצט האָט הערשעל באמערקט, אז זיין יוניפאָרם זעהט נישט אויס, ווי אן אָפיצערס. איהם האָט זיך אויסגעוויזען, אז יענער האָט א שמייכעל נעמאָן אונטער די נעדיכטע וואָנצעס.

„דו וויסט יענעם בוים?" האָט אונערוואַרטעט געפרענט דער אָפיצער.

„וועלכען בוים ?" האָט הערשעל איבערנעפרענט און פלוצים איז איהם קלאָר נעווארען, וועגען וואס דער אָפיצער רעדט.

— „אוי נאָט, אוי רבונו של עולם", האָט ער שטיל נעזאָגט פאר זיך.

„וויסט ?" האָט ווידער נעפרענט דער אָפיצער, „נו, אָט אהין וועלען מיר פאָהרען".

„רבונו של עולם !" האָט הערשעל נעזאָגט און א שוויים

האָט איהם דורכגעשלאָגען „צו יענעם בוים, וועלכער... אויף וועלכען"...

די לייצעס זיינען איהם ארויסגעפאלען פון די הענד, און די קליאטשע איז פאמעלעך געגאנגען. דער אָפיצער האָט הפנים הנאה געהאט פון זיין שרעק און האָט אויף איהם אָנגעשריען:

„וואָס־זשע שטעהסטו? טרייב דעם פערד! איך אייל זיך".

הערשעל האָט שוין נישט אין זינען געהאט צי עס פאסט צי ניט, און נעפרעגט, פאראיקעגדיג זיך:

„אין וואָס האָט מען דאָרט צו טאָן ביינאכט, אוי, גרויסער גאָט!"

„וואָס?" האָט מיט א שמייכעל ערקלערט דער אָפיצער. „פארשטעהט זיך, וואָס, איך בין דער פראָקוראָר, פארשטעהסט, קריעגס־פראָקוראָר, און איך מוז דערביי זיין. פארשטאָנען? איך בין עס מחויב לויט'ן נעזעץ. שנעל!"

הערשעל האָט מיט אויסגענלאָצטע אויגען נעקוקט אויפ'ן אָפיצער און נאָך אלץ ניט נעגלויבט.

„זיין דערביי, ווי מען הע... ווי א מענש שטאַרבט?" האָט ער איבערגעפרעגט.

ער האָט ניט נעקענט ביי זיך פועל'ען צו זאָגען דאָס שרעקליכע וואָרט. דער קריעגס־פראָקוראָר האָט שווייגענדיג א שאקעל נעטאָן מיט'ן קאָפ, און זיי זיינען וויטער נעפאָהרען.

שוועדע נעדאנקען האָבען באהערשט הערשעל פריים. אָט וואָס פאר א שרעקליכען פארשוין נאָט האָט צוגעשיקט! און ער, נאר, האָט זיך נאָר דערפרעהט! איז עס דען א יושר צו פיהרען ביינאכט א פראקוראר צו דער תליה?! איז עס ניט קיין עולה? און אפשר, זאל גאָט אָפהיטען, וואַרט דאָרט א איד אויפ'ן טוידט? א וועלכער ס'איז יונגער ארבייטער אדער סטודענט? און ער האָט מאטע־מאמע... זיי שלאָפען נישט היינט ביינאכט און וואַרטען... וואַרטען אויפ'ן שרעקליכען פריה־מאָרגען...

דער שווארצען נעדאנק האָט מיט טרויער צונויפגעדריקט זיין האַרץ. ער האָט זיך אומנעדרעהט און נעזאָגט מיט א ציטער־רענדען קול:

„זייט מוחל די נאריש פראגע, הערר קריעגס־פראקוראר. ער איז א יונגער, דער, וועמען מען וועט באלד הינריכטען?"

„א יונגער", האט נעענטפערט דער פראקוראר און אוועקגעוואָרפען דעם פאפיראס.

„נאך אמאל, זייט מוחל. איהר וויסט דאך אודאי, איז ער ישט קיין איד?"

דער פראקוראר, וואס האט נעווצלט מיט אמאל פטור וועגן דן פראגען, האט נעענטפערט:

„דו פאהר נאר ניכער. יא, דאכט זיך, א איד. מען האט איהם נעבראכט פון א., מען רופט איהם יאנקעל פריים".

און אז ער זעהט, אז דער פוהרמאן ענטפערט ניט און קוקט אויף איהם ווי פריהער מיט אויסגענלאצטע ווילדע אויגען, פרענט ער:

„אבער וואס איז מיט דיר?"

„גאט!" האט הייזעריג ארויסגעדרעדט דער פוהרמאן: „דאס איז דאך טיין זון"...

דער וואס עסט טעג

ער האָט עס ניט נעקענט די יונגע לייט, די סטודענטן פון בית־המדרש, דערעסן ניט, דערשלאָפן ניט, זיינען אָננעטאָן שלעכט און איין „טאָג" עסן זיי אין איין באקאנטער שטוב דעם אנדערן אין א צווייטער און דעם דריטן — עסן זיי גאָרניט.

זייערע ריהרענדע געשטאלטן קענסטו ניט פארגעסן. שעמעוודיג און גאוה'דיג זיינען זיי צו דערזעלבער צייט און האלטן זיך באזונדער., ווי פאָעטן צווישען המון, וואָלט איך נעזאָגט. דאָס שטערטעל, וואָס ניט זיי עסן, קוקט אויף זיי אויך אנדערש ווי אויף די איבעריגע — שטאָלצירט מיט זיי אין האַרצן. זיי האלטן עס די ליכט פון דער תורה. זיי לאָזן זיך עס ניט אויסלעשען דעם אייביגען פלאם פון דער מסורה. זיי זיינען די וואָס ציהען וויטער די קייט פון דער פארגאנגענהייט. און וואר ווייס אפשר וועט פון דעם שטילען, בלייכען, האלב־פארהונגערטען בחור אויסוואקסען מיט דער צייט א תלמיד חכם, א גדול בישראל, א תלמיד חכם, א נייער לעהרער און וועגווייזער.

און דאָס שטערטעל ניט דעם בלייכען בחור דאָס קארגע עסן און וואַרט.

אויך יונה לוין, האָט מען געוואַרט, וועט ווערען א גדול בישראל. ער איז נעווען דער בעסטער תלמיד בייט אלטן רב דוד. זיינע קורצזיכטיגע אויגען אָהן ברעמען האָבען אין די זייטען קיינמאָל ניט נעקוקט. זיין בלייך פנים, וואס איז פון הונגער און פון לערנען גאָל נעווען, האָט קיינמאָל ניט געשמייכעלט. יונה לוין איז צו צוואנציג יאָהר נעווען שעמעוודיג ווי א מיידעל. ער איז נאָר נעווען אריינגעטאָן אין די אלטע ספרים. ער האָט

געאטעמט מיט'ן לעבען פון די פארגעלטע בלעטער. ער האָט ניט באמערקט, אז אין שטאָדט האָט נענומען לויפען א פערד־באהן; אז ס'האָט זיך נעשפענט א רעסטאָראן; אז ס'זיינען פאראן אידישע יונגע לייט וואָס גאָלען זיך און אנדערע שפאציערן אום שבת כיט א שטעקעל אין האנט. יונה לוין, רב דוד'ס בעסטער תלמיד האָט נעלעבט מיט'ן לעבען פון אכצענטען יאהרהונדערט.

פלעגט ער קומען ערגעץ אָפעסען זיין „טאָג", פלעגט ער זיצען שטיל כיט ארָאפגעלאָזטע אויגען, געקוקט אין טעלער, און געלאָסען, פאכעלעך נענעסען, וואָס די בארמהערצינע בעל־הבית'טע פלעגט דערלאנגען. ער פלעגט דער ערשטער קיינמאָל ניט אָנהויבען רעדען. אויף פראגען פלעגט ער ענטפערען קורץ און אונגערן. מען פלעגט איהם לאָזען צורוה, און ער פלעגט פארשווינדען שטיל, ווי ער איז נעקומען, און אלע האָבען נעוואוסט אז ער אייקט זיך צו זיינע אלטע ספרים, אין לעדער געבונדען.

אזוי האָט נעלעבט יונה לוין, ביז ער האָט אין ראָבינאָוויטש'עס הויז, וואו ער האָט נענעסען יעדען מיטוואָך, ניט באנגענט דעם יונגען לאָמן ראָבינאָוויטש, א סטודענט פון פעטערבורגער אוניווער־זיטעט.

די יונגע לייט האָבען זיך באנגענט זעהר אונפריינדליך. דער פעטערבורגער סטודענט האָט הונק נעמאכט פון קליינשטעטעלדינגען, און דער קליינשטעטעלדינגער האָט נעפיהלט בלויז פאראכטונג צום פעטערבורגער. אָבער ביסלעכווייז זיינען זיי נעוואָרען פרייגדלי־כער צווישען זיך.נאָך'ן מיטאָג פלעגט יונה לוין פארבלייבען א האלבע שעה אין שמועסען מיט'ן לעבענס־לוסטיגען פעטערבורגער קאָלעגע.

נערעדט האָבען זיי וועגען וויסענשאפט. יונה לוין, אראָפ־לאָזענדיג זיינע אויגען, האָט נעהערט, און לאָן, וואָס האָט נערעדט אידיש, ווי א וואסער, און איבערגעשאָטען דעם שמועס מיט רוסישע וויסענשאפטליכע טערמינען, פלעגט דערצעהלען. זעלטען וועט יונה פלעגט אריינשטעלען א וואָרט, עפעס פרעגען, און ס'איז קלאָר נעווען, אז די שווערסטע פראגע כאפט ער אויף קלוג און פלינק.

לעאָן פלעגט רעדען וועגען מאטעמאטיק, לאגאריטמען, טרינא־

נאמעטריע. די שמועסען פלענען יונה'ן אויפרענען. די אבסטראק־
טע פראגען, אין וועלכע ס'איז נעווען אן איינענארטינע שענקייט,
פלענען איהם אריינברענגען אין התפעלות.

„ווי אינטערעסאנט!" פלענט שטיל זאגען יונה און בעטען:
„דערצעהלט וועגען עליפס".

לעאן פלענט דערצעהלען און דערביי זאגען:

„וואס צום טייוועל ניט איהר אווען אייער צייט אויפ די
פארשטוויבטע ביכער. עס וואלט דאך פון אייך ארויסגעקומען אן
אויסגעצייכענטער אינזשענויר. איהר זייט צעהן מאל פעהינער
פאר מיר. איך פארשטעה אייך ניט".

ביי יונה'ן פלענען זיך די פארבען בייטען אין נעוויכט. ער
פלענט עפעס א מורמעל טאן און אווועקגעהן...

דער אלטער רב דוד האט גיך באמערקט, אז מיט זיין תלמיד
איז עפעס ניט נלאט, יונה האט זיך אננעהויבען ערגער צו לערנען,
האט אפט אהן א שום סבה זיך פארטראכט, ניט געהערט, וואס
מען פרעגט איהם און האט נעמאכט מיט די הענט, פלענט ער
רערען אין דער וועלט אריין:

צוויי נעדאנקען, וואס איינער האט דעם אנדערען אויסנע־
שלאסען, האבען זיין מוח געשפאלטען. צוויי אידעען האבען אין
זיין נשמה נעקעמפפט: ער איז נעווען אויפ'ן שייד־וועג, זיין
לעבען האט פארלוירען די פריהעריגע קלארקייט. ער האט נעפלא־
קערט אין א פייער פון פיינליכע צווייפעל.

ס'האט אין נעדאנק נערופען צוריק צו דער נרויער רוה פון
זעכצענטען יאהרהונדערט, צו די אלטע פארשטויבטע ספרים, צו
רב דוד'ס נרויהער חכמה. ס'האט דער אנדערער נעדאנק איהם
נעטריבען צו דעם סטודענט'ס יונגע וועלטער, צו די אויספיהרען
פון טריגאנאמעטריע, צו די נעזעצען פון עליפס, פאראבאל, צו
טעילאר'ס און עילאדסעס וואונדערפולע, האדמאנישע פאדמולען...

יונה'ס נשמה איז צוריסען נעוואדען. די טראגעדיע פון
צוריסענקייט האט נעברענט זיין קראנקען מח נאך שטארקער
דערפאר, וויל עדעל און פיין איז דער מח נעווען.

שוין האבען זייטיגע מענשען באמערקט, אז עפעס איז ניט

ווי געהעריג מיט יונה לוין. דער אַרימער, באַשיידענער, שטילער בחור פלעגט איצט זשעסטיקולירען, בשעת ער פלעגט נעהען אין גאַס, פלעגט עפעס מיט זיך אַליין רעדען. צו מאָל פלעגט ער זיך אָפשטעלען, אויף וואָס די פאַרבייגעהער פלעגען זיך ניט וועניג וואונדערען. און ווי ער וואָלט נעפיהרט א פלפול מיט איינע־ווען ער זעהט ניט, פלעגט ער רעדען אין דער וועלט אַרײַן:

— ניין, ס'איז ניט דאָס. ניט דאָס... פרישע לופט וויל איך!

און מיט עטליכע טריט ווייטער האָט ער נעשמייכעלט פאַרעכטליך און נעענטפערט אַלץ יענעם אונזיכטבאַרען נעגנער:

„דאָס אַלץ איז נאַרישקייטען... הבל הבלים. חכמה איז מעהר, ווי בויען פאַבריקען און בריקען, ס'איז נאַרישקייטען...

און דערנאָך פלעגט ער מיט צאָרן זיך אַליין סותר זיין.

שוין איז דאָס ערשטע שטוינען איבערגענאַנגען אין שרעק.

„ער וועלט משוגע — האָט מען ארום גע'טענה'ט, — מען האָט איהם קאַליע נעמאַכט".

און דער, וואָס האָט יונה לוינ'ען קאַליע נעמאַכט, — דער פאַרטרעטער פון מאַדערנער וויסענשאַפט, דער וויסענשאַפט פון טומעלדיגען טאָג, האָט זיך געגרייט צו פאָהרען צוריק קיין פעטער־בורג... יונה האָט עס נעוואוסט. ער איז ארומגענאַנגען א צוטומעלטער.

ס'איז נעווען דער לעצטער מיטוואָך, וואָס יונה האָט געגעסען זיין „טאַג". נאָך מיטאָג האָט ער לאָן'ען נעזאָגט:

— פאָהרט איהר, הייסט עס, אַוועק. איך ווינש אייך אל־דאָם נוטם.

יונה האָט נערריקט דעם סטודענט'ס האנט און ארויסמורמלענ־דיג עפעס פאר זיך.

אין א צוויי שעה ארום האָט דער אלטער ר' דוד נעשיקט פרעגען: פאר וואָס קומט עפעס ניט יונה אזוי לאנג. ס'האָט זיך אַנגעהויבען א טומעל, האָט מען אַנגעהויבען זוכען יונה'ן.

צו דערזעלבער צייט האָט לאָן'ען זיך נענומען גרייטען צום אָפפאָהרען. ער איז ארויף אויפ'ן בוידעם נאָך'ן טשעמאָדאַן, ווען ער האָט נעוואָלט איינפאַקען די „נייע" ביכער, וואָס האָבען

ניט געוואלט פרידען מאכען מיט די אלטע, אין לעדער נעבונדענע.

לעאן האט אויפ'ן בוידעם געפונען זיין טשעמאדאן. ער האט אבער ניט געהאט דעם מוט צו איהם צוצוגעהן. איבער'ן טשעמאדאן, קוים אנרירענדיג איהם, איז נעהאנגען אויף א באלקאן יונה לוין.

ווייזט אוים דער זעלבסטמערדער האט זיך נעשטעלט אויפ'ן טשעמאדאן, איידער ער האט אריינגעשטעקט אין פעטליע זיין ארימען, קלוגען קאפ.

דער פרעהליכער לאַפידום.

ס׳ אונז אין שאָדט זיינען געווען צוויי לאַפידוסעס: איינער בערעל, דער אנדערער שלמה, ביידע האָבען געהאנדעלט מיט סיטץ, פּערקאל, בילינע וועש. ביידע האָבען נאָר נישטקשה׳דינ פּאר־דיענט. איינעם האָט מען נערופען „פּשוט לאַפידום", דעם אנדערען — דער פּדעהליכער לאַפידום.

דער פרעהליכער לאַפידום איז געווען מאַקע א פרעהליכער מענש. א רונדינקער, א קליינינקער, א פלינקער, א גוט־הערציגער, און ליעב געהאט צו לאַכען. קיינער האָט נישט געלאכט קלינגענדי־גער און אויפריכטיגער, ווי דער פרעהליכער לאַפידום. ער האָט געקענט טרייזענדער אנעקדאָטען און אויסגעצייכענט זיי דערצעהלט. זעלבסטפארשטענדליך, זיינען צווישען זיי געווען אויך אזעלכע אנעקדאָטען, וועלכע זיינען ניט צום דרוקען, און וואָס אפילו אין דער געזעלשאפט פון פרויען איז זיי אונבאקוועם צו דערצעהלען. אָבער קיינער האָט דערפאר קיין פּראיבעל נישט נעהאט אויפ׳ן פרעהליכען לאַפידום: דאראוף איז ער דאָך א פרעהליכער.

אפט האָט מען געקענט זעהען, ווי אין רגע נאָם שטעהט דער פרעהליכער לאַפידום, ארומנערינגעלט מיט א 5—6 יונגע לייט פון די „היינטיגע". ער דערצעהלט זיי עפעס שטיל אויפ׳ן אויער. די יונגע לייט פון די „היינטיגע" שטעהען, די לייכטזיניגע קעפ איינגעבוינען, און הערען וואָס דער לוסטיגער לאַפידום רעדט.

— אהא, — פלעגען פון ווייטענס א זאָג טאָן די, וואָס זיינען סטאַטשנער, סאַלידער: — לאַפידום האָט שוין נעבראכט א נייעם אנעקדאָט!

און אין א פּאָר מינוט ארום פלעגט זיך איבער דער נאָם

צוקליננען דער איבער נעלעכטער פון די יונגע לייט, אבער העבער פאר אלע, און מיט מעהר אפעטיט ווי אלע, האט נעלאכט דער דערצעהלער אליין.

פון צייט צו צייט פלענט לאפידוס אפטאן מאדנע זאכען, וואס וואלטען נעווען אונבאנרייפליך פאר אנדערע, האבען אבער קיינעם נישט נעווואונדערט, וועז זיי האט אפנעטאן דער פרעהליכער לאפידוס. אזוי האט ער איינמאל ערב פסח ארויסגעלאזט אלע היהנער און הענדיקעס, און לאנג האבען וויסט חברה'ניקעס נעיאגט זיך נאך זיי איבער דער נאנצער שטאדט מיט א קוויטש און הירזשעריי צו דער גרויסער פרייד פונ'ם רונדינקען לאפידוס.

נאר איין לייד־ענשאפט איז אין איהם נעווען, וואס האט זיך שטארק נעוואקרפען אין די אויגען. ער האט ליעב געהאט שרפות. דער רויטער פלאם פון פאזשאר אין דער נאכט פלענט איהם אהן א שיעור אויפרעגען. ער פלענט נאכלויפען נאך דער פאזשארנע קאמאנדע, אלעמען נעשטערט, אומעטום זיך נעמישט, פונקט ווי ס'וואלט זיין אויגענע שטוב נעברענט.

ער פלענט אויפשטעהען אין מיטען נאכט, וויבאלד ער פלענט דערהערען דעם גלאק פון די פאזשארנע, און, א האלב אננעטונענער, לויפען צו דער שרפה. אומזיסט האבען איהם וויב און קינד נעבעטען צו בלייבען. ער האט קיינעם נישט געפאלגט. דאס טופען פון די פערד, דאס רוישען פון די רעדער האט איהם, ווי א מאגנעט, נעצווינגען. פונקען האבען איהם באשאטען, שמוציג וואסער האט מען אויף איהם נענאסען, און אפט איז ער נעווען אין נעפאהר.

— ברעך די פענסטער! קריך דורך דער טיר! צוהאק דעם דאך! — פלענט ער שרייען אויסער זיך צו די פאזשארנע, וואס האבען אהן איהם אויך נעווואוסט, וואס זיי האבען צו טאן.

וועז דער דאך פלענט מיט א טראסק דורכפאלען, ארומנעכאפט מיט פלאמען, — פלענט א פרעהליכער אויסנעשריי זיך ארויסרייסען ביים גראבינקען לאפידוס, זיינע קלייניע בלאהע אויגלאך האבען נענלאנצט, ער האט פריי נעאטעמט, ער איז נעווען גליקליך.

...און קיינער אין דער נאנצער שטאדט האט נישט חושד

נעווען, אז דער פרידליכער, שטילער און נוטער מענש איז א נעפעהרליכער משונענער. ס'איז נעווען א פרעהליכער, ווילדער און שרעקליכער שנעון, ווייל נעטראָנען האָט ער אזא פעסטע מאסקע, אז כּמעט האָט דאָס ריכטיג פנים נישט נעקענט זעהען. דער שנעון האָט זיך באהאלטען אונטער פרייד, פונקט ווי אָפּט באהאלט ער זיך הינטער טרויער. די קראנקהייט איז נעווען באזונדערס נעפעהרליך, ווייל זי האָט זיך אָננעטאָן אין שטיפעריי, נעלעכטער. די מאדנע שפּיצלעך, וואָס לאָפידום פלענט אָפּטאָן, האָט מען פארענטפערט מיט זיין פרעהליכקייט. אין דער אמת'ן זיינען דאָך עס נעווען קלאָרע סמנים פון משונעת. ערשט דערנאָך, ווען די קאטאסטראָפע האָט אויסנעבראָכען, איז אלץ קלאָר נעווארן, און מען האָט שוין נאָר אנדערש נענומען קוקען אויפ'ן גוטענקען, פרעהליכען לאָפידום.

אין דער וואהר, דאָס האָט דער טייוועל אין לאָפידום'ס נשמה אויסנעשפּיעלט איינע פון זיינע גרויזאמסטע מעלאָריעס.

לאָפידום האָט נעוואוינט אין זיין באקווענמער, פיין־איינגעאָרדענטער היים מיט זיין ווייב און מיט דער טאָכטער, א כלה־מיידעל. דאָס ווייב איז נעווען שטיל און גוט, און, להיפוך צום מאן, זעלטען ווען נעלאכט. קען זיין דערפאר ווען זי האָט אייביג נעליטען אויף די צייהן. די טאָכטער איז נעווען א קליינינקע, א שארפאויגינע און נעגרייט זיך נאָך פורים חתונה צו האָבען מיט'ן אפטייקער.

אָבער א וואָך פאר פורים האָבען ביידע, זי און די מוטער, נעענדיגט זייער לעבען.

אין א פראָסטינער פעברואר־נאכט האָט אויסגעבראָכען א שרפה אין כהן'ס זאוואָד. א רויטער ריזינער פלאם האָט זיך אויפ־נעהויבען איבער דער שטאָדט. דער שווערער קלונג פון'ם פאָזשאר־גלאָק האָט זיך צוטראָגען אין דער פראָסטינער נאכט־לופט. דאָס קלאפען פון די דערער האָט נעמאכט ציטערען די שויבען פון די הייזער. דער פרעהליכער לאָפידום האָט א שפרונג נעטאָן און א נעשריי נעטאָן פון פרייד. אזא פייער האָט ער שוין לאנג ניט נעוועהען. ער האָט זיך שנעל נענומען אָנטאָן.

— וואהין וועסטו לויפען אין אזא פראסט ? — האָט אנגע־
הויבען דאָס וויב, וואָס האָט זיך אויך אויפגעכאפט, — וועסט
זיך נאָך פארקיהלען, וועסט נאָך קראנק ווערען.

— איך מוז נעהן. נארישקייטען ! — האָט לאָפידום
געענטפערט אין גליקליכער אויפרעגונג.

וויב און מאָכטער האָבען נאָך איהם קיינמאָל נישט נעזעהן
אזא אויפגערעגטען. ביידע האָבען זיך עפעס דערשראקען צו
לאָזען איהם אויפ'ן זאוואָד, זיי האָבען שטילערהייד באהאלטען
זיינע שטיוועל, און דאָס מאָל האָט דער פרעהליכער לאָפידום מאָקע
ניט געזעהען די שרפה.

אויף מאָרגען האָט לאָפידום מיט כעם דערצעהלט, וואָס וויב
און טאָכטער האָבען מיט איהם נעטאָן. דאָס האָט מען צום ערשטען
מאָל נעזעהן דעם גוטען פרעהליכען מענשען א דערצערנטען.

— מאָלט אייך אוים זיי האָבען באהאלטען מיינע שטיוועל.
און וויפיעל איך האָב זיי נישט געבעטען, האָבען זיי מיר נישט
געזאָגט וואו. מאָלט אייך אוים ! נו, יע, איך האָב זיי אָנגעלע־
רענט. אן אנדערש מאָל וועלען זיי שוין וויסען ! — האָט ער
געענדיגט אן א בליז פייערל האָט געשווינדעלט אין זיינע בלאָהע
אויגלעך.

— וואָס וועט אזויכס האָט איהר נעטאָן ? — האָט מען איהם
געפרעגט.

— עה ! — האָט ער צונעוואונקען און נעלאכט. — דאָס
טאָר מען נישט אויסזאָגען, כא־כא !

אבער שוין אָוועג־צייט האָט מען געוואוסט, וואָס אזויכס
דער גוטער פרעהליכער לאָפידום האָט געטאָן אזויכס מיט זיין
וויב און טאָכטער. מען האָט זיי ביידע געפונען דער'שחט'ענע
אין די בעטען אין א טייך פון בלוט.

אין נערייכט האָט לאָפידום דערצעהלט, אז נאכדעם ווי ער האָט
זיך נעבעטען, אז זיי זאָלען איהם נעבען די שטיוועל, האָט ער זיך
נעמאכט שלאָפענדיג. דאָס וויב און די טאָכטער זיינען ניך אייג־
נעשלאָפען, ער האָט זיך אריינגעשלייכט אין קיך, אויסגעקליבען
א מעסער, א לענגערען, און זיי איבערגעשניטען די העלזער :

— פּריהער דעם ווייב, דערנאָך דער טאָכטער, — האָט לאַפּי־דוס ערקלערט, — ווייל איך דענק, אז דאָס איז געווען מיין ווייב'ס פּלאַן צו באַהאַלטן מיינע שטיוועל.

האָט מען באלד פּארשׂאַנען, מיט וועמען מען האָט צו טאָן, און מען האָט איהם אריינגעוצט אין משוגעים־הויז.

ער זיצט נאָך איצט אין דעם גובערנסקען משוגעים־הויז. א סך וואונדערען זיך, וואס מען האלט פּארשׂפּארט א געזונדען, פּרעהלי־כען מענשען. ער דערצעהלט זיינע אונצעהליגע אנעקדאָטען. מען לאכט דערביי הויך און קלינגענדיג, און וועו מען פּרענט איהם, ווי האָט ער עס געקענט אפּטאָן אזא גרויסע עולה, כמורעט ער די ברע־מען, ענטפּערט מיט א בייזער שטימע:

— אָבער זיי האָבען דאָך מיר נישט געלאָזט געהן אויפ'ן פּא־זשאר!

דער עפּילעפּטיקער.

אָפּ איז נעווען מאָטעל מאַנדעס, זער זוהן פון א רייכען וואָל־העגדלער. א שרעקליכע ערשיינונג. א מענש, וואס פלעגט מיט זיך ברענגען פּחד, עקעל און עפּעס שוידערליך אונהיימליכעס.

ער איז אלט נעווען א יאָהר 25. אינ׳ם בליק פון זיינע באָהע אויסגעסטארטשעטע אויגן איז נעווען עפּעס ביז גאָר שווערעס, אונבאַוועגליכעס, טוידטעס, גלייכגילטיגעס. די אויגען זיינען ווי שטאָהלענע גענווען, אָבער עס האָט זיך אונטער זיי נישט געפיהלט קיין קראפט. א קאלטע אונבאַוועגליכע קאלטקייט האָט ארויסגעקוקט פון מאָטעל׳ס אויגען.

און מאָטעל׳ס פּנים איז מיט יעדען יאָהר געוואַרען אלץ טעמפּער, אָנגעבלאָזענער, שרעקליכער. די מויל־ווינקלען האָבען זיך אראָפּגעלאָזט, דער קין האָט זיך פּאראויס ארויסגערוקט; און פון די זייטען האָבען געהאַנגען נרויסע אויערן, אייבינ בלייבע, ווי פון וואקס, ווי ביי א טוידטען.

ביי מאָטעלען איז נעווען די פּאלינע. אין דעם קלייגעס שטעדטעל איז עס נעווען א זעלטענע און שוידערליכע קראנקהייט. די קראנקהייט האָט זיך געוויזען ביי מאָטעלען, וועז ער איז נאָך א קינד נעווען (ער האָט זיך דערשראָקען פאר אן אָקס) און פון דעמאָלט שוין ניט פארלאָזען איהם. דער ערשטער אָנפאל, וואס האָט איהם נעטראָפען אין מיטען נאס, האָט ארויפגעוואַרפען א פּחד אויף די איינוואוינער פון שטעדטעל. דער אומגליקליכער אינגעל איז געלעגען אין שטויב, מיט׳ן פּנים צום הימעל; זיינע אויגען זיינען האלב פארמאכט, און אונטער די אויגענדעקלעך האָבען געגלאנצט שרעקליכע וויסלען. שוים האָט פון זיין מויל נעיאָגט.

ביים פאַלען האָט ער זיך צוקלאַפּט דעם שלייף און רויט בלוט מיט שמויב אויסגעמישט האָט באדעקט זיין שטערען און די האָר.

אזוינס פלעגט מיט מאַטלען טרעפען גאנץ אָפט און אין אונ־באשטימטע צייטען. אמאל פלענען אוועקגעהן צוויי־דריי חדשים, וואס מאַטעל איז געזונד געווען, ווי אלע. און אמאל פלעגען שרעק־ליכע קאַנוואולסיעס צוטרייסלען זיין לייב א צוויי מאל א וואך. וועו דער אָנפאל פלעגט לאנג נישט קומען, פלעגט מאַטעל ווערען לעבעדיגער. עפעס לעבעדיגעס פלעגט זיך ווייזען אין זיין גע־זיכט. די אויגען פלענען אויפלויכטען. ס׳פלעגט פארשווינדען דאָס שווערע, דאָס שטאָהלענע, וואס איז אין זיי געווען. ער פלעגט אָנהויבען לאכען, און די מענשען האָבען איהם ווינציגער אויסגעמידען. ס׳פלעגט אפילו א שיין טאָן א האָפנונג, אז די קראנקהייט איז אויף שטענדיג אוועק... נאָר פלוצים אין מיטען א שמועס, אין מיטען א ווארט, ביים טיש, בשעת׳ן עסען, אויף א שפאציר אין נאס, — פלעגט פלוצים אויף איהם ארַאָפנידערען די קללה פון דער מאַדנער, דער אונפארשטענדליכער קראנקהייט. ער פלעגט אומפאלען, ווי פון א בליץ געטראפען, ווי די ערד וואלט איהם צו זיך א ציה געטאָן מיט אונערקלערליכער קראפט. שרעק־ליכע קראמפען פלענען צונויפדרעהען זיינע הענט און פיס. ער פלעגט פארלירען דעם באוואוסטזיין. שוים פלעגט זיך אויף די לי־פען ווייזען. ער פלעגט רעווען מיט א פרעמדער שווערער שטים, וואס איז נעווען שרעקליך. צומאל פלעגט זיך דאכטען, אז מען קען אונטערשיידען וועלכע ס׳איז ווערטער אין דעם ווילדען גע־שריי — מאַדנע ווערטער, ווי לשון־קודש׳דינע. — נאָט ווייסט, מיט וועלכע רפואות מען האָט איהם ניט געפּרואווט היילען. דער פעלשער האָט איהם נעשטעלט פיאווקעס אונטערן אויער, געלעגט אייז אויפ׳ן הארצען, היים וואסער אויף איהם געגאסען. איינע אן אלטע האָט גראטען אויסצוטריקענען עטליכע ווערים, צושטוי־סען זיי און געבען עם מאַטלען עסען מיט ברויט: עס ציהט איהם, הייסט עם, די ערד צו זיך און מען דארף די ערד מנצח זיין. די רפואות אבער האָבען נישט געהאָלפען.

מאַטעל איז געווען א פארטראכטער, א פליסיגער, א פרומער.

ביי אנדערע אומשטענדען וואלט ער געווארען א רב. ער האָט נעקראנען ביים טאטען א גוטע ערציהונג. וועז ער איז אלט געווען א יאָהר זעכצעהן איז ער געווען א גוטער העברעער אוז מיט די עלטסטע אין בית המקדש געאמפערט זיך צוליעב א שטיקעל גמרא. א שרעקליכער אָנפאל פון דער קראנקהייט, וואס האָט אים איהם נעטראפען אין שוהל בשעת „כל נדרי" האָט אַלעמען איבערגעשראקען. כאָטש האָט זיך פון איהם אָפגעקעהרט, געווייכט פון איהם. געווען אזעלכע אפילו, וואס האָבען גע'טענה'ט, אז די קראנקהייט קומט פון נישט גוטען.

זיין טאָטע איז באנאנגען א גרויסע עולה: ער האָט מאָטלען חתונה געמאכט. די דאקטוירים אין דער גובערנסקער שטאָדט, וואוהין מען האָט געפיהרט מאָטלען, האָבען דעם פאָטער אָנגעזאָגט, אז די פאַליגע געהט איבער בירושה. אבער דער פאָטער האָט עס געהאלטען בסוד פון דער כלה אוז איהר משפחה. די כלה איז געווען פון א ווייטער פרעמדער שטאָדט, א שעהן בלייך מיידעל, אן אריסטאָ'ס א טאכטער. די חתונה האָט מען אָפגע'פטר'ט גיך צווישען צווי אָנפאלען, אבער וועז אין דריי טעג נאָך דער חתונה איז מאָטלע געפאלען אויפ'ן שוועל פון שלאָפציטער, קאָרטשענדיג זיך אין קאָנוואולסיעס, איז דאָס אָרים מיידעל שיעור פון שרעק ניט געשטארבען. איהר ווילדער געשריי האָט זיך געטראָגען איבער דער גאנצער גאס. מען האָט זי לאנג נישט געקענט דערמינטערען.

— נעהמט איהם צו! — נעהמט איהם צו וואס ניכער! — האָט זי געשריען, בשעת דער קראנקער האָט געקלאפט איבער דער פאָדלאָגע מיט די אויסגעדרעהטע פינגער אוז גערעווען מיט א שווערער פרעמדער שטים.

דער פאָטער איז געקומען נאָכ'ן זוהן אוז מיטגענומען איהם אהיים. דאָס מיידעל, — נישט קיין אלמנה אוז נישט קיין גרושה, דערלעבט איצט ווי עס איז איהרע פינסטערע טעג...

א מאָרגע זאָך, — פונקט פון יענעם אָנפאל אָן האָט מאָטלע געגומען טעמפ ווערען. מיט עטליכע חדשים שפעטער האָט ער גענומען פארגעסען אין זיין חתונה. געדאכט האָט זיך איהם, אז עס

האָט זיך איהם נע'חלומ'ט בלויז, און דאָס אויך אין אן אונקלאָרען און נעבעלדיגען חלום. ער איז געווארען אלץ שווערער, שטאָה־לענדער, די מויל־ווינקלען האָבען זיך אראפגעלאָזט. דאָס געשווא־לען, קראנק, טוידט געזיכט איז פארוואקסען געווארען מיט א ווילד־דער שווארצער באָרד. ער איז בישלעכווייז געווארען אן אידיאט.

אָהן ציעל, אָהן זין, שלעפענדיג די פיס, ווי זיי וואלטען פאר איהם צו שווער געווען — איז ער געגאנגען איבער די גאסען. מען האָט איהם אויסגעווייכט, מען האָט אויף איהם מיט מורא געקוקט. ווייבער־הברה'ניקעם האָבען פון איהם נישט חוזק געמאכט. שוואנ־נערע פרויען פלעגען אָנלעגען וועגס, אבי איהם ניט צו באגעגענען. ס'איז געגאנגען איבער די גאסען די שרעק אליין, א שטיק סוד, א שווארצער קאשמאר, וואס האָט אלעמען געדריקט.

צומאל אין א הייסען יולי טאג פלעגט זיך דערהערען א שוע־רער געשריי, א שנעל פאלען, א שרעקליכע שטים, נישט עהנליך צו דער שטים פון מענש אדער חיה, האָט גיך — גיט ארויסגע־בראכט אונפארשטענדליכע ווערטער. דאָס האָט די פאליגע זיך אונטערגע'ננב'עט צו מאָטלען, מען פלעגט מודיע זיין דעם טאטען, און אין עטליכע מינוט ארום פלעגט מען קענען זעהן אויפ'ן טרא־טואר עפעס א לאנגע זאך, צוגעדעקט מיט א ליילעך. דער וואל־הענדלער פלעגט שטענדיג אזוי טאָן; ער פלעגט צו דעקען דעם גע־פאלענעם זוהן מיט א ליילעך. עטליכע זייטיגע מענשען פלעגען שטעהן פון דער ווייט און שוויינענדיג ווארטען. ס'פלעגט אוועק־געהן א 15־10 מינוט, און דער אונבאוועגליכער, ווי א טויטער קערפער פלעגט זיך נעהמען ריהרען אונטער'ן ליילעך. דאָס איז נעווען דער שרעקליכסטער מאָמענט. ס'פלעגט זיך ווייזען מא־טעל'ס בלייכער קאָפ. ער פלעגט זיך ארומקוקען פארגאפט, אויפ־הויבען זיך מיט מיה, און נאָכשלעפענדיג דעם ליילעך, וואקלענ־דיג זיך, ווי א שיכור, פלעגט ער אוועקשפרייזען אן איינזאמער, א שרעקליכער, א נעשטעמפעלטער פון א ניט פארשטענדליכער, פון אן אונגערעכטער קללה.

לאנג האָט די דאָזיגע שטיק שרעק נעדריקט דאָס שטעדטעל. איינמאל האָט מאָטעל מאנדעם געקראנען די פאליגע, וועז ער איז

אראפ פון די טרעפ. געפאלען איז ער אזוי שלעכט, או ער האָט זיך דעם שארבען אויף טוידט צושלאָגען. ער איז געשטארבען, נישט קומענדיג צו זיך, און אלע — אפילו דער פאָטער — האָבען **סרייער אפגעאטעמט.**

דער פאָטער און די טאָכטער

1

יך האָב געקענט דאָס מיידעל, אלס קינד האָב איך זיך מיט איהר געשפּילט. איך געדענק איהר שהנע, געריכטע, נאָלדענע האָר, וואָס האָבען מיט רויט אָפּנעשלאָגען, פון וועלכע מיר, נאָרישע אינגלעך, פלעגען חוזק מאכען. שיינע ראָבינאָוויטש פלענט אונז רוהיג אויסהערען דעמאָלט, פלענט אליין א שמייכעל טאָן און צומאָל פלעגט זי פלינק און קלוג ענטפערען. זי האָט געהאט א גוט, ווייך האַרץ. זי האָט געפיהלט, אז מיר מאכען חוזק פון איהרע רויט־נאָלדיגע האָר ניט ווייל מיר זיינען שלעכטע, נאָר ווייל מיר זיינען נאָראָנים, און זי פלענט עס מוהל זיין.

איהר נאָנץ יונג לעבען איז אויף מיינע אויגען פאָריבער. איך געדענק, ווי פלוצלונג, אין איין זומער האָט זי זיך אויפגעהויבען, אויסגעוואקסען, אויפגעהערט צו שטיפען, און איהרע האָר זיינען פארפלאָכטען געווארען אין א שווערען, דונקעל־נאָלדינען צאָפּ. זי איז נעווארען א יונג מיידעל, און איך אויך שוין אן אונטערגעוואקסענער, האָב פארשטאנען אז זי איז זעהר שעהן, אפשר א שענהייט.

צו זיבעצעהן יאָהר איז זי נעווען פון זעהר הויכען וואוקס. „זי איז צוויי טראָפּענס דער טאָטע", מרדכי ראבינאָוויטש, האָט מען געשמועסט אין שטאָדט! ראבינאָוויטש איז געווען א פאר־מעגליכער איד, א פאבריקאַנט, ניט געוושאלעווען קיין נעלט צו ערציהען זיין אייניגע טאָכטער. מרדכי'ס ווייב איז לאנג שוין נעשטאָרבען, און אויף דער בעל־הבית'ישקייט האָט אכטונג נענעבען

זיין קראנקע שוועסטער. נאר מיט דער צייט איז די שוועסטער אלץ שוואכער געוואָרען, קוים געשלאפט זיך, און אין דער רייכער אלטער שטוב איז געווען שטיל, רוהיג. דער פאטער האט זיך נע׳חבר׳ט מיט זיין טאכטער; ער איז געווען אן אפנעוונדערטער, געווען נאר פארנומען מיט זיין פאבריק און נעהאט האט ער נאר אין פארלאנג: חתונה צו מאכען זיין טייערע, זיין ליעבע שיינע פאר׳ן טויט.

אזוי רוהיג האבען אלע דריי נעלעבט אין דער אלטער הויז: דער פאטער, די טאכטער און די קראנקע מוהמע.

שיינע איז שוין אלט נעווען צוואנציג יאהר. שוין א לאנגע צייט איז איהר שווערער, דונקעל־נאלדיגער צאפ געווען צונויפ־נעלענט אויפ׳ן נאקען און ווי ארונטערנעצוינגען דאם שהן, בלייך, פארטראכט קעפעל.

„א מיידעל א שענהייט, א שטילע, א קלוגע", האבען אפנע־זיפצט די מאמעס, וואס האבען געהאט דערוואקסענע זיהן. „און דער פאטער וועט ניט קארנען מיט׳ן נדן".

אלע שדכנים אין דער שטאדט האבען ניט נעזשאלעווועט זייער מיה: זיי האבען זיך איינגעשפארט — זיי וועלען חתונה מאכען שיינע ראבינאוויטש... אבער דאם איז נארניט נעווען אזוי גרינג. נעדאכט האט זיך, אז דאם מיידעל באמערקט נארניט, וואס עס טיט זיך ארום איהר. מיט יונגע לייט האט זי זיך ניט באַ־געגענט, געהאט וועניג חבר׳טעס, נעלעבט מיט איהרע ביכער און מיט שטובינער ארבייט.

„ווי א פרינצעסין", האבען די יונגע לייט געזיפצט און נע־פרואווט טרעפען: ווער וועט עס זיין דער גליקליכער מאן פון שיינע ראבינאוויטש.

איך וועל זיך מודה זיין: אויך איך בין נעווען ניט נלייכ־גילטיג צו דער גלאהרייכער שיינע ראבינאוויטש. אבער עס האט זיך נעטראפען, אז איך האב נעמיוזט אוועקפאהרען פון מיין שטאדט, און וועו איך בין צוריק נעקומען מיט פיער יאהר שפעטער, האט זיך דאם בילד אינגאנצען נעביטען.

וועגען יענעם גרויזאמען און בלוטיגען פאנראם וואס איז

פֿאַרנעקומען אין שטאָדט, האָב איך שוין נעוואוסט פון די ציי־טונגען. איך האָב באַנעמענט אין די צייטונגען באַקאַנטע נעמען, נעמען פון נאָהענטע מענשען, וועלכע איז האָב געקענט נאָך פון די קינדער־יאָהרען. זיי זיינען נעווען דער'הרג'עט, געפֿיינינט אָדער באַרויבט. איך האָב באַנעמענט אויך דעם פֿאַבריקאַנט ראַבינאָ־וויטש'עס נאָמען צווישען די נעלֶיטענע, אָבער די צייטונגען האָ־בען אומקלאָר נעשריבען וועגען דעם. און איך האָב ניט נעוואוסט, ווי ווייט עס האָט נעלֶיטען מיין אלטער באַקאַנטער מרדכי ראַבי־נאָוויטש.

נאָר וועז איך בין נעקומען אין פיער יאָהר ארום, האָב איך זיך דערוואוסט די פֿרטים פון די טרויעריגע, שווארצע פֿאַגראָם טעג, וואס מיין היים, מייט שכאָדט האָט איבערנעלעבט.

מען האָט מיר דערצעהלט וועגען דעם לעהרער פון קאַלינרא־פיע, וועלכע מען האָט אויסנעשטאַכען די אויגען; מען האָט מיר דערצעהלט וועגען דעם פעלדשער, וועלכען מען האָט ארויסנענאַרט אין נאַס און דער'הרג'ט; מען האָט נערעדט וועגען קינדער, וועי־מעס קעפֿלעך עס האָבען די פּויערשע שטיוועל צוטראַטען — און וועגען פרויען — נעפֿיינינטע, נעשענדעטע.

— וואס הערט זיך מיט מרדכי ראבינאוויטש? — האָב איך נעפֿרעגט.

נאָך א קורצען, אומעטיגען שטיל־שווייגען, האָט מען מיר נע־ענטפֿערט:

— ער לעבט. ביידע לעבען. איהר קענט זיי זעהן.

— וואס הייסט, איך קען זיי זעהן? דאָס הויז איז דאָך פֿאר־קלאָפּט, די פֿאַבריק פֿאַרברענט... וואו זיינען זיי?

— זיי זיינען טאקע ניט אין הויז... זיי וואוינען אונטער'ן שטאָדט, ביי ראבינאוויטש'ס שוועסטער... זיי זיינען אונהיילבאר קראנק — אזוי זאגען די דאקטוירים.

אין עטליכע טעג ארום האָב איך זיי טאקע ביידע געזעהן: דעם פּאָטער און די טאכטער.

אויפ'ן וועג צום הייזעל, וואו ראבינאוויטש האָט נעוואוינט,

האט מיין באגלייטער, א יונגער דאקטאר, מיר דערצעהלט דאס שרעקליכע, וואס איז געשעהן מיט'ן פאבריקאנט ראבינאוויטש.

אין דער ציים פון פאגראם האבען זיך כולינאנעס ארויסגערי־סען אין זיין הויז, צווישען זיי זיינען נעווען אויך די ארבייטער פון זיין פאבריק, מיט וועלכע ער האט צוזאמען נעארבייט שוין א סך יאהרען. די כולינאנעס האבען אויפנעריסען די טיר. צו זיי איז ארוים מרדכי ראבינאוויטש.

— וואס ווילט איהר? — האט ער רוהיג נעפרעגט.

— זשיד! זשיד! אונזער בלוט טרינקט ער! — האבען זיך דערהערט קולות.

מען האט איהם ארומנעריסען. אויף די קולות איז ארויס־נעלאפען די טאכטער, די נאלד־האריגע שיינע.

— אט וועמען מיר דארפען! — האבען נעשריען די כולינא־נעס, צווישען וועלכע עס זיינען נעווען ניט וועניג שיכור'ע.

— ברידער! איהר קענט מיך! — האט ניט מיט זיין קול זיך נעבעטען ראבינאוויטש: — איהר ארבייט דאך ביי מיר! איך וועל אייך געבען נעלט, לאזט אפ מיין טאכטער!

מען האט איהם נענעבען א קלאפ איבער'ן קאפ. נאר איידער ער האט נאך פארלוירען דעם באוואוסטזיין, האט ער מיט שרעק נעזעהן, ווי די שיכור'ע כולינאנעס זיינען אננעפאלען אויף זיין טאכטער, און אייגער האט זי געהאלטען פאר די נאלדינע נעדיכטע האר.

דאס וואס האט זיך פארלאפען מיט דער שעהנער שיינע, האט מען נערעדט נאר בסוד, און דערביי פלעגט מען זאגען:

— ניט קיין וואונדער, אז דער פאטער איז ארעם פון זינען... אבער אויך די טאכטער איז ארעם פון זינען — פון שאנד, שרעק און טויטליכער באליידיגונג.

די טאכטער איז נאכ'ן פאגראם קראנק נעווארען אויף מארך־ענטצינדונג און — צום אומגליק נעזונט נעווארען. אבער דעם פארשטאנד האט זי אויף אייביג פארלוירען.

מרדכי ראבינאוויטש'עס שוועסטער האט זיך אפנערוקט ווי־טער פון נייגעריגע בליקען אין עק שטעדטעל. זיי האבען זיך בא־

זעצט זאלבערריט: די קראנקע פרוי, דער משוגענער אלטער און דאָס צוטראטענע מיידעל.

אן אויפגערעגטער האָב איך געווארט אויף דער באגעגעניש. ענדליך האָט זיך אונזער וואגען אפגעשטעלט.

— קומט — האָט מיר געזאָגט מיין באגלייטער, דער דאקטאָר.

2

דאָס הייזעל, וואו מרדכי ראבינאוויטש האָט געלעבט מיט זיין טאכטער, איז געווען א קליינס, ארומגערינגעלט מיט א שאָטענדיגען גארטען, איבער'ן צוים האָבען אראפגעהאנגען די צווייגען פון די עפּעל בוימער און בעז.

זעלטען ווער עס פלעגט קומען צו ראבינאוויטש'ן. עס פלעגען אוועק טעג און נעכט, וואכען און חדשים, און דאָס איינטאָניגע לעבען אין שטיבעל האָט זיך ניט געענדערט. אין שטאָדט איז מען שוין דערצו געווהנט געווען, ווי מען ווערט געווהנט צו אלץ, און קיינעם האָט שוין ניט געוואונדערט דער גרויזאמער שיקזאל פון דעם אונגליקליכען מרדכי ראבינאוויטש. פונקט ווי אזוי וואלט עס נעראפט זיין.

איך און דער דאקטאר זיינען אריין אין הויז. דער הונט האָט מיט א בייזער זיך געווארפען אויף אונז, נאָר, ער האָט, ווייזט אויס דערקאָנט דעם דאָקטאָר, וואס פלעגט פון צייט צו צייט באזוכען זיינע פּאציענטען, און האָט זיך בארוהיגט.

דערנאָך האָט זיך געווייזען אן אלטע פרוי מיט אן אויסגעמאטערט נעזיכט; הינקענדיג און אָנשפּאַרענדיג זיך אויפ'ן שטעקען, איז זי צוגעקומען צו אונז. דאָס איז געווען מרדכי'ס שוועסטער

— נוט מאָרגען, דאקטאר — האָט זי געזאָגט, — זעצט זיך. אויף מיר האָט זי קיין קוק ניט געטאָן, ווי עס טוען ניט קיין קוק די היימישע אויף א פרעמדען מענשען, וואס איז געקומען אין א הויז, וואו א בר־מנן ליגט.

— וואס הערט זיך? ווי פיהלען זיי זיך? — האָט דער דאקטאר געפרעגט.

די אלטע האָט קלאגנ־לאָז און שיינבאר נלייכנילטיג געענט־פערט:

— אלץ דאָס זעלבע! וואס זאָל זיך הערען?

פלוצלונג, נאנץ אונערווארכעט איז אין צימער אריינגעקו־מען מרדכי ראבינאוויטש. איך האָב איהם קוים דערקענט. ער איז ווי העכער געוואקסן; דאָס שטאָלצע געזיכט איז נעווען נאוה־דיג אויפנעהויבען. ער האָט נערעדט טרוקען, מיט אפנעריסענע ווערטער. צומאָל אָהן א שום אורזאכע נעשמייכעלט. פלעגט זיך פלוצלונג פארטראכטען און זיך נענומען מיט שרעק צוהערען צו עפעס, ווי ער וואלט געווארט אויף אן אנפאל.

— גוט מאָרגען, דאקטאר, — האָט ער זיך נעוועגדט צום דאָקטאָר. — זאָגט, איך בעט אייך, ווי לאנג וויל איהר מיך דא האלטען? איך האָב געשעפטען, איך האָב א פאבריק, מענשען ווארטען אויף מיר, און איך גיה דא אָרום נאנצע טעג און טו נאר־נישט. שוין צייט עס אוועקצוואוארפען און זיך פארנעמען מיט עפעס.

איך האָב פארוואונדערט אויף איהם א קוק נעטאָן; ער האָט נערעדט נאר ווי א נעזונכער. דער דאקטאר האָט רוהיג נעענט־פערט:

— איהר מוזט זיך אָפרוהען, ראבינאוויטש.

— איך האָב שוין נענוג נערוהט — האָט ער מיט א בייזער נעענטפערט. — איך ווייל דא מעהר ניט ארומנעהן פוסט־און־פאס.

ער האָט זיך נענומען אויפרענען. דער דאקטאר האָט נעזאָנט:

— עס האָנדעלט זיך ניט וועגען אייך; נאָר איהר מוזט דאָך אין זינען האָבען די טאכטער.

מרדכי איז מיט אמאָל שטיל נעוואָרען. ער האָט נעביטען דעם טאָן און נעשמייכעלט, ווי א גליקליכער פאָטער, וואס דער־צעהלט וועגען זיין נחת פון די קינדער.

— מיין טאָכטער האָט זעהר גליקליך נעהייראט. מען

דארף טאקע זאגען, — מיט נאָט׳ס הילף. א טייערער מאַן, א נר־טער, א רייכער, פארגעטערט זיין פרוי, א וואונדערבארער מענש.

— וואו־זשע איז ער? — האָט דער דאקטאר געפרעגט און א קוק געטאן אויף מיר.

— אויף דער רייזע צוליעב געשעפט. ער האָט געשעפטען אין וואַרשא, ארעם, מאָסקווע. מיר וואַרטען אויף א טעלעגראמע, אז ער וועט גיך קומען... פלוצים איז ער אויפגעשפרונגען, צוגע־נאנגען צום פענסטער און ארויסגעקוקט:

— נאָר ניט, גאָט צו דאנקען אלץ איז אין אָרדנונג, — האָט ער אונז ערקלערט, וועו ער האָט זיך אומגעקערט. — די זאך איז, וואס מען וויל זי אוועק׳גנב׳ענען, אוועקפיהרען זי פון דאנען, מיין טאכטער... טאקע מיינע ארבייטער פון מיין פאבריק. לומ־פען! לומפען!

ער האָט געזומען ציטערען, זיינע פויסטען האָבען זיך צוזא־מענגעפרעסט, דאָס געזיכט איז בייז געווארען, די אויגען האָבען מיט חשד זיך אפגעשטעלט אויף מיר.

— ווער ביזטו? — האָט ער גראב זיך געוענדט צו מיר, — ביזטו נעקומען אויסשפיאָנעווען? אוועק׳גנב׳ענען מיין טאכטער? איך וועל מעלדען דער פאָליציי, איך...

דער דאקטאר האָט אָנגעהויבען בארוהיגען דעם קראנקען. איך בין שטילערהייט ארוים פון צימער.

אין קלייגעם נערטל אויפ׳ן באנק איז געזעסען שיינע — דער חלום פון מיין פריהער יוגענד, דער אָפנאָט פון אונזער יונג־וואַרג, קיינמאל פריהער האָט זי ניט אויסגעזעהן אזוי שעהן אין מיינע אויגען. די זונענשטראהלען זיינען געפאלען אויף איהרע וואונדערליבע האָר און זיי האָבען געלויכטען ווי פייער ארום איהר מארמאָר נעזיכט. פון די גרויסע אויגען האָט נעשלאָגען א ליבענ־דיגע לעבענס־קראפט פון וואס האָט זי נעטראכט? וועלכע זעהונ־גען האָבען באלויכטען איהר קראנקען מח?

איך בין צוגענאנגען נעהענכער אן איבערראשטער אן אויפ־גערעגטער, א פארציטערטער פון דער וואהנזיניגער שעהנקייט פון דעם מיידעל.

איך האָב נעמיינט, אז פארזונקען אין איהרע וואהנזינינע זעהונגען, באמערקט זי מיך ניט.

האלב א שמייכעל, האלב א טרויס האָט זיך נעשלעננעלט ארום איהרע ליפּען.

און מיט א מאל האָבען זיך די וואונדערליכע ליפּע נענומען באוועגען, זי האָט שטיל, צערטליך געזאָגט:

— ענדליך ביזטו צו מיר נעקומען. איך האָב אזוי אויף דיר נעהאָפּט. איך האָב אזוי נאָך דיר נעבענקט, ליעבער. פאר וואס זשע נעהסטו ניט צו? נעה צו.

זי האָט אויסגעשטרעקט איהר דינע האנט. אונגערן האָב איך נעמאכט עטליכע טריט פּאראויס.

— איך ליעב דיך, — האָט דאָס מיידעל נעזאָגט. — ווי גוט דאָ איז! נעה ניט אוועק פון מיר. פּארלאז מיך ניט, טייערער!

ביטערע שווערע טרערען פון באליידינונג, שרעק און צער האָבען נעברענט אין מיינע אויגען. אָט די צארטע פריהלינגס־בלום איז אונ'רחמנות'דיג צוטראטען געוואָרן, פארקריפּעלט געוואָרן, די גרויזאמע פארגוואלטיגונג האָט נעטויט איהר מה, אויפגעוועקט איהר הארץ, און איהר הארץ איז געוואָרן צערטליך, ווי דער קלאנג פון א הארפע. אין דער שוידערליכער פינסטערניש פון וואהנזין האָבען אויפגעבליהט בלומען פון גליק. זומפּ־בלומען, ניפּטינע בלומען אָהן ריח... איך האָב אונגערן זי פאר די הענט נענומען. זי האָט אויסגערעהט צו מיר דעם קאָפּ און אויסגעשריען...

אין דער זעלבער רגע איז ארויסגעלאָפּען איהר פּאָטער. מיט אונגעהויערער קראפט האָט ער זי צוגעדריקט צו זיך און געקושט איהר ווייסען, קראנקען שטערן.

— פּאפּא! פּאפּא! — האָט שיינע אין שרעק געשריען:

— וואס טוט טען מיט מיר!

— האָב ניט מורא, טאכטער מיינע! — האָט זי דער פּאָטער בארוהיגט און אליין, ווי אין פיבער נעציטערט: — זיי וועלען דיך ניט משעפּען... האָב ניט מורא.

ביידע — דער פּאָטער און די טאכטער — האָבען ווידער

איבערנעלעבט יענע שרעקליכע מינוט, וועו די כוליגאנעם האָבען
נעריסען אוו נעגריזשעט זייער לעבען, די האָפנונג אויף נליק, אוו
וועו דער פינסטערער וואהנזיו האָט ווי א ווארימער בנד איינגע־
הילט די רעשטען פון זייער אומגליקליך לעבען.

אוו ביידע האָבען ווי קינדער נעקלאָגט...

א בעזוך.

עז האט אנגעפאנגען. די רישאסט איז ארײן אוז מיטאנט:

— א הערד פרשעט זיך אויף אויף אייך.

— מט, בעט ארײן — האב איך גע־ענטפערט.

עס איז ארײן א מאן פון א יאהר 36. די האר אויפ'ן קאפ איננאנצען אפנארבאזירט. אוי־נעז שווארצע, שוערע, דורכררינגענדע, אייגע אביסעל קלענער ווי די אנדערע.

די שארף אדויסגערופענע נאז אוז ליפען האבען דעם געזיכט אנגענעבען א טירישען אויסדרוק. ער איז געווען זארגפעלטיג ראזירט, האט קענטיג שטארק אפגעהיט זיינע וואנצעס. געווען אנגעטאן אין א נייעם שווארצען גוט געגעהטען ראק, געטראגען א ביז נאר פרישען קראגען אוז פיין פארבונדענעם שניפס. אבער די הויזען זיינען געווען אזוי צוסנייטשט, פונקט ווי ער וואלט אין זיי נעשלאפען. נעהאלטען האט ער זיך מיט ווירדע אוז ניט אהן עלע־גאנץ אוז זיכערקייט.

פארוואונדערט אוז שווייגענדיג האב איך געקוקט אויף איהם.

— וואס מאכט איהר, מיין ליעבער — האב איך געזאגט מיט פרייד אוז איהם הארציג א קוש געטאן.

דער אריינגעקומענער איז מיט אמאל ווייכער נעווארען, פאר־לאָרען זיין שמייפקייט אוז קאלטקייט.

— א דאנק — האט ער געזאגט מיט א גנעדיגען שמייכעל.

— א שאד, וואס איהר האט מיך זומער ניט באזוכט.

איך האב זיך פארלארען אוז צולאכט זיך.

— זומער... בין איך אוועקגעפאהרען... אבער איך האב זיך

עטלעכע מאָל נעקליבען... איהר זיינט געווארען מאָנערער — האָב איך נעענדיגט.

— א קלייניגקייט!

— האָט איהר שוין לאַנג פארלאָזען — האָב איך נעזוכט דאס פאסיגע וואָרט — אייער אנשטאָלט?

איך האָב ענדליך דאָס וואָרט נעפונען און זיך צושמייכעלט.

— ביי א חורש צייט. איך בין נעווען אין דער פראווינץ ביי דער שווענטער; אפגערוהט זיך.

— וואס זיינט איהר נעקומען אהער? — בין איך נעווען נעזוגט אונפארזיכטיג צו פרעגען.

ער איז נעווען שאָקירט און דאָך פאָרטגעזעצט צו רעידען מיט זעהר א רוהיגער שטים. אבער אינ'ם ציטער און טויטלעכקייט פון דער שטים האָט זיך געפיהלט א גרויסער וועהטאג.

— אין דער פראווינץ קען מען ניט לעבען. זאָגט בעסער, מיט וואס אזוינס זאָל איך זיך פארנעהמען?

— איך מיין... איך מיין, אז פריהער פאר אלץ דארפט איהר זיך אפרוהען.

ער האָט זיך פארטראכט, פונקט ווי דאס וואלט באמת נעווען אן ענטפער אויף דער פראגע.

— אזוי דענקט איהר? — האָט ער שעלמיש א שמייכעל נעטאָן. — אָבער איך רוה דאָך שוין גאנצע אנדערהאלבען יאהר. מיך אינטערעסירט איצט קיין שום זאך ניט. אלץ איז נעווארען אזוי איבריג. וועז איך בין נעווען... נו, ווי לאָמיר עס זאגען? משוגע, האָב איך אלץ אויפגעפאסט אזוי שארף, עמפפינדליך, איך האָב געזעהן נאָט — האָט ער מיט מאָדנער פשטות געזאָגט.

— וואס?

— דאָס זיינען ניט נעווען קיין נאלוציינאציעס. איך האָב דערפיהלט די אונשטערבליכקייט. איך נעדענק, ווי איך האָב זיך איינמאָל אין דער פריה אויפגעכאפט און דערפיהלט, אז איך בין אונשטערבליך. אלץ איז נעווען מאָדנע קלאָר און וועהטפול. דער פענסטער, דאָס הענטעל פון טיר, די וועגט. איך האָב דערפיהלט

דעם טעם פון לעבען. אזא מערקווירדיגער, אונגעוועהנליכער. און איצט איז אלץ פאַרביבער.

— אין וואס איינענטליך האָט זיך אויסגעדריקט אייער קראַנקהייט? — האָב איך שוין אָהן צערעמאָניעס נעפרעגט.

— אָבער איך בין נאָר ניט געווען קראַנק — האָט זעהר אינבערציינט אויסגערופען מיין גאסט און פּשוט איבערגעשראקען מיך מיט זיין אויפריכטיגען טאָן. אזוינס קאָן זיך מיט יעדען איינעם פּאַרלויפען. מיינע פריינד און קרובים האָבען נעטאָן אזוינס, וואס נאָר פּאַררעטער טוען. „לאָמיר פּאָהרען צו א דאקטאָר". „איך ווילּ ניט". „נו, לאָמיר פּאָהרען. וואס אַרט דיך?" האָט מען מיך נעבראכט, אריינגעשטופט און פּארשפּארט.

— אָבער איהר האָט דאָך נעקאָנט, אויב איהר זייט נעזונט, איהר האָט דאָך עס נעקענט זאגען — האָב איך אריינגעשטעלט ניט זיכער.

— ערשטענס איז ניטא וועמען צו זאגען — האָט ער נעענטפּערט. — קיינער איז צו מיר ניט נעקומען. צווייטענס, וואלט מען מיר ניט נעגלויבט. דעם אמת נעזאָגט, האָב איך נעמיינט, אז איהר וועט קומען.

כדי צו באפרייען זיך פון'ם שווערען נעפיהלּ, וואס איז אלץ נעוואקסען, האָב איך פרעהליך נעענטפערט:

— אלע משוגעים זאָגען, אז זיי זיינען נעזונט.

— נו, נעווים — האָט ער נאכלעסיג באמערקט. — מענשען זעהען נאָר אוים אנדערש, ווי זיי זיינען. מענשען זיינען שלעכט, אָהן א שיעור שלעכט. איצט ווייס איך עס. זיי מיינען, אז די משוגעים פארלירען דעם באוואוסטזיין, נעדענקען קיין זאך ניט. א לינען. זיי ווייסען אלץ.

— פאר וואס זיינט איהר אזוי זיכער, אז מענשען זיינען שלעכט?

מיין גאסט האָט מיך שארף, ווי א פראקוראר אנגעקוקט.

— מען קען זיך נאָר ניט פארשטעלען, וואס דארט קומט פאָר. עס איז א גהינום, א גהינום, אן אמת'ער גהינום.

— איהר מיינט די נייסטיגע צרות? — האָב איך געפרעגט מיט הארצקלאפענויש.

— ניט דאָס — האָט ער געענטפערט. — די באהאנדלונג דארט איז שרעקליך. מען שלאָגט.

— מען שלאָגט? — האָב איך שטיל איבערגעפרעגט.

— א שרעק, ווי מען שלאָגט. איך האָב עטליכע מאָל געהערט, ווי דער דאקטאר האָט אָנגעזאָגט די ווערטער: „נו, איצט דער־הרג'ט איהם אויף טויט.“ איך בין געווען אין שפיטאָל אנדערהאלבען יאהר. און פאר דיזער צייט האָט מען דער'הרג'ט ניין מענשען!

— וואס הייסט, דער'הרג'ט?

דער נאסט האָט ערקלערט מיט זיין רוהיגער טויטליכער שטים:

— מען טוט יענעם א וואַרף אויף דער ערד און מען הויבט איהם אָן צו שלאָגען מיט די שטיוועל. א מעת־לעת ליענט מען אזוי אָהן באוואוסטזיין. און דערנאָך דערווייסט מען זיך: דאָס האָט מען איין מענשען אראפגעטראגען אין טויטען־שטיבעל, דאָ אן אנדערען. זיי פיהלען די גרעסטע פאראכטונג צו די קראנקע. פאר די ווערטער איז דאָס וואַרט „פסיכיש“ עפעס עקעלהאפטעס, הינטישעס. איך האָב זיי ערקלערט, אז „פסיכעא“, דאס איז די נשמה, טא וואָס־זשע איז דאָ פאראן צו מיאוס'ן זיך?

דאָס הארץ האָט מיר פארקלעמט.

— אבער פאר וואס שלאָגט מען? — האָב איך געפרעגט מיט א נעביטען קול.

— אזוי זיך. נלאט אזוי. מעהר פון א חודש, אז איך האָב זיך אויסגעשריבען, און איך פיהל נאָך אלץ א וועהטאג אין דער פלייצע און אין פוס. איך בין געווען אין דער אפטיילונג פאר ווילדע. מען פלעגט מיך דארט פארשפארען אינגאנצען א נאקטען, און אזוי אויף דער פּאַרלאָגע פלעג איך איבערקומען די נאכט. איינמאָל האָט מען מיך זאלבעצוויים געשטיקט. איך פארשטעה נאָר ניט, ווי זיי האָבען מיך ניט דערוואַרגען. ווייזט אויס, מען דאַרף קענען די חכמה. (ער האָט צוגעטראגען די הענט צום האלז

און געוויזען, ווי מען האָט איהם דערווארנען). עס איז שוידער־
ליך, שוידערליך, שוידערליך! אָט זיץ איך זיך איצט ביי אייך:
א סאָפע, עלעקטרישע באלייכטונג, אלץ וואס דאָס הארץ גלוסט.
און איך דערמאָן זיך, אז יענע האלט מען דארט און מען שלאָגט
זיי! איך האָב געטראכט: אָט זאל מען מיך נאָר ארויסלאָזען,
וועל איך אייך שוין ווייזען. אָבער איצט זעה איך, אז עס איז
שווער עפעס אויפצוטאָן. אפשר גאָר גרינדען א געזעלשאפט צו
שיצען משוגעים?

— פונדעסטוועניגען פארשטעה איך ניט — האָב איך נעענט־
פערט. — עס זיינען דאָך דארט פאראן דאָקטוירים, עס קומען דאָך
פרייגד און בכלל...

— אָבער דער דאקטאר זאגט, אז עס דאכט זיך מיר בלויז.
די פרייגד איז מען מתרה, און זיי גלויבען ניט. אבער איצט בין
איך דאָך געזונט... זאָגט: מיט וואס זאל איך זיך פארנעהמען?
איך האָב געשווינגען.

— איהר פארשטעהט — האָט ער פארטנעזעצט שטיל און
פארטראכט. — איך קען ניט זיין אליין. איך האָב ניט וועגען
וואס צו טראכטען. איך האָב נעלעבט נייסטיג אווי אינטענסיוו,
אז איך האָב אלע מיינע נעדאנקען דערשטיקט. לאָמיר זאגען, א
מענש דארף איבערטראכטען צעהן מיליארד נעדאנקען. אזוי ארום
האָב איך א דאנק מיין קראנקהייט שוין דורכנעטראכט אלע מיינע
נעדאנקען. אייגענטליך, בין איך שוין נעשטארבען. וועז איך
זעה א לויה, בין איך מקנא דעם טויטען. איך בין איהם מיט'ן
גאנצען הארצען מקנא.

— טוט נאָר ניט דערווייל קיין נארישקייט — האָב איך נע־
זאָגט, ווי עס איז אָנגענומען צו זאגען אין אזא פאל.

— וועלכע נארישקייט? — האָט דער גאסט נעפרעגט. —
איהר מיינט זעלבסטמארד? ניין, דערווייל ניט. אבער, ווי נאר
איך וועל באמערקען, אז איך ווער ווידער קראנק, וועל איך זיך
סם'ען. און איך בעט אייך, ווי א פריינד: טאָמער וועט עפעס
געשעהן, לאָזט מיך ווייסען. איך פארשווער אייך מיט גאָט,
איך...

ער האָט א כאַפּ געטאָן מיין האנט און זיך צוגעבויגען צו איהר. איך וויים ניט, וואס ער האָט געוואָלט, צי א קוש טאָן זי, צי א בים טאָן. איך האָב איהם בארוהיגט.

— איך פארזיכער אייך, אלץ וואס איהר זאגט און טוט איז נאנץ נאָרמאל. איך זעה ניט קיין איין פארדעכטיגען סימן.

א רגע האָט ער נעשוויגען און געזאָגט:

— דאָס, וואָס האָט פאסירט מיט מיר, קען מיט יערען איינעם פאָרקומען. אָט וועלען קומען צו אייך פרייגד און וועלען אייך נעהמען איינערעדן: „קום, לאָמיר פאָהרען צום דאָקטאָר. זעהסט עפעס אוים שלעכט!" און אנשטאט דעם וועט מען אייך אפפיהרען אין שפיטאל. שרייט וויפיעל אייער הארץ גלוסט. דאָס קען מיט אייך אויך פאסירען.

— מיט מיר? — האָב איך פארוואונדערט איבערגעפרעגט.

— יע, לאכט ניט. איהר זייט אומזיסט אזוי זיכער. מיט מיר איז עס יע נעשעהן, פאר וואס קען עס מיט אייך ניט? איך בין פונקט אזא נאָרמאלער, נעוונדטער מענש, ווי איהר. איהר מיינט, איהר זייט אויסער נעפאהר, וויל איהר זיצט אין א וואָרימען ציכער, וואו עס איז דאָ עלעקטרישע באלייכטונג און וווייכע מעבעל. אבער פלוצים פלאצט עפעס אין מח, בלויז א קלייניגקע פרוזשינע — טראך... און שוין, פארטיג. איהר הערט אויף צו עקזיסטירען.

מיט א קלאפענדען הארצען האָב איך זיך צוגעהערט, און נענען מיין ווילען נאכגעפאלגט יערע באוועגונג זיינע.

— דאָס אונזיכערסטע — זיינען די פרייגד. אָט א פארשאלטענע זאך א פרייגד! איך האָב זיי, לאָמיר זאָגען ארום פערציג, מיט צוואנציג בין איך אויף „דו", און קיין איינער, קיין איינער, קיין איינער האָט מיך די גאנצע אנדערהאלבען יאהר ניט באזוכט. זיי אליין האָבען דאָך מיך פארקויפט. זיי!

איך האָב אויסגעשטרעקט די האנד און אוועקגעלענט דעם גרויסען שנייד־מעסער וווייטער פון איהם.

— דאס זיינען פאררעטער! — זיי רויבען אוועק די פרוי, און דיך פארקויפען זיי. איך קען קיינמאל ניט וויסען. וועגען וואס

א פרײנד טראכט אין דער מינוט. איך עפען פאר איהם מיין פאר־בלוטינט הארץ, און ער, ווי נאר ער פארמאכט זיך די טיר, זאגט אן דער דיענסט: „אן אנדערס מאל, ווען דער הערר וועט קומען, לאזט איהם ניט אריין, זאגט, אז איך בין אין דער היים ניטא. עס איז א משוגענער". פארדעטער! איך האב אפילו א צעטל צו־זאמענגעשטעלט.

— וואס פאר א צעטל?

דער נאסט האט ארויסגענומען פון קעשענע א צונויפגענלענ־טען בויגען פאפיער.

— אט דא זיינען פארשריבען אלע מיינע פרײנד. די מיט וועלכע איך בין אויף „דו" זיינען אנגעצייכענט מיט א שטערענ־דעל. די ברידער מיינע זיינען ביי מיר באזונדער פארשריבען, — האט ער א שמייכעל געטאן. — דער עלטערער ברודער האט דורך א פרעמדען נעשיקט מיר עטליכע אפעלסינען. פון קינדווייז אן האב איך פייניט אפעלסינען, אבער ער האט פארגעסען.

דער נאסט האט זיך אויפגעהויבען.

— אייערנעכטען האב איך ניט נעקענט איינשלאפען, האב איך צוזאמענגעשטעלט אט דעם צעטל. אך, ס'ארא שרעקליכע זאך דאס לעבען איז!

— קומט אריין אמאל, איך בעט אייך. איך וועל זיין זעהר צופריעדען, — האב איך געזאגט ביים נעזעננען זיך.

ער איז נעשטאנען בייט טיר און ניט נעאיילט זיך אוועק־צונעהן.

— איצט וועל איך אוועקגעהן, און איך האב דאס נעפיהל, ווי מען וואלט מיך ארויסגעשטויסען אין גאס, אין נאכט, אין פראסט, אין אייזנאמקייט. איך וועל צו אייך אריינקומען. — האט ער געזאגט מיט געבעט אין קול און נערריקט מיין האנט.

— נעווים, נעווים — האב איך נעענטפערט נעריהרט.

— עס איז שרעקליך צו בלייבען אליין. איהר ווייסט, אין אייניגע הייזער לאזט מען מיך ניט אריין. מען שרעקט זיך. און איהר... און איהר.. איהר וועט מיך ניט פארראטען? טאמער וואס...

— נו, זיכער ניט, — האָב איך צוגעזאָגט.

— קען זיין, זיי וועלען זיך נאָר ניט דערוויסען, **או איך בין דאָ נעווען.**

— זיכער.

ער האָט נעמאכט א טריט צו דער טיר און זיך באלד צוריק־נעקערט.

— איהר ווייסט, איך קלייב זיך חתונה צו האָבען. וואס איז אייער מיינונג וועגען דעם?

— דאָס איז גוט, — האָב איך נעזאָגט מיט א געצוואונגענעם שמייכעל, — א כלה איז שוין דאָ?

— דאָ. ה. ה., כמעט ווי דאָ. איהר ווייסט, איצט איז מיר א סך שווערער צו נעפינען עפעס פאסיגעס: א שם רע, איך פיהל, או וועז איך וואלט געהיראט, וואלט איך אן אלץ פארגעסען. וועל איך, הייסט עס, אריינגעהן אין ניכען. זייט נעזונט.

ער איז אוועק. איך האָב איהם באגלייט ביז דער טיר. טרויעריג האָט מיר אויסגעזעהן דאָס גאנצע לעבען.

דערנאָך בין איך ארויס און אָננעזאָגט דער דיענסט:

— וועז דער הערר וועט א צווייטען מאָל קומען, זאָגט איהם, **או איך בין אין דער היים ניטאָ. ס'איז א משוגענער.**

דער טיגער

עבאָרען איז ער געוואָרען אין סיביר, אין דער טייגע, אין א פּאָרוואָרפּענעם דערפּעל, צווישען די יאקוטען. נאָט וווייסט אויף וועלכען אופן עס איז אהער, צווישען די שנעען פּאָרטראָגען געוואָרען א אידישע פּאָמילְיע. אפשר האָט מען אמאָל פּארשיקט אין אָט די מקומות אַן אומגלִיקלִיכען אידען פּאָר אוועלכע זינד, וואס נאָר אין רוסלאנד זיינען זיי פּאָרגעסען פּאָר פּאָרברעכען? אוּן אפשר איז געקומען דאָ א שלִים־מזל, גאָלד געוווכט אוּן אַזוי פּאָרבלִיבען — נישט דערוואָרט זיך. געלעבט האָט שוין דאָרט דער פּערטער דור. דאָס הייפּעלע אידען, פּאָרשטעקט צווישען די איינעבאָרענע סיבירער, האָט זיך פּוּן דער איבעריגער באָפעלקערונג ווינציג וואָס אונטערשיידעט. נערעדט רוסיש מיט'ן סיבירער האָרטען אקצענט, געלִיידעט זיך ווי אלע ארום אוּן מיט'ן נאנצען אויסזעהן געווען עהנלִיך צו די רוסיפיצירטע יאקוטען.

ברוך איז געווען א שטאָרקער, פעסט־געבויטער איינגעלְ. די זעכציג נראָדיגע סיבירער פּרעסט האָבען איהם פּאָרהאָרטעוועט. ווינטער איז ער געגאנגען אויף יאגד — אויף וועווערקעס אויף דער נאָרד־קאַץ, אויפ'ן סאָבעל. אמאָל דרייַ זיך באגעגנעט מיט'ן בער. אביסעל צוקווועטשט געוואָרען אין קאמפּף, אבער אהיים איז ער געקומען מיט דעם בער'ס פּעל. ברוך האָט געוואוסט, אז ער איז א איד, אָבער, וואָס דאָס מיינט אַזוינס, האָט ער נישט געקענט פּאָרשטעהן. ער האָט ניט געקענט ניט לייענען, ניט שרייבען. ער איז אויסגעוואקסען אין דער טייגע, וואו עס קעניגט דער טיגער אוּן דער קאטאָרזשניק, דער אַנטלאָפּענער.

וועו ברוך איז געוואָרען עלטער, האָט ער זיך מיט אמאָל

נעמאָן א הויב אויף, איז אויסגעוואקסען, געווארען א בחור א ריעז, א בריט־פּליציגער, א גבור, א בילד־שעהנער. די שיקסעס פלענען זיך פארקוקען אויף איהם. ער פלענט נעהן מיט א לייכטען און פלינקען נאנג, מיט א הויך־אויפגעהויבענעם קאָפּ. פלענט ער אריינקוקען אין כעם, איז נעווען א שרעק אויף איהם א קוק צו טאָן: ריהר מיך ניט אָן. די ווייסע צייהן האָבען געבלאסקעט, די אויגען האָבען געפלאקערט, ער האָט ניט געוואוסט. וואס עס טוט זיך מיט איהם.

טרעפט מיט ברוך'ן א צרה פריהלינגס־צייט: אויסגעטרוקקען אביסעל בראנפען מיט מאכאָרקע, האָט ער זיך צוליעב א נארישקייט צושלאָגען מיט די שקצים און על פּי טעות צונעקוועטשט פּעטער מאליק, איינעם פון די שקצים אזוי, אז יענער איז באלד אוועק אויף יענער וועלט. האָט מען געבונדען ברוך'ן, אוועקגעשיקט איהם פאר עטליכע הונדערט מיל — אין שטאָדט אריין. דאָרט האָט מען איהם געמשפט און פארשפאָרט אין טורמע.

ברוך איז פון דער טורמע געלאָפען, און אזוי ארום האָט זיך אָננעהויבען זיין ווילד וואנדער־לעבען אויף פארוואָרפענע וועגען, אין פינסטערע ווינקלען, אין ווילדע וועלדער, ווי א רויב־טהיר האָט ער זיך ארומגעיאָגט איבער דער סיבירער טייגע. און מען האָט איהם פארפאָלגט ווי א רויב־טהיר. ער האָט זיך פארטיידינט מיט די צייהן און מיט די נעגעל. ער איז געלאָפען, אריינגעפאלען דער פּאָליציי אין די הענט און ווידער געלאָפען. מען האָט איהם פארשיקט אויף קאטאָרגע אויפ'ן ווייטען צפון. נאָר פון דאָרט איז איהם אויך געלונגען צו אנטלויפען. צוואנציג טעג איז ער נעגאנגען א ווילדער, פארוואסקענער, פארהונגערטער, איז דערנאנגען צו א גרויסען טייך, צו א באקאנטען דאָרף. דאָ האָבען איהם די יאקוטען ארויסגעהאלפען, און ער איז אוועק קיין יאפאן.

דורך יאפאן איז ברוך אוועק קיין אמעריקא. דאָ האָט ער איבערגעביטען דעם נאָמען, אראָפּגענומען די וואנצען, זיך גענומען צו אן ארבייט. ניו יארק האָט גענומען דעם בחור אין

זיינע שטאלענע הענט. ברוך איז נעווען בלויז א קליין שרייפעל אין דער גרויסער מאשין. ער האָט נעכאָן דאָס, וואָס אלע האבען נעטאָן. נעלעבט אזוי ווי אלע האבען נעלעבט. איז נעצוואונגען נעווען צו טראכטען, צו באגרייפען זאכען און פיהלען זיי, ווי אלע איבעריגע פון זיין קריי. ער האָט צוזאמענגעדריקט די צייהן, צוזאמענגעדריקט די נשמה און נעשווינגען. ער איז נעווען נענוג קלוג צו פארשטיהן, ווי עס איז איבעריג זיך צוועקצושטעלען. ער האָט פארשטאנען, אז מען מוז פאלגען און שווינגען. די ריעזינע שטאדט האָט ווי מיט צוואנצען נענומען זיין נשמה אין קלעם און אריינגעלענט זי אין גרייטע, פארנלייוורטע שטיינערנע פארמען. א בענקשאפט האָט נעמאטערט זיין ווילד הארץ. ער האָט נעשווינגען און אויסגענאנגען ווי א ליכט, און אלץ נעטראכט, אז אָט וואלט גוט נעווען צו אנטלויפען ערגעץ אין דער וועסט אדער שטארבען.

דער שאפ, וואו ברוך האָט נעארבייט, איז פארקלענערט נעוואָרען. א טייל ארבייטער האָט מען אפגעזאגט. צוויישען זיי איז אויך נעווען ברוך.

אן עלענדער, אפגעלאָזענער, האָט ער זיך ארומנעשלעפט אין די גאסען, און די פאליסלייט האבען אלץ אויף איהם נעווארפען פארדעכטיגע בליקען. ער איז נעווען העכער פאר אלעמען, אן אומנעלומפערט גרויסער, א שווייגעדינער, אין צוריסענע שטיוול. מענשען זיינען פארבייגענאנגען, יעדער פארטאָן אין זיינע נעשעפטען, שהנע מיידלאך, יונגע פרויען מיט קינדער. ער האָט קיינעם ניט נעזוהן, נעקוקט פאר זיך אין דער לופט, נעקוקט און ניט נעזוהן.

עס האָט זיך נעדאכט אז אלץ איז איהם דאָ פרעמד: די הייזער, די קראָמען, די עלעקטרישע סלופעס, די שינעס פון די טראמווייען, די שנעלע אויטאָמאביל. ער האָט נעלאָזט די שטאדט הינטער זיך און זיך צושמייכעלט, ווי א ווילדער, וועו ער האָט דערזהן פון ווייטענס דאָס נרינס פון די בוימער.

דאָס איז נעווען בראָנקס פארק. די בוימער האָבען איהם דערמאָנט די היימישע טיינע. ברוך איז אריין אין זאָלאָנישען

גאָרטען. קינדער האָבען געווּאָרפען צושראָקענע בליקען אויף דעם הויכען ווילדען מענשען. ער איז געגאַנגען, ניט אומקוקענדיג זיך, פֿאַרביי די בערען, וועלף, פוקסען, וואָס זיינען געווען פֿאַרשפּאַרט אין די שטייגען, האָט נאָר פֿאַרביינעהענדיג אויף זיי א בליק געוואָרפען, ווי ער וואָלט דערזעהן אַלטע באַקאַנטע.

אין מיכען גאָרטען שטעהט א געבוידע פֿאַר לייבען און טיגערען. ווינטער נעפּינען זיך די חיות אינווענוג, אונטער'ן דאַך. זומער זיינען זיי דרויסען אין גרויסע שטייגען.

אין'ס לעצטען ריעזיגען שטייג נעפּינט זיך א סיבירער טיגער. ער איז פֿרעכטיג. דער ריזיגער מוסקוליעזער קער־פֿער איז ווי נעווועבט פון עלאַסטישע שטאָלענע פֿרוזשינעס פון אומגעהויערער קראַפט. ער ליגט רוהיג, ווי ער וואָלט פּאָזירט פֿאַר אן אומזיכטבארען סקולפּטאָר, און די נעלע, נעהיימניספולע, רוהיגגרויזאמע אויגען, קוקען פֿאַר זיך און זעהען ניט. די שטאָלענע דראָטען האָבען צוזאַמענגעדריקט דעם טיגער'ס נשמה ביז ווען־טאָג, ביז א שטומען נעשריי.

אויף דער זייט פון די נראָטעס שטעהט א הויכער אויסגעדאַרטער מענש אין צוריסענע שטיוועל און לאָזט ניט אַראָפּ זיין בליק פון'ם טיגער. עס דאַכט זיך, זיי האָבען איינער דעם אַנדערען דערקענט. דער מענש קוקט אָן שטאַר דעם טיגער און פֿאַרגעסט אָן אַלץ ארום. לערינ־געהער געהען פֿאַרביי און קוקען זיך אויף ביידע אום.

דער מענש שטעהט, ציהט זיך אוים, טוליעט זיך צו צו די נראָטעס, און — פּליסטערט אין רוסיש מיט'ן סיבירער אקצענט, פּליסטערט אזוי צו זיין פּרייגר, צו זיין ברודער דעם טיגער:

„נאָלובטשיק... פּאָטערל!... נאָלובטשיק דו מיינער!...

און זיין פּנים קרימט זיך אויס און דאָס ווילדע הארץ ציטערט.

דער וואלף.

ין דעם נ—ער גובערנסקען שפיטאל ציינט מען א שרעקליכען מענשען. מען רופט איהם — דער וואלף. ער איז עהנליך צו א וואלף. ער איז פון מיטעלען וואוקס, מיט א קורצען, אומבא־וועגליכען האלז, מיט ריזינע צייהן, נעל פון אלטקייט. זיינע קורץ־נעשאָרענע נדויע האָר דערמאָנען אָן דער פעל פון א וואלף.

דער נ—סקער גובערנסקער שפיטאל, א קליינער אן אָרימער. דאָרט איז דאָ אן אפטיילונג פון גייסטיג־קראנקע, אחוץ דעם וואלף, זיינען דאָרט דאָ נאָך א זעקס—אכט קראנקע. צוויישען זיי אויך א ווילדע, דער וואלף הויבט קיינמאל ניט אויף זיין שטים. דער וואלף האָט פאר די פינף—זעקס יאָהר, וואָס ער איז אין שפיטאל, נאָך קיינעם׳ס כבוד ניט אָנגערירט. און דאָך לאָזט מען איהם ניט טאָן א טריט ווייטער פאר׳ן פארקען. מען גיט אויף איהם אכטונג. פאר׳ן וואלף האָט מען מורא — מ׳האָט מורא אפילו פאר דעם אלטען דאקטאָר, וואָס טרינקט אָהן אויפ־הער און וועט מן־הסתם אליין גיך פארשפארט ווערען אין שפיטאל.

דעם וואלף האָט מען געבראכט אין שפיטאל נאָך א גרויסען נעריכמס־פראצעס, וואָס האָט אין זיין צייט אויפגערודערט די נאנצע נעזעלשאפט. אלע צייטונגען האָבען אין פארלויף פון צוויי וואכען איבערנע׳חזר׳ט זיין נאָמען — א שרעקליכען נאָמען, מיט וועלכען מען האָט קלייגע קינדער נעשראקען. ער איז מיט א נס נצול נעוואָרען פון דער תליה, וואָס דער פראקוראָר האָט פאר איהם נעפאָדערט. ביז איצט זיינען א סך מענשען אין ספק, צי איז ער א משוגענער.

דעם צונאָמען „וואלף" האָט ער נעקראָגען דאָ אין גובערנ־

סקען שפּיטאָל. אמאָל האָט מען איהם אנדערש נערופען, נערופען ווי אלע מענשען, מיט א נאָמען און מיט א פאמיליע. ער האָט נעלעבט אין נעזעלשאפט. נעהאָט פרייַנד און פיינד; נעפיהרט זיין קליין נעשעפט; נעלעבט אין דער שטיל... מען נעדענקט, אז ער איז נעווען נאָר ניט קיין נאר, מיט א כאראקטישען שמייכעל, מיט א גיפּטיג ווערטעל אויף די ליפּען. ער האָט אויסגעצייכענט נעשפּיעלט אין שאך און דערפאר האָט מען פון איהם נעהאלטען. וועז איינמאָל איז אין שטעדטכעל, וואו ער האָט אפּגעלעבט זיינע זעכציג יאָהר, אנגעקומען רב שמואל מאָליווער, האָט דער וואָלף מיט איהם נעשפּיעלט א שאך און מיט גרויס דרך־ארץ נעווואונען מיט די שווארצע...

א שרעקליכער און שוידערליכער רוהם האָט זיך מיער נאָכ־נעשלעפּט נאָכ'ן וואָלף. ביי איהם זיינען די וויבער נעשטאָרבען, עס זיינען בכלל נעשטאָרבען די פרויען, וואָס זיינען נעווען נעבען איהם. מיט א פינסטערער שרעק און נעהייכנים איז נעווען ארומנערינגעלט זיין נאָמען, און וואָס וויטער ס'איז נענאנגען די ציים, אלץ שוידערליכער איז נעווארען דער פינסטערער רוהם...

אנגעהויבען האָט זיך עס א זעקס יאָהר פאר'ן קלינגענדען פראצעס, וואָס האָט די נאנצע רוסישע פרעסע אויפגערעגט. דער וואָלף איז דעמאָלט אלט נעווען איבער 60. מעהר ווי דרייסיג יאָהר האָט ער אפּגעלעבט מיט זיין ערשטער וויב. חנה איז נע־וען א גוטע, א קראנקע אידענע, וואָס האָט ארומנעפאדעט ארום איהר מאן. זי האָט איהם נעהאלטען פאר א נרויסען מענשען. נעלעבט האָבען זיי שטיל, פרידליך, נאָר נאָט האָט זיי קיין קינ־דער ניט נעשענקט. חנה איז נעשטאָרבען. מען האָט זי שטיל באנראבען, נוטע ווערטער נעזאנט און פארנעסען.

עס איז אוועק א יאָהר. דער וואָלף האָט צו אלעמענס פרעה־ליכער פארוואונדערונג נאָך אמאָל חתונה נעהאט. די פארוואונ־דערונג איז א פרעהליכע נעווען, ווייל דער וואָלף האָט חתונה נעהאט מיט א יונג, אכצעהן־יעהריג מיידעל, א טאכטער פון עפּעם א שוחט פון א ווייט שטעדטעל, וואָס קיינער האָט ניט נעקענט. אבער גיך האָט מען זיך אויפנעהערט צו וויצלען. ס'איז אוועק

ניט מעהר ווי א יאהר, און דעם שוחט'ס יונגינקע כאכטער איז געשטאַרבען. געשטאַרבען פלוצלונג, אומערוואַרטעט, פונקט ערב פסח.

— אויף וואָס איז זי קראַנק געווען? — האָט מען געפרעגט דעם וואַלף.

— אויף וואס? — האָט ער פאַמעלאַך געענטפערט, אויפ־הויבענדיג זיינע בלויע, קלוגע אויגען: — זי איז שטענדיג געווען א קראַנקע, מען האָט עס פון מיר באַהאַלטען, וועז איך האָב חתונה געהאַט. שך דער מלכה...

ער האָט זיך געטרייסט, דער אלטער, קאַלטבלוטיגער מענש. אויפ'ן אנדערען פסח האָט ער ווידער אָנגענומען א פרישען קאַלנער און איז אוועקגעפאָהרען.

— איהר וועט זעהן, — האָט מען געשמועסט אין שטעדטעל און געלאַכט, — ער וועט קומען מיט א יונג ווייבעל. איך קען זיך וועטען!

און זיי וואַלטען זייער געווענט נעווארנען: דער וואַלף איז ווירקליך געקומען מיט א ווייב. נאָר דאָס מאָל איז עס ניט נעווען א דין שוואַך מיידעל, נאָר א קרעפטיגע פרוי פון א יאָהר דרייסיג מיט מוסקולעזע הענט אין שווארצע וואָנצעלעך, וואָס האָבען איהר צוגענעבען א קאמפפס־לוסטיגען אויסזעהען.

— אָ, די וועט שוין איהם באשטארבען! — האָט מען באַ־שלאַסען: — די וועט שוין אונז אלעמען איבערלעבען.

אין אָנדערהאַלבען יאָהר ארום, ווינטער־צייט, האָט מען מקבר נעווען דעם וואַלפ'ס נייע ווייב. און דאָ האָט צום ערשטען מאָל א שרעק, אָנשטאָט ווינצען, נענומען ארומרינגלען דעם וואַלפ'ס נאָמען. דער פינסטערער סוד איז נעווארען אלץ שווארצער ארום איהם...

— זי איז שטענדיג נעווען א קראַנקע, — האָט ווידער רוהיג ערקלעהרט דער שרעקליכער אלמן. אָבער מען האָט איהם ניט נעגלויבט.

דער וואַלף האָט זיך ניט נעאיילט חתונה צו האָבען, — ווי מען האָט ערווארט. דערפאר האָבען זיך אנדערע קלאַנגען רוהר־

געטראָגען איבער'ן שטעדטל, שלעכטע קלאָנגען, וואָס האָבען די גוטע בעל־הבית'טעס אריינגעבראכט אין צאָרן... מען האָט געשמועסט, אז דער וואָלף איז עפעס צו גוט צו זיינע דיענסטען, און זיי פלענען פון איהם אנטלויפען. ווידער האָבען אָנגעהויבען מאָלען די שארפע צינגעלעך פון די שארפע וויצלעך, און זיינען ווידער אנטשווינגען געוואָרען, ווען ביינאכט, נאָנץ אונערוואַרטעט, איז געשטאָרבען די פרעהליכע דבורה, דעם וואָלף'ס דיענסט, וואָס פלענט זיך אָנטאָן ווי א פריצטע...

מען האָט נענומען אויסמיידען דעם וואָלף, מען האָט נעווייכט פון איהם. א גלייכנילטיגער און קאָלטבלוטיגער האָט ער מיט קלייגע טריט נעשפאַנט איבער די נאָסען און פון הינטען האָט זיך, ווי א שאָטען, נאָך איהם געטראָגען דער פינסטערער, שרעקליכער רוהם. נאָר וען ער האָט, אפילו ניט אָנטוענדיג קיין פרישען קאָלנער, חתונה נעהאט מיט דער איין־אויגיגער ציפע, האָבען זיך אלע אָנגעשפיצט און דערפיהלט, אז דער סוף איז נאָהענט.

און זיי האָבען נעטראָפען: עס איז אוועק א יאָהר און צום יאָהרצייט פון חנה'ן, זיין ערשטער ווייב, איז נעשטאָרבען די אייך אויגיגע ציפע. פאָליצייי האָט זיך אריינגעמישט. מען האָט געפאלמעסט דעם קערפער און נעפונען אינוועניג גיפט. מען האָט דעם וואָלף ארעסטירט.

עס האָט זיך אָנגעהויבען דער באריהמטער אל־רוסישער פראָצעס.

דער וואָלף האָט אין נעריכט די קלאָנע ניט אָפּגעלייקענט.

— איך האָב זיי אלעמען פאר'סמ'ט, איינע נאָך דער אנדערער, — האָט ער רוהיג און קאָלטבלוטיג ערקלעהרט, פאמעלעך אויפהויבענדיג זיינע קלוגע, בלויע אויגען: — אלע אחוץ חנה'ן, מיין ערשטער ווייב. און וואָלט איהר מיך ניט ארעסטירט, וואָלט איך נאָך פאר'סמ'ט...

— פאר וואס? — האָט מען געפרעגט אין נעריכט, אויפציטערענדיג פון שרעק.

— פאר וואָס? — האָט דער וואָלף איבערנעפרעגט: — דערפאר, וויל זיי זיינען נעווען אונפרוכטבאר, די אונפרוכטבארע

ציגען. אונפרוכטבאר! זיי האָבען ניט געהאט קיין קינדער. ניט נענעבען מיר קיין קינד... יא!...

ער איז אנטשווינען געוואָרען און ווייטער נערעט:

— א ווייב דארף האָבען קינדער. דערפאר האָט איהר נאָט באשאפען. זיי דארפען טראָגענדיג ווערען פון מאן, און אויב זיי ווילען ניט — דער'הרג'עט מען זיי...

יא! קיין איינע פון זיי האָט מיר ניט געבוירען קיין קינד. ווי זיי וואָלטען זיך אָפגערעדט. איך האָב זיי נעבעטען. איך האָב נעמיינט די אַנדערע וועט קלינגער זיין. נאָר זיי האָבען זיך אָפגערעדט. האָב איך זיי פאר'סמ'ט...

עס איז שרעקליך נעווען צו הערען דעם גרויען זקן, וואָס האָט נעדורשט צו זיין א טאָטע, וואָס איז געשטאַנען פאר'ן נעריכט און נעוויזען זיינע נעלע וועלפישע ווילדע צייהן.

ער איז קוים נצול געוואָרען פון דער תליה. מען האָט באשטעטיגט, אז ער איז משוגע, און מען האָט איהם איינגעשפארט אין שפיטאל. נאָך ביז איצט נעדענקט מען זיינע שרעקליכע ווערטער: מיט אזא ווילדער קראפט האָט ער זיי נעזאָגט.

מען היט איהם און מען וועט איהם היטען ביז'ן טויט. ווייל, וועט מען נאָר דעם וואָלף ארויסלאָזען — וועט ער ווידער פאר-גיפטען פרויען — די פאר'עקשנ'טע ציגען, וואָס ווילען איהם קיין קינדער ניט האָבען.

דער משוגע'נער טעדי.

מיר ווילט זיך פֿאַרענדיגען מיין סעריע „שטאַדט־משונעים" מיט אַ ביז נאָר אייגענאַרטיגער פּיגור, וועגען וועמעס לעבען און טויט מען האָט מיר דערצעהלט דאָ אין אמעריקא. דער זעלטענער טיפּ פֿאַסט זיך ניט אינגאַנצען צו מיין סעריע, אָבער ער קען דיענען פֿאַר אַן עפּילאָג צום אַלגעמייעם בילד.

דער, וועגען וועמען מיר רעדען, האָט זיך גערופען טעדי. איך מוז אויפֿן אָרט זאָגען, אַז טעדי איז ניט געווען קיין מענש, נאָר א הונט. טעדי איז געווען פּינטש יאָהר אַלט. געווען איז ער א נעלער אויף שטאַרקע מוסקולעזע פּיס. איין אויער איז געווען אָפּגעשפּיצט אין דער הויך און דאָס אַנדערע איז געהאָנגען ווי א שמאַטקע. דאָס האָט דעם הונט צוגענעבען א ניט ערנסטען, א צערשטרייטען אויסזעהן. פֿאַר אַזא האָט מען מאַקע טעדי'ן גע־האַלטען. געלעבט האָט דער הונט אין א רייכער הויז ביי א באַ־יאָהרטען וואויל־מענשען, וואָס האָט ליעב געהאַט חיות. אין הויז זיינען געווען קינדער, וועלכע טעדי האָט פֿאַרגעטערט. באַ־זונדערס האָט ער געפּיהרט א פֿרייַנדשאַפֿט מיט דעם אינגאַסטען, הערי, אַן אַכט־יעהריגען שול־אינגעל.

טעדי פֿלעגט אָפּטאָן מאַרגע שפּיצלעך, וואָס האָבען זיך, ווייזט אויס, געגומען פון זיין גרויס הארץ. און ווירקליך, טעדי'ס הארץ איז געווען צו עמפּפינדליך, קאָפּריזנע און צו־גרויס פֿאַר א הונט. טעדי האָט נעקענט ליעב האָבען ווי א מענש, און האַסען ווי א חיה. לייַדער אָבער האָט דאָס שטאַרקע הארץ קאָנטראָ־לירט א מיטעלמעסיגער שכל. אזא טראַגעדיע, דעם אמת נעזאָגט, פֿאַסירט ניט נאָר ביי הינט. טעדי איז געווען דער קרבן פון אזא צורייסענקייט. אויפֿן הינטישען לשון האָט עס געהייסען, אַז טעדי

איז משונע געווארען. ער האט פארלארען די קלארע פארשטע־
לונג וועגען דער וועלט. ער האט ניט אונטערשיידט טרוים פון
וירקליכקייט. קליינקייטען האט ער אנגענומען פאר עפעס וויכ־
טיגעס. ער האט זיך געיאגט נאך א שאטען פון זיין פאנטאזיע.
יע, ס'איז קיין צווייפל ניט, אז דער ארימער טעדי איז משונע
געווארען.

נעשעהן איז דאס ניט אין ניו יארק, וואו ער האט צוואמען
מיט זיינע באלעבאטים פארבראכט דעםווינטער, נאר הינטער דער
שטאדט, אויף א זומער־וואוינונג. דא האט טעדי'ס באלעבאס
געהאט א שהנע זומער־הויז. ניט ווייט האט א טייכל געפלאסען
און ווייטער האט זיך אנגעהויבען א נעדיכטער שאטענדיגער וועל־
דל. אין די אוועגדען פלענען יאשעס ארויסגעהן פון די וועל־
דער זיך אנטרינקען ביים טייכל. זיי זיינען געגאנגען סאלידע
און פארזומערטע, די נאז אין דער ערד אייננעגראבען און פלענען
אין אן אויגענבליק זיך צונויפדרעהען אין א שטעכיגער קנויל,
וועו זיי פלענען דערשפירען געפאהר. איינמאל האט הערי, שפא־
צירענדיג מיט'ן הונט, זיך אנגעשטויסען אויף אזא יאוש. ער
האט נעפרואווט נעהמען די חיה'לע אין די הענט, נאר ער האט
זיך צושטאכען די פינגער און האט פון וועהטאג א נעשריי נעטאן.
טעדי האט צארנדיג נענומען וואדשען און בילען, ווי א משוגע־
נער. זיין טרוי הינטיש הארץ האט ניט נעקענט פארטראגען, אז
הערי זאל באליידיגט ווערען פון א נאריש נראהע קנויל נאדלען.
ער האט זיך נעפיהלט באליידיגט פאר זיין פרייגד און האר. זינט
דעמאלט האט א ווילדע שנאה זיך באזעצט אין זיין הינטישען
הארצען. דאס איז נעווען א ווילדע שנאה, וואס האט נעזוכט
נקמה. יאושעס זיינען נעווארען זיין „אידעע פיקס". דער יאוש
איז נעווען דער מיטעלפונקט פון אל דאס בייזעס, דער טייוועל
פון דער וועלט, וועלכען מען האט נעמוזט מנצח זיין.

דאס איז מן הסתם נעווען דער אנהויב פון יענעם מאדנעם
וואהנזין, וואס האט באהערשט דעם שטילען נעטרייען טעדי.
טעדי האט אנגעהויבען פארפאלען צו וועהן פון הויז. נאנצע
שעה'ן פלענט ער שטעהן ביים טייכל, אפווארטענדיג די יאושעס.

און פֿלעגט זיך נאָר ווייזען א חיה'לע, פֿלעגט טעדי מיט א משוגע'נעם בילען זיך וואַרפֿען אויף איהר. פֿארשטעהט זיך, אז דער יאָוש פֿלעגט זיך אויפֿ'ן שטעל צונויפֿדרעהען אין א קניילכעל. אָבער פֿון כעם פֿלעגט טעדי אינגאנצען פֿארלירען דעם שכל. ווי א בלינדער פֿלעגט ער זיך וואַרפֿען מיט אַן אָפּענעם מויל אויף די שפּיציגע נאָדלען, און זיי פֿלעגען זיך אייגזויגען אין זיין צונג און נומען. מיט א יאָמערליכען קוויטש, א צובלוטיגטער, אַן אומ־גליקליכער, פֿלעגט טעדי קומען צו לויפֿען אהיים. עטליכע נאָד־לען פֿלעגען ווי שארפע דערנער נאָך שטעקען אין זיין מויל. ס'איז קיין מענליכקייט ניט געווען זיי ארויסצושלעפּען און ס'פֿלעגט איסקימען צו רופֿען דעם דאָקטאָר... אין עטליכע טעג ארום פֿלעגען זיך די וואונדען פֿארהיילען. טעדי פֿלעגט זיך ווידער פֿרעהליך דרעהען ארום הויז און פֿלעגט ווידער פֿארשווינדען אויף עטליכע שעה. אין אָוועגד פֿלעגט ער צוריקקומען מיט א קוויטש און ווידער פֿלעגען א פּינקט־זעקס שמוצינע נאָדלען שטעקען אין זיין פֿארוואונדעטען מויל. און ווידער פֿלעגט מען רופֿען דעם דאָקטאָר.

אויף טעדי'ס קערפֿער האָבען זיך נעוויזען וואונדען. ער האָט קיים נעקענט עסען. די פּעל איז צופֿאטעלט נעוואָרען. פּון וועה־טאָג און פּון דעם ניט קענען זיך נוקם זיין האָט ער אלץ מעהר און מעהר פֿארלאָרען זיין הינטישען שכל. ער פֿלעגט אָנהויבען בילען אָהן א שום סיבה און פֿלעגט זיך וואַרפֿען אפילו אויף באָאָמטע. האָט מען באשלאָסען צו דער'הרגע'נען טעדי'ן.

טעדי'ס באלעבאָם האָט בשתיקה פּון די קינדער באפוילען א ניגער צו דערשיסען דעם הונט. אזוי האָט דער דאָקטאָר גע־ראָטען, וויל דער הונט איז שוין נעוואָרען נעפֿעהרליך פֿאר די ארומינע.

נאָנץ פֿריה, וען די קינדער האָבען נאָך גשלאָפֿען, האָט דער ניגער דעם נעבונדענעם טעדי'ן אוועקגעפֿיהרט וויים אין וואלד אריין. ער האָט צונעבונדען דעם הונט צו א בוים און אָפּגעהענדיג עטליכע טריט האָט ער פּיעל מאל אויסגעשאָסען. דערנאָך איז דער ניגער אויף ניך אנטלאָפֿען, פֿארשטעלענדיג זיך

מיט די הענט די אויגען, כדי ניט צו הערען די נסיסה־נעשרייען פון דער חיה.

וען די קינדער זיינען אויפגעשטאנען איז שוין טערי ניט נעווען.

— מסתמא ווידער אוועק כאפען יאושעם — האבען זיי באשלאסען אין זיך בארוהיגט.

אבער בייטאג האט הערי באגענגט דעם נענער און יענער האט, וויינענדיג, דערצעהלט וואס מיט'ן הונט האט זיך געטראפען. אין הויז איז נעווארען שטיל, אומעטיג, פונקט ווי א נאהענטער מענש וואלט געשטארבען. אפילו די באקאנטע, וואס זיינען צו נאסט נעקומען, האבען זיך נעהאלטען שטיל, וויל אלע האבען דעם הונט נעקענט און ליעב געהאט.

ס'איז נעווארען אוועג. די נאנצע פאמיליע האט שווייגענדיג נעגעסען דעם אוועג־ברויט אויף דער ווראנדע. פלוצלונג האט זיך א מארנער נערוויש דערהערט אין טונקעלען שאטען. דער נערוויש איז נעווארען אלץ נעהנטער, פונקט ווי עס וואלט נעקראכען א גרויסער שלאנג.

אבער דאס איז ניט נעווען קיין שלאנג. דאס איז נעווען דער אונגליקליכער טערי. מיט דריי קוילען אין לייב (די פערטע האט ניט נעטראפען) איז ער נעקומען צוקריכען צוריק אהיים. ער איז כמעט בלינד נעווארען, וויל דאס פליסענדע בלוט פון דער וואונד האט איהם פארקלעבט די אויגען. און דאך איז ער נעקומען...

יענער, וואס האט מיר דערצעהלט די דאזיגע מאדנע אין וואונדערליכע נעשיכטע, האט זיך שטיל און טרויעריג פארטראכט — וויל דאס איז נעווען זיין אייגענער הונט.

טערי איז אין עטליכע שעה ארום נע'פנר'ט. אבער מסתמא איז ער נעווען גליקליך, וואס ער שטארבט ניט אין וואלד, וואו זיינע שונאים — די יאושעם — וואלטען זיך נעקענט פרעהען מיט'ן נצחון נאר דא, נעבען זיין פרייהד, נעבען דעם נעליעבטען הערי, פאר וועלכען ער האט פארלאָרען זיין פארשטאנד און זיין נאריש הינטיש לעבען.

עם דרוקען זיך די ווערק פון די פאל־נעגדע בעריהמטע אויטאָרען:

א. וו. קופרין'ס ווערק —

1. דער מולך און אנדערע ערצעהלונגען, איבערזעצט פון מאַני לויב.
2. שולמית און אַנדערע אידישע ערצעהלונגען, איבערזעצט פון א. אוערבאַך.
3. דער גרוב, אַ ראַמאַן, איבערזעצט פון מאַרק שווייד.

דזשעק לאַנדאַן'ס ווערק —

1. דער ים־וואָלף, איבערזעצט פון ל. שאפירא.
2. פּאַר אדם'ן, איבערזעצט פון הלל ראַזאַ.
3. מאַרטין עדען, איבערזעצט פון ראַזאַ לעבענסבוים.

האַנארע דע באַלזאַק'ס ווערק —

1. „שאַגרין לעדער", איבערזעצט פון א. גלאַנץ.
2. „דער יוד", איבערזעצט פון א. פרומקין.
3. „מאַדעמע טוניאַן", איבערזעצט פון נ. פערלמאַן.
4. „דער אלטער גאַריאַ", איבערזעצט פון ק. בערקאָוויסי.
5. „וואונדערבאַרע געשיכטען", " " "

ל. שאפירא —

די יודישע מלוכה — ערצעהלונגען.

אברהם רייזען —

הומאָרעסקען בוך.

די וועלט־רעטענישען —

פון פראַפעסאָר ערנסט העקעל, פאָפולערע שטודיען איבער מאַניסטישער פילאָזאָפיע, איבערזעצט פון דר. א. ש. זאַקס.

די נעשיכטע פון קונסט —

פון ס. רייגאַך, רייך אילוסטרירט, איבערזעצט פון סאָל. ראַסקין.

די איבערינע ביכער פון די פאַלשטענדיג נעזאַמעלטע ווערק פון די אויבענדערמאַנטע אויטאָרען, ווערען יעצט איבער־זעצט און וועלען שפעטער אַנאַנסירט ווערען.